

พลังเยาวชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ปลูกใจพลเมืองยาวจนรักขั้โลก

ดำเนินการโดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) มูลนิธิกองทุนไทย
ISBN	978-616-91381-8-1
พิมพ์ครั้งแรก	กุมภาพันธ์ 2558
จำนวนพิมพ์	1,500 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์	มูลนิธิสยามกัมมาจล และมูลนิธิกองทุนไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ โทรศัพท์ : 0-2937-9901-7 โทรสาร : 0-2937-9900
ที่ปรึกษา	ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร กรรชิต สุขใจมิตร
บรรณาธิการ	กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร อุบลวรรณ เสือเดช วรรณรัช พูนพาณิชย์
เขียนและเรียบเรียง	ลัดดา วิไลศรี รัตนติกา เพชรทองมา กิติคุณ คัมภีรานนท์ มณฑล ธีรทอง นรีชา คัมภีรานนท์
ออกแบบรูปเล่ม พิมพ์ที่	หจก. สตูดิโอ ไดอะล็อก บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด
ราคา	275 บาท

คำนำ

ทุกวันนี้เรารู้ถึงภาวะวิกฤตสิ่งแวดล้อมของประเทศ ทั้งดิน น้ำ ป่า อากาศ และขยะ ที่นับวันจะรุนแรงมากขึ้น แล้วอะไรคือหนทางที่จะช่วยฟื้นฟูดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ให้เราใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน คำตอบที่เราเชื่อคือ ‘พลังพลเมืองเยาวชน คนรุ่นใหม่’

เราเชื่อว่าเยาวชน คนรุ่นใหม่ เป็นกลุ่มคนที่มีพลัง มีศักยภาพที่จะร่วมเรียนรู้ และร่วมเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ และเชื่อมั่นอย่างมากว่ากระบวนการที่เขาเหล่านี้ได้ลงมือทำจะเป็นเครื่องมือให้เขาได้พัฒนาตนเอง พัฒนาวิธีคิด ปลูกสำนึกความเป็นพลเมือง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ให้ทำงานเป็นบริหารจัดการงานได้ และมีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมจากการทำจริงเพื่อร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนสนใจ

กองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชนเกิดขึ้นจากความร่วมมือขององค์กรที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเยาวชน อาทิ มูลนิธิสยามกัมมาจล มูลนิธิสีบานะเสถียร กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม มูลนิธิกองทุนไทย และนักวิชาการอิสระจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และองค์กรภาคีอื่นๆ ด้วยคาดหวังว่ากองทุนนี้จะสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น และได้คนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ ซึ่งข้อนี้เป็นหัวใจสำคัญ

ในปีที่ 1 นี้ กองทุนฯ ได้กระจายทุนสนับสนุนให้เยาวชนจากทั่วประเทศรวมตัวกัน เสนอสิ่งที่อยากทำเพื่อร่วมแก้ไขปัญหามลพิษในชุมชนตนเองรวม 18 กลุ่ม เป็นเยาวชนประมาณ 90 คน ตลอดระยะ 5-6 เดือนที่เยาวชนลงมือแก้ปัญหามลพิษในชุมชน พร้อมกับการเสริมศักยภาพโดยพี่เลี้ยงจากกองทุนฯ และองค์กรภาคีเป็นระยะ เราเห็นเลยว่าเขาได้เรียนรู้และเติบโตขึ้นมาก

หนังสือถอดบทเรียนการเรียนรู้ของเยาวชนเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึงหัวใจเพื่อส่วนรวม การเผชิญและการข้ามผ่านปัญหา ตลอดจนการเรียนรู้และการเติบโตของเยาวชนจากการทำโครงการที่จะทำให้ท่านได้สัมผัสกับพลังของคนรุ่นใหม่ ที่เรียกได้ว่าเป็น ‘พลเมืองเยาวชน’ ด้านสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

นรรธิต สุขใจมิตร
ผู้อำนวยการมูลนิธิกองทุนไทย

คำนำ

การพัฒนาเยาวชนภายใต้โครงการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน หรือ ‘ปลูกใจรักโลก’ นั้น เกิดขึ้นเนื่องจากมูลนิธิสยามกัมมาจล เรามีฝันเรื่องการพัฒนาเยาวชนที่ตรงกันกับมูลนิธิกองทุนไทย คืออยากเห็นพลเมืองเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีใจอยากลุกขึ้นมามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และตัวเขาเองมีทักษะในการทำงาน โดยเฉพาะทักษะการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy) คือ การรู้คิด รู้ทำ เพื่อศึกษาเรียนรู้ฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชน สามารถวิเคราะห์และเลือกโจทย์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่จะลงมือแก้ปัญหาได้ มีความรู้ในการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และมีทักษะการบริหารจัดการโครงการเพื่อเฝ้าระวัง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญของชุมชน ซึ่งโครงการนี้เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเมื่อเยาวชนได้เรียนรู้จากการ ‘ลงมือทำ’ และผ่านการบ่มเพาะหล่อหลอมวิธีคิด และคุณลักษณะของเยาวชน (Character Building) ในระยะยาว โดยเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิกองทุนไทย และองค์กรภาคี รวมถึงที่ปรึกษาโครงการของเยาวชน ที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง (Coach) กระตุ้นสนับสนุนการเรียนรู้ให้เยาวชนเติบโตขึ้น ก่อเกิดเป็นสำนึกความเป็นพลเมืองที่ผูกโยงตนเองกับชุมชนสังคมได้

พี่เลี้ยง (Coach) จึงมีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ช่วยทำกระบวนการทางความคิด ตั้งคำถามชวนคิดชวนคุย และชี้แนะแนวทางให้ทำงานได้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงพี่เลี้ยง (Coach) เองก็ได้พัฒนาตนเองไปในระหว่างการทำงานกับเยาวชนด้วย ดังนั้น ในกระบวนการพัฒนาเยาวชน นอกจากเราจะได้เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพแล้ว เรายังได้พี่เลี้ยง (Coach) ที่ทำบทบาทสนับสนุนการเรียนรู้ให้เยาวชนได้ระยะยาว

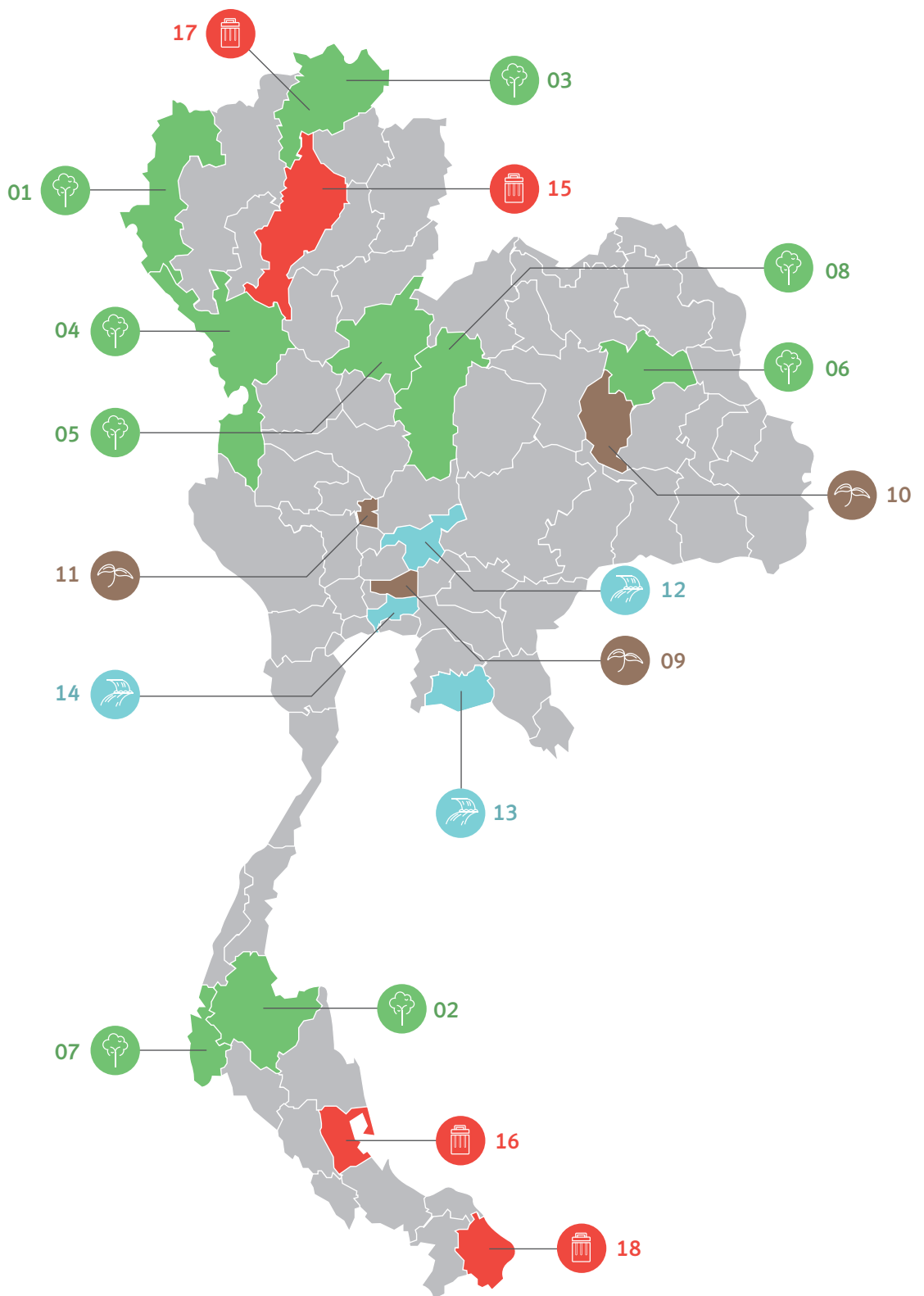
หนังสือถอดบทเรียนเล่มนี้น่าจะทำให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงพลเมืองเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม ที่ลุกขึ้นมาจัดการกับสิ่งแวดล้อมในชุมชนตนเอง ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ และขยะ ที่หัวใจและทักษะของเขาค่อยๆ เติบโตขึ้นจากงานที่เขา ลงมือทำ เป็นรูปธรรมการพัฒนาเยาวชนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ในขณะที่แนวคิดนี้กำลังเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ซึ่งโครงการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน หรือ ‘ปลูกใจรักโลก’ น่าจะเป็นตัวอย่างที่ทำให้เราเห็นได้อย่างชัดเจนจากการดำเนินโครงการครั้งนี้

ปิยภรณ์ บัณฑะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล

สารบัญ

	01 ที่ซึ่งกล้วยไม้แตกหน่อจากกอหญ้า	16
	กลุ่มเยาวชนชนหน้าแพรกสาละวิน จ.แม่ฮ่องสอน	
	02 ‘พรุศินรุสี’ ในวันขึ้นกบิลหลา ปลาจำปอง และคนเขมขัง	32
	กลุ่มเยาวชนรักษ์ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี	
	03 แด้มโลกสืด้วยพู่กันสีเขียว	48
	กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว จ.เชียงใหม่	
	04 คืบสายน้ำให้กัลลวปลูกจิตสำนึกสู่เยาวชน	62
	กลุ่มนักคิดเพื่อสังคม จ.ตาก	
	05 ‘ป่าข้างถนน’ ที่ทุกคนเดือดกินได้	76
	กลุ่มเยาวชนรักษ์นกจอมทอง จ.พิษณุโลก	
	06 ป่าไม้-สายน้ำ-มนุษย์ สามก่อนเล่าแห่งความสุขของทุกชีวิต	90
	กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดอาสาพัฒนาห้วยทราย จ.กาฬสินธุ์	
	07 ‘พลับพลึงธาร’ แดกช่ออ่อนเหนือก้อนหิน	102
	เครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเลอันดามันตอนบน จ.พังงา	
	08 ปฏิบัติการยกป่ามาไว้หลังบ้าน สร้างความมั่นคงทางอาหาร สืบสานพันธุ์พืชท้องถิ่น	116
	กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่สานใจฟื้นฟูป่า จ.เพชรบูรณ์	
	09 หมอดินน้อยกับการติดตามหาสมบัติหาย	132
	กลุ่มเยาวชนรักษ์ส้มรังสิต จ.ปทุมธานี	
	10 กล้าอ่อนของจิตสำนึกบนดินแดนแห่งความหวัง	148
	กลุ่มเยาวชนอักษะเสียงเย็น จ.มหาสารคาม	
	11 จากนักเกษตรน้อยสู่การฟื้นฟูพื้นที่เพื่อเกษตรยั่งยืน	164
	กลุ่มคนอาสา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสิงห์บุรี จ.สิงห์บุรี	
	12 นึกสืบสายน้ำเฝ้าระวัง ‘แม่น้ำป่าสัก’	180
	กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสัก โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จ.สระบุรี	
	13 แม่น้ำสดใสด้วยหัวใจนักอนุรักษ์	196
	กลุ่มยุวทูตคุณภาพแม่น้ำประแสแห่งประเทศไทยตำบลเมืองแกลง จ.ระยอง	
	14 เมื่อเกษตรลิบจานล้าระจะสโสดอีกครึ่งหนึ่ง	210
	ชมรมเกษตรลำพูน จ.กรุงเทพฯ	
	15 ภูเขา (ขยะ) เขยื้อนเมื่อเยาวชนขยับ	226
	กลุ่มเยาวชนรักษ์โลก โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา จ.ลำปาง	
	16 ชุมชนสะอาดด้วย ‘ตลาดนัดขยะ’	242
	กลุ่มเยาวชนรวงข้าว จ.พัทลุง	
	17 เมื่อหมอกบางตา ท้องฟ้าจะสดใสและหัวใจจะเป็นสุข	256
	สภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านคู จ.เชียงใหม่	
	18 ‘ฉัตรวาริน’ วันที่สายน้ำเปลี่ยนไปเมื่อใจเปลี่ยนแปลง	270
	กลุ่มเยาวชนพลังดีแป๋ สู่ไท่ปาดิ จ.นราธิวาส	
	กระบวนการ “ปลูกใจพลเมืองเยาวชนรักษ์โลก”	284
	คณะทำงานบริหารจัดการ	300

ในยุคที่หลักบริโภคนิยมกลายมาเป็นหัวใจในการดำรงชีวิตของโลก ไม่อาจปฏิเสธว่า การมีอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกแปรสถานะ จากแหล่งกำเนิดของสรรพชีวิต มาเป็นแหล่งทุนของระบบอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจมหภาค เราจึงเห็นสภาพการณ์ในปัจจุบัน ที่ป่าเขาหลายแห่ง ถูกตัดเหี้ยนจนเตียนโล่ง ผืนดินถูกทับถมด้วยแผ่นคอนกรีตและอุดมด้วยสารเคมี ลำธารหลายสาย กลายเป็นถังขยะของครัวเรือนและโรงงานอุตสาหกรรม ไม่นับรวมขยะจากภาคส่วนอื่นๆ ที่ไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง เกิดเป็นปัญหามลพิษทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ในวงกว้าง ความเสื่อมโทรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้หลอมรวมและแผดงฤทธิ์ดลให้ระบบนิเวศแปรปรวนเป็นลูกโซ่ เกิดเป็นภัยธรรมชาติหลากหลายรูปแบบ ที่ล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเราอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

การแก้ปัญหาคความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากการผลักดันให้เกิดกลไกการแก้ไขในระดับจังหวัดหรือประเทศแล้ว การสร้างจิตสำนึกรักษัธรรมชาติให้เกิดขึ้นกับชุมชนเจ้าของพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับถิ่นเกิดของตนเอง จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าจะให้ผลที่เป็นรูปธรรมได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะกลุ่มของเยาวชนในพื้นที่ ที่หัวใจยังเต็มเปี่ยมด้วยพลังและ

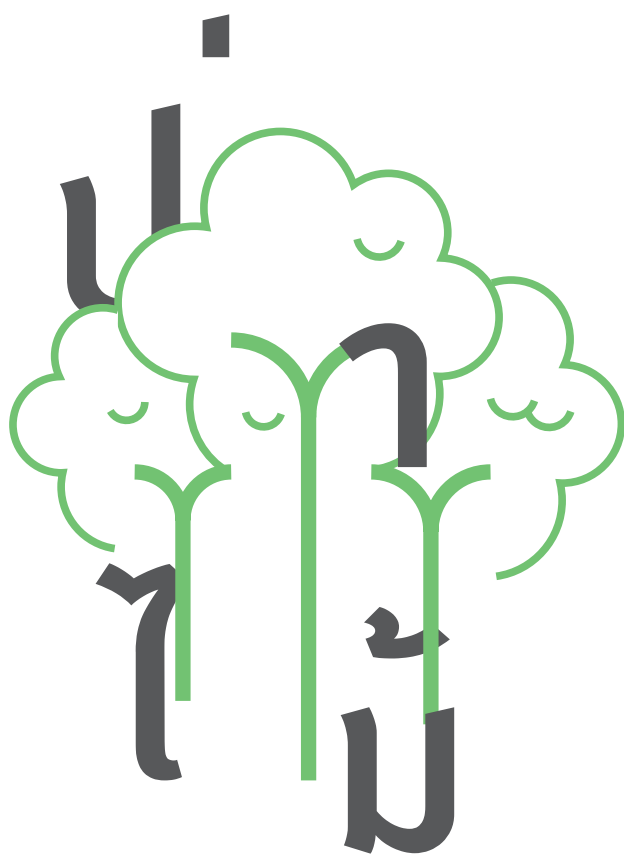
ภาพโดย ชนินทร์ หิรัญรัตน์ไชย

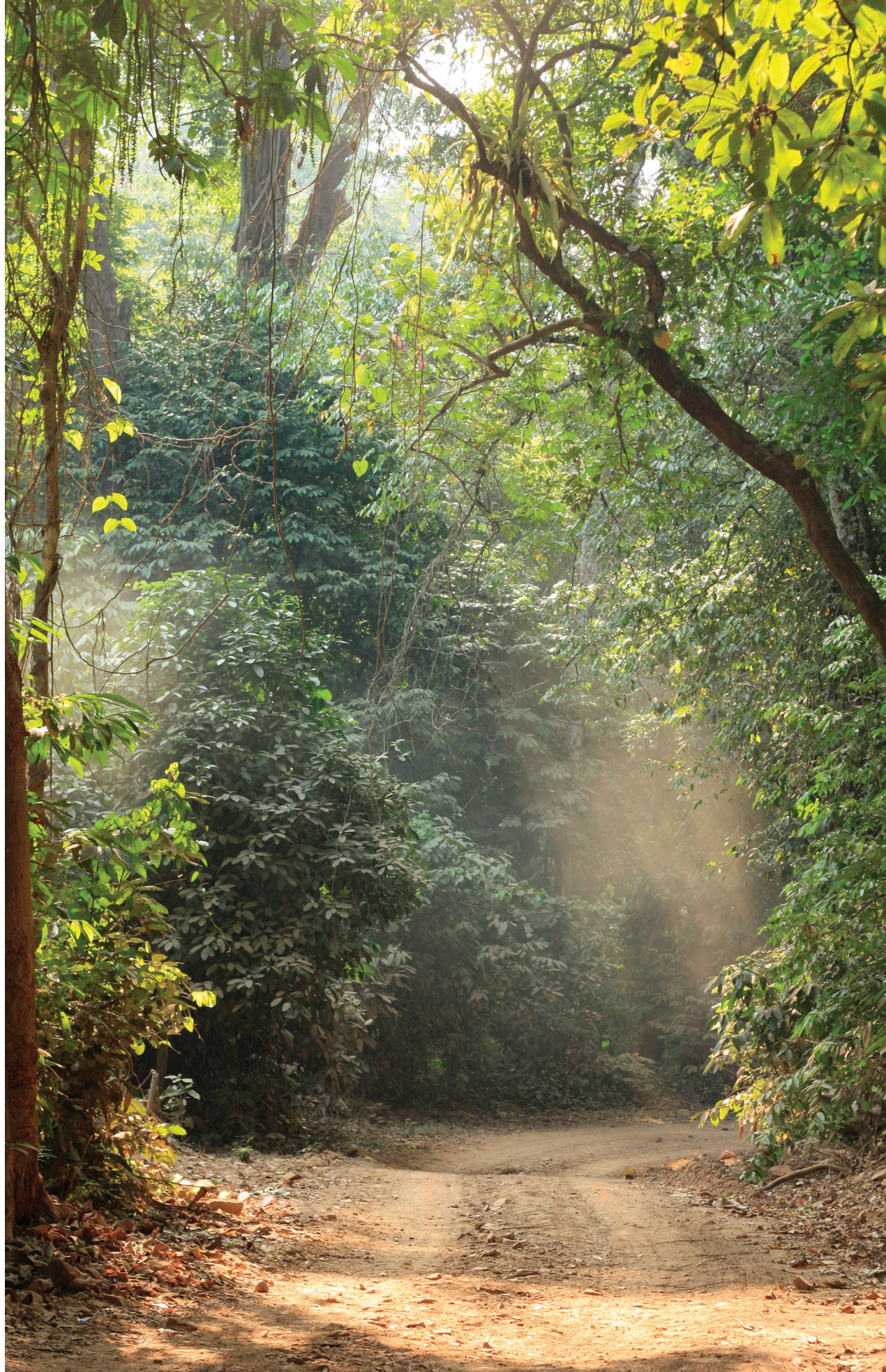
ความฝัน เป็นกลุ่มที่หากได้รับการหนุนเสริมอย่างเหมาะสม เราย่อมคาดหวังได้ถึงการเติบโตไปเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนของพวกเขาเองได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคตข้างหน้า

‘โครงการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน’ จึงเกิดขึ้น โดยเริ่มปีนี้เป็นปีแรก ภายใต้ชื่อโครงการ ‘ปลูกใจรักโลก’ ที่เปิดรับสมัครกลุ่มเยาวชนจากทั่วประเทศที่ต้องการทำโครงการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน ในขอบข่าย 4 ประเด็นปัญหาหลัก คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน และปัญหาขยะและมลภาวะทางอากาศ ตลอดระยะโครงการเยาวชนได้ลงมือทำเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน พร้อมกับการรับการเสริมศักยภาพจากโครงการฯ ในหลากหลายด้าน

และต่อไปนี้เป็น 18 เรื่องราว ใน 18 พื้นที่ ของ 18 กลุ่มเยาวชน ที่ความคิดและหยาดเหงื่อจากการทำงานของพวกเขา กำลังบอกแก่เราว่า หนทางแห่งความอยู่รอดอย่างยั่งยืนของมนุษยชาติ อาจไม่ได้เกิดจากโชคชะตาที่ว่า ‘เราจะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้มากน้อยแค่ไหน?’

แต่อยู่ที่ ‘เราจะอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างไร?’ มากกว่า

จากข้อมูลของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรระบุว่า ในปี พ.ศ. 2555 พื้นที่ป่าของประเทศไทยมีเหลืออยู่ประมาณ 171,586 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 33 ของพื้นที่ที่ดินทั้งหมดของประเทศ ซึ่งหากนำข้อมูลนี้ไปเทียบกับพื้นที่ป่าของเมื่อ 50 ปีก่อน จะพบว่า พื้นที่ป่าของประเทศลดลงไปถึง 50 เปอร์เซ็นต์

ต้นตอใหญ่ของปัญหาดังกล่าว แน่นอนว่าเกิดจากน้ำมือของมนุษย์ ทั้งการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อลักลอบขายหรือนำมาใช้ประโยชน์ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำเกษตรเชิงเดี่ยว การปล่อยให้ป่าเสื่อมโทรมโดยไม่มีการจัดการดูแล ฯลฯ ต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้ระบบนิเวศของทั้งป่า-ดิน-น้ำ สูญเสียสมดุล เกิดเป็นภัยธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ ที่ล้วนส่งผลกระทบต่อชุมชนแวดล้อมอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยง ไม่ต้องนับรวมถึงทรัพยากรสำคัญที่มีคุณค่า เช่น ป่าชุมชน พันธุ์ไม้บางชนิด หรือระบบนิเวศป่าพรุ ที่ต่างอยู่ในภาวะสุ่มเสี่ยงจะสูญพันธุ์หายไปอย่างน่าเสียดาย

ถึงวันนี้ บทเรียนจากหลายพื้นที่ชี้ชัดว่า ป่าไม่ใช่ชีวิต คือแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และเป็นแหล่งต้นน้ำที่มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องใช้สอยดื่มกิน หากขาดซึ่งป่าไม้ มนุษย์เราจะอยู่อย่างไร

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ ในวันนี้กลุ่มเยาวชน 8 กลุ่ม จำนวนหลายชีวิตจากหลากพื้นที่ จึงได้ลุกขึ้นมาร่วมกันฟื้นฟูและรักษาป่าไม้ในพื้นที่ชุมชนของตน ด้วยการดำเนินงานหลากหลายรูปแบบตามลักษณะของทรัพยากรในพื้นที่ของแต่ละกลุ่ม เริ่มต้นด้วยการสำรวจเรียนรู้เพื่อให้รู้จักทรัพยากรป่าไม้ สิ่งมีชีวิต และการใช้ประโยชน์จากป่า ทำข้อมูลทรัพยากรในป่า หาแนวทางฟื้นฟูบนฐานข้อมูลร่วมกับชุมชน และขยายแนวร่วมกลุ่มเยาวชน สร้างการรับรู้ และความร่วมมือกับชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่า

แต่ทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน นั่นคือ รักษาทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนของตนไว้ ก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินไป

01

ที่ซึ่งกล้วยไม้ แตกหน่อจากกอหญ้า

โดย : กลุ่มหญ้าแพรกสาละวิน จ.แม่ฮ่องสอน

‘กล้วยไม้’ อาจเป็นเพียงพืชเศรษฐกิจในสายตาของแม่ค้าไม้ดอก และอาจเป็นเพียงพืชสวยงามในสายตาของคนทั่วไป แต่สำหรับชาวบ้านป่า กล้วยไม้ นอกจากจะมีความสวยงามเฉพาะตัวแล้ว ยังเป็นดัชนีชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินป่านั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

เพราะกว่าที่กล้วยไม้จะเจริญเติบโตและผลิตดอกอันสวยงามได้ ย่อมต้องอาศัยอุณหภูมิ แสงแดด ความชื้น และสารอาหารในปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งป่าไม้ในประเทศไทยมีปัจจัยดังกล่าวพร้อมสรรพ จึงไม่น่าแปลกใจที่ในอดีตจะพบว่าเรามีพันธุ์กล้วยไม้ป่าอยู่ไม่ต่ำกว่า 1,000 ชนิด แต่ปัจจุบัน สัตินักล่ากำลังถูกลบเลือนไป ทั้งจากการลักลอบเก็บกล้วยไม้ป่าเพื่อนำไปขาย และจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์

อย่างไรก็ตาม ใน ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประสบปัญหา กลับมีหญ้าแพรกกอหนึ่งแตกหน่อขึ้นมา และขึ้นอาสาที่จะนำความอุดมสมบูรณ์ และกล้วยไม้กลับคืนสู่ป่าของพวกเขาอีกครั้งหนึ่ง

ขอชวนไปรู้จักกับหญ้าแพรกกอนี้ แล้วคุณจะพบว่า การที่กล้วยไม้และดินป่าจะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน อาจไม่ได้อยู่ที่การใช้ไม้ค้ำยันหรือล้อมรั้วลวดหนาม แต่อยู่ที่การอุ้มชูจากหญ้าแพรกกอเล็กๆ เหล่านี้

วันที่กล้วยไม้หายไป จากแม่สามแลบ

ด้วยที่ตั้งซึ่งเป็นพื้นที่ราบกลางหุบเขาสลับซับซ้อนอันอุดมด้วยผืนป่าที่สมบูรณ์ ทำให้ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่สามแลบ ลำห้วยแม่ลามา ลำห้วยแม่โปว ฯลฯ โดยทั้งหมดจะไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน ซึ่งกั้นชายแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

ความอุดมสมบูรณ์ของแม่สามแลบนี้ ได้กลายเป็นที่พึ่งในการดำรงชีวิตของคนพื้นถิ่นในละแวกมาช้านาน โดยเฉพาะชุมชนปกากะญอ ที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ ได้อาศัยทำการเกษตร อาทิ ข้าวไร่ ไร่มัน ไร่ข้าวโพด มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม หากสมันอันอบอุ่นเป็นทีหมายตาของนายพรานฉันทไธ ความอุดมสมบูรณ์ของแม่สามแลบก็ตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกันฉันทไธ ด้วยพื้นที่ของ ต.แม่สามแลบ ตั้งอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ ทำให้ชุมชนมีข้อจำกัดเรื่องที่ดินทำกิน รวมไปถึงการเป็นพื้นที่ตะเข็บชายแดน ทำให้มีชาวพม่าอพยพเข้าออกอยู่ตลอดเวลา ด้วยสาเหตุเหล่านี้จึงทำให้ป่าต้นน้ำถูกบุกรุก ทั้งการตัดไม้สักเพื่อลักลอบขาย ตัดไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย บุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ ปัญหาไฟไหม้ป่าจากการเผาไร่ ฯลฯ ต่างๆ เหล่านี้ทำให้สภาพของป่าต้นน้ำทรุดโทรมลง ลำห้วยหลายสายเล็กสืบและแห้งขอด สัตว์น้ำอย่างกุ้งหอยปูปลาลดจำนวนลงอย่างน่าใจหาย น้ำกินน้ำใช้ที่เคยมีก็ต้องกระเบียดกระเสียรขึ้นยามหน้าแล้ง รวมไปถึงของป่าและพันธุ์พืชสำคัญอย่างกล้วยไม้ป่า ก็กลายเป็นของหายาก เนื่องจากถูกลักลอบเก็บไปขายและไม่สามารถเติบโตได้เองเพราะสภาพแวดล้อมย่ำแย่ลง โดยเฉพาะกล้วยไม้อากาศที่เติบโตตามต้นไม้ใหญ่ เมื่อปราศจากลำแข้งของไม้ใหญ่ที่ถูกลักลอบตัดไปแล้ว กล้วยไม้ประเภทนี้จะเติบโตขึ้นจากที่ใด

นี่คือประเด็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ทั้งคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงของคนรุ่นปัจจุบัน และวิถีในอนาคตของลูกหลานที่จะต้องเติบโตมาในสภาพขาดพร่อง และหลุดออกจากวิถีวัฒนธรรมของชุมชนแต่เดิมที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติไปอย่างน่าเสียดาย

แต่ก่อนที่จะถึงวันนั้น โชคดีที่ในวันนี้ยังมีกลุ่มเยาวชนที่เล็งเห็นถึงปัญหาที่ว่า และลุกขึ้นมาชวนเด็ก เยาวชน และคนในชุมชนปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของ ต.แม่สามแลบ ให้กลับคืน ในนาม ‘กลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวิน’

กลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวิน คือ กลุ่มแกนนำเยาวชนกลุ่มหนึ่งใน ต.แม่สามแลบ ซึ่งได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถของตนด้วยการเข้าร่วมกับโครงการพัฒนาต่างๆ มากมายที่ลงไปในพื้นที่ เริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมโครงการพัฒนาชนบทแบบบูรณาการฯ จ.แม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ต่อยอดไปถึงการ

...ป่าต้นน้ำกำลังถูกทำลาย กลัวไม้จึงน่าจะ เป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการเรียนรู้ป่าและ รักษาป่าได้

ทำงานจิตอาสาในพื้นที่ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันปัญญาปิติ ที่ได้จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตภูมิปัญญาปกาเกอะญอลุ่มน้ำสาละวินใน 4 ด้าน คือ การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน, การพัฒนาการผลิตอาหารด้วยระบบเกษตรธรรมชาติ (ข้าว ผัก เนื้อสัตว์), การดูแลรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน และการดูแลสุขภาพกายและใจ จนเกิดเป็นการตั้งกลุ่มเยาวชนจิตอาสาในชื่อ กลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวิน ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2555

และเป็นในปีเดียวกันนั่นเองที่แกนนำของกลุ่มได้สังเกตเห็นและตระหนักถึงปัญหาที่ป่าต้นน้ำในบ้านเกิดของตนถูกทำลายจนเสื่อมโทรม จึงได้รวมพลังสมองกันจัดทำ 'โครงการกล้วยไม้คืนสู่ป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำ' ขึ้น

เปิดประเด็นปัญหา จากกล้วยไม้ สู่ป่าต้นน้ำ

“เราคัดเลือกหัวข้อโครงการ ด้วยการแลกเปลี่ยนความสนใจของแต่ละคนค่ะ อย่างนุ้ยสนใจเรื่องสมุนไพรและผ้าทอ เจ๊ะสนใจเรื่องการศึกษา ส่วนเบ้มสนใจเรื่องกล้วยไม้ คุยไปคุยมาก็ได้ข้อสรุปว่า เราจะทำเรื่องกล้วยไม้ เพราะปัจจุบันคนในชุมชนเข้าไปหากล้วยไม้เพื่อนำไปขายให้นายทุนเป็นจำนวนมาก ซึ่งเบ้มเองก็เคยเป็นคนหากล้วยไม้มาก่อน จึงรู้สถานการณ์ของกล้วยไม้ป่า ประกอบกับเห็นว่า ป่าต้นน้ำกำลังถูกทำลาย กล้วยไม้จึงน่าจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเรียนรู้ป่าและรักษาป่าได้” อัมภา ธวัชวิฑูรย์ หรือ ‘นุ้ย’ หนึ่งในแกนนำของกลุ่ม เล่าถึงที่มาของการระดมความคิด จนเกิดเป็นโครงการกล้วยไม้คืนสู่ป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำขึ้น

เพราะกล้วยไม้คือดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า กลุ่มจึงได้นำกล้วยไม้มาใช้เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ โดยการเพาะกล้วยไม้เพื่อมอบคืนสู่ป่า เป็นการสื่อว่าการคืนกล้วยไม้สู่ป่า ก็คือการคืนชีวิตให้แก่ผืนป่า ซึ่งต้องเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของทุกคนในชุมชนนั่นเอง

การดำเนินโครงการ เริ่มต้นจากการที่กลุ่มได้ชักชวนผู้รู้และแกนนำของ 14 ชุมชน หนึ่งใน ต.แม่สามแลบ ในฐานะชุมชนเจ้าของพื้นที่ที่ประสบปัญหา มาร่วมสำรวจ ป่าต้นน้ำและพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่ป่าสาละวิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนได้ทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และให้ชุมชนได้มีโอกาสสำรวจ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตน เด็กและเยาวชนพื้นถิ่นได้รู้จักฐานทรัพยากรที่มีอยู่ และเห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำที่เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม้ให้สี เป็นพืชเส้นใย ตลอดจนเป็นแหล่งไม้ใช้สอยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน

ในการจัดกิจกรรม แกนนำกลุ่มเยาวชนหมู่บ้านแพรงสาละวิน จะเป็น ผู้ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลและภาพถ่ายจากการสำรวจ เพื่อนำมาเรียบเรียงใช้เป็น วัสดุดิบในการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลต่อผู้รู้ กรรมการป่าต้นน้ำ และคนในชุมชน รวมไปถึงนำมาจัดทำเป็นคู่มือการเรียนรู้ป่าต้นน้ำและกล้วยไม้ในพื้นที่ฉบับ 3 ภาษา (ภาษาไทย-อังกฤษ-ปกากะญอ) โดยการสนับสนุนจากสถาบันปัญญาปิตี เพื่อใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ต่อไป

“ตอนแรกก็ไม่ได้สนใจเรื่องกล้วยไม้มากเท่าไรค่ะ ทั้งที่เราเองก็อยู่ในป่า แต่ไม่รู้เลยว่ากล้วยไม้ใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง แต่พอมีกิจกรรมการเดินสำรวจ กล้วยไม้และป่าต้นน้ำ เราจึงทราบว่ากล้วยไม้ไม่ได้มีเฉพาะความสวยงาม แต่มี ประโยชน์อีกหลายอย่างในทางสมุนไพร ทำให้เราสนใจเรื่องกล้วยไม้มากขึ้นค่ะ” อัมภิกา บุญทวีสุขใจ หรือ ‘เจ๊ะ’ หนึ่งในแกนนำกลุ่มกล่าวด้วยรอยยิ้ม

จากการจัดกิจกรรม เด็กๆ พบกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำรวม 45 ชนิดพันธุ์ โดยชุมชนนำมาปลูกเลี้ยงไว้ 26 ชนิดพันธุ์ และจากการสำรวจพื้นที่ป่าต้นน้ำทั้ง 14 ชุมชน ได้นำมาสู่การร่างกติกาในการดูแลป่าต้นน้ำร่วมกันของชุมชนในที่สุด รวมถึงร่วมกันบวชป่า และเพาะพันธุ์กล้วยไม้เพื่อมอบคืนสู่ป่า ซึ่งนอกจากจะเป็นการ ฟื้นฟูป่าแล้ว ยังเป็นเครื่องมือให้เด็กในชุมชนได้เรียนรู้ของตนเองไปด้วยในตัว อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับไปพบว่ากว่าที่กิจกรรมนี้จะประสบความสำเร็จ ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ในช่วงต้น กลุ่มพบปัญหาหลักคือการไม่สามารถสื่อความให้ชาวบ้าน เข้าใจและเข้าร่วมกับโครงการได้

“แรกๆ ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าเราจะเพาะกล้วยไม้เพื่อคืนสู่ป่า ชาวบ้านเข้าใจ ว่าเราเพาะไว้เพื่อขาย กว่าที่จะเข้าใจต้องใช้เวลานานเหมือนกันค่ะ” น้อยเล่าให้ฟัง

กลุ่มจึงได้มีการประชุมหารือกัน และนำไปสู่การใช้วิธีเข้าหาผู้นำชุมชน พร้อมกับพยายามเข้าถึงชาวบ้านในทุกๆ หมู่บ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้าน เข้ามาร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด

“เราใช้วิธีไปจัดกิจกรรมที่หมู่บ้านเขาเลยค่ะ โดยทำโครงการสัญญาไปแทบ จะทุกหมู่บ้าน ไปอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่า เราอนุรักษ์กล้วยไม้เพื่อคืนกล้วยไม้ สู่ป่า เข้าไปคุยกับผู้นำชุมชน คุยกับกำนันว่าเราทำการอนุรักษ์ป่า ฟื้นฟูป่านะ ไม่ได้คิดจะทำลายป่า” เจ๊ะเล่าถึงวิธีการที่กลุ่มใช้ ซึ่งนับเป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่น้องๆ ได้เรียนรู้

เราใช้วิธีไปจัดกิจกรรมที่หมู่บ้าน...ไปอธิบาย
ให้ชาวบ้านเข้าใจว่า เราอนุรักษ์กล้วยไม้เพื่อ
คืนกล้วยไม้สู่ป่า...ไม่ได้คิดจะทำลายป่า

วันที่หมู่บ้านแพรง ก้าวเดินเพื่อเติบโตใหญ่

นอกจากกิจกรรมคืนต้นไม้สู่ป่าที่ต้องการสื่อถึงการคืนชีวิตให้ป่าต้นน้ำแล้ว เด็กๆ ยังเกิดแนวคิดที่จะทำให้เด็ก เยาวชน และคนในชุมชน เชื่อมโยงความสำคัญ ของป่าต้นน้ำต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเอง เป็นการเชื่อมโยงปัจจัย 4 เข้ากับ พื้นที่ป่าต้นน้ำ ว่าตราบเท่าที่ป่าต้นน้ำยังอุดมสมบูรณ์ ชุมชนก็ย่อมมีที่พึ่งด้าน ปัจจัย 4 ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง จึงเป็นที่มาของ ค่าย ‘อาหาร ยา ผ้า บ้าน’ โดยกิจกรรมที่ยาวนานถึง 10 วันนี้ ได้ใช้สถานที่จัดงานร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยกระต่าย บ้านแม่ลามาน้อย และบ้านชีวาเดอ โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมี เยาวชนแกนนำกลุ่มรับผิดชอบออกแบบกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงประสานงาน และบริหารจัดการการทำงานตลอดตั้งแต่กระบวนการแรกจนกระบวนการสุดท้าย

ในค่ายได้พาให้เยาวชนในพื้นที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การทำอาหารพื้นบ้าน ทำยาหม่อง และยาเขียวจากพืชสมุนไพรที่หาได้ในชุมชน เรียนรู้ขั้นตอนการปั่นฝ้าย การสานตะกร้า การย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ ร่วมกันทำ ฝายชะลอน้ำ เก็บขยะจากลำธาร พร้อมกับรับฟังความรู้ในการใช้ยา-วิธีเก็บรักษา ยาสามัญประจำบ้าน การป้องกันไข้มาเลเรีย จากสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาศัยป่า

ตลอดการดำเนินกิจกรรมจะมีผู้รู้และแกนนำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น อย่าง อบต.แม่สามแลบ โรงเรียนให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดกระบวนการ เรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ส่งผลให้มีเยาวชนที่สนใจเรียนรู้กับ กลุ่มจำนวนไม่น้อยกว่า 80 คน ซึ่งกลุ่มสามารถพัฒนาแกนนำเยาวชนในชุมชน บนพื้นที่สูงครอบคลุมพื้นที่ 7 หมู่บ้าน คือ บ้านชีวาเดอ บ้านปู่คำ บ้านห้วยแห้ง บ้านเคราะห์บอ บ้านห้วยกระต่าย บ้านแม่ลามาน้อย และบ้านห้วยมะโอ มีแกนนำ เยาวชนที่มีส่วนร่วมในการคิดและดำเนินงานเพิ่มขึ้นจาก 4 คน เป็น 15 คน

ที่สำคัญที่สุดก็คือ เยาวชนของกลุ่มได้เรียนรู้และฝึกฝนพัฒนาตนผ่านการลงมือทำจริง อันเป็นกลยุทธ์ของกลุ่มที่ใช้ การแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสนใจใคร่รู้ของเยาวชนแต่ละคน ให้ทุกคนในกลุ่มหมุนเวียนกันทำงานด้านต่างๆ ทั้งการบริหารจัดการงบประมาณ การประสานงาน การนำกิจกรรมสันตนาการ และการนำสรุปบทเรียนการทำงาน เมื่อทุกคนได้ลองทำทุกด้าน สุดท้ายแต่ละคนก็จะค้นพบศักยภาพและความถนัดของตนเอง

เราพยายามให้ทุกคนทำให้เรื่องงาน
เรียน และชีวิตเดินไปด้วยกัน

เมื่อกล้วยไม้ออกช่อ และหญ้าแพรกเติบโต

ถือเป็นผลสัมฤทธิ์ที่มากกว่าที่กลุ่มตั้งเป้าหมายไว้ และมากกว่าผลสัมฤทธิ์ในแง่เนื้อหาของโครงการและการขยายผลในวงกว้าง แต่การทำโครงการได้ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองของเยาวชนในกลุ่มอย่างเห็นผล ซึ่งเกิดจากกระบวนการการเรียนรู้ภายนอกและภายในควบคู่กันที่พี่เลี้ยงจากสถาบันปัญญาปิติได้วางแนวทางไว้ให้ทางกลุ่ม

การเรียนรู้ภายนอก คือ การที่เยาวชนในกลุ่มเรียนรู้วิถีธรรมชาติและวิถีชุมชนผ่านการลงมือทำ เป็นการเรียนรู้สภาวะภายนอกในการทำงาน และขณะเดียวกัน ก็ต้องมีการเรียนรู้ภายใน คือ ย้อนกลับมาทบทวนสภาวะการทำงานภายในจิตใจตัวเองด้วยว่า การทำงานนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจของตัวเองหรือไม่ อย่างไร เป็นการเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึก และพยายามปรับอารมณ์ให้เกิดความสมดุล เพื่อให้ขณะที่สมองเติบโตจากการเรียนรู้ภายนอก จิตใจก็ได้เติมเต็มไปพร้อมกันจากการเรียนรู้ภายใน

การเรียนรู้ภายนอกและภายในนี้ จะเกิดขึ้นในกระบวนการการสรุปและถอดบทเรียนการทำงานร่วมกัน หลังเสร็จกิจกรรมในแต่ละวัน โดยกลุ่มจะมีการสรุปและถอดบทเรียนในการทำงานทั้งของตนเองและกลุ่ม แลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงาน กลั่นเป็นข้อคิดเพื่อเรียนรู้และนำมาปรับปรุงงานในอนาคต พัฒนาศักยภาพตนเอง และพัฒนาจิตใจให้เติบโตขึ้นอย่างน่าภาคภูมิใจ

เราจะชวนคิดว่า จะทำอะไรที่เราจะเรียน
แล้วไม่ทิ้งการทำให้ทำสวน เรียนอะไรที่ไม่
ต้องออกจากชุมชน แล้วช่วยกันดูแลชุมชน

หญ้าแพรกจะหยึดอยู่ และอัมชูชุมชนตลอดไป

ถึงวันนี้ที่โครงการสิ้นสุดลง แต่กระบวนการที่เยาวชนได้เรียนรู้ทั้งกระบวนการทำงานและเรียนรู้ชุมชน ทักษะชีวิตที่กลุ่มได้เรียนรู้ ทั้งการพัฒนาด้านจิตใจ พัฒนาด้านอาชีพและเศรษฐกิจ พัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ การน้อมนำจิตใจสู่การเรียนรู้จากธรรมชาติ ล้วนเป็นการวางแผนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความสนใจและการทำงานในชุมชนของกลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวินเอง การเรียนรู้ทั้งหมดทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับเยาวชน ได้หล่อหลอมให้เยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนบ้านเกิด วันนี้เราจึงพบเห็นเยาวชนหลายคนที่เลือกจะเรียนในชุมชน ทำงานในชุมชนและอยู่ในชุมชนไปพร้อมๆ กับการมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่พวกเขาผูกพันมาตั้งแต่เกิด

“เราพยายามให้ทุกคนทำให้เรื่องงาน เรียน และชีวิต เดินไปด้วยกันค่ะ” เกศสุดา โตนิตติ หรือ ‘เกด’ ผู้จัดการสถาบันปัญญาปิติและพี่เลี้ยงของโครงการ เล่าถึงน้องๆ เยาวชนอย่างมีชีวิตชีวา

“อย่างของเจ๊ะ พอจบ ม.6 เขาก็เลือกเรียนมหาวิทยาลัยชีวิต โดยเรียนอยู่ในชุมชนและสามารถกำหนดประเด็นที่จะเรียนเองได้ เขาก็เลือกเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม เพราะสนุกและชอบที่จะสัมพันธ์กับคน ส่วนนุ้ยเขาสนใจเรื่องสุขภาพ เขามีแปลงสาธิตเพาะกล้วยไม้ เขาก็วางแผนว่าจะมีแปลงสมุนไพรที่จะใช้ดูแลคนในชุมชน คือเราจะชวนคิดว่า จะทำอะไรที่เราจะเรียนแล้วไม่ทิ้งการทำไร่ ทำสวน เรียนอะไรที่ไม่ต้องออกจากชุมชน แล้วช่วยกันดูแลชุมชน” พี่เกดทิ้งท้ายพร้อมกับหันไปมองหญ้าแพรกต้นเล็กๆ เหล่านั้นด้วยรอยยิ้ม

ในวันที่กล้วยไม้กำลังหายไปหลายๆ พื้นที่ แต่สำหรับที่ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน กล้วยไม้กำลังกลับมาผลิดอกชูช่ออีกครั้ง เช่นเดียวกับ ผืนป่าที่กำลังจะได้รับการฟื้นฟูกลับมาสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ด้วยน้ำพักน้ำแรงของ ‘หญ้าแพรก’ ซึ่งจากที่เคยเป็นเพียงกอเล็กๆ บัดนี้เมื่อดินชุ่มชื้นได้ถูกแพร่กระจายออกไปในวงกว้าง เกิดเป็นหญ้าแพรกมากมายหลายร้อยต้น ที่พร้อมจะยืนหยัดอนุรักษ์และอุ้มชูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนสืบต่อไป

เป็นทั้งการแก้ปัญหาในชุมชนด้วยพลังของคนในชุมชน ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจส่งไปถึงผู้คนในพื้นที่อื่นๆ ผ่านการลงมือทำ ว่าถึงที่สุดแล้ว หญ้าแพรกอย่างเราไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หากไม่มีธรรมชาติ

แต่มีเพียงหญ้าแพรกอย่างเราที่แหละ ที่จะอุ้มชูให้ธรรมชาติสามารถดำรงอยู่ได้

สรุปขั้นตอนการทำงาน

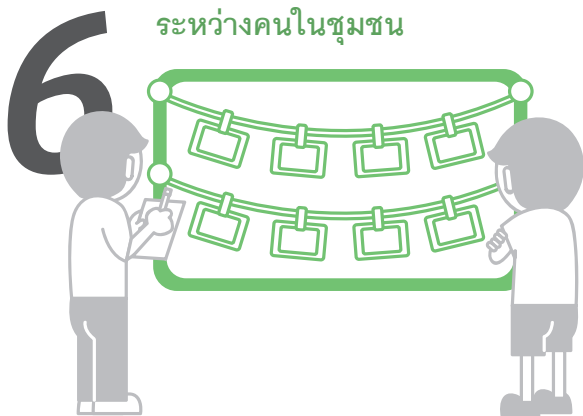

รวบรวมข้อมูลและภาพถ่ายจากการ
สำรวจมาจัดเวทีนำเสนอข้อมูลต่อ
คนในชุมชน

บวชป่าและเพาะพันธุ์กล้วยไม้คืนสู่ป่า

ร่างกติกาการดูแลป่าต้นน้ำร่วมกัน
ระหว่างคนในชุมชน

เกิดค่ายเชื่อมโยงปัจจัย 4 เข้ากับพื้นที่
ป่าต้นน้ำ 'อาหาร ยา ผ้า บ้าน'

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สุรดา หนูนพฤษ (เบีม)

กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สถาบันการศึกษาทางไกล

“เด็กๆ โตมาจะไม่รู้จักกับป่า อาหารจะไปหาที่ไหน เราจึงต้องอนุรักษ์ป่าไว้ การได้มาทำโครงการทำให้ผมเปลี่ยนไปมาก ได้ประสบการณ์เยอะขึ้น รู้จักการทำงานมากขึ้น กล้าพูดกล้าแสดงออกมากขึ้น”

อำภา ธวัชวิฑูรย์ (นุ้ย)

กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาสารสนเทศฯ มลฑลน่าน

“ก่อนเข้ามาทำโครงการเป็นคนไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้านำเสนอ ไม่กล้ามานั่งเป็นกลุ่มพูดคุย ไม่รู้จักการวางแผน แต่พอเข้ามาทำโครงการจึงได้รู้จักคำว่าวางแผนและได้ทำงานใหญ่อย่างการจัดค่าย”

อัมภิกา บุญทวีสุขใจ (เจ๊ะ)

กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต) สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาชุมชน

“รู้สึกว่าได้ทำอะไรเพื่อสังคมมากขึ้น จากการทำกิจกรรม เช่น การบวชป่าทำให้เราได้รู้จักการวางแผน การสำรวจป่าทำให้เริ่มคิดถึงคนอื่นมากกว่าตัวเอง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้จากการวางแผน ได้ทำงานร่วมกับคนอื่น ได้เจออุปสรรค ความล้มเหลว ความทุกข์ และได้รู้จักความสุขที่แท้จริง รู้สึกดีที่ได้ทำ ไม่ใช่เพียงประโยชน์ส่วนตัวแต่ทำเพื่อคนอื่นด้วย”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

เกศสุดา โตนิติ (เกด)
ผู้จัดการสถาบันปัญญาปิติ

ร่วมหนุนเสริมกระบวนการในการทำงานในชุมชน บทบาทสำคัญคือ เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในพื้นที่ โดยเน้นกระบวนการในการมีส่วนร่วม หนุนเสริมการทำงานให้สอดคล้องกับ วิถีชุมชนและความสนใจของทั้งกลุ่ม เยาวชนและชุมชน พร้อมช่วยให้เกิด การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น เรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เรื่อง การหาอยู่หากิน เรื่องสภาพปัญหาใน ชุมชน เรื่องเยาวชนในชุมชนเพื่อสร้าง การมีส่วนร่วมของการทำงานร่วมกัน ทั้งภายในและภายนอก

โครงการกล้วยไม้คืนสู่ป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำ
โดย : กลุ่มหมู่บ้านแพรกสาละวิน จ.แม่ฮ่องสอน

หัวหน้าโครงการ

นายสุรดา หนุนพฤษา

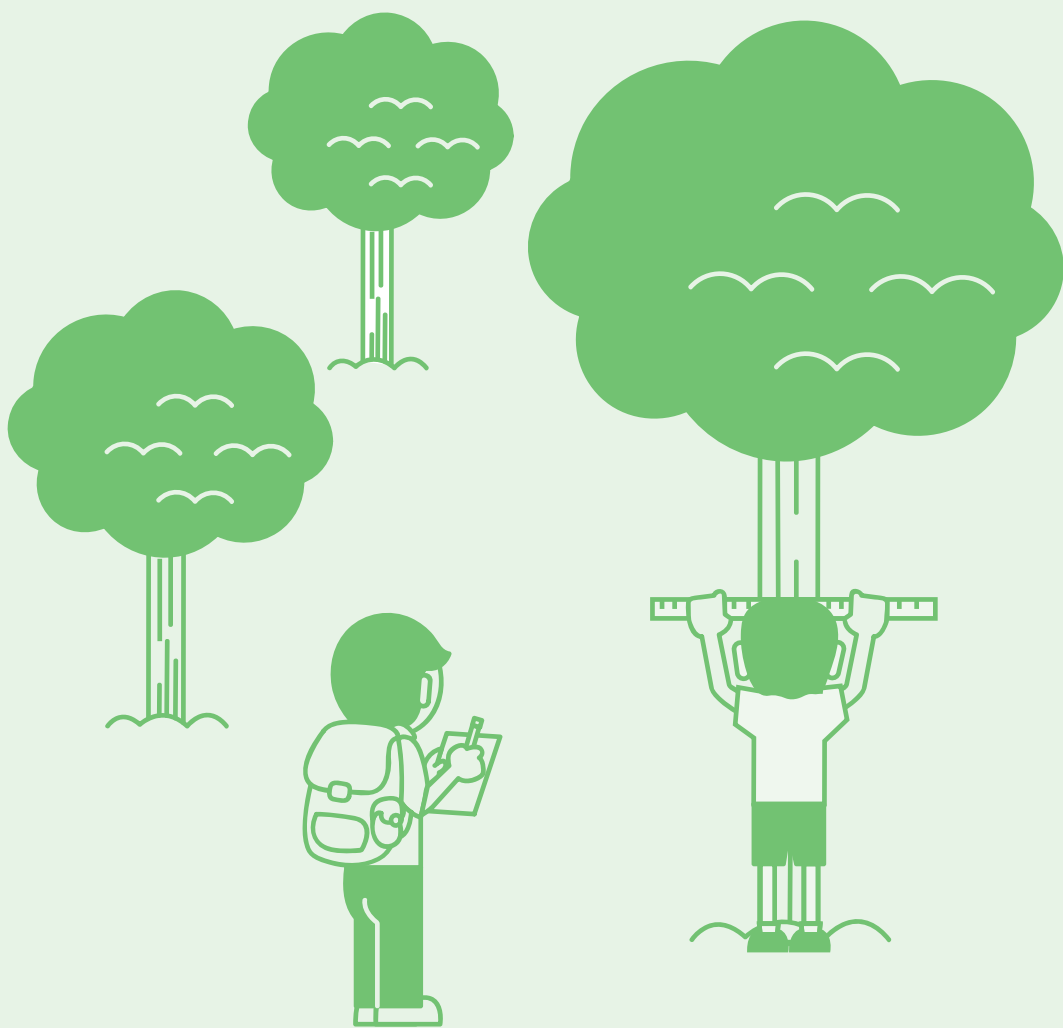
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวอำภา รัชชวิฑูรย์
2. นางสาวอัมภิกา บุญทวีสุขใจ
3. นางสาวศิกา หยกสิริผลลาภ
4. นางสาวพรพนา แยมสกลิต
5. นางสาวพรรณี จารูวีวรรณ
6. นายพะจ่อแจ แยมสกลิต
7. นางสาวภาสินี นาวาสมบูรณ์

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นางเกศสุดา โตนิติ
สถาบันปัญญาปิติ

02

‘พรุคันธุลี’ ในวันที่นกบินหลา ปลาน้ำฝน และคนเข้มแข็ง

โดย : กลุ่มเยาวชนรักษ์ท่าชนะ โรงเรียนท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี

ป่าคือบ้านของสัตว์บก ขณะที่ลำห้วยเป็นบ้านของสัตว์น้ำ แต่ระบบนิเวศที่เรียกว่า ‘ป่าพรุ’ เป็นทั้งบ้านของสัตว์บก สัตว์น้ำ แถมสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำก็สามารถมาอยู่อาศัยร่วมด้วยได้อย่างไม่น่าเคอะเขิน

พรุ เป็นคำเรียกชื่อบริเวณที่เป็นลุ่มน้ำขังหรือป่าบึง (Swamp Forest) ของคนใต้ เป็นระบบนิเวศประเภทพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ที่พบในพื้นที่ป่าฝนเขตร้อน มีลักษณะเด่นคือ ดินดินจะมีอินทรีย์สารที่เกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์นานหลายชั่วอายุคน ขณะที่พืชพันธุ์จะมีระบบรากที่แผ่กว้างเพื่อเสริมการทรงตัวของลำต้น เรียกว่า ‘รากค้ำยัน’ หรือ ‘รากช่วยหายใจ’ ซึ่งจะโผล่พ้นระดับผิวดินและผิวน้ำ

ในประเทศไทยมีป่าพรุอยู่ไม่มากนัก ซึ่งด้วยความที่เป็นป่าที่มีคุณค่าทางระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพสูง ก็ทำให้ป่าพรุหลายแห่งถูกรุกราน จนปัจจุบันประเทศไทยเหลือป่าพรุอยู่ไม่กี่แห่ง

หนึ่งในนั้น คือ ‘พรุคันธุลี’ ป่าพรุผืนสุดท้ายของ จ.สุราษฎร์ธานี ที่มีชะตากรรมไม่ต่างจากป่าพรุอื่นๆ นั่นคือถูกรุกราน เพื่อใช้เป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน เหตุเพราะว่าป่าพรุนี้มีน้ำเหมาะสำหรับการปลูกปาล์ม จนทำให้มีสภาพเสื่อมโทรมเกือบจะเหลือเพียงชื่อ

แต่ก่อนจะถึงวันนั้น มีเยาวชนกลุ่มหนึ่งเล็งเห็นถึงคุณค่า และร่วมด้วยช่วยกันฟื้นฟู จนป่าพรุเริ่มกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง

ยินดีต้อนรับสู่บ้านของเหล่าสรรพสัตว์และพันธุ์ไม้ใน อ.ท่าชนะ ที่วันนี้ไม่มีใครแพ้ใครชนะ แต่ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

พรุคันธุลี ในวันที่เกือบจะเหลือเพียงชื่อ

พรุคันธุลี เป็นป่าพรุขนาดเล็ก พื้นที่ 875 ไร่ อยู่ระหว่างรอยต่อของพื้นที่น้ำจืดกับพื้นที่น้ำกร่อยใน ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งแม้จะเป็นป่าพรุขนาดเล็ก แต่ก็ถือเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงแห่งหนึ่ง เพราะจากการสำรวจในอดีตพบว่า มีพืชพันธุ์ถึง 36 ชนิด ปลา 29 ชนิด สัตว์ป่า 98 ชนิด และยังพบหอยทาก 2 ชนิดที่ไม่เคยพบในประเทศไทยมาก่อน

นอกจากนี้ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นแอ่งกระทะ ทำให้พรุคันธุลียังมีคุณสมบัติเป็นแหล่งรับน้ำในฤดูน้ำหลาก ช่วยปกป้องชุมชนรอบข้างจากอุทกภัยตลอดมานับแต่อดีต นอกจากนี้ชุมชนยังใช้ประโยชน์จากน้ำที่ป่าพรุดูดซับไว้ในการทำสวนผลไม้อีกด้วย

แต่ก็เช่นเดียวกับป่าที่อุดมสมบูรณ์ทั่วไป พรุคันธุลีถูกคนรุกรานเข้าไปใช้ประโยชน์หนักเบาตามน้อยตามวาระ แต่สม่ำเสมอ นับตั้งแต่มีการสัมปทานทำไม้หมอนและไม้ฟืนรถไฟ ในช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2495 ผู้คนก็เริ่มอพยพย้ายถิ่นเข้ามาจับจองพื้นที่ในป่าพรุเพื่อทำการเกษตร โดยเฉพาะสวนยางพาราและปาล์ม แหล่งน้ำในป่าพรุจึงถูกดึงขึ้นมาใช้ทำการเกษตร รวมถึงใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน จนทำให้พรุคันธุลีเกิดภาวะขาดแคลนน้ำและเสื่อมโทรมลง จนในปี พ.ศ. 2525 และ 2527 ได้เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ขึ้น ส่งผลให้ป่าพรุเสียหายไปอีกกว่า 50 ไร่

สรุปแล้ว จากพื้นที่ทั้งหมด 875 ไร่ พรุคันธุลีได้รับความเสียหายจากการถูกบุกรุกเข้าไปใช้เป็นพื้นที่ทำกิน 100 กว่าไร่ บวกกับปัญหาการถูกดึงน้ำและถูกไฟไหม้อีกประมาณ 300 กว่าไร่ ทำให้ปัจจุบัน พรุคันธุลีเหลือพื้นที่ป่าอยู่เพียง 387 ไร่

เมื่อก่อนมีสัตว์อยู่กว่า 90 ชนิด แต่ตอนนี้สูญพันธุ์ไปเยอะเพราะป่าถูกบุกรุก คิดว่าถ้าคนบุกรุกมากกว่านี้หรือเกิดไฟไหม้ สัตว์เหล่านี้จะไปอยู่ที่ไหน คิดถึงว่าถ้ามีคนมาบุกรุกบ้านเรา มาเผาบ้านเรา แล้วเราจะอยู่ยังไง

จิตสำนึกที่ส่งต่อ จากรุ่นสู่รุ่น

ชุมชนเยาวชนรักษ์ท่าซนะเป็นชุมชนหนึ่งของโรงเรียนท่าซนะ อันเกิดจากการรวมตัวของนักเรียนในโรงเรียน ที่มีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในชุมชน จนถึงปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 10 แล้ว มีสมาชิกตั้งแต่ ม.1 - ม.6 รวมแล้ว 80 คน

ตลอดเวลาที่ผ่านมา ชุมชนเยาวชนรักษ์ท่าซนะมีการจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมพัฒนาตามโอกาส กิจกรรมเรียนรู้ตามศูนย์เรียนรู้ต่างๆ มีครูภูมิปัญญาที่คอยถ่ายทอดความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้รวมไปถึงมีกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งมีบทบาทในการหนุนเสริมการเรียนรู้ผ่านการสร้างนักวิจัยชุมชน เป็นภาคีในชุมชนคอยเชื่อมประสานและสร้างการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับพื้นที่อื่นๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้นมา และสิ่งที่ทุกคนต่างตระหนักถึงร่วมกันก็คือ พรรคต้นรุสสีที่นับวันจะยิ่งเสื่อมโทรมลง

“ตอนที่เข้าไปในพรุกับเพื่อนๆ หนูได้ยินแต่เสียงโหวกเหวกโวยวายคะ แต่พอหนูหยุดและนั่งไต่ต้นไม้สักพัก เหมือนได้รับรู้ถึงสิ่งที่สถิตอยู่ในต้นไม้ มันขลุบแต่ขณะเดียวกันมันก็ทำให้จิตใจเราสงบ และเมื่อเดินไปรอบๆ ก็เห็นสิ่งมีชีวิต

มากมายอยู่ในนั้น ทราบว่าเมื่อก่อนมีสัตว์อยู่กว่า 90 ชนิด แต่ตอนนี้สูญพันธุ์ไปเยอะ เพราะป่าถูกบุกรุก คิดว่าถ้าคนบุกรุกมากกว่านี้หรือเกิดไฟไหม้ สัตว์เหล่านี้จะไปอยู่ที่ไหน คิดถึงว่าถ้ามีคนมาบุกรุกบ้านเรา มาเผาบ้านเรา แล้วเราจะอยู่ยังไง" วรรณนิภา หนูขวัญ หรือ 'เหมียว' ประธานชุมชนฯ คนปัจจุบัน เล่าให้ฟังด้วยรอยยิ้ม ถึงประสบการณ์ครั้งแรกที่เธอได้เข้าไปในพรด้นธูลี

เพราะขึ้นชื่อว่า 'บ้าน' ย่อมไม่ได้หมายถึงที่อาศัยของร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ย่อมเป็นที่อาศัยของจิตใจ เป็นพื้นที่ที่จะมอบความอบอุ่น สุขสงบ ให้จิตใจ ได้พักผ่อนจากเรื่องวุ่นวายยุ่งเหยิงภายนอก และสำหรับพรด้นธูลีแล้ว นี่ไม่ใช่เพียงบ้านของพืชพันธุ์และสัตว์ แต่ยังเป็นบ้านของคนทุกคนในชุมชน

เมื่อตระหนักได้ดังนั้น ความปรารถนาที่จะฟื้นฟูบ้านของทุกชีวิตหลังนี้ จึงเริ่มต้นขึ้น

นี่คือป่าพรุของคนที่นี่ ถ้าคนที่นี่ไม่ดูแลไว้
แล้วใครจะมาดูแล

แรงบันดาลใจ สำคัญพอๆ กับความรู้

“นี่คือปาพรของคนที่นี่ ถ้าคนที่นี่ไม่ดูแลไว้แล้วใครจะมาดูแลให้คนรุ่นหลังได้มาศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติของบ้านเรา ถ้าเราไม่ดูแลรักษาไว้แล้วใครจะมาดูแลให้เรา” เหมียวกล่าวถึงแรงบันดาลใจของชุมชนด้วยแววตาจริงจัง ทำให้เห็นพลังคนรุ่นใหม่ที่ยากจะลุกขึ้นมาทำประโยชน์ต่อชุมชนของเขาเอง

จากปณิธานข้างต้น นำมาสู่การปรึกษาหารือกันในชุมชน โดยแกนนำซึ่งเป็นรุ่นพี่ของเหมียวเป็นตัวตั้งตัวตีสำคัญ ก่อนจะได้ข้อสรุปว่าชุมชนเยาวชนรักษาท่าชนะขอร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาพุดคันทูลี ด้วยการยกระดับปาพรชุมชนขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชนและคนทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบการดูแลรักษาปาพรให้คงสภาพความสมบูรณ์ไว้ในทางอ้อม พร้อมจัดกิจกรรมรณรงค์และสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในวงกว้าง เพื่อสร้างแนวร่วมในการอนุรักษ์สืบต่อไป เมื่อนั้น ‘โครงการพาน้องเรียนรู้ดูแลปาพร’ จึงเกิดขึ้น

“ครั้งแรกที่ไปนำเสนอโครงการ เด็กๆ ไม่มีความรู้อะไรเลยเพราะรุ่นพี่เป็นคนเขียนโครงการ เมื่อกรรมการถามเด็กๆ จึงตอบอะไรไม่ได้เลย เด็กๆ จึงต้องกลับมาทำการบ้านมากขึ้น ศึกษาและเรียนรู้หนักขึ้น และเมื่อเข้าร่วมกับโครงการก็ยิ่งทำให้เด็กๆ มีใจมากขึ้น ช่วยเสริมศักยภาพด้านต่างๆ และได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ ที่มีอื่นก็ยิ่งเกิดแรงบันดาลใจ” รัตนา ชูแสง หรือ ‘อีด’ เจ้าหน้าที่กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์และพี่เลี้ยงของโครงการกล่าวด้วยรอยยิ้ม

เรียนรู้ เพื่อเข้าใจใน ‘วงแคบ’

โครงการพาน้องเรียนรู้ดูแลปาพร มีเป้าหมายโครงการอยู่ที่การยกระดับพุดคันทูลีขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้ พร้อมจัดกิจกรรมรณรงค์และสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนที่อาศัยรอบบริเวณปาพร ซึ่งการจะสร้างแหล่งเรียนรู้ขึ้นได้นั้น จำเป็นที่เจ้าของพื้นที่ต้องรู้เรื่องของแหล่งเรียนรู้นั้นอย่างแตกฉาน รวมไปถึงมีสื่อการเรียนรู้เสียก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้

ด้วยเหตุนี้ เด็กๆ จึงได้จัดกิจกรรม สืบหาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปาพร เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับจัดทำสื่อประจำแหล่งเรียนรู้ ทั้งป้ายชื่อพันธุ์ไม้ อาณาเขตพื้นที่ทางกายภาพ รวมไปถึงให้แกนนำเองได้ศึกษาฐานทรัพยากรของพุดคันทูลีอย่างละเอียด ก่อนที่จะนำความรู้นั้นไปถ่ายทอดให้เยาวชนทั้งในและนอกชุมชนต่อไป

การสำรวจปาพรในครั้งนี้มีแกนนำและสมาชิกชุมชนเข้าร่วมทั้งหมด 10 คน มีครูภูมิปัญญาในชุมชน คือ นายเจือ ศิวยายพราหมณ์ หรือ ‘ลุงเจือ’ และ นายจันทร์โชติ ภูศิลป์ หรือ ‘ลุงโชติ’ มาเป็นผู้ให้ความรู้ โดยมีพี่อีดมาช่วยดูแลเรื่องการเดินทางและ

ให้คำปรึกษาในฐานะพี่เลี้ยง และได้รับความอนุเคราะห์จากโครงการปลูกใจ รักโลก ที่ประสานส่ง สุภาภรณ์ ปันวารี หรือ ‘พีบี’ จากศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ) มาเป็นวิทยากรพาน้องๆ สำรวจป่าพรุ

การสำรวจป่าพรุมีการวางแผนการสำรวจด้วยการวางแผนขนาด 10X10 เมตร จำนวน 5 แปลง เพื่อเก็บข้อมูลความสูงและขนาดเส้นรอบวงของต้นไม้ คู่ชั้นเรือนยอด พืชคลุมดิน สัตว์และพันธุ์พืชที่พบในบริเวณแปลงสำรวจ ก่อนจะนำข้อมูลที่ได้อาวเคราะห์เพื่อประเมินสภาพป่าและคำนวณหาปริมาณการดูดซับคาร์บอน

“รู้นี้เกิดความรู้ใหม่ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อนคะ อย่างการวัดปริมาณการกักเก็บคาร์บอนของต้นไม้ การทำแปลงสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของป่า สำรวจพันธุ์ไม้ ระดับชั้นดิน ระดับเรือนยอด สมุนไพร สัตว์ป่า นก ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถนำมาทำเส้นทางการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี” พี่อีดกล่าวด้วยความภูมิใจ

แม้จะมีอุปสรรคบ้างตามประสานักสำรวจมือใหม่แะกะล่อง เช่น น้องๆ หลายคนสนุกสนานจนสัตว์ตื่นหนีกระเจิงไป ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ สภาพอากาศ และภูมิประเทศไม่อำนวย ฝนตกทางเดินลื่นและเต็มไปด้วยเถาวัลย์ระเกะระกะ และน้องๆ หลายคนก็แต่งกายไม่พร้อมสำหรับการสำรวจป่า แต่อย่างน้อยที่สุด การสำรวจในครั้งนี้ก็ได้ทำให้น้องๆ ได้ข้อมูลเรื่องระบบนิเวศ จำนวนชนิดพันธุ์พืชในป่า และภัยคุกคาม ซึ่งเด็กเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าพรุจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้งานได้อย่างไม่ซีเหิร

ผลการสำรวจเด็กๆ พบว่าป่าพรุ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนที่เป็นพื้นที่ที่ถูกบุกรุก ส่วนที่กำลังฟื้นตัวจากการถูกไฟไหม้ และพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์สภาพทั่วไป

พบว่า การปกคลุมผิวดิน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 100 เปอร์เซ็นต์ การปกคลุมเรือนยอด อยู่ในเกณฑ์ดี มีค่าเฉลี่ย 77 เปอร์เซ็นต์ และป่าบริเวณนี้มีจำนวนชั้นเรือนยอด ส่วนใหญ่ 3 ชั้น ในด้านความหลากหลายทางชีวภาพพบว่า มีจำนวนชนิดพันธุ์ไม้ใหญ่ ที่พบ 7 ชนิด คือ ส้านน้ำ มะไฟป่า ผาต้อใต้ สุหร้า ไม้แดง และชาเรียน มีความหนาแน่น ของไม้ใหญ่ต่อไร่คือ 204 ต้น พบชนิดพันธุ์พืชอื่นๆ อีก 10 ชนิด เช่น หลุมพี หวาย เห็ด เป็นต้น และชนิดพันธุ์สัตว์ที่พบ 8 ชนิด เช่น มด กิ้งก่า ผีเสื้อ กบ หอย จิ้งเหลน แมงมุม เป็นต้น

เมื่อคำนวณปริมาณการกักเก็บคาร์บอนของป่าพรุคันธุลี พบว่ามีปริมาณ คาร์บอนต่อไร่ 39.26 ตัน ปริมาณคาร์บอนต่อพื้นที่ 15,350.66 ตัน ป่าพรุคันธุลี สามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ถึง 56,183.42 ตัน และปล่อยก๊าซออกซิเจน ออกมา 40,832.76 ตัน ข้อมูลนี้ทำให้เด็กๆ ถึงกับอึ้งเพราะคาดไม่ถึงเลยทีเดียว

เมื่อเด็กๆ ได้สำรวจ แล้วมาวิเคราะห์ข้อมูลทำให้พวกเขา ‘รู้จัก’ ป่าพรุ บ้านเขามากยิ่งขึ้น ผืนป่าที่มีคุณค่าต่อเขา พี่น้องอำเภอท่าชนะ และคุณค่าต่อ ชาวสุราษฎร์ธานีทุกคน และข้อมูลนี้ยังสามารถเป็นฐานข้อมูลให้ชุมชนในการ ปกป้องผืนป่า ปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ตนเองได้อีกด้วย

“กิจกรรมนี้เราเดินเก็บข้อมูลในเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะทาง 500 เมตร ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลในเรื่องของชื่อ ชนิด และประโยชน์ของพันธุ์ไม้ต่างๆ ได้รู้สภาพพื้นที่ป่าพรุจริงๆ เป็นเช่นไร แตกต่างจากอดีตอย่างไร” พี่ไวยวรรณ รักดี เรื่อง หรือ ‘ฟาง’ เล่าถึงกิจกรรมการสำรวจป่าครั้งแรกในชีวิต

ถ่ายทอดออกไปใน ‘วงกว้าง’

หลังจากลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนได้ข้อมูลตามที่ต้องการ แกนนำและ สมาชิกชุมชนก็ได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงและผลิตเป็นสื่อความรู้ต่างๆ เช่น ป้ายชื่อ พันธุ์ไม้ ป้ายไวนิล สื่อแผ่นพับเรื่องพันธุ์ไม้ สมุนไพร และแผนที่ โดยมีการแบ่ง บทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายอุปกรณ์ ฝ่ายข้อมูล และฝ่าย ปฏิบัติลงมือทำป้าย ซึ่งแม้จะขาดกำลังคนไปบ้าง เนื่องจากหลายคนติดภารกิจเรียน พิเศษ แต่สมาชิกที่เหลือก็ร่วมแรงร่วมใจกันจนงานสำเร็จ โดยมี ‘ครูเก่ง’ ครูศิลปะ ของโรงเรียนท่าชนะมาช่วยดูแล รวมถึงลุงโชติและลุงเจือ ก็ได้มาช่วยให้ข้อมูล เพิ่มเติมอีกด้วย

จนเมื่อสื่อความรู้ต่างๆ แล้วเสร็จ แกนนำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ที่ สามารถจะถ่ายทอดได้ ก็ถึงเวลาขยายผลความรู้นั้นออกไปในวงกว้าง

นอกจากนี้ ชุมชนได้รับโอกาสจากทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดสุราษฎร์ธานี (สวท.) ให้ไปบอกเล่าเรื่องราวของป่าพรุและ

กิจกรรมครั้งนี้ต้องทำเองทั้งหมด...ทำให้รู้สึก ว่าตัวเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น เพราะต้องรับผิดชอบ หลายๆ อย่างมากขึ้น

กิจกรรมที่สมาชิกได้ร่วมกันทำ เป็นการประชาสัมพันธ์ และนำป้าพรคันทูลีในฐานะใหม่ นั่นคือ แหล่งเรียนรู้ 'ห้องเรียนธรรมชาติ พรคันทูลี' ได้เป็นอย่างดี แม้หลายๆ คนจะตื่นไม่โครโฟน จนเล่าผิดเล่าถูกบ้างก็ตาม

"การไปออกรายการวิทยุครั้งนี้ได้ฝึกความกล้าแสดงออกมากๆ ค่ะ เพราะตื่นตื่นมากจนพูดไม่ออก ต้องใช้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าค่อนข้างมาก" ฟางเล่าถึงประสบการณ์หน้าไมค์ด้วยรอยยิ้ม

หลังจากประชาสัมพันธ์ ก็ถึงเวลาของการขยายผลผ่านกิจกรรม 'ค่ายพาน้องเรียนรู้ดูแลป้าพร' ที่มุ่งหวังให้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เยาวชนในพื้นที่โดยรอบ ป้าพรคันทูลีเข้ามาสัมผัสเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เพราะเขาเชื่อว่าเด็กและเยาวชนในพื้นที่รอบป้าพรควรจะได้รู้จักป้าพรบ้านตัวเอง รู้คุณค่าของมัน และมีส่วนร่วมในการดูแลได้ โดยกิจกรรมที่กินระยะเวลาสองวันนี้ มีน้องๆ จาก 8 โรงเรียนเครือข่าย จำนวน 25 คน มาร่วมเรียนรู้ศึกษาพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ และสมุนไพรในพรคันทูลี

กิจกรรมการเรียนรู้ประกอบไปด้วยเกมธรรมชาติเกี่ยวกับป้าพร โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลป้าพรและศึกษาเพิ่มเติมจากผู้รู้มาทำเป็นเกมการเรียนรู้ เชิงลึกลับ ลุงโชติ ป้าตา มาเล่าเรื่องราวของป้าพรในอดีต ความสมบูรณ์ ความสำคัญกับชุมชน ก่อนพากันลงไปสำรวจ ไปรู้จักป้าพรด้วยกัน วาดภาพสิ่งที่พบในป้าพร นำเสนอเล่าสู่กันฟัง ก่อนจะจบลงที่การชวนน้องๆ จาก 8 โรงเรียนคุยกันว่า แต่ละโรงเรียนจะมีส่วนร่วมดูแลป้าพรได้อย่างไรบ้าง

ผลตอบรับจากค่ายเป็นไปด้วยดี น้องๆ จากโรงเรียนเครือข่ายได้รับความรู้และความสนุกสนาน ได้รับรู้ความสำคัญของฐานทรัพยากรภายในพื้นที่ แล้วกลับไปขยายความต่อในพื้นที่ของตน แต่ใครจะรู้ว่าเบื้องหลังความสำเร็จของค่ายในครั้งนี้ ต้องแลกมาด้วยหยาดเหงื่อและแรงใจของแกนนำและสมาชิกอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน แต่สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำงานนั้นคุ้มค่ากับหยาดเหงื่อที่เสียไป เพราะนอกจากเยาวชนจะได้เรียนรู้ป้าพรแล้ว แกนนำยังได้มีโอกาสเรียนรู้และฝึกฝนการทำงานตลอดทั้งกระบวนการ นับตั้งแต่การเตรียมงาน ดำเนินงาน จนถึงสิ้นสุดงาน ทั้งการติดต่อประสานงาน สวัสดิการ เป็นพี่เลี้ยงให้เยาวชนจากโรงเรียนเครือข่าย

นำสันทนากการ รวมถึงเป็นวิทยากรให้ความรู้ในช่วงของการเดินสำรวจเส้นทาง
ศึกษารธรรมชาติอีกด้วย

“กิจกรรมครั้งนี้ต้องทำเองทั้งหมดเลยคะ ซึ่งต่างกับกิจกรรมที่ผ่านมา แต่ก็
ทำให้รู้สึกกว่าตัวเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น เพราะต้องรับผิดชอบหลายๆ อย่างมากขึ้น” เหมือน
กล่าวอย่างภูมิใจ

ส่วนหนึ่งของความเหนื่อยยากในครั้งนี้เกิดจากความไม่พร้อมของทีมงาน
ชุมชนเอง ที่หลายคนติดภารกิจ ไม่สามารถมาช่วยงานได้ แผนงานที่วางไว้ก่อนหน้านี้
จึงคลาดเคลื่อน ภาระงานถูกเกลี้ยกล่อมไปให้คนที่เหลืออยู่ จนหลายคนท้อ
ขาดกำลังใจ แต่สุดท้าย ทุกคนก็อดทนและสามารถผ่านอุปสรรคเหล่านั้นมาได้

เดินทางอย่างกล้าหาญ ประสานเครือข่ายชุมชน

มากกว่านั้น การขับเคลื่อนโครงการ ยังได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง
อย่างเป็นรูปธรรมขึ้นในชุมชน ทั้งการสร้างแนวร่วมที่เป็นชาวบ้าน และการ
เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของพหุวัฒนธรรม การจัดทำโครงการพำน้องเรียนรู้ดูแล
ปาพรุได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่น่าภาคภูมิใจ ทั้งการที่แกนนำและสมาชิกชุมชนได้มี
โอกาสเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ผ่านการลงมือทำอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะ
จะเป็นการประสานงาน วางแผนกิจกรรม การนำกระบวนการเรียนรู้ การทำงาน

ม
หากเราไม่ปลูกกระแสให้เยาวชนรัก
ธรรมชาติ มันก็ไม่มีประโยชน์ การที่เด็กๆ ไป
สะท้อนปัญหากับผู้ใหญ่ทำให้ผู้ใหญ่หันมา
คิดว่า เยาวชนยังเห็นความสำคัญของป่าพรุ...
ปัจจุบันคนที่รุกกล้าเริ่มไม่ค่อยกล้าเพราะ
ชุมชนเริ่มตื่นตัว
」

ร่วมกันเป็นทีม ฝึกการแบ่งเวลาระหว่างการเรียนรู้กับการทำกิจกรรม รวมทั้งความรู้
ต่างๆ ที่ได้รับเกี่ยวกับป่าพรุ ล้วนเป็นประสบการณ์ที่มีค่าที่จะเติบโตไปพร้อมกับ
น้องๆ ทุกคน

เช่นเดียวกัน การขยายผลเนื้อหาของโครงการผ่านการทำกิจกรรมต่าง
ๆ ก็ยังผลให้มีเยาวชนจากโรงเรียนเครือข่ายโดยรอบพื้นที่สนใจเข้าร่วมเป็น
นักอนุรักษ์ตัวน้อยกับพวกเขาในพื้นที่ 4 ตำบล 8 โรงเรียน ได้แก่

ตำบลประสงค์ โรงเรียนบ้านคูตะเกา และโรงเรียนวัดกาฬสินธุ์

ตำบลคันธุลี โรงเรียนบ้านคันธุลี โรงเรียนวัดสังข์ประดิษฐ์

ตำบลท่าชนะ โรงเรียนบ้านหนองปรือ โรงเรียนท่าชนะ

ตำบลคลองพา โรงเรียนบ้านมะม่วงงาม โรงเรียนบ้านกลาง

“ตอนแรกชุมชนมองว่า กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์มาชวนเด็กๆ เข้าป่า ทำให้
เด็กไม่ค่อยไปเรียนหนังสือ มาปลูกกระดุมเด็กๆ ให้ต่อต้านกลุ่มชาวบ้านที่มีอิทธิพล
ในพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่พอใจและมีปัญหากับผู้ปกครอง” พี่อืดเล่าถึงประเด็น
ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ

แต่สุดท้ายปัญหาก็คลี่คลาย เพราะว่าตลอดการดำเนินโครงการ หนึ่งใน
ภาคีซึ่งก็คือ ครูและโรงเรียนท่าชนะ เป็นผู้รับรองการดำเนินโครงการของชุมชนมา
โดยตลอด และมีผลการทำกิจกรรมไปสู่การประเมินผลการศึกษาในรูปของ
คะแนนอีกด้วย ซึ่งเมื่อครูภูมิปัญญาและชาวบ้านบางส่วนที่เข้าใจได้อธิบายให้
ผู้ใหญ่และชาวบ้านคนอื่นๆ ทราบ นอกจากกระแสต่อต้านจะลดลงแล้ว ชุมชน
ยังได้แนวร่วมเพิ่มขึ้นอีก

และด้วยข้อมูลที่เยาวชนสำรวจปาพรคั่นธุลี แล้วสื่อความไปยังผู้หลักผู้ใหญ่ของชุมชน ทำให้ปัจจุบันมีการขอคืนพื้นที่ของพรคั่นธุลีจากผู้บุกรุกได้ทั้งหมด และมีการนำข้อมูลเกี่ยวกับพรคั่นธุลีที่ชุมชนสำรวจได้ ส่งต่อให้แก่ DSI เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประกอบกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าต่อไป

“หากเราไม่ปลูกกระแสนี้ให้เยาวชนรักธรรมชาติ มันก็ไม่มีประโยชน์ การที่เด็กๆ ไปสะท้อนปัญหากับผู้ใหญ่ทำให้ผู้ใหญ่หันมาคิดว่า เยาวชนยังเห็นความสำคัญของป่าพรุ จึงเป็นผลทำให้ขอคืนพื้นที่ป่าพรุกลับมาได้ทั้งหมด ปัจจุบันคนที่รุกรานเริ่มไม่ค่อยกล้าเพราะชุมชนเริ่มตื่นตัว” ลุงเจือ ในฐานะครูภูมิปัญญา ที่สนับสนุนชุมชนมาโดยตลอด กล่าวด้วยดวงตาเปี่ยมความสุข

จากป่าพรุผืนสุดท้ายของ จ.สุราษฎร์ธานี ที่เกือบจะเสื่อมโทรมลงจนเหลือแต่ชื่อ ใครจะเชื่อว่าก้าวอย่างเล็กๆ ของชุมชนที่มีเยาวชนเป็นสมาชิกหลัก จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นได้ และไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงของพรคั่นธุลี ที่วันนี้กำลังฟื้นตัวขึ้นในฐานะแหล่งเรียนรู้ของชุมชน แต่รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของ อ.ท่าชนะ ที่ชุมชนเกิดจิตสำนึก และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาทรัพยากรในบ้านเกิดของตนเองอย่างเข้มแข็ง

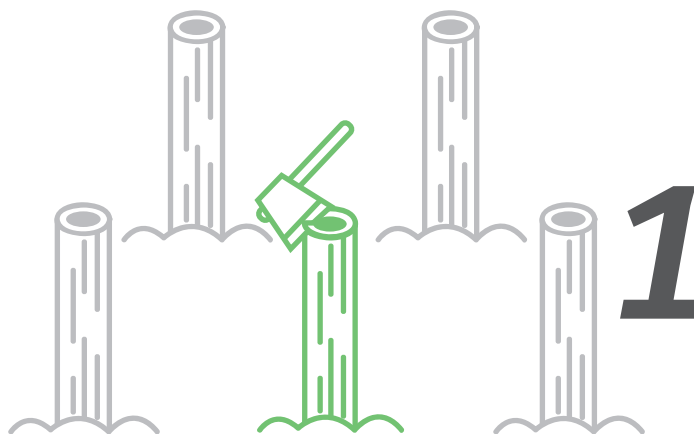
ด้วยเหตุนี้ ท่ามกลางหน้าฝนยาวนานตลอด 8 เดือน อย่าแปลกใจถ้าจะเห็นนกบินหลาอยู่เหนือพรคั่นธุลี เช่นเดียวกับปลาที่กำลังจ้ำน้ำซึ่งหลอมรวมมาจากสายฝน ขณะที่ชาวบ้านอาจกำลังร้องเพลงอย่างสำราญ

เพราะทุกคนเรียนรู้แล้วว่า ความสุขที่แท้ไม่ได้เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบเอาแพ้อาชนะกัน แต่เกิดได้จากการพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ท่าชนะในวันนี้จึงไม่มีใครชนะ แต่ทุกคนกำลังมีความสุข

สรุปขั้นตอนการทำงาน

‘ป่าพรุ’ เสื่อมโทรม ถูกบุกรุกพื้นที่
มีปัญหาดินตื้นน้ำในป่าพรุไปใช้

สำรวจและเก็บข้อมูลป่าพรุ

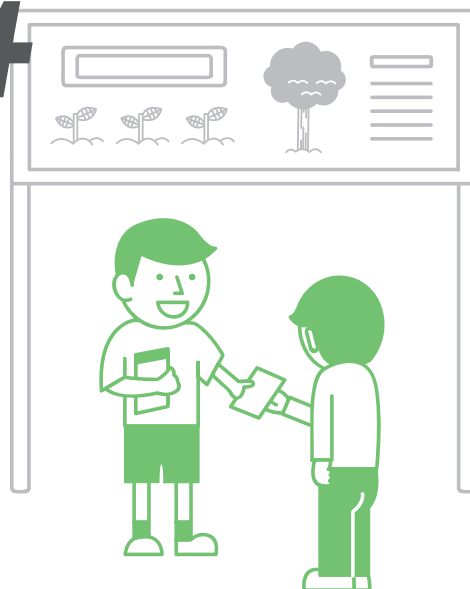
เด็กๆ ทราบข้อมูลสภาพป่า

3

นำความรู้ที่ได้มาผลิตสื่อเผยแพร่

4

สิ่งที่ได้เรียนรู้

วรรณนิภา หนูขวัญ (เหมียว)

ประธานชุมนุมเยาวชนรักษ์ท่าชนะ

“แต่เดิมไม่ได้สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม มาเข้าชุมนุมนี้เพราะชุมนุมอื่นเต็ม แต่พอได้ทำกิจกรรมกับชุมนุมอย่างต่อเนื่องผ่านโครงการ ก็เริ่มรู้สึก ว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้แตกต่างกับความเหนื่อยของเรามันคุ้ม ความรู้มันมีค่า มากๆ จากที่ชอบอยู่คนเดียวไม่พูดจากับใคร ไม่กล้าแสดงออก แต่เมื่อ ได้ร่วมทำกิจกรรมก็เริ่มกล้าพูด กล้าแสดงออก อยากรู้อะไรก็ถาม และจากคนที่ไม่คิดอะไรมาก คิดว่าป่าพรุเป็นของทุกคน ไม่ใช่ของ เราคนเดียว เราทำคนเดียวแต่คนอื่นๆ ไม่ทำเราจะทำเพื่ออะไร แต่ เมื่อเห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีแนวโน้มเพิ่ม มากขึ้น จึงอยากจะเรียนรู้และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้คงอยู่ ยั่งยืนต่อไป ตอนนี้เรารู้ที่จะทำ กล้าที่จะอนุรักษ์ แม้คนอื่นไม่ทำ เราก็พยายามทำ หาเพื่อนมาทำกับเรา ช่วยกันแก้ปัญหาไปที่ละนิด”

พิไลวรรณ รักดีเรือง (ฟาง)

เลขานุการชุมนุมเยาวชนรักษ์ท่าชนะ

“เดิมไม่ค่อยมีความรู้ด้านป่า เป็นคนพูดเบา พูดไม่รู้เรื่องเพราะมีความรู้ ไม่มากพอ ไม่มีทักษะการเก็บข้อมูล ไม่ค่อยรู้จักตนเองว่าเราทำอะไร ได้ดี แต่เมื่อได้ทำโครงการก็ได้ความรู้ใหม่ๆ ทั้งเรื่องกระบวนการ การวัด ปริมาณคาร์บอน การมีส่วนร่วมกับชุมชน มีแรงจูงใจเยอะขึ้นในการ ทำงานต่างๆ และจากการทำกิจกรรม ก็ทำให้เกิดความตระหนักในการ ดูแลสิ่งแวดล้อม ปัญหาป่าพรุถูกทำลาย พื้นที่ป่าพรุลดน้อยลงเรื่อยๆ ถ้าเกิดทุกคนยังนิ่งเฉยป่าพรุคันธุลีก็จะสูญหายไป จึงอยากมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป”

โครงการเยาวชนรักษ์ท่าชนะพาน้องเรียนรู้ดูแลป่าพรุ

โดย : กลุ่มเยาวชนรักษ์ท่าชนะ โรงเรียนท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี

หัวหน้าโครงการ

นางสาววรรณนิภา หนูขวัญ

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวพิไลวรรณ รักดีเรือง
2. นางสาวแพรวนภา สันหลี
3. นางสาวกาญจนาวดี รักดีเรือง
4. นางสาวเยาวรินทร์ สันหลี
5. นางสาวจิตสุภา อินทร์แก้ว
6. นางสาวหทัยรัตน์ เทียงสุข
7. นางสาวสาลิณี บุญชัยพึง
8. นางสาวนิษฐาภรณ์ ปราภณา

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

รัตนา ชูแสง (อีด)

เจ้าหน้าที่กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์

“โครงการนี้ใช้กระบวนการชวนเด็กๆ คิดวิเคราะห์ หาข้อสรุปร่วมกันก่อน ออกแบบกิจกรรม และสรุปบทเรียนการทำงานแต่ละครั้งเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกันต่อ ส่วนใหญ่จะทิ้งประเด็นคำถามให้เด็กๆ ได้คิดและตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งจากการทำงานร่วมกันมา เห็นว่าน้องๆ รู้จักวางแผนงานมากขึ้น มีการคุยกันมากขึ้น ทำงานเสร็จ มีการสรุปงาน มองหาข้อผิดพลาด และทางแก้ไข ต้องถือว่าโครงการปลูกใจรักโลก ช่วยให้เด็กๆ ได้ฝึกปฏิบัติการจริง นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน ทำให้เด็กมีฐานการทำงานในชุมชนชัดเจนขึ้น และได้นำความรู้ที่ได้จากโครงการไปเผยแพร่กับกลุ่มเพื่อนๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี”

อาจารย์สุจินต์ สุทธิวรังกุล

ที่ปรึกษาชุมชนเยาวชนรักษ์ทำชนะ
ครูหมวดวิชาวิทยาศาสตร์
โรงเรียนท่าชนะ

“อาจารย์เข้ามาช่วยดูแลชุมชนตั้งแต่ปี 2550 คอยสนับสนุนกิจกรรมของเด็กๆ โดยโรงเรียนยินดีสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนเพราะเป็นรูปธรรมที่สามารถนำมาประเมินผลด้านการศึกษาได้ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งคืออยากให้เด็กๆ ในพื้นที่ได้รู้จักทรัพยากรในชุมชนตนเอง ใครถามก็สามารถตอบได้อย่างภาคภูมิใจ บางคนจบไปแล้วไม่ได้เรียนต่อ ก็หวังว่าเขาจะจดจำได้ว่าครั้งหนึ่งเคยอนุรักษ์ เคยเรียนรู้ศึกษามา วันหนึ่งโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเสียเอง”

เจือ ศิวยายพราหมณ์

ครูภูมิปัญญา หนึ่งในแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
ภูเขาต้นลูลี้

“ได้เข้ามาช่วยชุมชนเยาวชนรักษ์ทำชนะในเรื่องการให้ข้อมูลชื่อพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เรื่องระบบนิเวศลงสู่ลึกภูมิใจที่ได้มาให้ความรู้กับเด็กๆ เพราะถ้าหากไม่มีการถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ต่อไปธรรมชาติคงหายไปหมด จะไม่มีคนสืบสาน”

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์เย็นจิตร์ วงศ์พิทักษ์

โรงเรียนท่าชนะ

อาจารย์สุจินต์ สุทธิวรังกุล

โรงเรียนท่าชนะ

นางสาวรัตนา ชูแสง

กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ จ.สุราษฎร์ธานี

นายเจือ ศิวยายพราหมณ์

ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

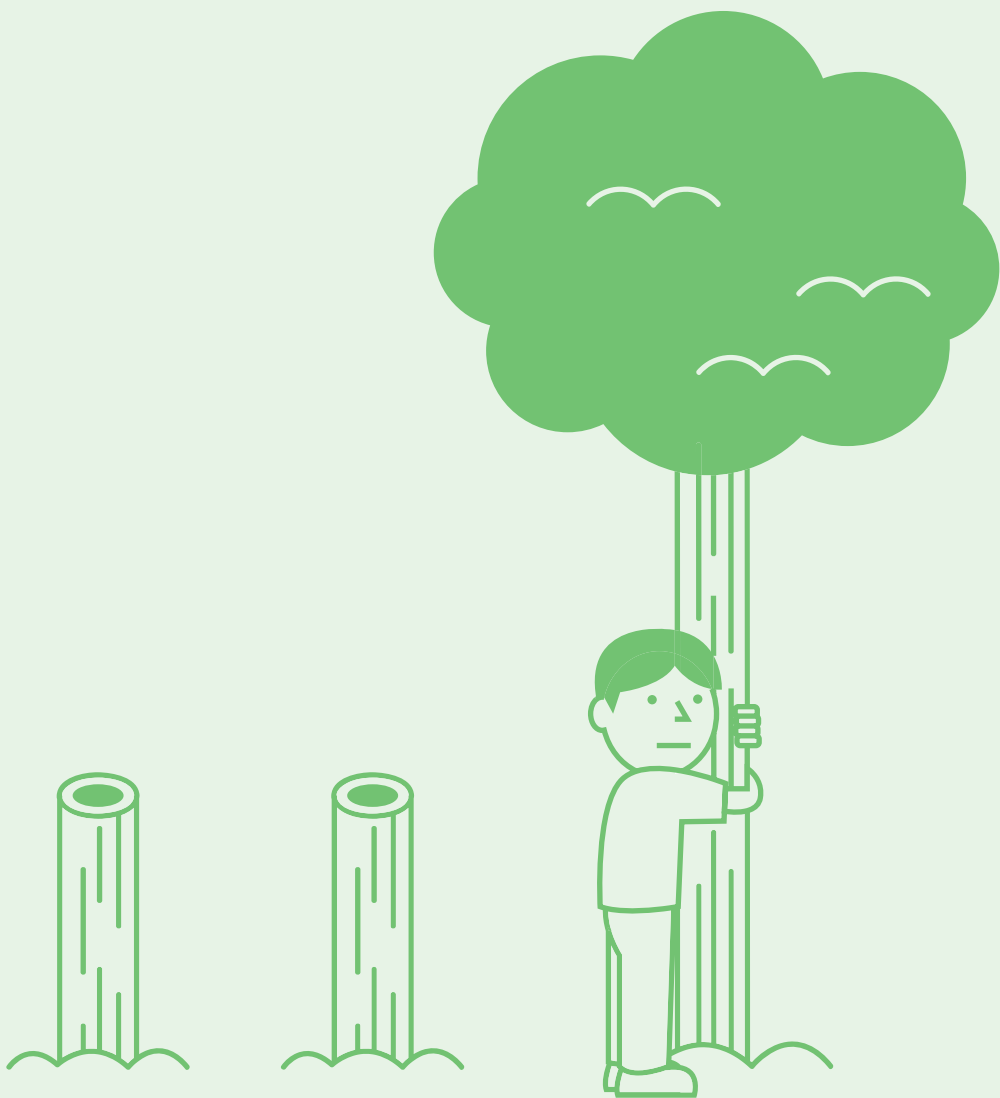
นายจันทร์โชติ ภูศิลป์

ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

นางดวงแข ชัยดำรงฤทธิ์

ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

03

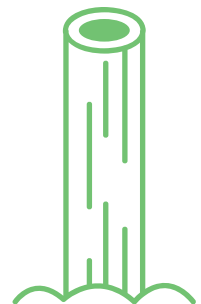
แต่โลกสวย ด้วยพู่กันสีเขียว

โดย : กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว จ.เชียงราย

ในโลกสีหม่นๆ ที่เต็มไปด้วยมลพิษ ป่าสีแห้ง ดินสีจืด และน้ำสีหมอง ล้วนเป็นภาพที่ไม่ว่าใครได้เห็นต่างก็ไม่สบายใจด้วยกันทั้งนั้น

ยังมีเยาวชนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งใน จ.เชียงราย ที่ตัดสินใจลุกขึ้นมาแต่มีสีให้แก่อีกโลกหม่นๆ ใบเดิมนี้ให้กลับคืนมีสีสดขึ้นมาบ้าง แน่นอนว่าแต่มีสีของพวกเขา ย่อมเป็นเพียงจุดเล็กๆ บนโลก แต่แต่มีสีเล็กๆ เหล่านั้น ได้ช่วยชุบชีวิตบ้านเกิดของพวกเขาให้เริ่มกลับมา มีสีสดและชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง

ขอชวนไปรู้จักกับ ‘กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว’ ที่การลงมือทำของพวกเขา กำลังบอกแก่เราว่า ไม่สำคัญหรอกว่าคนอื่นจะทำหรือไม่ แต่สำคัญที่ว่า เราทำแล้วหรือยัง?

ทุกสัสนในโลก ล้วนเกิดจาก ‘แม่สี’

บนพื้นที่ลาดเอียงเชิงเขาตอยยาว เป็นที่ตั้งของบ้านแดนเมือง ต.บุญเรือง อ.เชียงของ จ.เชียงราย ที่ชุมชนกว่า 200 ครัวเรือนใช้ชีวิตท่ามกลางลมหนาวด้วยการทำเกษตรกรรมเลี้ยงชีพ ทั้งทำนา ไร่ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยน้ำอุปโภคบริโภคที่อุดมสมบูรณ์ทั้งจากต้นน้ำบนดอยผาหมอก น้ำตกแดนดง ห้วยแดนเมือง และแม่น้ำอิงที่ไหลผ่านท้ายหมู่บ้านขนานไปกับเทือกเขา

นอกจากทำเกษตรในพื้นที่ดินแล้ว ยังมีพื้นที่ป่าชุมชนแดนดง ที่มีอาณาเขตเกือบ 3,000 ไร่ ซึ่งคนในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งเก็บเห็ด หาหน่อไม้ และหาพืช ซึ่งทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่ชุมชนวางไว้

แต่ด้วยการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่ามาอย่างยาวนาน รวมถึงมีชาวบ้านและคนนอกหมู่บ้านละเมิดกฎ ลักลอบเข้าไปตัดไม้เพื่อนำไปสร้างที่อยู่อาศัยและเผาถ่านขาย ทำให้ป่าต้นน้ำมีสภาพเสื่อมโทรมลง ต้นไม้ใหญ่เริ่มหายไป ลำห้วยแห้งแล้งในฤดูแล้งและเกิดไฟป่าบ่อยขึ้น ของป่าทั้งเห็ดและหน่อไม้บับวันจะหายากขึ้น

กาญจนา กาวิชัย หรือ ‘แจ๊ค’ กรรมการประสานงานเยาวชน กลุ่มป่าชุมชนบ้านงามเมือง เป็นผู้ที่สังเกตเห็นถึงปัญหานี้ กอปรกับในชุมชนเองก็กำลังประสบปัญหาเยาวชนติดอบายมุข ทั้งเกมและยาเสพติด แจ๊คจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะแก้ปัญหาทั้งสองด้านนี้โดยใช้วิธีการยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว นั่นคือ ดึงเยาวชนออกจากอบายมุข โดยใช้กิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นเครื่องมือ

‘กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว’ จึงเกิดขึ้นจากการเป็นตัวตั้งตัวตีของแฉัด ที่ชักชวนเยาวชนในหมู่บ้านให้มารวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อชุมชนกัน โดยเป็นการ เข้าหาเพื่อชักชวนด้วยสายตาที่มองเห็นถึงศักยภาพและพลังในการทำงานจิตอาสา ของเยาวชน การตั้งเป้าหมายในการรวมกลุ่มจึงไม่ได้เกิดจากความคิดของแฉัด แต่เป็นความคิดของน้องๆ ซึ่งได้รับกระบวนการกระตุ้นให้เกิดความคิด นำเสนอ และหารือร่วมกัน

“คำถามแรกๆ ที่ถามคือ น้องๆ คิดว่าบ้านเรามีปัญหาอะไรบ้างที่เป็น ปัญหาของเยาวชน ผลปรากฏว่าน้องงงคะ (หัวเราะ) แต่จากนั้นไม่กี่นาที คำตอบ มากมายก็พรุ้งๆ ออกมา ซึ่งนั่นแหละคือจุดเริ่มต้นเล็กๆ ที่กำลังจะนำพวกเขาให้ ก้าวไปข้างหน้าอีกขั้นหนึ่ง” แฉัดกล่าวถึงการนัดคุยกลุ่มกันครั้งแรก ซึ่งในวันนั้นมี น้องๆ มาร่วม 4-5 คน

เมื่อถูกกระตุ้นจากกระบวนการ น้องๆ ก็ได้สะท้อนปัญหา แนวทางแก้ไข และอื่นๆ อีกมากมายออกมา เปรียบเหมือนเวทีการพูดคุยกันนั้นเป็นงานสี และ แฉัดคือแม่สี ซึ่งทำหน้าที่โยนโจทย์ที่ท้าทายความคิดให้แก่น้องๆ นำไปคิดวิเคราะห์ เกิดการผสมกันระหว่างแม่สีหรือโจทย์ของแฉัด กับความคิดหรือพื้นสีเดิมของน้องๆ จนได้สีใหม่ขึ้นบนงานสี

นั่นคือสีเขียว

น้องทุกคนที่เข้ามาทำงานอนุรักษ์ในวันนี้
ถือเป็นตัวแทนให้กับอีกหลายคนที่เขา
มีโอกาสดำเนินการหรือไม่ทำ หรือบางคนอยากทำ
แต่ไม่มีโอกาส

แฉัดสีเขียวให้พสุธา
ระบายสีฟ้าให้สายนก

แฉัดและน้องๆ ได้ร่วมตัวพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งครั้งหลังๆ เป็นฝ่าย น้องๆ เองด้วยซ้ำที่มารอแฉัด แสดงชัดถึงความใส่ใจ และกระตือรือร้นที่เกิดขึ้น จนถึงจุดที่สมาชิกทุกคนมีความต้องการที่จะช่วยพัฒนาชุมชนบ้านเกิด การเริ่มต้น ทำกิจกรรมจึงเกิดขึ้นจริงๆ ที่ไม่มีงบประมาณ

คนในชุมชนเวลาเข้าป่าเขาจะเก็บแค่พอกิน
เท่านั้น...แต่ถ้าคนนอกเข้าไปเก็บมาขายมัน
ไม่ใช่แค่พอกินแล้ว ถ้าจับได้เขาก็จะเรียกมา
ตักเตือนคุยกัน เพราะมีกฎกติกาของชุมชน
เองที่เกนหน้าวางไว้

กิจกรรมแรกของกลุ่มคือ การปลูกต้นไม้ในชุมชน โดยได้งบประมาณสนับสนุนจากเทศบาล กิจกรรมนี้มีคนในชุมชนมาร่วมปลูกต้นไม้ด้วยกันเกือบ 100 คน และถือเป็นกิจกรรมแรกที่พวกเขาได้สัมผัสเชื่อมโยงกับแผ่นดินบ้านเกิด โดยมีการตั้งเป้าหมายอย่างชัดเจนว่า จะมีการติดตามความเปลี่ยนแปลงตลอด 5 ปีนับแต่ปลูก ถือเป็นกรวางระบบคิดให้แก่สมาชิกของกลุ่มให้มีการทำงานอย่างเป็นแบบแผนต่อเนื่อง และเหนืออื่นใด คือเป็นการปลูกจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้แก่น้องๆ ไปโดยปริยาย

จากการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม ทางกลุ่มพบปัญหาหลักๆ คือ การปลูกต้นไม้ในหน้าแล้ง ทำให้ต้นไม้ส่วนหนึ่งได้รับน้ำไม่เพียงพอ พื้นที่ปลูกอยู่ไกลจากชุมชนและการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ยากแก่การเดินทางไปดูแลรักษา ปลูกต้นไม้ผิดวิธี คือ ไม่ได้กลบดินให้แน่น อันเกิดจากทางกลุ่มไม่ได้อธิบายการปลูกให้กับทุกคนที่มาร่วมกิจกรรม รวมทั้งพื้นที่จัดกิจกรรมเป็นที่โล่งกว้าง ทำให้ไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง เป็นต้น ซึ่งบทเรียนที่ได้รับถือเป็นประสบการณ์สำคัญที่จะช่วยฝึกทักษะการวางแผนเพื่อจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้กลุ่มยังได้ทำกิจกรรมพัฒนาน้ำตกแดนดง ด้วยการจัดการขยะโดยสมาชิกของกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบคัดแยกขยะจากหลุมและนำไปขายเป็นค่าขนม แต่นั่นก็เป็นเพียงการจัดการปลายทางเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการจัดการขยะที่ต้นทาง จึงได้นำเรื่องขยะบนน้ำตกไปพูดคุยกับผู้ใหญ่ในชุมชน จนเกิดเป็นกฎระเบียบของหมู่บ้าน ถือเป็นความสำเร็จอีกหนึ่งก้าวของกลุ่มที่ช่วยระบายสีฟ้าใสคืนให้แก่ต้นน้ำของชุมชน ทั้งยังสามารถผลักดันให้เกิดกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนขึ้นมาได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

ถึงเวลาขึ้นพู่กัน ให้คนอื่น ๆ

กิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จได้สร้างกำลังใจให้แก่สมาชิกกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ หัวใจสีเขียวเป็นอย่างดี และมากกว่านั้นคือ การลงมือทำให้เห็นของน้องๆ ก็ได้ช่วยขยายผลสร้างแนวร่วมให้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เห็นได้จากสมาชิกกลุ่มที่เพิ่มขึ้นจาก 13 คน เป็น 30 คน

ถึงจุดนี้ กลุ่มเริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของแนวร่วม ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน จึงน่าจะถึงเวลาที่ต้องขึ้นพู่กันและสอนวิธีการบายสีให้คนอื่น มาร่วมด้วยช่วยกันแต่งแต้มสีสันให้ชุมชน เพื่อให้การสร้างจิตรกรรมของชุมชนในครั้งนี้มีพลังมากขึ้น และเพื่อขยายผลการสร้างจิตรกรรมในพื้นที่รอบข้างและอื่นๆ ต่อไปในอนาคต

นี่เองจึงเป็นที่มาของการจัดทำ 'โครงการเยาวชนอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม' นำเสนอต่อโครงการปลูกใจ รักโลก ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญคือ กิจกรรม 'ค่ายลูกเสือ-เยาวชนสัมพันธ์ ผูกพัน ดิน น้ำ ป่า' ที่พาเยาวชนสำรวจเรียนรู้พืชสมุนไพร และติดตามประเมินสภาพป่าจากการวางแผนสำรวจเพื่อจัดทำฐานข้อมูล ซึ่งมี

สิ่งเหล่านี้เราทำเพื่อตัวเราและเพื่อบ้านเรา

จุดประสงค์อยู่กับการผลักดันให้เยาวชนในชุมชนเกิดความรักหวงแหนป่าไม้และธรรมชาติในพื้นที่ของตน

เพราะปัจจุบันปัญหาหลักที่เกิดขึ้นกับป่าชุมชนแดนดงก็คือ การบุกรุกของคนนอกพื้นที่

“คนในชุมชนเวลาเข้าป่าเขาจะเก็บแค่พอกินเท่านั้นคะ แต่ถ้าคนนอกเข้าไปเก็บมาขายมันไม่ใช่แค่พอกินแล้ว ถ้าจับได้เขาก็เรียกมาตักเตือนคุยกัน เพราะมีกฎกติกาของชุมชนเองที่แกนนำวางไว้ แต่มันก็แก้ไม่หายเพราะพื้นที่มันเชื่อมต่อกันหมด” แจ็คอธิบายถึงปัญหา

ด้วยเหตุนี้ การที่ค่ายมีจุดประสงค์อยู่กับการปลูกฝังให้เยาวชนรักและหวงแหนป่าไม้และธรรมชาติ ก็เพื่อสร้างจิตสำนึกในฐานะผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลปกป้องทั้งทางตรง คือ ช่วยกันสอดส่องดูแล รวมไปถึงทางอ้อม คือ การขยายผลความรู้และสร้างจิตสำนึกรักษารักรักษาธรรมชาติออกไปในวงกว้างนั่นเอง

ค่ายจิตรกร ของธรรมชาติ

ค่ายลูกเสือ-เยาวชนสัมพันธ์ ผูกพัน ดิน น้ำ ป่า ของกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ หัวใจสีเขียว ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี มีน้องๆ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบุญเรืองวิทยาคม จำนวน 46 คน มาร่วมเรียนรู้ในค่าย โดยทุกคนได้รับความสนุกและเกิดความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบของการทำลายป่าไม้กันไปไม่มากนักเลย

ตลอด 3 วัน 2 คืนของค่ายมีกิจกรรมมอบความรู้และสร้างจิตสำนึกมากมาย โดยวันแรกเป็นการปูพื้นความรู้ให้แก่น้องๆ โดยวิทยากรปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งลุงถนอม ประธานกลุ่มอนุรักษ์ ที่มาเล่าประวัติป่าชุมชนและประวัติแม่น้ำอิง และป้านวย ที่มาให้ความรู้เรื่องสรรพคุณสมุนไพรและอาหาร ให้น้องๆ ได้รู้จักทรัพยากรในชุมชนของตนเองว่ามีความสำคัญอย่างไร

วันที่ 2 เป็นการลงพื้นที่วางแปลงสำรวจเรียนรู้ทรัพยากรจากพื้นที่จริง โดยอาศัยเครื่องมือจากศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ) มีการแบ่งกลุ่มน้องๆ ออกเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มวางแปลงสำรวจโดยใช้เชือกสรางพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 10x10 เมตร พร้อมเก็บข้อมูลชนิดและจำนวนของพืชพันธุ์ ความหนาแน่น ลักษณะของดิน รวมไปถึงรอยเท้าสัตว์ในแปลงนั้น โดยมีลุงสัก ผู้ใหญ่บ้าน เป็นวิทยากรผู้ให้ข้อมูลความรู้ ก่อนจะนำข้อมูลการวางแปลงสำรวจใน 4 พื้นที่มาสรุปร่วมกันในช่วงบ่าย เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลทรัพยากรของป่าชุมชนแดนดง ก่อนที่ในวันที่ 3 จะมีกิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรด้วยการปลูกต้นไม้ และมีการสรุปบทเรียนร่วมกันถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากค่าย และสิ่งที่อยากทำร่วมกันต่อไปในอนาคต

การจัดค่ายในครั้งนี้ถือเป็นงานใหญ่ที่สมาชิกกลุ่มทุกคนได้มีโอกาสดูแลผืนป่าอย่างเต็มที่ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาศักยภาพและความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มได้เป็นอย่างดี โดยกลุ่มใช้วิธีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้แก่แต่ละคนอย่างชัดเจน เช่น สุนันท์ ต๊ะอ้าย หรือ 'นิค' ประธานกลุ่ม ทำหน้าที่ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและดูแลการทำงานของสมาชิก โยธกา ยะอินแก้ว หรือ 'โย' เกมนำกลุ่ม ทำหน้าที่ประสานงานทั่วไป ขณะที่ สุชาดา ทวีคุณ หรือ 'หนึ่ง' ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ รวมไปถึงสมาชิกคนอื่นๆ ที่ช่วยกันคนละไม้ละมือ ทั้งดูแลน้องๆ ในค่าย การลงทะเบียน สันทนาการ จดประเด็นขึ้นกระดาน เป็นพี่เลี้ยงนำกิจกรรมเวลาเข้าฐาน เป็นต้น

จากการจัดค่ายนี้ ทำให้เยาวชนรู้จักพืชพันธุ์ไม้ในป่าชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการสำรวจฐานข้อมูลและประเมินสภาพป่าชุมชน ทำให้ชุมชนได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับจำนวนต้นไม้ในป่าเพื่อทำการวางแผนอนุรักษ์พื้นที่ป่าต่อไปได้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นคือการที่สามารถสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนให้เข้ามาเรียนรู้และใส่ใจทรัพยากรแวดล้อมของบ้านเกิดตัวเอง

“ได้เห็นถึงความกระตือรือร้นของน้องๆ ที่ตลอดค่ายทุกคนรู้บทบาทหน้าที่ของตัวเอง และพร้อมที่จะรับฟังยามที่บ่นพี่ว่า แต่ทุกคนก็ยังมีรอยยิ้ม มีเสียงหัวเราะให้ได้เห็น มันเป็นสิ่งที่เราภูมิใจในงานที่ทำ และน้องทุกคนที่เข้ามาทำงานอนุรักษ์ในวันนี้ ถือเป็นตัวแทนให้กับอีกหลายคนที่มีโอกาสทำแต่ไม่ทำ หรือบางคนอยากทำแต่ไม่มีโอกาส สิ่งเหล่านี้เราทำเพื่อตัวเราและเพื่อบ้านเรา” แจ็คกล่าวถึงน้องๆ ในกลุ่มด้วยรอยยิ้มภูมิใจ

ในวันทีสี่เขียว ซึมลึกเข้าสู่หัวใจ

หลังจากค่ายสิ้นสุดลง กลุ่มได้มีการสรุปบทเรียนออกมา ซึ่งแน่นอนว่าตามประธานักจัดค่ายมือใหม่ ย่อมต้องมีข้อบกพร่องอยู่เป็นธรรมดาไม่มากก็น้อย เช่น สถานที่ไม่พร้อม การแบ่งเวลาเข้าฐานกิจกรรมมีน้อยเกินไป เข้าไม่ถึงเยาวชนทั้งหมด ทำให้มีน้องๆ ที่มาเข้าค่ายบางคนไม่ให้ความร่วมมือ เป็นต้น

นอกจากข้อบกพร่องที่พบ ก็ยังมีเสียงสะท้อนจากน้องๆ ที่มาเข้าค่ายว่าได้รับความรู้มากมายจากค่ายนี้ และหากมีจัดอีกในอนาคตก็จะมาร่วมแน่นอนเองที่เป็นกำลังใจสำคัญให้แก่สมาชิกกลุ่ม พร้อมทั้งเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า สีเขียวจากปลายพู่กันของกลุ่ม ได้แต้มถูกที่หัวใจของน้องๆ เหล่านั้นเรียบร้อยแล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้ค่ายจะเป็นงานใหญ่และเป็นจุดหมายที่กลุ่มตั้งความหวังไว้ แต่ถึงที่สุด ค่ายก็เป็นเพียงกิจกรรมหนึ่ง ท่ามกลางกิจกรรมอีกนับร้อยนับพันที่เยาวชนกลุ่มนี้ยังต้องทำต่อไปทั้งในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าเพื่อดูแลชุมชนของตนเอง เพราะกิจกรรมทำให้เขาได้พัฒนาตัวเองไปพร้อมๆ กับการดูแลชุมชนตนเองด้วย

เพราะวิถีของนักพัฒนานั้นไม่เคยมีคำว่า สิ้นสุด แม้ค่ายจะจบลง แต่เส้นทางการพัฒนาของสมาชิกกลุ่มยังคงทอดยาวออกไป ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ต้องแปลกใจหากในทุกๆ วันเสาร์ เราจะเห็นกลุ่มเยาวชนที่หัวใจเป็นสีเขียวกลุ่มนี้ ยังคงขึ้นไปสำรวจแปลงที่วางไว้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังมีการวางแผนเพิ่มในพื้นที่สำรวจใหม่ๆ ในชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลทรัพยากรในชุมชนต่อไป

พร้อมกันนี้ยังมีการจัดทำโครงการใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ร้านค้าศูนย์บาท ที่เห็นคนในชุมชนนำขยะมาแลกของกินของใช้จากร้านค้า รวมไปถึงค่ายพัฒนาเยาวชนและแกนนำเยาวชน ก็ยังเป็นกิจกรรมที่พวกเขาตั้งใจทำกันอยู่เสมอไม่เปลี่ยนแปลงด้วยหัวใจสีเขียวของพวกเขา ที่พร้อมจะรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม และปรารถนาที่จะขยายแนวร่วมออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง

เพราะคงไม่มีใครอยากมองโลกสีหม่นๆ ไปตลอดกาล กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียวคือตัวแทนของคนกลุ่มนั้น ที่เลือกจะลุกขึ้นมาแต้มสีเขียวให้กับ

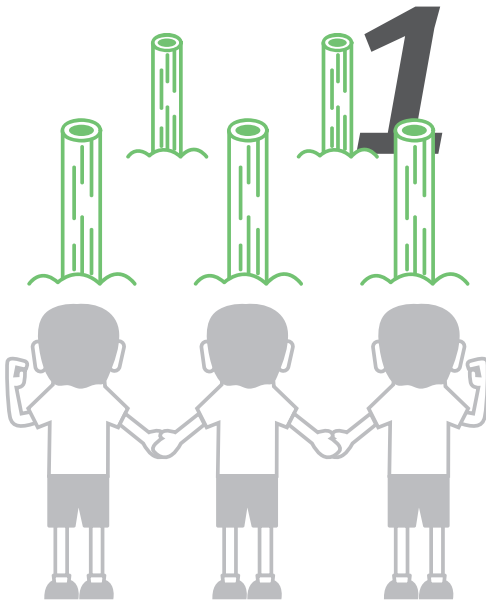
ปาดันน้ำที่เคยแห้งหมอง และระบายสีสันซบไล่ความเสื่อมโทรมนานาที่สถิตอยู่ใน
ชุมชนของพวกเขาออกไปทีละเล็กทีละน้อย

จริงอยู่ว่าแต้มสีของพวกเขาอาจเป็นเพียงจุดเล็กๆ บนโลกใบนี้ แต่จะ
มาพะวงถึงความใหญ่เล็กทำไม ในเมื่อวันนี้ชุมชนบ้านเกิดของพวกเขา กำลังเปลี่ยนสี
กลับไปสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง และการเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้ทุกคนในชุมชน
มีความสุขและอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรลืมก็คือ จิตธรรมที่สวยงามสดทุกชั้นบนโลก
ล้วนเกิดจากจุดสีเล็กๆ ด้วยกันทั้งนั้น

สรุปขั้นตอนการทำงาน

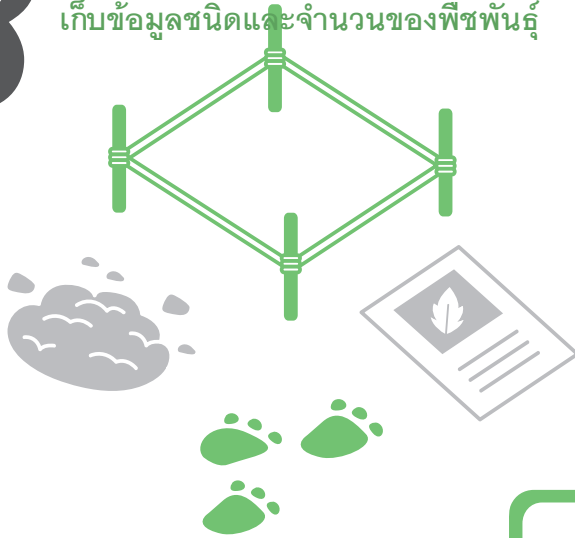
มีการปลูกต้นไม้ เยาวชนจึงมา
รวมพลังกันเพื่อแก้ไขปัญหา

สำรวจเรียนรู้พืชสมุนไพร
และประเมินสภาพป่า

3

วางแผนสำรวจทรัพยากร
เก็บข้อมูลชนิดและจำนวนของพืชพันธุ์

4

ให้ผู้รู้เล่าประวัติของป่าและ
ความรู้เรื่องสมุนไพร

5

ฟื้นฟูป่าด้วยการปลูกต้นไม้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สุนันท์ ต๊ะอ้าย (นิค)

ประธานกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว
มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบุญเรื้อนวิทยา

“จากสภาพป่าชุมชนที่ถูกทำลายไปมาก จึงมีแรงบันดาลใจที่จะทำโครงการขึ้นเพื่อปลูกพลังของวัยรุ่นหนุ่มสาวให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่สิ่งแวดล้อมให้กลับมาเป็นเหมือนเดิม โดยการผลักดันให้น้องๆ เยาวชนรัก หวงแหนป่าไม้และธรรมชาติที่น้องๆ อาศัยอยู่”

โยธกา ยะอินแก้ว (โย)

เจ้าหน้าที่ประสานงาน กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว
มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบุญเรื้อนวิทยา

“ต้องการให้หมู่บ้านมีสีเขียว และต้องการทำให้คนในหมู่บ้านรักต้นไม้มากขึ้น อยากทำให้คนในชุมชนรักธรรมชาติ และรักการปลูกป่า ทั้งๆ ที่เมื่อก่อนไม่รู้อะไรเลย เข้ามาเพราะพี่แจ๊คชวน แต่เดี๋ยวนี้รู้จักพันธุ์ไม้ รู้วิธีการคำนวณความสูงจากการวัดวงรอบ”

สุธาดา ทวีคุณ (หนึ่ง)

ประชาสัมพันธ์ กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว
มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบุญเรื้อนวิทยา

“อยากเห็นธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ขึ้น และอยากมีเครือข่ายเพื่อนร่วมงานที่พร้อมจะทำงานพัฒนาชุมชนด้วยกัน ดีใจที่ได้เข้าร่วมโครงการ เพราะช่วยให้เราได้พัฒนาตัวเองอย่างมาก ทั้งรู้จักพันธุ์ไม้มากขึ้น รวมถึงการเพาะการปลูกซึ่งได้เรียนรู้จากผู้ใหญ่ อีกอย่างคือกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จากที่แต่ก่อนเป็นคนไม่พูดเลย”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กาญจนา กาวิชัย (แจ๊ค)
กรรมการประสานงานเยาวชน
กลุ่มป่าชุมชนบ้านงามเมือง

“ต้องให้โอกาสในการแสดงออกกับเยาวชนอย่างเต็มที่ในการคิดและปฏิบัติ เติมความรู้ทักษะและใส่เรื่องจิตสำนึกให้โดยไม่ชี้นำความคิดเยาวชนเพื่อเยาวชนจะได้โตขึ้นเป็นแกนนำชุมชนที่มีศักยภาพ มีความรักบ้านเกิดของตนเอง”

โครงการเยาวชนอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม

โดย : กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่หัวใจสีเขียว จ.เชียงราย

หัวหน้าโครงการ

นายสุนันท์ ต๊ะอ้าย

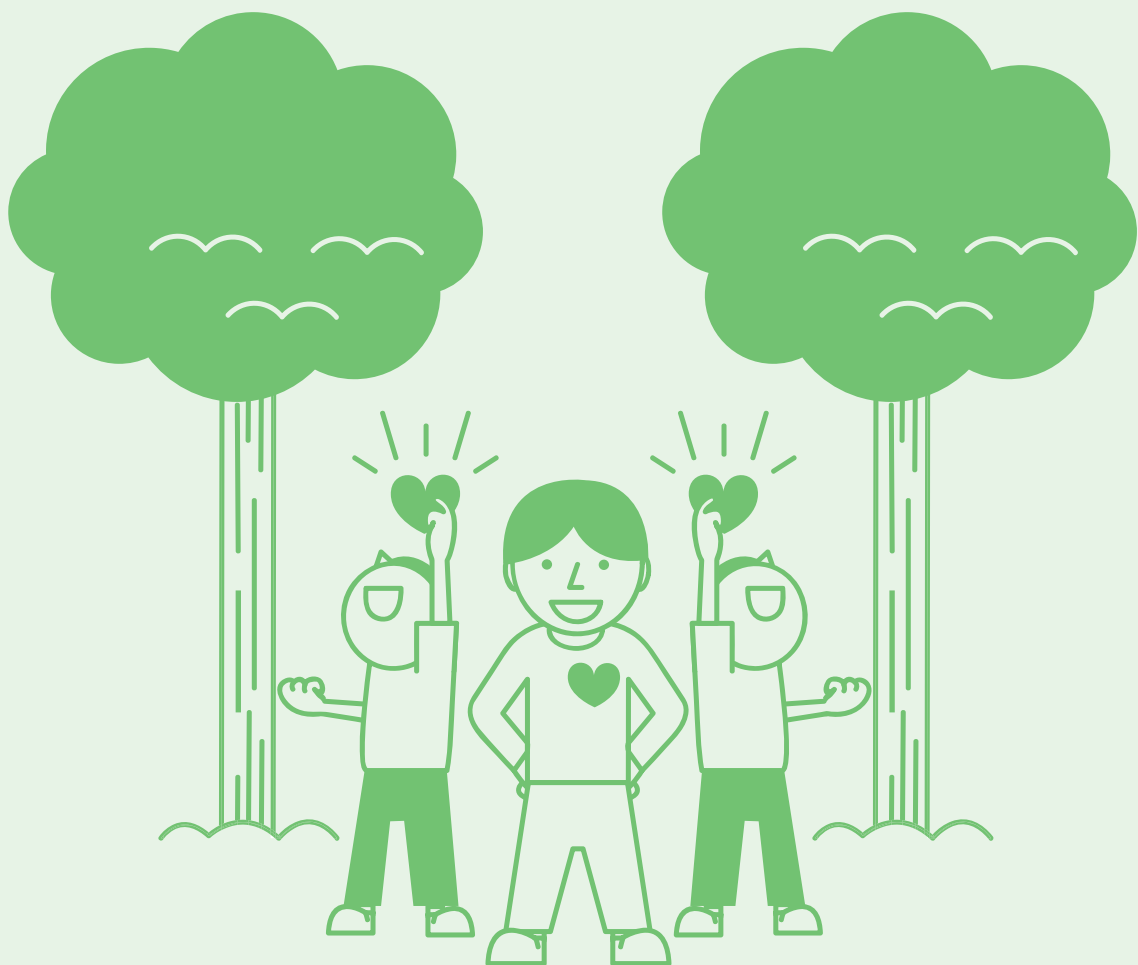
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวโยธกา ยะอินแก้ว
2. นางสาวสุชาดา ทวีคุณ
3. นายจิรวุฒิ เดชะ
4. เด็กชายพนักร โพธิ์

ที่ปรึกษาโครงการ

นางสาวกาญจนา กาวิชัย
เครือข่ายป่าชุมชนแดนดง

04

คืนสายน้ำให้ที่ลุ่ม ปลูกจิตสำนึกสู่เยาวชน

โดย : กลุ่มนักคิดเพื่อสังคม จ.ตาก

สำหรับนักท่องเที่ยว ‘น้ำตกทีลอซู’ อาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีความสวยงามติดอันดับโลก เป็นสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวแบบผจญภัยที่ควรค่าแก่การไปเยือนเพื่อเล่นน้ำและถ่ายรูปสักครั้งหนึ่งในชีวิต

แต่สำหรับคนใน อ.อุ้มผาง น้ำตกแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างแยกไม่ออก และวันนี้ พื้นที่ต้นน้ำของน้ำตกแห่งนี้กำลังประสบปัญหาเสื่อมโทรมอย่างหนัก

ด้วยเหตุนี้ ขณะที่นักท่องเที่ยวกำลังชื่นชมความสวยงามอยู่เบื้องหน้าน้ำตก เบื้องหลังลึกเข้าไปในผืนป่า เยาวชนกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันฟื้นฟูป่าต้นน้ำ เพื่อรักษาธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชน และน้ำตกทีลอซูไว้

ขอชวนลัดเลาะเข้าไปเบื้องหลังน้ำตก ทำความรู้จักกับกลุ่มเยาวชนที่ลุกขึ้นมาปกป้องผืนป่าและธรรมชาติกลุ่มนี้

ก่อนที่สายน้ำตก จะแห้งเหือด

‘ลำห้วยล่อทอ’ ถือเป็นแหล่งชุ่มน้ำสำคัญที่ถูกจัดอยู่ในเขตพื้นที่ต้นน้ำชั้นเอ อันถือเป็นต้นน้ำของน้ำตกที่ล่อทอ ก่อนจะไหลลงสู่แม่น้ำแม่กลองที่ ต.แม่ละมุ้ง อ.อุ้มผาง จ.ตาก ด้วยความอุดมสมบูรณ์ทำให้พื้นที่ต้นน้ำแห่งนี้กลายเป็นที่พึ่งพิงของผู้คนมากมาย ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ ชุมชนปากเกาะญอ ที่พึ่งพาอาศัยผืนป่าแห่งนี้มาแต่ครั้งบรรพบุรุษ

แต่ในวันนี้ ป่าต้นน้ำแห่งนี้กำลังเสื่อมโทรมลง อันเนื่องมาจากการตัดไม้และบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยเฉพาะข้าวโพด ทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าอย่างรวดเร็วและหน้าดินถูกทำลายเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงฤดูฝนน้ำหลาก ดินจำนวนมากไหลลงสู่ลำห้วย กีดขวางทางน้ำจนทำให้ลำห้วยตื้นเขิน เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งปริมาณน้ำในน้ำตกที่ล่อทอที่ลดน้อยลง รวมถึงปริมาณน้ำในแอ่งน้ำที่ชาวบ้านล่อทอ ต.แม่จัน ใช้อุปโภคบริโภคก็ลดลงและเหือดแห้งในฤดูแล้ง ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนี้ยังไม่รวมการ

หากปลูกฝังจิตสำนึกและเจตนารมณ์ที่ดี ให้แก่เยาวชน...ในอนาคตก็จะมีนักอนุรักษ์ ธรรมชาติเพิ่มขึ้น...ช่วยกันฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติให้กลับคืนสู่โลกของเราได้อย่าง ยั่งยืนสืบไป

ใช้สารเคมีจำนวนมากในการเพาะปลูก ที่ทำลายระบบนิเวศอย่างหนัก และส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในป่า ตลอดจนสุขภาพของคนในชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

อย่างไรก็ดี ท่ามกลางปัญหาที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายอย่างหนัก ด้วยตระหนักดีว่า ธรรมชาติอยู่ได้โดยไม่มีมนุษย์ แต่มนุษย์อยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีธรรมชาติ ทำให้กลุ่มเยาวชนซึ่งใช้ชีวิตและทำกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ซึ่งรับรู้สถานการณ์ที่ป่าต้นน้ำ ถูกทำลายมาโดยตลอด คิดว่าหากยังมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สุดท้ายเขา และคนในชุมชนก็จะประสบปัญหาในการดำรงชีวิต และเห็นว่าตนเองน่าจะเป็น กำลังสำคัญในการร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ จึงตัดสินใจจับมือกัน พร้อมเปิดรับสมัครสมาชิกเพิ่มเติมจากโรงเรียนใกล้เคียง และจัดตั้งคณะกรรมการ ประสานงานหมายกอบกู้ป่าต้นน้ำให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ภายใต้ ชื่อ ‘กลุ่มเครือข่ายเยาวชนอำเภออุ้มผาง’ ซึ่งได้รับการผลักดันจากนายอดิศร บุญตาล อดีตรองประธานกลุ่มดอกเสี้ยว และนายสมประสงค์ มั่งอณะ ผู้อำนวยการโรงเรียน อุ้มผางวิทยา และได้ส่งต่อข้อมูลด้านวิชาการ รวมถึงข้อมูลเครือข่ายแนวร่วมของกลุ่ม ให้ได้ใช้เป็นฐานข้อมูลในการตั้งต้นกิจกรรมต่อไป

“เราเห็นน้ำตกที่ล่อชูมาตั้งแต่เด็ก เห็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ที่เป็นแหล่งกำเนิด ของน้ำตก แต่ต่อมาเรารู้สึกว่าป่ามันหายไปเยอะมาก เพราะมีการทำลายป่า เข้าไป ทำกินในป่า เช่น มีนายทุนไปกว้านซื้อที่ดินเพื่อทำไร่ ทำให้ความสมบูรณ์ของป่า หายไปอย่างเห็นได้ชัด เคยคิดเล่นๆ ว่าถ้าป่าหมดไปจริงๆ น้ำตกที่ล่อชูที่เป็น แหล่งรายได้หลักของอุ้มผางก็อาจจะหายไปด้วย ...เราจึงอยากช่วยอนุรักษ์ เพราะ ถ้าเรารักษาป่าไว้ก็เท่ากับเรารักษาที่ล่อชูด้วย” ลักษิกา สมจิตร หรือ ‘ไบเฟิร์น’ แกนนำกลุ่มนักคิดเพื่อสังคม และแกนนำรุ่นแรก กลุ่มเครือข่ายเยาวชนอำเภอ อุ้มผาง เล่าถึงแรงบันดาลใจในการก่อตั้งกลุ่มเยาวชนอำเภออุ้มผางขึ้นมา

กลุ่มเครือข่ายเยาวชนอำเภออุ้มผางมีเจตนารมณ์ในการทำงานที่แน่วแน่นั้นคือดูแลรักษาป่าให้อยู่คู่อุ้มผางตลอดไป โดยแนวคิดในการทำงานของกลุ่ม คือรักษาพื้นที่ป่าไว้ให้ได้มากที่สุด ปลูกเสริมในพื้นที่เสื่อมโทรม ป้องกันการบุกรุกป่าเพิ่ม และรณรงค์ให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

“พวกเรามีการทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ต่างโรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภออุ้มผางเหมือนกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของน้ำตกที่ล่อซู่เอาไว้ เพราะใครที่รักบ้านเกิดกันทั้งนั้น คนรักบ้านเกิดจึงสร้างเครือข่ายเพื่อรักษาป่าไว้ เพราะถ้าเรารักษาป่าไว้ได้ ก็เท่ากับเรารักษาที่ล่อซู่ได้ด้วย” ไบเฟิร์นกล่าวถึงแนวคิดในการทำงานของกลุ่ม ที่เปรียบได้กับเหล่าต้นกล้าที่ได้รับการกระตุ้นให้ติดตาม จนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และด้วยแรงสนับสนุนจากผู้ใหญ่ใจดีในพื้นที่ จึงทำให้ต้นกล้าที่ติดตามแล้วได้มีโอกาสแตกกิ่งก้าน เพื่อขยายการดำเนินงานอนุรักษ์ในชุมชนให้กว้างไกลออกไป

เมื่อไบเฟิร์นและเพื่อนๆ แขนงนำในกลุ่มเรียนจบชั้น ม.6 ทำให้แต่ละคนต้องแยกย้ายไปเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยในต่างถิ่น โดยเธอได้เรียนสาขาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และร่วมกับเพื่อน

ในมหาวิทยาลัยจัดตั้งกลุ่มนักคิดเพื่อสังคมเพื่อทำกิจกรรมและโครงการด้านสิ่งแวดล้อม

ประกอบกับความตั้งใจเดิมที่อยากจะสานต่องานของกลุ่มเครือข่ายเยาวชนอำเภออุ้มผาง ด้วยการผลักดันและพัฒนาน้องๆ แกนนำแถว 2 ขึ้นมาให้มีศักยภาพในการคิดและดำเนินงานในพื้นที่ เพราะแกนนำรุ่น 1 จะมีโอกาสกลับไปทำกิจกรรมได้ก็ในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดยาวเท่านั้น จึงได้ใช้ต้นทุนทีมงานที่มี คือ กลุ่มนักคิดเพื่อสังคม ซึ่งมาจาก ชมรมอาสาพัฒนา ม.เชียงใหม่ และชมรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ และต้นทุนความฝันที่ต้องการพัฒนาศักยภาพเยาวชนกลุ่มเครือข่ายเยาวชนอำเภออุ้มผางในการร่วมอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรป่าต้นน้ำ รวมถึงสร้างความเข้าใจให้แก่คนในชุมชนถึงสภาพปัญหาและแนวการฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ และได้จัดทำโครงการ ‘Green Heart Green World : พัฒนาแกนนำเครือข่ายเยาวชนหัวใจสีเขียว’ โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการปลูกใจ รักษาโลก

“เราเล็งเห็นความสำคัญของเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ หากปลูกฝังจิตสำนึกและเจตนารมณ์ที่ดีให้แก่เยาวชนเหล่านั้น ในอนาคตก็จะมีนักอนุรักษ์ธรรมชาติเพิ่มขึ้นและขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานต่างๆ ช่วยกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนสู่โลกของเราได้อย่างยั่งยืนสืบไป” ไบเฟิร์นกล่าวด้วยแววตามุ่งมั่น

หากไม่ช่วยกันดูแลรักษาผืนป่าให้คงอยู่
อนาคตก็จะมีสายน้ำตกที่สวยงามให้ได้ชม
กันอีกต่อไป และจะส่งผลกระทบต่อชุมชนอีก
มากมายที่ต้องอาศัยน้ำในการหล่อเลี้ยงชีวิต

ถ่ายทอดความรู้ ส่งต่อจิตสำนึก

“ความสวยงามเบื้องหน้าของน้ำตกที่ลือชื่อกว้างและผืนป่าที่นักท่องเที่ยวได้มาเห็นนั้น เบื้องหลังเต็มไปด้วยการบุกเบิกป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีการใช้สารเคมีและปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำ ก่อนจะไหลลงมาสู่ชุมชน หากไม่ช่วยกันดูแลรักษาผืนป่าให้คงอยู่ อนาคตก็จะมีสายน้ำตกที่สวยงามให้ได้ชมกันอีกต่อไป และจะส่งผลกระทบต่อชุมชนอีกมากมายที่ต้องอาศัยน้ำในการหล่อเลี้ยงชีวิต”

นี่คือสิ่งที่ไบเฟิร์นและผองเพื่อนเครือข่ายแกนนำ พยายามส่งมอบต่อให้แกนนำแถว 2 และเยาวชนในพื้นที่ โดยจัดกิจกรรมค่าย 'Green Heart Green World : พัฒนาแกนนำเครือข่ายเยาวชนหัวใจสีเขียว' ขึ้น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะการทำกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้กับเยาวชนเครือข่ายเยาวชนอำเภออุ้มผางแถว 2 และขยายเครือข่ายเยาวชนนักอนุรักษ์ให้เพิ่มขึ้น

“กลุ่มเป้าหมายแรกเป็นน้องแถว 2 ที่เคยเป็นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมมาก่อน สำหรับกลุ่มนี้หวังจะพัฒนาให้เขาขึ้นมาจัดการงานเองได้ โดยใช้กิจกรรมในโครงการเป็นเครื่องมือ ให้เขาได้คิด มารับผิดชอบงาน และเรียนรู้ไปพร้อมกับเพื่อนใหม่ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สองคือเด็กและเยาวชนในชุมชนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจที่สำคัญคิดว่าน้องๆ จะได้สัมผัสกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและปัญหาจริงในพื้นที่” ไบเฟิร์นเล่าถึงเบื้องหลังความคิดในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมการเรียนรู้หลักในค่ายออกแบบโดยพาเยาวชนสำรวจพื้นที่ป่าต้นน้ำกล้อทอ และน้ำตกทีลอซู อำเภออุ้มผาง โดยไบเฟิร์นและมิมช่วยกันออกแบบเป็นหลัก ประกอบด้วยกิจกรรมการอบรมเสริมทักษะการสำรวจและรวบรวมข้อมูลสถานการณ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ เช่น สภาพป่า เนื้อที่ ความหลากหลายของป่า กิจกรรมนักสืบสายน้ำ กิจกรรมนักสืบสายลม และจัดทำลายแทงธรรมชาติบ้านกล้อทอเพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและปัญหาในพื้นที่

ก่อนวันจัดกิจกรรมจะมาถึง น้องๆ แกนนำแถว 2 ซึ่งเรียนอยู่ในโรงเรียนอุ้มผางวิทยาคม ทำหน้าที่ประสานงานเชิญชวนเพื่อนๆ ในโรงเรียนที่สนใจเข้าร่วม

กิจกรรม รวมถึงไบเฟิร์นและเพื่อนๆ เดินทางกลับมาในชุมชนก่อน 1 วัน เพื่อเตรียมประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่ ตรวจสอบความพร้อมของงานกับน้องๆ ในพื้นที่ ซึ่งทุกอย่างได้ถูกประสานงานไว้เรียบร้อยแล้วจากการช่วยกันประสานความร่วมมือมาเป็นระยะ แม้จะมีปัญหาบ้างด้วยเพราะอยู่กันคนละพื้นที่ โดยมีพ่อและแม่ของไบเฟิร์นคอยช่วยเหลือและจัดเตรียมเรื่องอาหารการกิน

ด้วยภาระหน้าที่การเรียน และต้องช่วยพ่อแม่หาเงิน ไบเฟิร์นและมันจึงมีเวลาในการเตรียมกิจกรรมน้อย อีกทั้งเพื่อนๆ จากมหาวิทยาลัยที่นัดหมายไว้ไม่สามารถมาร่วมจัดกิจกรรมได้ ทำให้อุปกรณ์สำหรับกิจกรรมน้กสปีสายน้ำไม่พร้อม และมีระยะเวลาในการจัดกิจกรรมน้อย กิจกรรมจัดทำลายแทงธรรมชาติเพื่อสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมจึงถูกยกเลิกไป แต่กระนั้น กลุ่มเป้าหมายที่เชิญชวนให้มาเข้าค่ายก็ยังคงเหนียวแน่นมากันครบ 30 คน หนึ่งในแกนนำรุ่น 2 เล่าให้ฟังถึงกลยุทธ์ที่ใช้เชิญเพื่อนๆ มาร่วมกิจกรรมครั้งนี้ “หนูช่วยกันแจ้งข่าวผ่าน Facebook ของพวกเราค่ะ ก็มีเพื่อนๆ ที่สนใจมาถาม และลงชื่อกันได้ ตอนแรกก็ไม่ได้คิดว่าจะมากันจริงๆ”

บทเรียนจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ไบเฟิร์นรู้ว่าเธอต้องให้น้องแกนนำแถว 2 มีส่วนร่วมในการคิดและออกแบบกิจกรรมให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากิจกรรมจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายแต่อย่างน้อยกิจกรรมครั้งนี้ก็ได้จุดประกาย และเห็นพลังของน้องๆ กลุ่มเป้าหมายทั้งสองกลุ่มที่อยากลุกขึ้นมาดูแลป่าต้นน้ำต่อไป

ถ้าจะให้้องๆ ได้รู้จักต้นไม้ก็ต้องพาเขาไป
เห็นของจริง

ต่อยอดงานค่าย สู่การรวมพลังปลูกป่า

ด้วยพลังและความกระตือรือร้นที่ได้รับจากค่าย หลังจัดค่ายเสร็จเพียง 2 วัน ไบเฟิร์นและน้องๆ แกนนำแถว 2 ได้มาร่วมพูดคุยกันถึงแนวทางและกิจกรรมในอนาคต และเป็นน้องๆ เองที่ขึ้นอาสาจัดกิจกรรมปลูกป่าขึ้นในพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านกล้อทอ ในอีก 1 สัปดาห์ต่อมา โดยปลูกในพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านใช้ทำการเกษตร และคืนกลับมาให้ชุมชน

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ต่างจากครั้งที่ผ่านๆ มา ตรงที่ไบเฟิร์นไม่โดดเดี่ยวอีกต่อไป เปิดโอกาสให้้องๆ แกนนำรุ่น 2 มาร่วมคิด ร่วมวางแผน และช่วยแบ่งเบา

ภาระหลายแรง โดยให้วิธีการแบ่งงานตามความถนัด และเปิดโอกาสให้น้องๆ ได้ร่วมตัดสินใจในทุกๆ เรื่อง แต่ละคนจะอาสาว่าจะทำหน้าที่อะไร แม้แต่เรื่องเล็กน้อยอย่างเรื่องแก้วน้ำดื่มที่ใช้ในวันงาน มีการเสนอให้ใช้แก้วพลาสติกเพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเวลาล้าง แต่สุดท้ายน้องๆ ก็ลงความเห็นร่วมกันว่า ทุกคนยินดีล้างเพื่อจะได้ไม่ต้องสร้างขยะเพิ่มขึ้น

กิจกรรมในครั้งนี้ดำเนินไปอย่างคึกคักมีชีวิตชีวา มีชุมชนมาร่วมงานกันอย่างคับคั่ง ทั้งเด็กเล็กเด็กโต ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ มาช่วยกันปลูกต้นไม้กันอย่างสนุกสนาน

“ถ้าจะให้ให้น้องๆ ได้รู้จักต้นไม้ก็ต้องพาเขาไปเห็นของจริง ซึ่งวันนี้ก็ได้ทำแล้ว แต่ก็ยังขาดผู้รู้ที่จะช่วยแนะนำ แต่อย่างน้อยที่สุด วันนี้้องๆ ก็ได้เห็นแล้วว่าป่าไม่มีความสำคัญ” ไบเฟิร์นกล่าวอย่างภูมิใจ

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม ไม่เพียงแต่ได้พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น แต่ยังเป็นบททดสอบสำคัญของแกนนำแถว 2 ที่มีโอกาสได้รับผิดชอบจัดงานใหญ่ครั้งแรก แม้จะเหนื่อยยากแต่ก็สนุก และเมื่องานสำเร็จน้องๆ ทุกคนต่างภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำครั้งนี้

แกนนำรุ่นใหม่ทุกคนพร้อมที่จะลุกขึ้นมาเป็นกำลังหลักในการทำงานเพื่อชุมชนที่เราอาศัยอยู่ การอนุรักษ์ป่ายังมีมากเท่าไรนั้นก็จะส่งผลดีให้เราทุกคน ความสมบูรณ์ของธรรมชาติก็จะกลับคืนมาอีกครั้ง

ก้าวอย่างบนทาง ที่ทอดไกล

ณ วันนี้ กลุ่มเครือข่ายเยาวชนชนอำเภอรุ่มผาง ภายใต้การนำของน้องๆ แกนนำแถว 2 ได้ตั้งไข่ขึ้นแล้ว และกำลังจะก้าวต่อไปอย่างเข้มแข็งในภายภาคหน้าจริงอยู่ว่าน้องๆ อาจยังต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากไบเฟิร์นและรุ่นพี่แกนนำคนอื่นๆ อยู่บ้าง แต่จากการได้ลงมือจัดกิจกรรมที่ผ่านมา ก็ได้ให้ประสบการณ์แก่น้องๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมและการแบ่งเวลา

“การทำกิจกรรมอย่างนี้เราต้องรู้จักแบ่งเวลาให้ถูกต้อง การประสานงานระหว่างคนที่อยู่กันคนละที่ที่ต้องทำงานเชื่อมกันให้ได้ เพราะถ้าเราไม่ทำทุกอย่างก็จะไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งการเรียนและกิจกรรมที่ทำอยู่ เหมือนการทำงานครั้งนี้เราก็ต้องออกไปเรียนที่เชียงใหม่ ทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัยด้วย เรียนด้วยทำงานหาเงินด้วย ก็อยากให้น้องๆ แก่นา รุ่นใหม่ทุกคนพร้อมที่จะลุกขึ้นมาเป็นกำลังหลักในการทำงานเพื่อชุมชนที่เราอาศัยอยู่ การอนุรักษ์ป่ายังมีมากเท่าไรมันก็จะส่งผลดีให้เราทุกคน ความสมบูรณ์ของธรรมชาติก็จะกลับคืนมาอีกครั้ง”

ไบเฟิร์นทิ้งท้ายด้วยรอยยิ้ม

ขณะที่สายน้ำของทีลอซูกำลังอ่อนแรง ป่าต้นน้ำกำลังอดโรย เยาวชนในพื้นที่ส่วนหนึ่งอาจกำลังหน้าดำคร่ำเครียดกับตำราและการสอบ ขณะที่อีกส่วนอาจกำลังเที่ยวสนุกประสาธน์ร้อน แต่เยาวชนในนามกลุ่มนักคิดเพื่อสังคมและกลุ่มเครือข่ายเยาวชนอำเภออุ้มผาง กลับเลือกที่จะสละเวลาในช่วงวัยแห่งความสดใส มาร่วมกันรักษาและฟื้นฟูฟื้นป่าต้นน้ำไม่ให้บอบช้ำไปมากกว่านี้

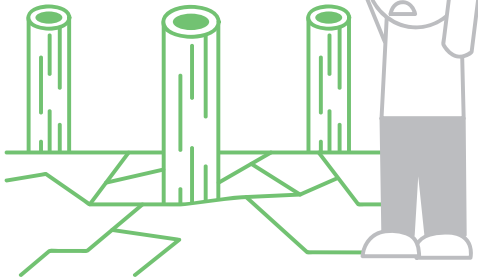
บนเส้นทางสายอนุรักษ์ที่ทอดไกลไปสู่อนาคต พวกเขาอาจอยู่เลยจากจุดสตาร์ทมาไม่ไกล แต่ด้วยพลังอันบริสุทธิ์และจิตสำนึกอันเข้มข้น เชื่อเหลือเกินว่าด้วยนักพิกน้ำแรงของพวกเขา จะสามารถช่วยให้ป่าต้นน้ำกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ และคืนสายน้ำที่สะอาดใสให้แก่ทีลอซูได้อย่างแน่นอน

สรุปขั้นตอนการทำงาน

1

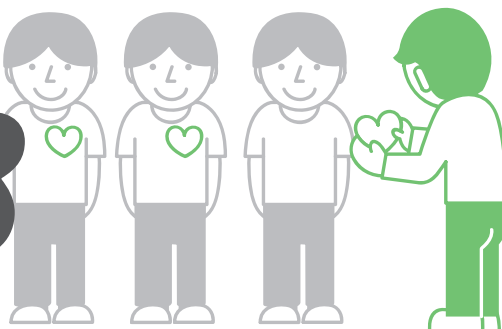
ถ้าห่วยกล้อทอกำลัง
มีปัญหะทำยังงดี?

2

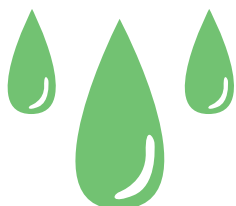
เรามาช่วยฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
กันดีกว่า

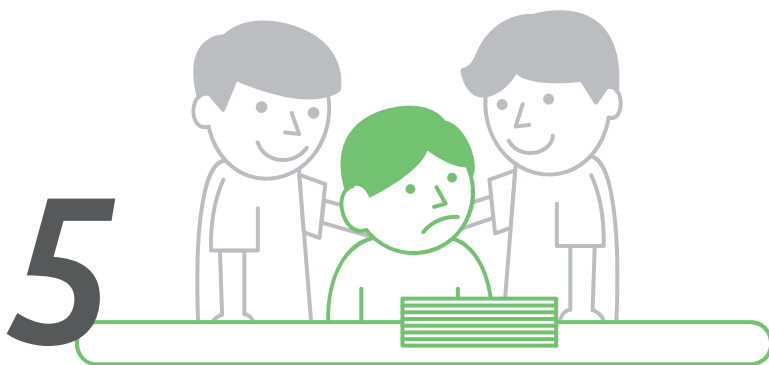
3

เราต้องสร้างแกนนำเยาวชนที่เข้มแข็ง

พาแกนน้ำเยวชนสำรวจ
พื้นที่ป่าต้นน้ำ

ทบทวนบทเรียนจากการ
ทำงานและพัฒนาให้ดีขึ้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ลักษิกา สมจิตร (โบเฟอร์น)

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาปรัชญา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“เห็นปัญหาที่ปาดันน้ำถูกทำลาย จึงอยากเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากร ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค และช่วยกันแก้ไข เพราะอยากเห็นความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมกลับคืนมา”

นิษาดา สิงโตนารา (มิม)

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาปรัชญา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“ตัวเองมีความรักในสิ่งแวดล้อม ชอบธรรมชาติ อยากพัฒนาส่งเสริมและดูแลสังคม ชอบการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ จึงได้มาร่วมทำกิจกรรมกับโครงการ ด้วยหวังว่าจะสามารถช่วยฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นได้”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

ระพี แสงสาคร (พี)

อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เป็นที่ปรึกษากลุ่ม มีบทบาทช่วย
อำนวยความสะดวกและประสานงานให้กับ
กลุ่มในทุกๆ ด้าน

“ผมมีความสุขที่ได้เป็นผู้ให้ จากการ
ทำกิจกรรมดีๆ และสร้างสรรค์สังคม
อยากบ่มเพาะเยาวชนและมีส่วนช่วย
สร้างโอกาสและเรียนรู้ประสบการณ์
การทำงานไปพร้อมกับเยาวชน กับ
น้องๆ กลุ่มนี้เขามีต้นทุนของตัวเอง
เยอะ เด็กเก่ง สามารถคิดเองบริหาร
จัดการตนเองได้ และเขามีโอกาสเยอะ
คนสนใจเขาเยอะ ทำให้เขาได้เรียนรู้
ประสบการณ์มากมาย โดยส่วนใหญ่
ผมจึงมักจะคอยดูอยู่ห่างๆ หากเขา
มีปัญหา เขาก็จะเดินเข้ามาปรึกษา
แต่ถ้าเขาเดินกันเองได้ ผมก็ปล่อยให้
เขาทำกันเอง”

โครงการ Green Heart Green World:
พัฒนาแกนนำเครือข่ายเยาวชนหัวใจสีเขียว
โดย : กลุ่มนักคิดเพื่อสังคม จ.ตาก

หัวหน้าโครงการ

นางสาวลักขณา สมจิตร

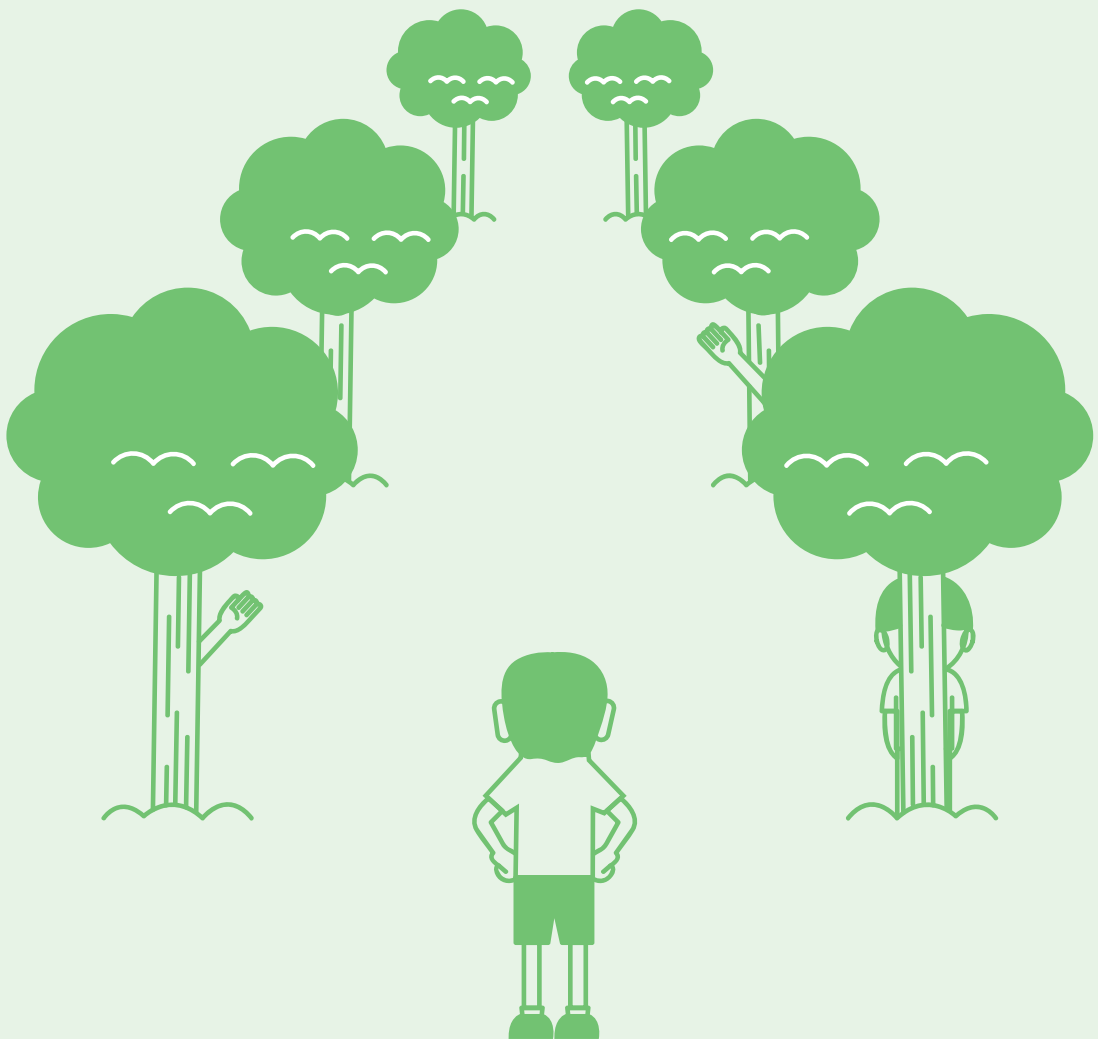
คณะทำงานโครงการ

1. นายคมกฤษณ์ เจริญใจ
2. นางสาวณิชาดา สิงห์โตนาวา
3. นายนิติชาติ ยาวิชัย
4. นายศศิบุตร ลี้ตระกูล
5. นางสาววัลภา แสนเมืองคำ
6. นางสาวอรุณี กันระจันทร์

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์ระพี แสงสาคร
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

05

‘ป่าข้างถนน’ ที่ทุกคนเดินกันได้

โดย : กลุ่มเยาวชนรักชนกจอมทอง จ.พิษณุโลก

ไม่ว่าจะมีขนาดใหญ่โตเป็นผืนป่า หรือกินอาณาเขตเป็นหย่อมน้อยๆ อย่างไรเสีย ป่าก็เปรียบได้กับตู้กับข้าวที่สัตว์น้อยใหญ่รวมถึงมนุษย์ สามารถเก็บหาผลผลิตมาใส่ในจานข้าวเพื่อดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากในป่านั้น คือถิ่นที่อยู่ของไม้ท้องถิ่นที่เป็นพันธุกรรมหายาก หากปล่อยให้สูญพันธุ์หายไป ย่อมหมายถึงเราจะไม่ได้เห็นและใช้ประโยชน์จากผลผลิตของไม้พันธุ์นั้นๆ ไปตลอดกาล

การรักษาและฟื้นฟูพันธุ์ไม้ท้องถิ่นจึงไม่ได้ให้ประโยชน์เพียงแค่รักษา แหล่งฟอกอากาศ แต่ยังถือเป็นการรักษาแหล่งอาหารให้แก่สรรพสัตว์และชุมชน โดยรอบ อีกทั้งยังยึดชีวิตให้แก่พันธุ์ไม้ต่างๆ ไว้ให้ลูกหลานในอนาคตได้ใช้ประโยชน์ อีกด้วย

และวันนี้ ท่ามกลางความเสื่อมโทรมของหย่อมป่าใน ต.จอมทอง อ.เมืองพิษณุโลก จ.พิษณุโลก มีเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของ ต้นไม้และพันธุ์ไม้ท้องถิ่น ได้รวมกลุ่มกันขึ้นเพื่ออนุรักษ์และคืนชีวิตให้พันธุ์ไม้ บ้านเกิดของพวกเขาด้วยการเพาะพันธุ์และปลูกเพิ่ม...

ไม่ใช่ในหย่อมป่าดั้งเดิม แต่เป็นที่ไหน ขอชวนไปหาคำตอบจาก ‘กลุ่มเยาวชน รักชนกจอมทอง’

เมื่อกับข้าวหายไปจากต้นป่า และเด็กหายไปเข้าร้านเกม

“พื้นที่นี้เมื่อก่อนเป็นเหมือนเกาะ มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีแหล่งอาหารเยอะ” กระเนิง สมบุญมี หรือ ‘เจ๊ียบ’ หนึ่งในพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนรักษนกจอมทอง เล่าให้ฟังถึงสภาพเก่าก่อนของพื้นที่แห่งนี้

ต.จอมทอง อ.เมืองพิษณุโลก จ.พิษณุโลก เป็นพื้นที่ที่แม่น้ำน่านและแม่น้ำแควน้อยไหลมาบรรจบกัน จึงเป็นที่มาของชื่อ เมืองสองแคว และถือเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสวนเกษตรดั้งเดิมและป่าธรรมชาติซึ่งมีพันธุ์กรรมพืชท้องถิ่นเก่าแก่มากมาย อาทิ ละมุดยักษ์พื้นบ้าน มะม่วงไฉ่ท่ง มะม่วงกึ่งกำ มะม่วงกะล่อน ตะขบตาควาย ต้นไขเฒ่า มะเขือเทศจานใหญ่ ผักกาดคอกควาย น้อยโหนด เป็นต้น แต่ปัจจุบัน ความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นกับห้วยอมป่าริมทาง พันธุ์ไม้พื้นถิ่นลดลง ทำให้พืชพันธุ์ที่ชุมชนเคยได้อาศัยเก็บมาใส่จานกับข้าว หายไปอย่างน่าเสียดาย

“อาหารพื้นบ้านขึ้นชื่อของที่นี่อย่างหนึ่งคือ แกงขี้เหล็ก แต่เดิยวนี้คนหาขี้เหล็กจากในหมู่บ้านมาแกงไม่ได้ ต้องไปหาจากหมู่บ้านอื่น จากที่เคยมีต้นสะเดาก็ต้องไปซื้อสะเดาจากตลาดนอกหมู่บ้าน ประกอบกับในปี พ.ศ. 2554 ที่นี้เกิดน้ำท่วม พันธุ์ไม้ในสวนก็ยิ่งหายไป เลยเป็นที่มาของโครงการเยาวชนอาสาอนุรักษ์พันธุ์กรรมไม้ท้องถิ่นลำน้ำน่าน-แควน้อย” เจ๊ียบเล่าถึงจุดกำเนิดของโครงการที่นำเสนอต่อโครงการปลูกใจรักชีโลก ซึ่งขับเคลื่อนโดยกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งการรวมกลุ่มมาแล้ววก่อนหน้านี้ นั่นคือ ‘กลุ่มเยาวชนรักษนกจอมทอง’

ก่อนเข้าร่วมโครงการผมมีความรู้เรื่องพันธุ์ไม้
น้อยมาก เมื่อก่อนคิดว่าพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ใน
หมู่บ้านมีแค่ 20 - 30 ชนิดเท่านั้น แต่หลังจาก
ได้สำรวจ ทำให้รู้ว่าในหมู่บ้านมีพันธุ์ไม้
อยู่มากถึง 111 ชนิด

กลุ่มเยาวชนรักชนกจอมทองมีจุดกำเนิดมาจากความต้องการของพ่อแม่
ผู้ปกครองในหมู่บ้าน ที่อยากแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านที่ติดเกมและ
ดูโทรทัศน์จนไม่เป็นอันทำอะไร อภิลักษณ์ สมบุญมี หรือ ‘แจ๊ค’ ผู้ประสานงาน
ศูนย์เสริมสร้างองค์กรชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จ.พิษณุโลก กับเจ๊บบจิงได้ไป
หารือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติลานสาง จ.ตาก จนเกิดความคิดที่จะ
ดึงเด็กออกจากร้านเกมมาเล่นนก เนื่องจากในเวลานั้น ผืนป่ายังค่อนข้าง
อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีนกอาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่น้อย

กิจกรรมนันทเด็กๆ มาเล่นนกจึงเริ่มขึ้นนับแต่นั้น โดยเริ่มต้นจากสมาชิก
สิบกว่าคน บันจอร์ยานไปส่องดูนก โดยขอยืมกล้องจากอุทยานแห่งชาติลานสาง
จนบ่อยครั้งเข้าจึงเกิดความคิดตั้งกลุ่มอย่างจริงจังขึ้น และขยายกิจกรรมดูนกและ
วาดรูปนกทั้งในและนอกพื้นที่ รวมไปถึงขยายขอบเขตกิจกรรมออกไปตามโอกาส
และเทศกาลจะอำนวย เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ โดยเฉพาะสงกรานต์ ที่เด็กๆ ได้
มีโอกาสรวมตัวกัน และเดินไปทำพิธีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ตามบ้าน ถือเป็นภาพ
ที่สวยงาม และทำให้ผู้หลักผู้ใหญ่มีความสุขอย่างยิ่ง

ขยายขอบเขตจาก ‘นก’ มาสู่ ‘ป่า’

ด้วยจิตสำนึกรักธรรมชาติที่ถูกปลูกฝังจากกิจกรรมดูนก เมื่อได้รับโอกาส
มาทำโครงการเยาวชนอาสาอนุรักษ์พันธุ์กรรมไม้ท้องถิ่นลำน้ำน่าน-แควน้อย
จึงไม่ใช่เรื่องยากเย็นนัก แม้เด็กๆ หลายคนจะยังมีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ไม่มาก
แต่เมื่อได้พี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ รวมถึงผู้อาวุโสในชุมชนช่วยชี้แนะ ก็ทำให้
โครงการดำเนินไปได้ด้วยดีตามลำดับ

กลุ่มเริ่มต้นโครงการด้วยการเปิดเวทีค้นหาปัญหาการลดลงของพืชพันธุ์ไม้
ท้องถิ่น ว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้แหล่งอาหารธรรมชาติในหมู่บ้านลดลง โดยมี

พวกเด็กๆ ชวนกันเก็บพันธุ์ไม้มาเพาะและนำไป
ปลูกเป็นอาหารให้ชาวบ้าน เราเห็นแล้วรู้สึก
ดีใจ ว่าอย่างน้อยเราก็ได้ปลูกฝังให้เขาได้รู้จัก
ต้นไม้และดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนเราเอง

กลุ่มเยาวชน แกนนำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น คนในชุมชน และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน
เข้าร่วมพูดคุย และสรุปสาเหตุหลักออกมาได้ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. มีการนำไม้พันธุ์ใหม่เข้ามาปลูกในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนใน
ชุมชน เช่น ปลูกข้าวโพด แทนการปลูกมะม่วงพันธุ์ท้องถิ่น
2. การขยายตัวของเมือง ทำให้มีคนภายนอกเข้ามาคว้านซื้อที่ดินซึ่งเป็น
พื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิม (สวนโบราณ) เพื่อสร้างบ้านเรือน
3. อุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ทำให้ไร่นาและสวนใน ต.จอมทอง เสียหาย
อย่างหนัก

ซึ่งนอกจากการหาสาเหตุการลดลงของพันธุ์ไม้ท้องถิ่นแล้ว ในวงคุยยังม
ีการจัดทำแผนที่ชุมชนขึ้นเพื่อใช้ในการวางแผนแนวทางการอนุรักษ์และขยายพันธุ์
พันธุ์ไม้ท้องถิ่นในอนาคตอีกด้วย

ต่อมา เพื่อให้เยาวชนได้รับรู้และเข้าใจถึงฐานทรัพยากรพันธุ์ไม้ในชุมชน
ของตนเอง กลุ่มจึงได้จัดกิจกรรมพาน้องๆ ขึ้นไปศึกษาในชุมชนเดินเยี่ยมบ้าน
คนในชุมชนเพื่อสำรวจพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่ยังหลงเหลืออยู่ โดยทำการสำรวจทั้งสิ้น
35 ครอบครัว ในหมู่ที่ 4, 5, 6, 7 และ 9 และขอความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ท้องถิ่นจาก
เจ้าของบ้าน และเป็นการประชาสัมพันธ์ถึงโครงการไปด้วยในตัว

จากการสำรวจครั้งนี้ทำให้กลุ่มพบว่า ในชุมชนของตนนั้นมีพันธุ์ไม้ท้องถิ่น
อยู่ถึง 111 ชนิดเลยทีเดียว เช่น ยอ ชีเหล็ก ละมุดยักษ์พื้นบ้าน มะม่วงไฉ่ทุง มะม่วง
กิ่งก่า มะม่วงกะล่อน ตะขบตาควาย เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมนี้เองทำให้ ศักดา ศรีพูล
หรือ ‘แจ๊ค’ แกนนำกลุ่มเยาวชนรักษันกจอมทอง ได้มีบทบาทในการประสาน
เด็กเยาวชนมาเรียนรู้ ด้วยการจดบันทึก ทำข้อมูล และถ่ายรูปพันธุ์ไม้ท้องถิ่น
ทำให้แจ๊คได้มีโอกาสเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับน้องๆ ด้วย

“ก่อนเข้าร่วมโครงการผมมีความรู้เรื่องพันธุ์ไม้น้อยมากครับ เมื่อก่อน
คิดว่าพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีแค่ 20 - 30 ชนิดเท่านั้น แต่หลังจากได้สำรวจ
ทำให้ได้รู้ว่าในหมู่บ้านมีพันธุ์ไม้อยู่มากถึง 111 ชนิด” แจ๊ค แกนนำกลุ่มเยาวชน
รักษันกจอมทอง เล่าเคล้าเสียงหัวเราะ

ต่อยอดจาก ‘ทฤษฎี’ สู่การ ‘ปฏิบัติ’

จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ กลุ่มได้เปิดเวทีขึ้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนและมีการระดมความคิดเห็นจากเวทีให้จำแนกพันธุ์ไม้ที่มีความสำคัญต่อท้องถิ่นและกำลังจะสูญพันธุ์ เพื่อเก็บรักษาและขยายพันธุ์ไว้ในชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 15 ชนิดพันธุ์ด้วยกัน เช่น ยอ แคะ ชีเหล็ก มะม่วงกะล่อน มะรุม เป็นต้น

และหลังจากเก็บรวบรวมพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่จะขยายพันธุ์ในชุมชนได้แล้ว สมาชิกกลุ่มก็ได้มีโอกาสเรียนรู้เพาะปลูกพันธุ์ไม้ด้วยการลงมือทำจริงในแปลงของตัวเองภายในมูลนิธิคนเพียงไพร่ที่ตั้งอยู่ในชุมชนอีกด้วย โดยมีการแบ่งบทบาทให้น้องมีส่วนร่วมในการเพาะพันธุ์และดูแลต้นไม้ แบ่งเวรรดน้ำต้นไม้ โดยมีพี่ๆ คอยติดตามช่วยแก้ไขปัญหา

“ได้เรียนรู้เรื่องการเพาะปลูกครับ ตั้งแต่ฤดูกาลของการเพาะปลูก ลองผิดลองถูกครั้งแรกด้วยการปลูกในฤดูร้อน ทำให้กล้าไม้ตายเพราะว่าไม่มีน้ำ รวมไปถึงการดูแลพันธุ์ไม้และการเก็บเมล็ดพันธุ์ เป็นการเรียนรู้ที่สนุกเพราะได้ลงมือทำร่วมกับคนในชุมชน ภูมิใจและหวงแหนต้นไม้ที่ตัวเองเป็นคนปลูก” แจ็ค แกนนากลุ่มเยาวชนรักษ์นกจอมทอง เล่าถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากโครงการ

การปลูกต้นไม้ในวันนี้มันทำให้เด็กเขามี
บทบาทของตัวเอง จากที่แต่เดิมกิจกรรมใน
ชุมชนจะเป็นผู้ใหญ่ทำตลอด แต่กิจกรรมวัน
นี้เหมือนเด็กเขาได้สร้างบ้านของเขาเอง...
กิจกรรมทำให้เขามารวมกลุ่มกัน เอาเวลามา
ทำประโยชน์

และจากการเพาะจนเกิดเป็นกล้าไม้ สิ่งทีกลุ่มได้ดำเนินการต่อไปก็คือ
ส่วนหนึ่งแจกให้แก่ผู้ใหญ่ในชุมชนนำไปปลูกในแปลงหลังบ้านของแต่ละคน

“พวกเด็กๆ ชวนกันเก็บพันธุ์ไม้มาเพาะและนำไปปลูกเป็นอาหารให้
ชาวบ้าน เราเห็นแล้วรู้สึกดีใจ ว่าอย่างน้อยเขาก็ได้ปลูกฝังให้เขาได้รู้จักต้นไม้และ
ดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนเราเอง แม้ตอนเพาะที่ผ่านมาจะปลูกขึ้นบ้างไม่ขึ้นบ้าง
ตายบ้างก็ตาม (หัวเราะ)” ศุภาดา คุ่มภัย หรือ ‘ลั่น’ ชาวบ้านที่อาสาเป็นพี่เลี้ยง
ของกลุ่ม ในการเก็บและคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ กล่าวด้วยแววตาเปี่ยมสุข

นอกจากพันธุ์ไม้ 15 ชนิดพันธุ์ที่เด็กๆ ได้เพาะไว้นั้น ผู้ใหญ่ในชุมชนยังได้
หาพันธุ์ไม้ผลมาให้เพิ่มเติม เพื่อให้ชาวบ้านนำไปปลูก เป็นเครื่องมือให้ชาวบ้าน
ร่วมอนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่นอีกทาง

“เมื่อฤดูแล้งที่ผ่านมา เด็กๆ ช่วยกันหาเมล็ดพันธุ์ และมาคุยกับผู้ใหญ่เรื่อง
การฟื้นผืนดินได้ที่อุรุมิตรพนนให้กลับมา คือก่อนหน้านั้นผู้ใหญ่เคยลองปลูกแล้ว
รอบหนึ่ง แต่ไม่ได้ปลูกเยอะ ครั้งนี้เด็กๆ เลยอยากทำบ้าง จะได้มีผืนดินได้ริมถนน
เยอะขึ้น” เจียบเล่าถึงที่มาของกิจกรรมปลูกป่าข้างถนนของกลุ่ม

‘ป่าข้างถนน’ ที่ทุกคนกินได้

เมื่อได้กล้าไม้แล้ว กิจกรรมต่อไปคือการชักชวนชุมชนมาร่วมปลูกพันธุ์ไม้ท้องถิ่นริมทางเดินในหมู่บ้าน ในวันจัดกิจกรรมปลูกป่าข้างถนน ทุกๆ คนในชุมชนมารวมตัวกันโดยนัดหมาย กล้าไม้ถูกลำเลียงมาพร้อมเพรียง ขณะที่ผู้ใหญ่แต่ละคนก็ถืออุปกรณ์กันมาพร้อมสรรพ ทั้งเครื่องตัดหญ้า ไร่ตัดทางหญ้าตามข้างทาง และจอบเสียม ไว้สำหรับขุดหลุมปลูกกล้าไม้นานาพันธุ์ ซึ่งล้วนเป็นไม้ที่ออกดอกออกผลแล้วสามารถเก็บมากินได้ทั้งสิ้น เช่น มะม่วง สะเดา แคน มะนาว มะรุม ขี้เหล็ก มะพร้าว มะคึก เป็นต้น

กิจกรรมในครั้งนี้ถือเป็นการเรียนรู้และลงมือทำร่วมกันของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชน โดยมีการแบ่งหน้าที่กันคร่าวๆ คือ ผู้ใหญ่จะเป็นฝ่ายตัดทางหญ้าและขุดหลุม ส่วนเด็กและเยาวชนทุกคนที่มาร่วมจะเป็นผู้ปลูก ซึ่งน่าปลื้มใจที่เด็กเล็กชั้นประถมศึกษาจำนวนไม่น้อยกระตือรือร้นขอปลูกต้นไม้เอง โดยมีผู้ใหญ่คอยให้คำแนะนำ เกิดเป็นสายสัมพันธ์การเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นพลังหนุนเสริมนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

“การปลูกต้นไม้ในวันนั้นมันทำให้เด็กเขามีบทบาทของตัวเอง จากที่แต่เดิม กิจกรรมในชุมชนจะเป็นผู้ใหญ่ทำตลอด แต่กิจกรรมวันนี้เหมือนเด็กเขาได้สร้างบ้านของเขาเอง สร้างที่ยืนให้ตัวเอง จากที่เอาเวลาไปสูมหิวตามบ้านเพื่อน เอาเงินพ่อแม่ไปเล่นเกมคอมพิวเตอร์ที่ร้านเกม กิจกรรมทำให้เขามารวมกลุ่มกัน เอาเวลามาทำประโยชน์” แจ็ค พี่เลี้ยงของโครงการกล่าว

และไม่ต้องบอกก็น่าจะรู้ว่าบรรยากาศในกิจกรรมวันนั้นเต็มไปด้วยความสุขและความสนุกสนาน เด็กๆ ภาคภูมิใจที่ได้ปลูกต้นไม้ด้วยมือของตัวเอง ขณะที่ผู้ใหญ่ก็ปลื้มใจที่ได้เห็นเยาวชนในพื้นที่เกิดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกด้านอนุรักษ์อย่างเต็มเปี่ยม

“ภูมิใจที่เด็กตัวเล็กตัวน้อยได้มาปลูกต้นไม้ มันทำให้เขาเกิดความภูมิใจว่าตัวเองมีประโยชน์ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน เป็นคนหนึ่งที่ช่วยให้หมู่บ้านมีต้นไม้ เมื่อเวลาเขาโตไปเขาก็บอกได้ว่าต้นนั้นะฉันเป็นคนปลูก เป็นความรู้สึกดีๆ ที่จะอยู่ไปกับเขา และเขาก็จะได้ถ่ายทอดให้รุ่นต่อไป” สันกล่าวอย่างภูมิใจ

เมื่อป่าขยาย และชุมชนขยับ

โครงการเยาวชนอาสาอนุรักษ์พันธุ์กรรมไม้ท้องถิ่นลำน้ำน่าน-แควน้อยของกลุ่มเยาวชนรักษ์นกกอมทอง ถือว่าให้ผลสำเร็จที่มากมายเกินเป้า ไม่ว่าจะเป็นไม้พันธุ์กรรมท้องถิ่นกว่า 15 ชนิดพันธุ์ได้รับการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญพันธุ์, ชุมชนได้แหล่งอาหารจากป่าที่ใกล้แสนใกล้บ้าน เกิดการพึ่งพาตนเองด้วยการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน โดยไม่ต้องหวังพึ่งปัจจัยอาหารจากภายนอก, เด็กและเยาวชนห่างจากอบายมุข และเกิดการใช้เวลาว่างอย่างเป็นประโยชน์, เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน และเกิดการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัย ทั้งผู้ใหญ่และเด็กที่ได้มาเรียนรู้และทำงานร่วมกันโดยมีพืชพันธุ์กรรมท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม

เหนืออื่นใดคือ เยาวชนในชุมชนเกิดการตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรพันธุ์ไม้ในชุมชน เล็งเห็นถึงวิถีของชุมชนที่สอดคล้องไปกับวิถีของธรรมชาติ และเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ โดยเฉพาะแกนนำแถว 2 ของกลุ่มที่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา การได้เข้ามาร่วมกิจกรรมทำให้เด็กๆ เกิดจิตสำนึก ทั้งยังได้เรียนรู้และฝึกทักษะการเพาะพันธุ์และปลูกกล้าไม้เป็นวิชาติดตัวเพื่อนำไปเผยแพร่ในวงกว้างสืบต่อไป

ซึ่งการเผยแพร่ที่ว่านั้นก็ไม่ต้องรอนานเลย เมื่อปัจจุบัน ได้มีการขยายผลโครงการไปยังกลุ่มในชุมชนใกล้เคียง เช่น กลุ่มครอบครัวสร้างโลกเย็น, กลุ่มครอบครัวพอเพียง ฯลฯ จนเกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนในการเรียนรู้ปัญหา ร่วมกัน และร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และพันธุ์ไม้ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืชท้องถิ่นต่อไป

ในวันที่ป่าในพื้นที่อื่นๆ กำลังหดหาย แต่ในพื้นที่หนึ่งในจ.พิษณุโลก ป่ากลับกำลังแตกกิ่งเติบโตอยู่ริมถนน ผลิดอกออกผลที่ทุกคนในชุมชนสามารถเก็บกินได้โดยไม่มีใครหวง และพร้อมๆ กันนั้น ต้นกล้าอีกจำนวนหนึ่งก็กำลังเติบโตพร้อมจะเป็นร่มเงาให้แก่ชุมชนในอนาคตไม่ต่างอะไรกับเมล็ดพันธุ์อีกจำนวนไม่น้อยที่ได้รับปุ๋ยแห่งจิตสำนึกและได้รับน้ำแห่งความรักถิ่นเกิด จนหน่อกล้าชำแรกออกจากเมล็ด พร้อมจะเติบโตเป็นไม้รุ่นที่ 2 แผ่ขยายร่มเงาตามอย่างรุ่นพี่ ให้แก่ชุมชนและพื้นที่โดยรอบต่อไป

ช่วงเวลานี้สำหรับพื้นที่อื่นจะเป็นเช่นไรไม่อาจรู้ แต่สำหรับที่นี่ ต.จอมทอง อ.เมืองพิษณุโลก จ.พิษณุโลก ป่า-นก-ผู้ใหญ่-เด็ก ทุกชีวิตกำลังหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวอยู่ในวิถีของธรรมชาติ

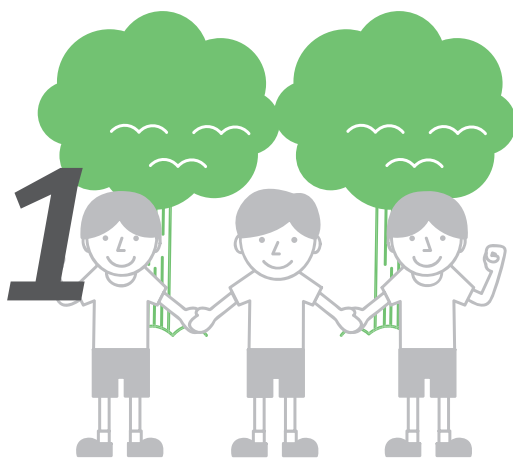
และภายใต้วิถีนี้ ทุกคนกำลังมีความสุข

สรุปขั้นตอนการทำงาน

พันธุ์ไม้ท้องถิ่นลดลง
เราต้องช่วยกันฟื้นฟู

2

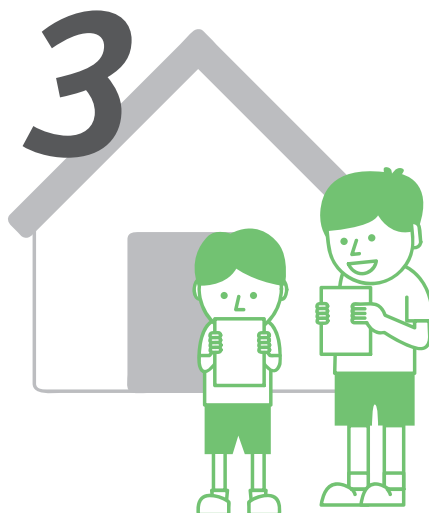

สืบค้นสาเหตุลดลงของพันธุ์ไม้ท้องถิ่น
ร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน

3

คืนข้อมูลการสำรวจให้ชุมชน
และช่วยกันคิดวิธีการเก็บรักษา
พันธุ์และขยายพันธุ์

กิจกรรมปลูกป่าข้างถนน
ฟื้นฟูพันธุ์ไม้ท้องถิ่นในชุมชน

ชวนเยาวชนในชุมชนสำรวจ
และเก็บข้อมูลพันธุ์ไม้ท้องถิ่น
ที่มีในชุมชน

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ศักดิ์ ศรีพูล (แจ๊ค)

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษานอกโรงเรียน จ.พิษณุโลก

“การได้มาทำโครงการทำให้ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับเพื่อนๆ และการคอยดูแลน้องๆ ที่อยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นงานที่เหนื่อย แต่ก็สนุก และที่สำคัญคือ ก่อนทำโครงการผมไม่มีความรู้เรื่องการปลูกต้นไม้เลย เคยลองปลูกแล้วไม่รอด ไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ ทำให้ไม่อยากจะปลูก เวลาแม่ให้ตัดหญ้าที่บ้านถ้าเจอต้นไม้ที่ไม่รู้จักก็จะตัดทิ้งหมด แต่เดี๋ยวนี้เวลาตัดหญ้าถ้าเจอต้นไม้ที่ไม่รู้จักก็จะเก็บแล้วนำมาปลูก”

ศิริลักษณ์ ยิ้มทอง (เดียร์)

ปวช. ชั้นปีที่ 1 แผนกศิลปกรรม สาขาคอมพิวเตอร์กราฟิก

วิทยาลัยอาชีวศึกษา จ.พิษณุโลก

“เมื่อก่อนเป็นคนสนใจเรื่องต้นไม้ไม่มากนัก เพราะคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตัว คนอื่นยังไม่สนใจเลย แล้วทำไมเราต้องสนใจด้วย จนได้เข้ามาอยู่ในกลุ่มและกลายมาเป็นพี่ที่ต้องดูแลน้องๆ ความคิดจึงเปลี่ยนไปเห็นถึงประโยชน์ของต้นไม้มากขึ้น”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

อภิลักษณ์ สมบุญมี (แจ๊ค)

ผู้ประสานงาน ศูนย์เสริมสร้างองค์กร
ชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
จ.พิษณุโลก

“อยากเห็นเด็กที่จะโตเป็นผู้ใหญ่
รักชุมชนและรักษาวิถีชีวิตของชุมชน
ต่อไป เปลี่ยนจากเด็กติดเกมและเด็ก
ที่มีนิสัยเอาแต่ใจ หันมาใช้เวลาว่าง
ให้เกิดประโยชน์และร่วมทำกิจกรรม
เพื่อชุมชน”

โครงการเยาวชนอาสาอนุรักษ์พันธุกรรมไม่ท้องถิ่น ลำน้ำน่าน-แควน้อย

โดย : กลุ่มเยาวชนรักชนกจอมทอง จ.พิษณุโลก

หัวหน้าโครงการ

นายศักดิ์ ศรีพล

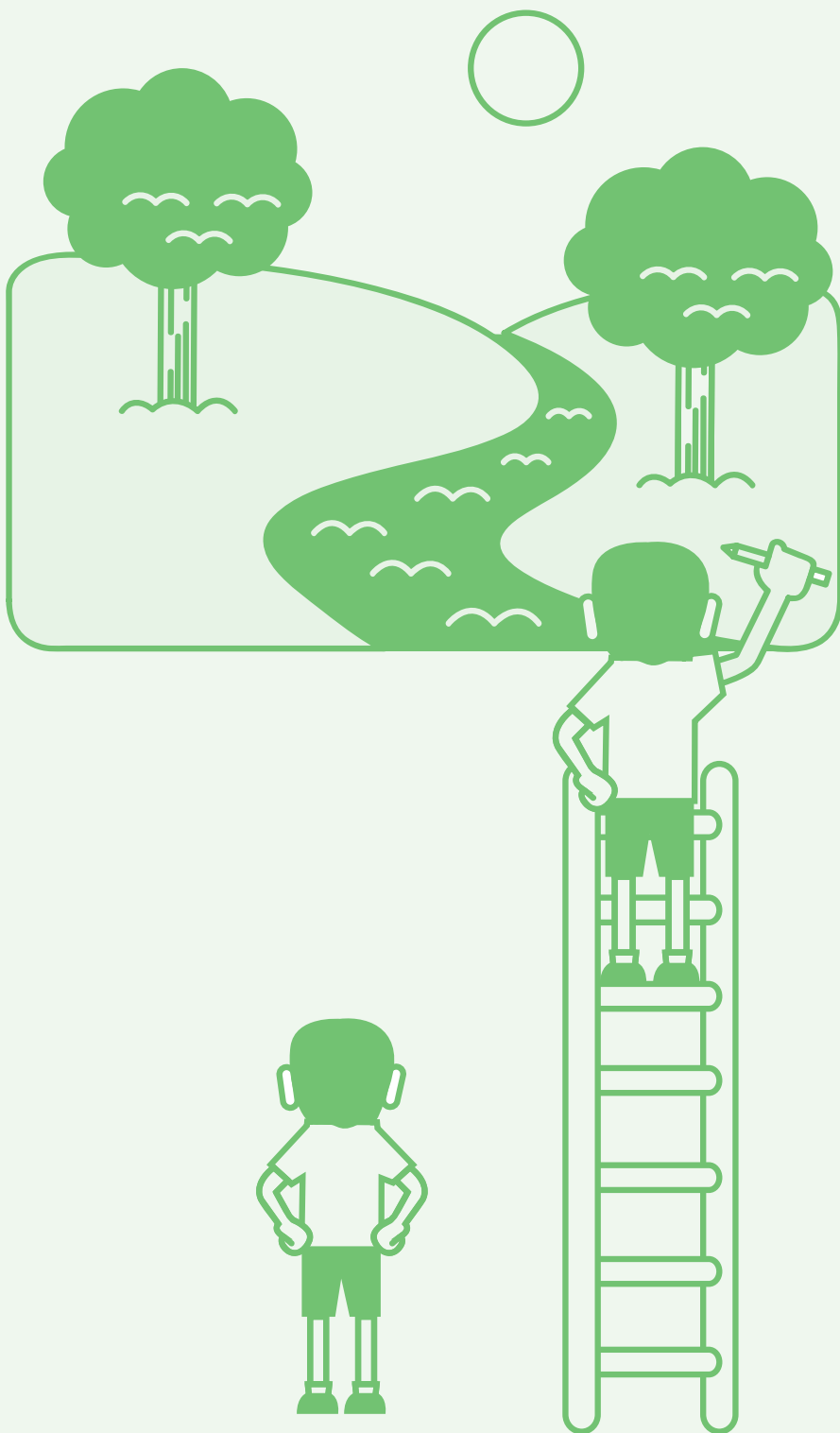
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวศิริลักษณ์ ยิ้มทอง
2. นางสาวกาญจนา จันทร์รัก

ที่ปรึกษาโครงการ

นายอภิลักษณ์ สมบุญมี
ศูนย์เสริมสร้างองค์กรชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
จ.พิษณุโลก

06

ป่าไม้-สายน้ำ-มนุษย์ สามกอหเส้าแห่งความสุขของทุกชีวิต

โดย : กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาฟื้นฟูห้วยทราย
ไผ่ยังยืน โรงเรียนร่องคำ จ.กาฬสินธุ์

ป่าไม้คือต้นกำเนิดของสายน้ำ และเพราะมีน้ำ ป่าไม้จึงดำรงอยู่ได้
เช่นเดียวกับมนุษย์ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยป่าไม้และสายน้ำในการดำรงชีวิต
ช่วยดูแลรักษาให้ป่าไม้และสายน้ำดำรงอยู่ได้

ถึงที่สุดแล้ว ป่าไม้-สายน้ำ-มนุษย์ จึงเป็นเหมือนหินสามเส้าที่ต่างต้อง
พึ่งพาอาศัยและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน หากหินก้อนใดก้อนหนึ่งหายไป อีกสองก้อน
ก็ยากที่จะดำรงอยู่ได้

เหมือนเช่นที่ อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ ที่วันนี้สายน้ำซึ่งเป็นเหมือนสายเลือด
หล่อเลี้ยงทุกชีวิตในพื้นที่โดยรอบ กำลังเสื่อมโทรมและแห้งเหือดลง จึงถึงเวลา
ที่เยาวชนและชุมชนในฐานะก้อนเส้าหนึ่ง ต้องลุกขึ้นมาร่วมกันฟื้นฟูสายน้ำให้กลับมา
ไหลชุ่มเย็นอีกครั้ง

เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศ และเพื่อความสุขของทุกชีวิต

การอนุรักษ์ลำห้วยทรายเป็นการต่อยอด ความคิดและสานต่องานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง โดยเรียนรู้การทำงานจากรุ่นสู่รุ่น และอาศัย การมีส่วนร่วมของทุกคน

ห้วยทราย ในวันแห่งมอง

‘ลำห้วยทราย’ เป็นสายน้ำเล็กๆ ที่มีต้นกำเนิดมาจากป่าดงแม่แฝด อ.ดอนจาน จ.กาฬสินธุ์ ทอดตัวผ่าน อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ และไหลลงสู่แม่น้ำชีบริเวณ ต.สะอาด อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด รวมระยะทางทั้งสิ้น 42 กิโลเมตร

แม้จะเป็นเพียงลำน้ำสายเล็กๆ แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ลำห้วยทราย กลายเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ และมีน้ำในการอุปโภคบริโภคและประกอบเกษตรกรรม

อย่างไรก็ตาม ในฤดูน้ำหลาก น้ำจะไหลเชี่ยวแรงกัดเซาะตลิ่ง ทำให้ ลำห้วยทรายตื้นเขิน ไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี ยิ่งในฤดูแล้ง น้ำจะเหือดแห้งเพราะน้ำส่วนใหญ่อยู่ใต้พื้นทราย ทำให้ชุมชนไม่มีน้ำใช้ทำเกษตรกรรม ทั้งปัจจุบันยังมีการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบลงสู่ลำห้วยโดยตรง ทำให้ลำห้วยทรายเริ่มเกิดภาวะเสื่อมโทรมลง

“แต่ก่อนห้วยทรายมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารและผู้คนได้ใช้ประโยชน์จากน้ำและป่า สองฟากฝั่งมีชาวบ้านอยู่กัน เป็นชุมชนใหญ่ หากเราไม่ช่วยกันดูแลรักษาก็จะส่งผลต่อผู้คน” นิธนันท์ นาเมืองรักษ์ หรือ ‘ก้อย’ อดีตประธานชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าว

ด้วยความห่วงใยในลำห้วยอันเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนมา นับแต่อดีตกาล ‘กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาฟื้นฟูห้วยทรายให้ยั่งยืน’ จึงถูกก่อตั้งขึ้น โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของนักเรียนใน ‘ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม’ โรงเรียนร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ ที่ทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มาเนิ่นนานในลักษณะของเครือข่ายรุ่นพี่-รุ่นน้อง โดยแกนนำที่เป็นเยาวชนคนกว่า 40 คนมุ่งหวังที่จะรักษาและฟื้นฟูลำห้วยทรายให้ใสสะอาด ให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและโรงเรียนโดยรอบ นับแต่ก่อตั้งจนปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 8 ปีแล้ว

จิตสำนึกจาก ‘พี่’ สู่ ‘น้อง’ และแรงผลักดันจาก ‘ครู’ สู่ ‘ศิษย์’

แม้จะเป็นเพียงเยาวชน แต่ต้องยอมรับว่ากลุ่มมีบุคลากรที่มีศักยภาพและความเข้มแข็งไม่น้อยหน้าผู้ใหญ่ ซึ่งนั่นเกิดจากกระบวนการการสืบทอดคนทำงานจากรุ่นสู่รุ่น จากพี่สู่น้อง โดยเฉพาะจิตสำนึกในการรักษาและฟื้นฟูลำห้วยทราย

“การอนุรักษ์ลำห้วยทรายเป็นการต่อยอดความคิดและสานต่องานจากรุ่นพี่สู่น้อง โดยเรียนรู้การทำงานจากรุ่นสู่รุ่น และอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคน” ก้อย ในฐานะผู้นำการทำกระบวนการกลุ่ม กล่าวถึงการส่งต่อจิตสำนึกสู่น้อง

และนอกจากรุ่นพี่ที่ช่วยชี้นำแล้ว อีกปัจจัยที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มอย่างยิ่ง นั่นก็คือ อาจารย์ที่ปรึกษาและโรงเรียน

“เราบูรณาการให้การทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิชาเรียน มีการจัดทำโครงงานวิทยุสู่ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการนำโครงงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเรียน การเรียนการสอนก็เปลี่ยนไป จากแต่เดิมครูจะเป็นคนสอนอย่างเดียว เราก็ได้เรียนรู้จากเด็กและนำไปสอนในสาระวิชาการที่เราสอนได้ด้วย” กล่อมจิต ดอนภิรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาของกลุ่ม กล่าวด้วยรอยยิ้ม

และเป็นเพราะแรงผลักดันของอาจารย์ร่วมกับแกนนำนี้เอง โครงการเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาฟื้นฟูห้วยทรายให้ยั่งยืน’ จึงเกิดขึ้น และได้เข้าร่วมในโครงการปลูกใจ รักษาโลก ในเวลาต่อมา

เข้าถึงปัญหา

สร้างเครือข่าย และขยายจิตสำนึก

หลังจากได้รับการสนับสนุนจากโครงการ กิจกรรมแรกที่กลุ่มได้จัดทำขึ้น ก็คือ กิจกรรมการศึกษาระบบนิเวศลำห้วยทราย ลงพื้นที่สำรวจและศึกษาชุมชน โดยรอบลำห้วยทราย โดยมีปราชญ์ชาวบ้านผู้เฒ่าผู้แก่มาให้ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของชุมชน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าบริเวณห้วยทรายในอดีต การเปลี่ยนแปลงสภาพของสายน้ำ จนทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้ นำข้อมูล มาประมวลวิเคราะห์ นำไปใช้ในการวางแผนการทำงานเพื่อรักษาระบบนิเวศ ดั้งเดิมของลำห้วยทรายต่อไป

เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดขึ้นในวงกว้าง กลุ่มจึงได้จัดกิจกรรม เดินรณรงค์และประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เพื่อสร้างแนวร่วมและสื่อสาร ทำความเข้าใจกับชุมชน ให้ช่วยกันดูแลรักษาลำห้วยทราย โดยเริ่มต้นง่าย ๆ จาก ครวัเรือนของตนเอง ด้วยการไม่ทิ้งขยะลงลำห้วย ลดการใช้สารเคมี ไม่ปล่อยน้ำเสีย จากครวัเรือนลงลำห้วย และนำผลจากการลงศึกษาข้อมูลลำห้วยทรายมาบอกต่อ ถึงความเปลี่ยนแปลงไปของลำห้วยทราย รวมไปถึงขอความร่วมมือจากหน่วยงาน ในท้องถิ่น ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเทศบาลอำเภอร่องคำ

นอกจากการสร้างแนวร่วมที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว อีกกลุ่มที่ขาดไม่ได้ก็คือ เยาวชน ด้วยแรงสนับสนุนจากภาคีและชุมชน กลุ่มจึงได้จัดกิจกรรม ‘ค่ายนักรบ สิ่งแวดล้อม’ ณ โรงเรียนร่องคำ เพื่อสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้แก่แก่นักเรียนในพื้นที่ อ.ร่องคำ อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ ลำห้วยทรายไหลผ่าน โดยมีนักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมถึง 200 คน จาก 4 โรงเรียน ถือเป็นการขยายเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ในการช่วยกันดูแลลำห้วยทราย และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ความสำเร็จ

เกิดได้จากการลงมือทำ

หลังจากขยายแนวร่วมในชุมชน และส่งต่อจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในพื้นที่ แล้ว ก็ถึงเวลาที่กลุ่มจะได้สร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นด้วยการลงมือทำจริง โดย จัดกิจกรรม ‘งานรวมพลคนรักห้วยทราย’ ซึ่งเป็นการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ลำห้วยทราย โดยมีทั้งไม้ยืนต้นที่เป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่นกว่า 10,000 ต้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก อุทยานแห่งชาติภูพาน เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศให้แก่ลำห้วยทรายด้วยการเพิ่มปริมาณ ป่าไม้ รวมถึงมีการปลูกหญ้าแฝก ที่เทศบาลอำเภอร่องคำให้การสนับสนุนอีกกว่า 100,000 ต้น เพื่อรักษาหน้าดินไม่ให้พังทลายในยามน้ำหลากอีกด้วย

การจัดเตรียมงาน กลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ทั้งยังมีแนวร่วมสำคัญจากสถานักเรียนอาจารย์ที่ปรึกษา และโรงเรียนให้การสนับสนุน

กิจกรรมครั้งนี้ได้เรียนรู้การทำงานพร้อมกับ ลงมือทำงานจริง หนูจะพัฒนางานเก่า และ สานงานด้านการอนุรักษ์ต่อไป เพื่อพลิกฟื้น ความสมบูรณ์ของห้วยทรายกลับคืนมาให้ได้

ด้วยดี มีการแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมของแต่ละคน ขณะที่การเตรียมสถานที่ และการขนย้ายพันธุ์กล้าไม้เข้าไปเตรียมในพื้นที่ปลูก ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างพร้อมใจกัน

จนถึงวันที่ 8 มิ.ย. 2556 ซึ่งเป็นวันจัดกิจกรรม ด้วยแรงประชาสัมพันธ์ของ สมาชิกและแนวร่วมเยาวชนของกลุ่ม ก็ทำให้มีเด็กนักเรียน ชาวบ้าน ผู้ปกครอง คนเฒ่าคนแก่ ผู้นำชุมชน รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานของท้องถิ่น มาร่วมงานรวมแล้ว กว่า 400 คน และทั้งหมดได้ช่วยกันปลูกต้นไม้เลาะริมห้วยทราย เป็นระยะทางกว่า 3 กิโลเมตร นับจากหมู่บ้านเล็กกุดลิง กลาง อ.ร่องคำ ไล่เลาะตามลำห้วยทรายที่ไหลผ่านทุ่งนาไปจนถึงเขตถนนสายร่องคำ-โพธิ์ชัย

การจัดกิจกรรมจะมีผู้คนมาช่วยกันมากขึ้นทุก ครั้ง เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ ทิมทำงานและ คนเข้าร่วมงานมากกว่าปีที่ผ่านมา

กิจกรรมที่กินเวลากว่า 3 ชั่วโมงเป็นไปอย่างสนุกสนาน สมาชิกช่วยกันทำงานอย่างขะมักเขม้น ทั้งสวัสดิการ บริการน้ำดื่ม เดินถือกระเป๋ายา ช่วยกันเก็บถุงกล้าไม้และขยะระหว่างทาง ฯลฯ ซึ่งเป็นบรรยากาศการทำงานที่มุ่งมั่นตั้งใจบนจิตสำนึกของความรักและห่วงใยกันและกัน

“ก้าวเข้ามาทำกิจกรรมนี้เป็นครั้งแรกค่ะ วันนี้ทำหน้าที่เป็นช่างภาพและช่วยปลูกต้นไม้ กิจกรรมครั้งนี้ได้เรียนรู้การทำงานพร้อมกับลงมือทำงานจริง หนูจะพัฒนางานเก่า และสานงานด้านการอนุรักษ์ต่อไป เพื่อพลิกฟื้นความสมบูรณ์ของห้วยทรายกลับคืนมาให้ได้” ดารารัตน์ นามพรมมา หรือ ‘ยู๋’ ประธานชมรมฯ คนปัจจุบันเล่าถึงกิจกรรมรวมพลคนรักห้วยทรายด้วยรอยยิ้ม

ศักยภาพที่เกิดขึ้น พร้อมจิตสำนึก

“การจัดกิจกรรมจะมีผู้คนมาช่วยกันมากขึ้นทุกครั้ง เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ ทิมทำงานและคนเข้าร่วมงานมากกว่าปีที่ผ่านมา” คือคำยืนยันจากก้อย ซึ่งบ่งบอกถึงการขยายแนวร่วมที่ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง

และมากกว่าแนวร่วม คือศักยภาพและจิตสำนึกที่เกิดขึ้นอย่างแข็งแกร่งในกลุ่มเยาวชน อันเกิดจากการได้ลงมือทำโครงการ ซึ่งนอกจากทักษะที่ได้จากโครงการอย่างวิธีการปลูกต้นไม้และหญ้าแฝก รวมถึงการบริหารจัดการทีมงานภายใต้ระยะเวลาการเตรียมงานที่จำกัดแล้ว อีกศักยภาพที่เห็นเด่นชัดที่สุดก็คือการแบ่งเวลาที่เยาวชนแต่ละคนล้วนมีภาระหน้าที่ของตัวเองอยู่แล้ว ทั้งเรียนหนังสือ ช้อมกีฬา ทำงานบ้าน และอื่นๆ แต่ทุกคนต่างก็แบ่งเวลามาทำกิจกรรมอย่างขะมักเขม้น บ่งบอกได้ดีถึงจิตสำนึกที่เกิดขึ้นกับอนาคตของชุมชนเหล่านี้

“อย่างตอนไปขนต้นไม้ก็ไม่ได้บอกน้องๆ เพราะกลัวน้องๆ จะเหนื่อยจึงเดินมาเฉพาะแกนนำ แต่น้องๆ ก็เดินตามกันมาช่วยขนโดยที่เราไม่ได้บอกมันเป็นความประทับใจที่สามารถปลูกจิตสำนึกให้เขาได้” ก้อยกล่าวถึงน้องๆ ด้วยรอยยิ้มภาคภูมิใจ

แม้กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นเพียงกิจกรรมเล็กๆ ในชุมชน แต่ด้วยศักยภาพ และจิตสำนึกของกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ เชื่อเหลือเกินว่าสิ่งเล็กๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่นนี้ จะช่วยรักษาและฟื้นฟูลำห้วยทรายและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ใน อ.ร่องคำ ให้พลิกฟื้นกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้งได้อย่างแน่นอน

ณ วันนี้ แม้หนึ่งในก้อนเส้าของชุมชนอย่างลำห้วยทราย จะยังไม่พลิกฟื้นขึ้น อย่างทันทีทันควัน แต่ด้วยการเติบโตอย่างเข้มแข็งของเส้าอีกก้อนหนึ่งในนามเยาวชน และชุมชน อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ ก็ทำให้มั่นใจได้ว่า อย่างไรก็ตาม ลำห้วยทรายจะ ไม่มีวันต้องเสื่อมโทรมอย่างโดดเดี่ยวอีกต่อไป

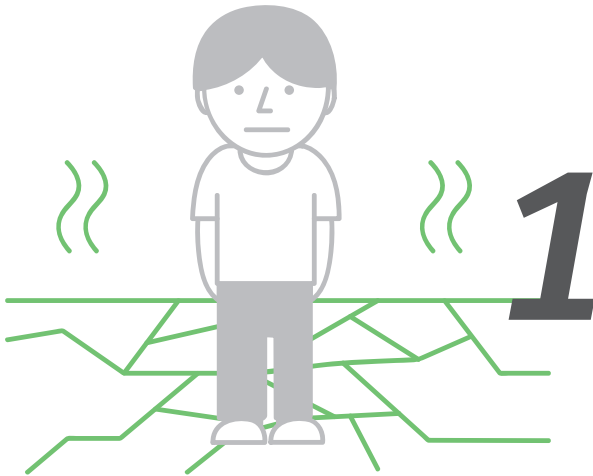
เพราะวันนี้กลุ่มเยาวชนและชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของ เส้นเลือดใหญ่สายนี้ อย่างแน่นอน และพร้อมจะสละเวลาในชีวิต เพื่อฟื้นฟู ระบบนิเวศของทั้งป่าไม้และลำห้วยอย่างเข้มแข็งจริงจัง

เพื่อความสุขของทุกชีวิตในดินแดนแห่งนี้

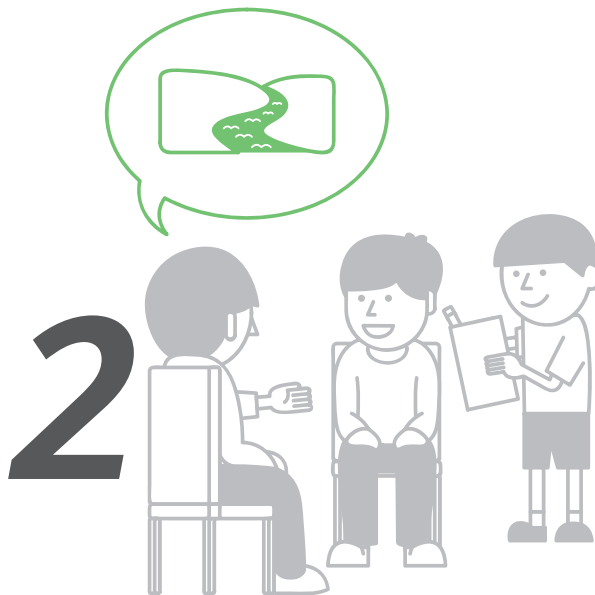

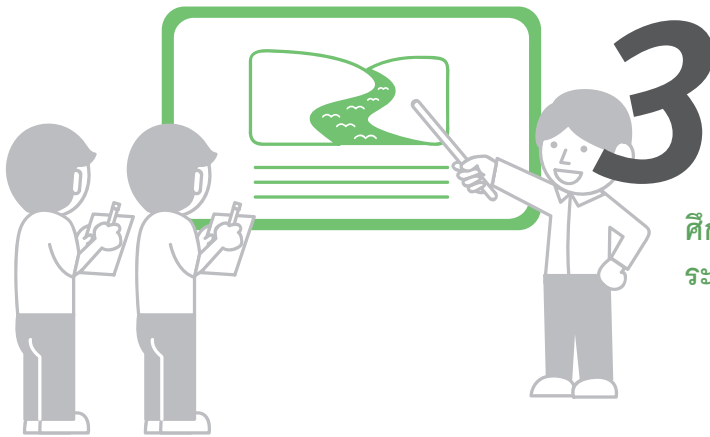
สรุปขั้นตอนการทำงาน

ลำห้วยทรายน้ำแห้งและมีการปล่อย
น้ำเสียจนมีสภาพเสื่อมโทรม

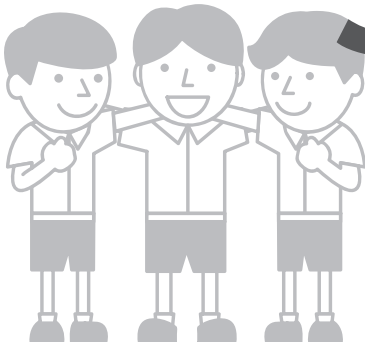
ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย
สร้างแนวร่วมครัวเรือนดูแลห้วยทราย

ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและ
ระบบนิเวศลำห้วยทราย

จัดค่าย 'นักรบสิ่งแวดล้อม'
ขยายเครือข่ายเยาวชนร่วมดูแล
ห้วยทราย

ปลูกต้นไม้ฟื้นฟูระบบนิเวศ
ลำห้วยทราย

สิ่งที่ได้เรียนรู้

นิธนันท์ นาเมืองรักษ์ (ก้อย)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนร่อนคำ

“การเข้ามาทำงานในจุดนี้มันเปลี่ยนทุกสิ่งทุกอย่างของผมไปเลย เมื่อก่อนนี่ผมเป็นคนขี้อาย ไม่กล้าพูดไม่กล้าคิด แต่พอได้ทำจึงทำให้เรารู้ว่านี่คือสิ่งที่เราชอบ จึงหันตนเองเข้าสู่วงการสิ่งแวดลอมอย่างเต็มตัว อยากให้ชุมชนมีสภาพแวดลอมที่ดี ทุกคนร่วมมือกันดูแล สิ่งแวดลอมให้อยู่ยาวนานๆ จนชั่วลูกหลาน และอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในเรื่องสิ่งแวดลอมไปเรื่อยๆ”

ดาร์รัตน์ นาพรมมา (ยู้ย)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนร่อนคำ

“เมื่อก่อนไม่เคยสนใจอะไรรอบตัว ไม่เคยคิดทำกิจกรรม และไม่คิดว่าต้องมาทำงานเกี่ยวกับสิ่งแวดลอม แต่เมื่อได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับรุ่นพี่ ได้เรียนรู้และเริ่มมีความรู้ในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ได้ความร่วมมือจากชุมชน ได้ทำงานด้านที่ตัวเองถนัด ก็ทำให้รู้สึกอยากทำและอยากสานงานต่อจากรุ่นพี่อยากดูแลสิ่งแวดลอมให้ดีขึ้น อยากให้ชุมชนช่วยกันดูแลช่วยทราयर่วมกับเด็กๆ อย่างพวกเราต่อไป”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กลุ่มจิต ดอนภิรมย์

อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

“การทำงานอย่างมีส่วนร่วมเป็นการลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนได้ดีมาก คือเขาก็เข้าใจเรา เราก็เข้าใจเขา เป็นมิตรแต่ต่างวัยต่อกัน โครงการปลูกใจ รักโลก แตกต่างจากโครงการอื่นตรงที่โครงการอื่นทำเสร็จแล้วจบ แต่โครงการนี้สอนเรื่องความยั่งยืน ตรงนี้มีคุณค่ามากกว่ารางวัลที่เราได้รับ สิ่งที่ได้และครูได้คือความยั่งยืนในการเรียนรู้ ก็อยากพัฒนาศักยภาพการทำงานของกลุ่มชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเด็กเยาวชนให้รักสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองต่อไป”

โครงการเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาพื้นที่ ห้วยทรายให้ยั่งยืน

โดย : กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาพื้นที่ห้วยทราย
ให้ยั่งยืน โรงเรียนร่อนคำ จ.กาฬสินธุ์

หัวหน้าโครงการ

นายนิธินันท์ นาเมืองรักษ์

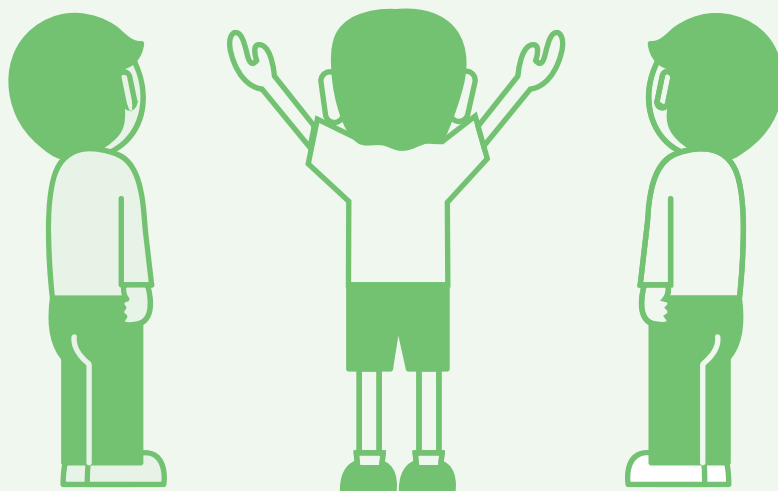
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวไมพร เยาวพันธ์
2. นางสาวทัศนีย์ คงสมหวัง
3. นางสาวอรพรรณ โพนไสว
4. นางสาวดารารัตน์ นาพรมมา
5. นางสาวชนิดา แก้วชาวี

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์กลุ่มจิต ดอนภิรมย์
โรงเรียนร่อนคำ

07

‘พลัปปลึงฮาร’ แตกช่ออ่อนเนหือกอนหนึ

โดย : เครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเลอันดามันตอนบน จ.พังงา

ชั้นชื่อว่า ‘หินก้อนเดียว’ คนทั่วไปอาจไม่เห็นความสำคัญอะไรมากมายนัก
แต่ถ้าหินก้อนเดียวนั้น คือแหล่งยึดรากของต้นไม้ต้นหนึ่งที่กำลังไถลจะ
สูญพันธุ์ และเผอิญว่าไม้ต้นนั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศชุมชน หินก้อนนั้น
ก็ย่อมไม่ใช่หินธรรมดาๆ อีกต่อไป แต่คือ ‘ที่พึ่ง’ ของไม้ต้นนั้น และคือ ‘ความหวัง’
ของชุมชนโดยรอบ

ขอชวนคุณลองได้สู่ จ.พังงา ไปรู้จักกับหินก้อนเล็กๆ ก้อนนั้น

‘พลับพลึงธาร’ หายไปเมื่อวัน ‘ฟ้า’ ไส

‘พลับพลึงธาร’ หรือ ‘หอมน้ำ’ เป็นพืชน้ำเฉพาะถิ่นหายาก ที่อยู่ในบัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN Red List) โดยพบได้แห่งเดียวในโลก ในเขตพื้นที่ จ.ระนอง ตอนล่าง และ จ.พังงา ตอนบน เท่านั้น

พลับพลึงธารมีใบแบนยาวไหลไปตามกระแสน้ำ จึงเหมาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ที่หลบภัย และที่วางไข่ของสัตว์น้ำนานาชนิด บริเวณใดที่มีพลับพลึงธารขึ้นหนาแน่นจะช่วยลดความแรงของกระแสน้ำได้ รวมทั้งเป็นแหล่งดักตะกอน ทำให้น้ำใสสะอาด ขณะที่ดอกของพลับพลึงธารก็มีความสวยงาม เป็นแหล่งอาหารของเหล่าแมลง และมนุษย์เองก็ใช้ประโยชน์จากพลับพลึงธารได้มากมาย อาทิ นำไปเป็นส่วนผสมของครีมบำรุงผิว เป็นพืชน้ำส่งออกราคาแพง และอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

ในอดีต ตามแม่น้ำลำคลองใน อ.คุระบุรี จ.พังงา เราจะพบเห็นพลับพลึงธารเติบโตสวยงามตามสายคลองตั้งแต่หมู่ที่ 6 (บ้านห้วยทรัพย์) ยาวไปถึงหมู่ที่ 11 (บ้านแสงธรรม) แต่ปัจจุบัน พลับพลึงธารได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจนถึงเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ จะพบได้ก็เพียงใน 2 หมู่บ้านเท่านั้น คือ หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 (บ้านบางซอย)

ทั้งนี้ สาเหตุการลดจำนวนลงของพลับพลึงธารมีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือมีการลักลอบขุดหัวพลับพลึงธารไปขายทั้งในและต่างประเทศ ขณะที่ทางอ้อมเกิดจากการขุดลอกคลอง การขุดหินและทรายในคลองมาใช้ประโยชน์รูปแบบการใช้ดินริมฝั่งคลองที่เปลี่ยนแปลงไป จากพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรดั้งเดิมมาเป็นพื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะการปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน ทั้งหมดนี้ทำให้กระแสน้ำไหลแรงขึ้นและเกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และเมื่อเกิดอุทกภัย กระแสน้ำก็จะพัดพาพลับพลึงธารหลุดไปตามกระแสน้ำ ส่งผลให้พลับพลึงธารหายไปจากพื้นที่อย่างรวดเร็ว

พลับพลึงธารที่ อ.คุระบุรี กำลังจะสูญพันธุ์
จากการขุดลอกคลอง จึงเกิดความสนใจที่จะ
เข้าร่วมขยายพันธุ์พลับพลึงธารให้อยู่ไป
นานๆ

‘คลองนางย่อน’ ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้านบางซอย ต.คุระ ถือเป็นพื้นที่หนึ่งที่กำลังประสบปัญหาการขาดออกคลอง และเสี่ยงต่อการหายไปของพลับพลึงธาร แต่ถือเป็นโชคดีที่ชาวบ้านและกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ได้เล็งเห็นถึงปัญหา จึงได้มีการร่วมกันติดตามการเปลี่ยนแปลงของคลองนางย่อน และทดลองทำการอนุบาลพลับพลึงธารกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่กระบี่

ซึ่งหนึ่งในเยาวชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนั้นก็คือ สุธาร์ตน์ พรหมเกิด หรือ ‘ฟ้า’ ที่ได้เปิดโลกทัศน์และเรียนรู้ถึงความสำคัญของธรรมชาติจากผู้ใหญ่ในชุมชน จนเกิดการเติบโตทางความคิดและจิตสำนึก กอปรกับพลังของวัยรุ่นที่พร้อมจะลงแรงในสิ่งที่ตนศรัทธา ก็ได้ทำให้ฟ้ากลายมาเป็นแกนนำกลุ่มเยาวชนรักษาดินเกิดในเวลาต่อมา

จิตสำนึก ที่แข็งแกร่งกลายเป็นหิน

ด้วยตระหนักถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ถิ่นของตนเอง ฟ้าและเพื่อนๆ ในหมู่บ้านบางซอยจึงได้รวมกลุ่มกันก่อตั้ง ‘เครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเลอันดามัน ตอนบน จ.พังงา’ ขึ้น และได้มีโอกาสฝึกปรี้อพัฒนาความรู้และศักยภาพของตนเอง ผ่านการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ จ.ระนอง-พังงา-ภูเก็ต ของฟู้ กลุ่มอันดามัน ดิสคัฟเวอร์รี่ และ IUCN อย่างสม่ำเสมอ

กระทั่งได้รับทราบข่าวของโครงการปลูกใจ รักโลก ด้วยอยากจะดูแล
พลับพลึงธารและทรัพยากรธรรมชาติของบ้านเกิดไม่ให้เสื่อมโทรมสูญพันธุ์ ฟ้าและ
เครือข่ายจึงได้จัดทำ ‘โครงการหินก้อนเดียว’ ขึ้น โดยได้แรงบันดาลใจมาจาก
แนวคิดของคุณอาชานี ผู้ดูแลพลับพลึงธาร ในคลองนาคา จ.ระนอง ที่เคยกล่าวว่า
“แค่หินก้อนเดียวได้ต้นไม้ใหญ่ที่หายไป ยังทำให้ต้นไม้ใหญ่หลุดไปกับกระแสน้ำได้
และถ้าเกิดชนหินกันไปเป็นรถสิบล้อจะเกิดอะไรขึ้น”

หินก้อนหนึ่งที่เป็นแหล่งยึดรากของต้นไม้ใหญ่ในวันที่กระแสน้ำไหลเชี่ยว
จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่นหินก้อนหนึ่ง แต่คือที่พึ่งสุดท้ายของไม้ใหญ่และระบบนิเวศ
ของชุมชน และในวันนี้ที่ปัญหาการขุดลอกคูคลอง นำหินและทรายออกไปจากพื้นที่
ทำให้น้ำไหลแรงและต้นไม้ไร้ที่พึ่ง ฟ้าและผองเพื่อนจึงปรารถนาที่จะทำหน้าที่
เสมือนหินก้อนนั้น ที่แม้จะเล็กลงน้อย แต่ก็ยังเป็นพลังของกลุ่มก้อนเล็กๆ ที่มีความ
แข็งแกร่งยิ่งใหญ่ในอันที่จะอนุรักษ์สายน้ำและระบบนิเวศของชุมชนผ่านการรักษา
พลับพลึงธารไว้ให้อยู่คู่ชุมชนตลอดไป

“ตอนเด็กๆ เคยทำกิจกรรมกับพี่ๆ ในชุมชนบ้านบางซอย ได้ทำการสำรวจ
พลับพลึงธาร ต้นอ้อลิง ได้ตรวจวัดคุณภาพน้ำ วัดกระแสน้ำ จนเมื่อได้ยินว่าจะมี
การทำโครงการเพื่อสิ่งแวดล้อม จึงอยากทำเรื่องพลับพลึงธารที่เราพอมีความรู้
อยู่บ้างแล้ว” ฟ้ากล่าวด้วยรอยยิ้ม

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมการทำงาน of เครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเล
อันดามันตอนบน จ.พังงา ยังขาดการเชื่อมต่อกับเยาวชนในหมู่บ้านอื่นๆ การหา
หินก้อนอื่นๆ มาช่วยขับเคลื่อนงาน จึงเป็นแนวทางที่ฟ้าและเพื่อนเห็นว่าเป็น

สิ่งสำคัญ แต่ด้วยเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังเป็นเด็กเล็ก ขณะที่เด็กหนุ่มสาว
คราวเดียวกับฟ้าก็ย้ายถิ่นไปเรียนต่างพื้นที่กันหมด ฟ้าจึงชวนเพื่อนๆ ที่วิทยาลัย-
การอาชีพตะกั่วป่า มาเป็นแกนนำ ช่วยกันทำโครงการฯ เผยแพร่องค์ความรู้และ
สร้างความเข้าใจเรื่องระบบนิเวศคลองนางยอนให้เยาวชนในพื้นที่ ต.คุระ อ.คุระบุรี
จ.พังงา เห็นคุณค่าของพลับพลึงธาร และช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูพลับพลึงธารและ
แม่น้ำในท้องถิ่นของตัวเอง เพราะพลับพลึงธารเติบโตในแหล่งน้ำสะอาด การรักษา
ดูแลพลับพลึงธารจึงต้องดูแลแม่น้ำลำคลองไปด้วยโดยปริยาย

“ฟ้าเล่าให้ฟังว่า พลับพลึงธารที่ อ.คุระบุรี กำลังจะสูญพันธุ์จากการ
ขุดลอกคลอง จึงเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมขยายพันธุ์พลับพลึงธารให้อยู่ไปนานๆ
และมาร่วมเป็นแกนนำเยาวชนในโครงการหินก้อนเดียว” วัชรภรณ์ การคลอด หรือ
‘เมย์’ สมาชิกเครือข่ายฯ กล่าวถึงแรงบันดาลใจในการเข้าร่วมกลุ่ม

พลับพลึงธาร ขยายพันธุ์อยู่กับ ‘อวน’

รูปแบบการอนุรักษ์พลับพลึงธารของเครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเล
อันดามันตอนบน จ.พังงา ใช้วิธีการดูแลและขยายพันธุ์พลับพลึงธาร ก่อนนำไป
ปลูกคืนแก่ธรรมชาติ ซึ่งฟ้าได้ไปเรียนรู้วิธีการจากพี่จรัส ผู้ใหญ่ใจดีก่อนลงมือทำจริง
โดยเริ่มต้น แกนนำเยาวชนได้ชักชวนเยาวชนบ้านบางซอย 8 คน มาช่วยกันเก็บ
เมล็ดพันธุ์พลับพลึงธารบริเวณคลองตาเลือนเพื่อนำเมล็ดมาอนุบาล แต่ด้วยขาด
ความรู้ทำให้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บมาหลายเมล็ดใช้ไม่ได้ และหลายเมล็ดก็เน่าเสีย เด็กๆ
จึงได้บทเรียนว่าการทำกิจกรรมควรมีการวางแผนและศึกษาหาความรู้ให้ดีเสียก่อน
“เราให้น้องเรียนรู้เองจากการทำโครงการ ทำได้ด้วยตัวเอง เรียนรู้ด้วยตัวเอง ถ้าผ่าน
อุปสรรคต่างๆ ไปได้ ก็จะแกร่งและคิดเป็น” เพชรรุ่ง สุขพงษ์ หรือ ‘เอ’ พี่เลี้ยง
โครงการ กล่าวถึงแนวทางการทำงานของเครือข่ายฯ

หลังจากเก็บเมล็ดพันธุ์จนได้จำนวนที่ต้องการ ก็ถึงเวลานำมาเพาะพันธุ์
ซึ่งเนื่องจากพลับพลึงธารเป็นพืชน้ำ การเพาะจึงต้องเพาะในลำห้วย และต้องมี
ที่ยึดเมล็ดไว้ไม่ให้ลอยไหลไปตามกระแสน้ำ

ด้วยความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ใจดีอย่างพี่จรัส ลูกผู้ใหญ่บ้าน นำผู้ช่วย
องค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงแม่ของฟ้าเอง เด็กๆ จึงได้เรียนรู้วิธีการเพาะเมล็ด
พลับพลึงธารโดยการใช้ขวนยึดเมล็ด

ฟ้าและผองเพื่อนช่วยกันตัดขวนเป็นแฉก ขนาดแฉกละ 20x20 ซม. โดย
อวน 1 แฉกนี้ใช้เพาะเมล็ดพลับพลึงธารได้ 9 เมล็ด ซึ่งฟ้าและเพื่อนๆ ตัดขวน
ได้ทั้งหมด 95 แฉก ทำให้สามารถเพาะได้ถึง 855 เมล็ดเลยทีเดียว

รอนเมล็ดแตกรากเล็กๆ ออกมาเกาะกับขวน ฟ้าและเพื่อนๆ ก็นำไปทดลอง
ปลูกบริเวณคลองตาเลือน (หมู่ที่ 7) ซึ่งเป็นที่ที่เด็กๆ เก็บเมล็ดพันธุ์มาเพาะ

เราให้น้องเรียนรู้เองจากการทำโครงการ ทำได้ด้วยตัวเอง เรียนรู้ด้วยตัวเอง ถ้าผ่าน อุปสรรคต่างๆ ไปได้ ก็จะแกร่งและคิดเป็น

จึงสัญญากับตาเลือนเจ้าของพื้นที่ไว้ว่า เมื่อเพาะแล้วจะนำมาปลูกไว้ที่นี่ ก่อนขยายพันธุ์
ไปยังลำคลองอื่นๆ

ต่อมาไม่นาน การอนุบาลเมล็ดพันธุ์และลงปลูกพลับพลึงธารอย่างตั้งใจ
ของเด็กๆ ได้ไปเข้าตานายสุรตน์ อัครวิโรจน์กุล นายอำเภอกระบุรี ซึ่งนายอำเภอ
เล็งเห็นว่าการดูแลพลับพลึงธารเป็นเรื่องของส่วนรวม จึงให้การสนับสนุนจัดกิจกรรม
‘สร้างบ้านสร้างชีวิตพลับพลึงธาร’ ขึ้นบริเวณคลองห้วยทรัพย์ (หมู่ที่ 6) เพื่อ
ประชาสัมพันธ์โครงการของเด็กๆ ในวงกว้างและสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนหวงแหน
พลับพลึงธาร โดยมีชาวบ้าน ชำราชาการและหน่วยงานในพื้นที่ มาช่วยกันนำอวน
เพาะพลับพลึงธารไปปลูกจำนวนถึง 60 แผง ท่ามกลางบรรยากาศที่สนุกสนาน
และมีชีวิตชีวาอย่างยิ่ง

ขยายความรู้สู่ชุมชน เฝ้าติดตามผลสร้างองค์ความรู้

ด้วยตระหนักดีว่า ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์
อีก 1 เดือนต่อมา เด็กๆ โดยการสนับสนุนจาก อ.กระบุรี จึงได้รวมตัวกันจัดกิจกรรม
ปลูกพลับพลึงธารขึ้นอีกครั้งที่คลองตาเลือน แต่ก่อนที่จะเริ่มปลูก ฟ้าได้ติดต่อผู้ที่
มีความรู้เกี่ยวกับพลับพลึงธารจากองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่กระบุรี มาจัดอบรม
ให้ความรู้และเทคนิคการฟื้นฟูพลับพลึงธารให้แก่ผู้เข้าร่วมงาน อันได้แก่ข้าราชการ
ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเยาวชนจากหลากหลายกลุ่ม อาทิ แกนนำเยาวชน
โรงเรียนกระบุรีชัยพัฒนาพิทยาคม กลุ่มอนุรักษ์ดินและน้ำบ้านบางซอย และ
กลุ่มเด็กปั่นจักรยานครูชาติ รวมผู้เข้าร่วมงานทั้งสิ้นกว่า 50 คน โดยบรรยากาศ
ในการอบรมเป็นไปอย่างกระตือรือร้น นอกจากได้รับความรู้จากงานวิจัย เทคนิค
และการฟื้นฟูพลับพลึงธารแบบต่างๆ แล้ว ผู้เข้าร่วมยังได้ร่วมแสดงความคิดเห็น
ในการอนุรักษ์พลับพลึงธารในท้องถิ่นของตนแลกเปลี่ยนกันอีกด้วย

หลังจากอบรมเสร็จ ผู้เข้าร่วมอบรมก็ได้ร่วมลงแรงปรับภูมิทัศน์บริเวณคลองตาเลื่อน โดยการตัดกิ่งไม้ที่บังแสงไม่ให้ส่องถึงลำน้ำและถางหญ้าริมคลอง ซึ่งก็เกิดปัญหาที่ไม่คาดฝันขึ้น

“การที่คนลงไปในลำคลองพร้อมกันเยอะๆ เพราะคิดแค่ว่าจะช่วยกัน แต่ลืมนึกไปว่า เมื่อคนลงไปมากๆ ก็จะไปทำอันตรายกับปลับปลิงธารที่มีอยู่แต่เดิมด้วย” ฟากกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

เพราะขาดการวางแผนแบ่งหน้าที่ ทุกคนจึงมั่วหมะมั่วต๋มลงไปในลำคลอง ทำให้น้ำขุ่น จนมองไม่เห็นและเผลอเหยียบปลับปลิงธารที่ขึ้นอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจากปัญหาที่เกิดขึ้น ฟ้าและเพื่อนๆ ได้เรียนรู้อย่างทันท่วงที เมื่อปรับภูมิทัศน์เสร็จ จึงมีการวางแผนแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนเสียก่อน ช่วยให้กิจกรรมปิดท้ายซึ่งก็คือการเอาอวนลงปลุกในดิน เป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่ไกลาหลเหมือนตอนปรับภูมิทัศน์

ทั้งนี้ นอกจากการรับรู้จากภายนอกแล้ว เด็กๆ ยังมีการสร้างความรู้ของตัวเอง โดยการลงมือติดตามผลและเก็บข้อมูลอัตราการเติบโตและการรอดของเมล็ดปลับปลิงธารที่ปลูกไปแล้วอีกด้วย โดยหลังจากปลูกเมล็ดปลับปลิงธารลงสู่พื้นดินที่คลองตาเลื่อนและคลองห้วยทรัพย์ ทุกๆ เดือนฟ้ากับเพื่อนๆ จะคอยติดตามการเจริญเติบโต เพื่อหาพื้นที่เหมาะสมที่ปลับปลิงธารจะเติบโตได้ โดยการตรวจแ่งอวนที่ลงไปวางและนับจำนวนเมล็ดที่ยังเจริญเติบโต ซึ่งพบว่ามีบางเมล็ดที่แห้งตาย บางเมล็ดหลุดหายไปกับน้ำ บางอวนแห้งตายทั้งแ่งเพราะปลุกบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง ขณะที่บางแ่งหายไปทั้งอวน

เราต้องเข้าใจธรรมชาติ และใช้หลักการ
จัดระบบนิเวศลุ่มน้ำ เพื่อรักษาถิ่นที่อยู่ของ
พลับพลึงธารต่อไป」

สำหรับเมล็ดพันธุ์ที่ยังอยู่ ฟ้าและเพื่อนฯ จะเฝ้าติดตามการเจริญเติบโต โดยการวัดความยาว จำนวนใบ และจดจำนวนเมล็ดที่ยังไม่เติบโตในแต่ละแผง เนื่องจากตอนเก็บเมล็ดมีความอ่อน-แก่ต่างกัน

เหล่านี้คือรูปแบบการติดตามผลอันนำมาซึ่งความรู้ ซึ่งฟ้าและเพื่อนฯ จะได้นำไปขยายผลในวงกว้างต่อไป

“เราต้องเข้าใจธรรมชาติ และใช้หลักการจัดระบบนิเวศลุ่มน้ำ เพื่อรักษาถิ่นที่อยู่ของพลับพลึงธารต่อไป” ฟ้ากล่าวด้วยความมุ่งมั่น

พลับพลึงธารบานแบ่ง ในวันที่หिनก้อนใหญ่ขึ้น

จากกิจกรรมที่เกิดขึ้น ไม่เพียงพลับพลึงธารจะถูกเพาะพันธุ์จนกลับมาเบ่งบานในสายน้ำของ ต.คุระ เท่านั้น แต่พร้อมๆ กับที่พลับพลึงธารกำลังบานเด็กๆ ในนามเครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเลอันดามันตอนบน จ.พังงา ก็กำลังเติบโตอย่างเข้มแข็ง เปรียบเหมือนหินก้อนเล็กๆ ที่มาบัดนี้กลับแข็งแรงและขยายขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งพัฒนาการของพวกเขาเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการปลูกพลับพลึงธาร ที่เด็กๆ ตั้งต้นการศึกษาจากผู้รู้ก่อนจะเรียนรู้จากการทดลองปลูกและเฝ้าดูติดตามผล จนเกิดเป็นความรู้ของพวกเขาเอง เช่นว่า พื้นที่ที่เหมาะสมในการฟื้นฟูพลับพลึงธารต้องเป็นพื้นที่มีน้ำไหล น้ำสะอาด ดินที่ปลูกเป็นดินปนทรายและด้านล่างมีหินเพื่อให้รากพลับพลึงธารเกาะยึด เป็นต้น

นอกจากนี้ เด็กๆ ยังเติบโตขึ้นจากการได้เรียนรู้บทเรียนจากความผิดพลาด การได้รู้จักแบ่งเวลาจากภารกิจส่วนตัวมาทำกิจกรรม และที่เด่นชัดมากที่สุดคือการกล้าที่จะประสานและปรึกษากับผู้ใหญ่ทั้งในและนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ และหน่วยงานอื่นๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ที่มาร่วมสนับสนุนและแก้ไขปัญหาต่างๆ จนโครงการประสบความสำเร็จอย่างน่าชื่นใจ

ถึงวันนี้เมื่อโครงการสิ้นสุดลง แม้จะน่าเสียดายที่เด็กๆ หลายคนมีความจำเป็นต้องขอยุติพักจากกิจกรรมเพื่อไปศึกษาต่อ แต่อย่างน้อยที่สุด ด้วยจิตสำนึกที่แข็งแกร่งอันเกิดจากการได้ร่วมโครงการ ทำให้เชื่อได้ว่า ไม่ว่าจะอย่างไร หินหลายๆ ก้อนที่กระจัดกระจาย สุดท้ายก็จะกลับมารวมกันเป็นหินก้อนเดียว ที่พร้อมจะรักษาและฟื้นฟูพลับพลึงธารและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านเกิด ให้อุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืนนานอย่างแน่นอน

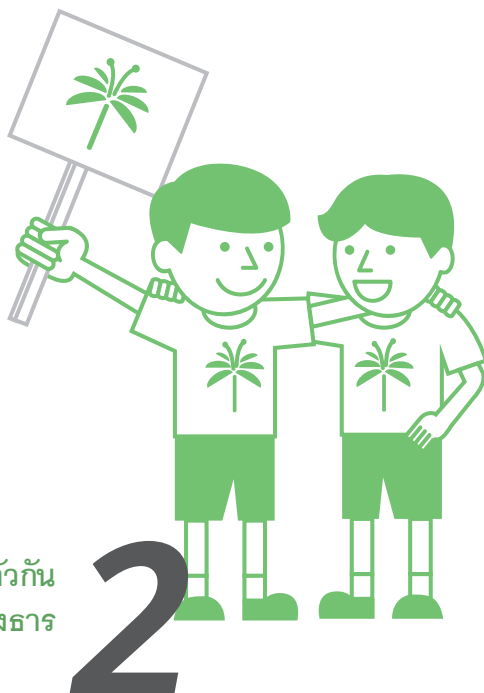

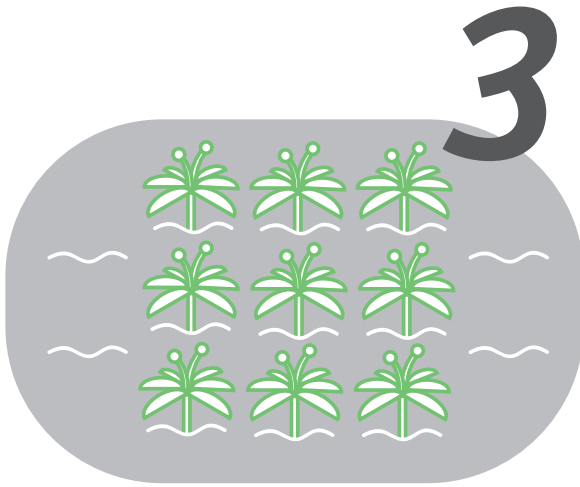
สรุปขั้นตอนการทำงาน

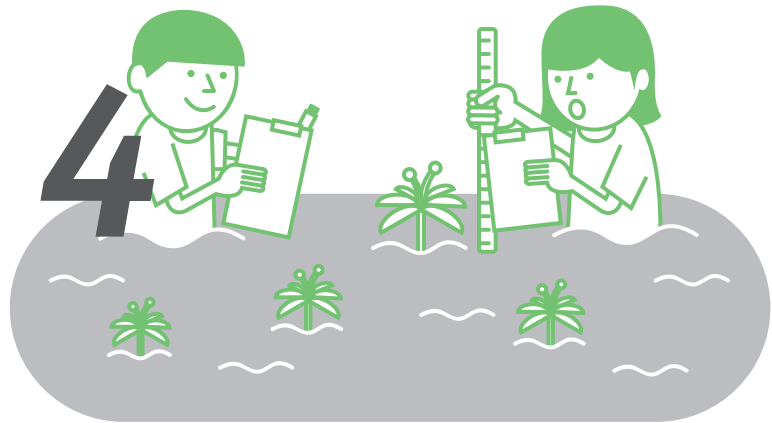
พลับพลึงธาร
มีจำนวนลดลง

เยาวชนรวมตัวกัน
ฟื้นฟูพลับพลึงธาร

เยาวชนรวมตัวกันศึกษาและ
ทดลองขยายพันธุ์ปลับพลิงธาร
และจัดกิจกรรมปลูกปลับพลิงธาร
ร่วมกับอำเภอโดยให้คนในชุมชน
และเยาวชนมีส่วนร่วม

เก็บข้อมูลอัตราการเติบโตและการรอด
ของเมล็ดพันธุ์เพื่อขยายผลต่อไป

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สุธารัตน์ พรหมเกิด (ฟ้า)

ปวช. สายการโรงแรม
วิทยาลัยการอาชีพตะกั่วป่า

“สิ่งที่ได้จากโครงการคือ ทักษะการเก็บข้อมูลและประเมินผล การเติบโต ทำให้เรารู้จักคิด รู้จักการวางแผนและแบ่งเวลา เพราะว่าเราต้องเรียนและฝึกงานด้วย จึงต้องจัดสรรเวลาให้ดี ในส่วนประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม เมื่อก่อนคิดว่าเรื่องการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัวมาก แต่ตอนนี้เราเองต้องมีส่วนร่วม การทำงานอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมเราไม่สามารถทำงานคนเดียวได้ ต้องมีแนวร่วม ทุกคนต้องช่วยเหลือกัน ฟ้าอยากให้เด็กๆ ในหมู่บ้าน เยาวชนรุ่นหลังๆ เห็นคุณค่าของพลับพลึงธารมากกว่านี้ จะได้ช่วยกันออกมารักษาพืชที่มีคุณค่าในท้องถิ่นของเราให้คงอยู่ต่อไป”

วัชรภรณ์ การคลอด (เมย์)

ปวช. สายการโรงแรม
วิทยาลัยการอาชีพตะกั่วป่า

“จากการร่วมทำโครงการทำให้ได้ความรู้ว่าพลับพลึงธารมีความสำคัญกับชุมชนมาก และจากการลงมือ เรียนรู้ด้วยตัวเอง ก็ได้สร้างความมั่นใจให้เราอยากบอกเล่าเรื่องราวของพลับพลึงธารให้คนอื่น “ได้รับรู้ด้วย”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

เพชรรุ่ง สุขพงษ์ (เอ)

นักปฏิบัติการอิสระเรื่องสิ่งแวดล้อม
วิจัยการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
หญ้าทะเล และปะการัง

“ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของคน ไม่ได้มองแยกว่าเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนแก่ ดังนั้นการทำงานกับน้องๆ เราจะมองว่าเขาเป็นคน ไม่ใช่เด็ก เราให้เกียรติกันทำงานเป็นทีม เรียนรู้ด้วยกัน”

โครงการหินก้อนเดียว

โดย : เครือข่ายเยาวชนชายฝั่งทะเลอันดามันตอนบน จ.พังงา

หัวหน้าโครงการ

นางสาวสุธารัตน์ พรมเกิด

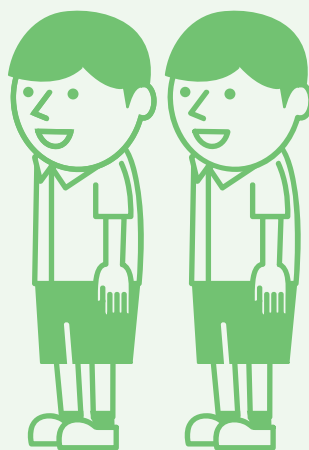
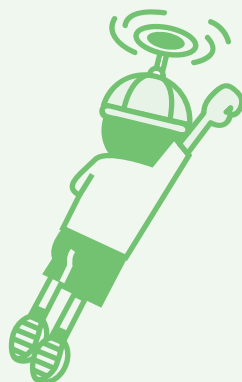
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาววัชรภรณ์ การคลอด
2. นางสาวจิราภรณ์ ชื่นล้อม

ที่ปรึกษาโครงการ

นางสาวเพชรรุ่ง สุขพงษ์
องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN)

ปฏิบัติการยกป่ามาไว้หลังบ้าน สร้างความมั่นคงทางอาหาร สืบสานพันธุ์พืชท้องถิ่น

โดย : กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า จ.เพชรบูรณ์

ประเด็นเรื่องพื้นที่ทำกินทับซ้อนกับเขตอุทยาน และประเด็นเรื่องหนี้สินจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว เป็นปัญหาที่ชุมชนเกษตรกรรมหลายแห่งในประเทศไทยต้องประสบมานับนาน ซึ่งผลลัพธ์สำหรับหลายๆ ชุมชนที่จนมุมต่อปัญหาดังกล่าว ก็คือการหนี้สิน อันนำไปสู่การสูญเสียที่ดินทำกินและวิถีของชุมชนสูญเสียหายไป

แต่ชุมชนเล็กๆ 2 แห่งใน จ.เพชรบูรณ์ ที่แม้จะประสบปัญหาทั้ง 2 ประเด็นข้างต้น แต่ด้วยจิตวิญญาณนักสู้ก็ได้ปลุกให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกันจัดการกับความขัดแย้งและปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรจากการใช้สารเคมีไปสู่วิถีเกษตรแบบดั้งเดิม เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินไว้ให้ลูกหลานในอนาคตของพวกเขาเอง

และวันนี้ การแตกยอดหยดต้นขึ้นต่อสู้ของผู้ใหญ่ ก็ได้ส่งผ่านแรงบันดาลใจไปสู่เมล็ดพันธุ์ใหม่ของชุมชน ในนามกลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า ที่แตกยอดเติบโตขึ้นพร้อมเป็นกำลังร่วมกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและปกป้องพันธุ์ไม้ท้องถิ่นของชุมชน

แต่เดิมต้องรอซื้อผักและกับข้าวจากรถพุ่มพวง
เวลารถพุ่มพวงไม่มาขายก็จะไม่มีกับข้าวกิน
จนวันหนึ่งเหลือเงินเส้นถุงเดียวในตู้เย็น
จึงเกิดความรู้สึกว่า เรารอไม่ได้แล้ว

ภูผาแดงโมเดล กับการพลิกวิกฤตเป็นโอกาส

‘ป่าภูผาแดง’ เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทาทด.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ใช้ประโยชน์ทำกินมาเนิ่นนานหลายปี จนกระทั่งมีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ซึ่งมีเขตพื้นที่ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ก็ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่ตั้งรกรากหากินอยู่กับปามานานปี เนื่องจากพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงที่ประกาศขึ้น มีส่วนที่ซ้อนทับกับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน จนเกิดความขัดแย้งขึ้นเมื่อมีการประกาศให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ และมีการจับกุมชาวบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทาทนข้อหาบุกรุกและถูกดำเนินคดี

เมื่อชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้เหมือนดังก่อน อีกทั้งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งขายเป็นหลัก ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาอาหารในชีวิตประจำวันจากภายนอก รวมถึงการใช้สารเคมีในการเกษตรก็ได้เพิ่มต้นทุนการผลิตทำให้ชาวบ้านหลายคนเป็นหนี้เป็นสิน และต้องแก้ปัญหาด้วยการขายที่ดินทำกินให้แก่นายทุนจากภายนอก

จากปัญหาที่เกิดขึ้น กลุ่มชาวบ้านได้รวมตัวกันก่อตั้ง ‘เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง’ ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาการประกาศเขตทับซ้อนที่ทำกินและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตนเอง โดยได้ทำบันทึกความร่วมมือกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จัดการที่ดินในรูปแบบของโฉนดชุมชน พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนการผลิตในชุมชนเป็นเกษตรผสมผสาน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและการใช้สารเคมี ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาหนี้สิน อันนำไปสู่การเข้ามาถือครองที่ดินของนายทุน ทั้งหมดทั้งมวลก็เพื่อรักษาที่ดินไว้เป็นมรดกให้แก่ลูกหลานในอนาคต ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานของชุมชนในครั้งนี้ ได้กลายเป็น ‘ภูผาแดงโมเดล’ ที่ชุมชนอื่นๆ ใช้ศึกษาเรียนรู้การจัดการกับความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน และการปรับเปลี่ยนมาสู่การทำเกษตรผสมผสานเพื่อการพึ่งพาตนเองด้านอาหารโดยสมบูรณ์ในเวลาต่อมา

พวกเขาจึงคิดจะอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่า ทำให้
เห็นว่าเราอยู่ร่วมกับป่า ไม่ได้ทำลาย

จิตวิญญาณจากพ่อแม่ บันดาลใจสู่รุ่นลูก

ภาพของพ่อแม่ที่ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปกป้องที่ดินทำกินของตนเองและชุมชน คือพลังสำคัญที่สร้างแรงบันดาลใจและจิตสำนึกให้แก่เยาวชนผู้เป็นลูกหลาน ในชุมชน และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของพ่อแม่ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่ง หันกลับมาวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ก่อนจะพบว่าหลายสิ่งหลายอย่าง ในชุมชนกำลังหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องอาหาร การพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีของชุมชน จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่กลุ่มเยาวชน ได้คำนึงถึง

จนในปี พ.ศ. 2549 กลุ่มเยาวชนจำนวน 8 คน ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานของกลุ่มเด็กรักษ์ป่าที่ จ.สุรินทร์ ซึ่งการดูงานครั้งนี้เองที่ทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดความคิดอยากทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ‘กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า’ จึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2550 โดยการสนับสนุนของผู้ใหญ่ในชุมชน มีสมาชิกก่อตั้งรวม 15 คน ที่ต่างต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการช่วยรักษาและฟื้นฟูวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมที่ไม่ใช้สารเคมี อนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่นไว้ในชุมชน และขยายผลให้แก่เยาวชนในพื้นที่อื่นๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้และร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

โหมเหื่อเราใช้ประโยชน์จากป่าอยู่แล้ว เราก็
ยกป่ามาไว้หลังบ้านซะเลย

“แต่เดิมต้องรอซื้อผักและกับข้าวจากรถพุ่มพวง (รถขายกับข้าว) เวลา
รถพุ่มพวงไม่มาขายก็จะมีกับข้าวกิน จนวันหนึ่งเหลือเงินเส้นถุงเดียวในตู้เย็น
จึงเกิดความรู้สึกว่า เรารอไม่ได้แล้ว” สุกัญญา คำพิมพ์ หรือ ‘เลย’ ผู้ประสานงาน
กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สนใจฟื้นฟูป่า กล่าวถึงที่มาของการที่ชุมชนตัดสินใจ
ลุกขึ้นสู้และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเอง

จนเมื่อได้ทราบข่าวของโครงการปลูกใจ รัชชโลภ กลุ่มจึงเกิดแรงบันดาลใจ
จัดทำ ‘โครงการฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อเพิ่มศักยภาพของป่าไม้ในระบบนิเวศ’ ขึ้น
โดยคาดหวังจะให้การอนุรักษ์พืชท้องถิ่นเป็นเครื่องมือให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าใจ
ปัญหาชุมชน ฐานทรัพยากร เป็นการร่วมดูแลป่าไปในตัว รวมทั้งเป็นการเพิ่มความ
หลากหลายทางชีวภาพให้ป่าชุมชน โดยการปลูกเพิ่มและการนำไปปลูกที่บ้านตนเอง

“ความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะมองว่า ชุมชนที่อยู่ทับซ้อนกับ
เขตอุทยานเขตรักษาพันธุ์คือคนที่ทำลายป่า พวกเราจึงคิดจะอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่า ทำให้
เห็นว่าเราอยู่ร่วมกับป่า ไม่ได้ทำลาย” เสาวลักษณ์ รูปขาว หรือ ‘ปอย’ ประธานสมัชชา
ของกลุ่ม กล่าวด้วยรอยยิ้ม

สร้างฐานความรู้อยากปามาไว้หลังบ้าน

การดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูพืชท้องถิ่นของกลุ่ม เริ่มต้นที่การสำรวจพื้นที่ป่าใน
ชุมชนของตนเอง ในชื่อ ‘กิจกรรมสำรวจพันธุ์ไม้ในป่าชุมชนภูพร้าว’ ที่บ้านห้วยระหงส์
พาเยาวชนเรียนรู้ป่าบ้านตัวเอง และเก็บพันธุ์ไม้ไปขยายพันธุ์ ก่อนจัดกิจกรรม
แกนนำได้ประสานงานผู้รู้ และเป็นผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าซึ่งรู้จักป่าดีนี่เป็นอย่างดี
มาให้ความรู้เด็กๆ เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ในป่า รวมถึงประสานงานเด็กและเยาวชนใน
หมู่บ้านมาเข้าร่วมเรียนรู้ และก่อนเข้าไปเรียนรู้ในป่าได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบคือ
กลุ่มหนึ่งจดบันทึกชื่อและข้อมูลพันธุ์ไม้ในป่า และอีกกลุ่มรับผิดชอบเก็บเมล็ดพันธุ์

ในวันจัดกิจกรรมเราจึงเห็นเด็กๆ เดินทางมาร่วมกิจกรรมพร้อมกับสมุด
และปากกา เพื่อใช้เก็บข้อมูลพันธุ์ไม้ในพื้นที่ และมากกว่านั้น แต่ละคนยังมีถุง
ใบน้อยติดตัวมาด้วย เพื่อเก็บรวบรวมเมล็ด ต้นกล้า และหัวของต้นไม้ในป่า เน้นที่
พืชผักที่ชาวบ้านใช้กินและพืชสมุนไพร เพื่อนำไปขยายพันธุ์ต่อในครัวเดียว

“ถึงแม้จะเพิ่งเข้ามาร่วมกิจกรรมในกลุ่ม แต่การได้ร่วมกิจกรรมสำรวจป่า
ก็ทำให้รู้ว่าในป่าเรามีพืชพันธุ์ไม้อะไรบ้าง มีสมุนไพรอะไรบ้าง ใช้ประโยชน์อย่างไร”
ปอยกล่าวถึงความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมสำรวจป่าของกลุ่ม

ในวันนั้นเด็กๆ ได้ตื่นตากับพันธุ์ไม้ในป่าทั้งหมด เห็ด ไม้ ฯลฯ และมากกว่า
การได้รับรู้ถึงทรัพยากรพืชท้องถิ่นในชุมชนของตน ผ่านการสำรวจ ค้นหา คัดเลือก
เมล็ดพันธุ์ เพื่อนำไปขยายพันธุ์แล้ว จากกิจกรรมเดียวกันนี้เด็กๆ ยังได้รู้จักรากเหง้า

วิธีการกินอยู่ของชุมชน และได้ตระหนักถึงความมั่นคงทางด้านอาหารไปพร้อมๆ กัน

หลังจากเก็บเมล็ดพันธุ์แล้ว กลุ่มได้จัดทำเรือนเพาะชำเพื่อเพาะเมล็ดพันธุ์พืชท้องถิ่นที่เก็บมาได้ โดยแนวทางต่อไปของกลุ่มก็คือ การขยายพันธุ์พืชนั้นๆ ให้แก่คนในชุมชน นำไปปลูกเป็นปากินได้หลังบ้านของตัวเอง ซึ่งถือเป็นการยั่งยืนนิตเดียวได้นกหลายตัว ทั้งอนุรักษ์พืชท้องถิ่น สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้แก่ชุมชน ทั้งยังช่วยลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

“ในเมื่อเราใช้ประโยชน์จากป่าอยู่แล้ว เราก็ยกป่ามาไว้หลังบ้านซะเลย”
เลยกล่าวพร้อมรอยยิ้มแจ่มใส

ไม่ว่าปัญหาอุปสรรคมันจะใหญ่สักแค่ไหน
ขอเพียงแค่เรามีใจรักที่จะทำ มันก็สามารถ
ฝ่าฟันอุปสรรคนั้นไปได้

ก้าวอย่าง ของการแตกยอด

การศึกษาสำรวจพืชท้องถิ่น สำรวจทรัพยากร การประสานงาน การนำกิจกรรม ทั้งหมดนี้ พี่เลี้ยงโครงการถือเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยสตาร์ทติดเครื่อง และชี้แนะแนวทางการทำงานให้แก่เด็กๆ ได้ฝึกปฎิงานอนุรักษ์ที่ละเอียดละน้อย รวมถึงช่วยแก้ปัญหาบางประการเป็นตัวอย่างให้แก่เด็กๆ ได้เรียนรู้ เพื่อจะทำได้ด้วยตัวเองต่อไปในอนาคต เช่น การประสานงานชุมชน ที่ในตอนแรกเด็กๆ ไม่กล้าที่จะเข้าหาผู้ใหญ่และขอความร่วมมือ พี่เลี้ยงอย่าง ‘เมย์’ กุสุมา คำพิมพ์ จึงต้องประสานงานเป็นหลัก แต่ก็ไม่ลืมที่จะพาเด็กๆ ไปเรียนรู้วิธีการพูดคุยกับผู้ใหญ่ด้วย จนปัจจุบันเด็กๆ กล้าที่จะพูด บอกกล่าว หรือขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่มากขึ้น สิ่งนี้ทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ว่า ไม่มีปัญหาอะไรที่ใหญ่เกินไป ทุกปัญหามีทางออก ขึ้นอยู่กับว่าหัวใจของเราพร้อมที่จะแก้ปัญหานั้นมากน้อยแค่ไหน เหมือนกับอีกปัญหาหนึ่งของกลุ่มที่เมย์เล่าให้ฟังว่า

“ชุมชนมีอาชีพทำไร่ข้าวโพด แล้วทุกเสาร์อาทิตย์เด็กจะต้องไปช่วยพ่อแม่ทำงาน จึงทำให้การมาร่วมกลุ่มทำกิจกรรมเกิดความล่าช้า แต่เราก็หาวิธีการแก้ไขร่วมกัน โดยใช้เวลาช่วงเย็นประชุมพูดคุยกัน เพราะเราคิดว่า ไม่ว่าปัญหาอุปสรรค

มันจะใหญ่สักแค่ไหน ขอเพียงแค่ว่ามีใจรักที่จะทำ มันก็สามารถฝ่าฟันอุปสรรคนั้นไปได้”

ศูนย์เรียนรู้เล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่

อีกหนึ่งการขับเคลื่อนโครงการของกลุ่ม นอกจากขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นและยกป่ามาไว้หลังบ้านแล้ว การตั้ง ‘ศูนย์เรียนรู้เกษตรน้อย’ ก็เป็นสิ่งที่กลุ่มเห็นความสำคัญเพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับป่า พืชพันธุ์สมุนไพร และวิถีการทำเกษตรของชุมชนไว้ พร้อมกับถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป รวมถึงบุคคลจากภายนอกเพื่อสืบสานวิถีเกษตรของชุมชนให้อยู่อย่างยั่งยืน

และนอกจากนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงขยายฐานความร่วมมือออกไปในวงกว้าง กลุ่มยังมีการเรียนรู้และเปลี่ยนมุมมองในการทำงาน และประสานความร่วมมือต่างๆ กับกลุ่มเยาวชนอื่นๆ เช่น เครือข่ายภาคีต้นกล้าในป่าใหญ่ เครือข่ายโลกเย็นที่เป็นธรรม เครือข่ายปลูกใจ รักชีวิต เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะช่วยทำให้เด็กๆ เกิดมุมมองในการทำงานใหม่ๆ และขยายฐานความร่วมมือแล้ว การได้พบปะกับเพื่อนๆ เยาวชนวัยใกล้เคียงกัน ยังเป็นแรงผลักดันให้เด็กๆ เกิดกำลังใจในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเองต่อไปได้อีกด้วย

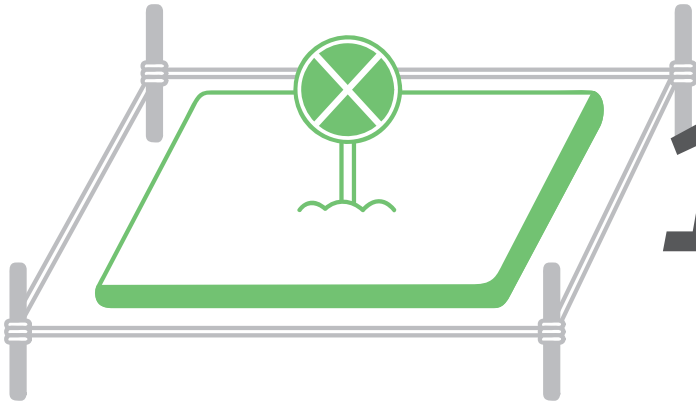
ถึงวันนี้ บนเส้นทางของการรักษาวิถีป่า วิถีเกษตร และวิถีชุมชนของชาวบ้านห้วยกระหนังและบ้านห้วยกลทา ยังคงมีประเด็นให้ต้องต่อสู้และฟันฝ่าอีกมาก แต่อย่างไรก็ตาม น่าปลื้มใจที่วันนี้พวกเขาไม่ได้ต่อสู้ตามลำพัง แต่มีกลุ่มเยาวชนที่เห็นค่าของการรักษาวิถีธรรมชาติของชุมชน และตั้งใจลุกขึ้นสู้ร่วมกับผู้ใหญ่อย่างแท้จริง

เพื่อความอึดท้อง เพื่อความอึดใจ และเพื่อความภูมิใจในวิถีถิ่นเกิดของตนเอง

สรุปขั้นตอนการทำงาน

1

ชาวบ้านสูญเสียที่ดิน
และวิธีชุมชนหายไป
จากปัญหาการทับซ้อน
ของที่ดินเขตอุทยาน

กลุ่มเยาวชนรวมตัวร่วมฟื้นฟูป่า

2

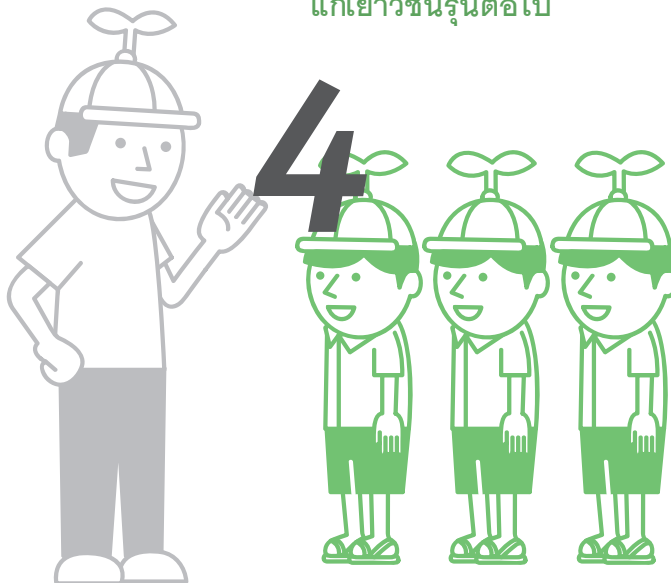
3

สำรวจพื้นที่ป่าในชุมชน พาเยาวชน
เรียนรู้ป่าบ้านตัวเอง
เก็บข้อมูลพันธุ์ไม้
และเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์

ทำศูนย์เรียนรู้เกษตรน้อย รวมพันธุ์พืช
สมุนไพรในป่า พร้อมถ่ายทอดความรู้
แก่เยาวชนรุ่นต่อไป

4

สิ่งที่ได้เรียนรู้

เสาวลักษณ์ รูปขาว (ปอย)

ประชาสัมพันธ์ กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจพื้นฟูป่า
ชั้น ม.6 โรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ จ.เพชรบูรณ์

“เมื่อก่อนเห็นต้นไม้ก็แค่ต้นไม้ แต่พอได้เข้าไปสำรวจก็รู้ว่ามันชื่ออะไร มีประโยชน์อย่างไร นอกจากนี้กิจกรรมยังทำให้ปอยกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น กล้าพูดกับเพื่อนใหม่ๆ เมื่อก่อนไปกันสี่ห้าคนก็คุยกันแค่นั้น ได้รู้จักการทำงานมากขึ้น ได้ลงมือทำแล้วเรามีความสุข ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและตัวเรา”

สุกัญญา คำพิมพ์ (เลย์)

ผู้ประสานงาน กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจพื้นฟูป่า
ชั้น ม.6 โรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ จ.เพชรบูรณ์

“การที่เราได้ลงสำรวจข้อมูลเองทำให้เรารู้จักพันธุ์พืช วิธีการเพาะขยายพันธุ์ พอได้ทำกิจกรรมมากขึ้นก็ทำให้รู้ระบบการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนมากขึ้น”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กุสุมา คำพิมพ์ (เมย์)

เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศ
วัฒนธรรมชุมชนเทือกเขาเพชรบูรณ์
อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

การเป็นคนในพื้นที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่
และสถานการณ์ ทำให้สามารถปรับ
และประยุกต์การทำงานในพื้นที่ได้
หลากหลาย และบูรณาการการทำงาน
ให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมได้ในทุกกิจกรรม
ของชุมชนอย่างไม่แยกส่วน

“ภูมิใจที่เห็นกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้
มีความเสียสละตัวเองเพื่อช่วยเหลือ
ชุมชน และให้ความสำคัญกับการ
ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยที่พวกเขา
พยายามทำทุกอย่างที่จะสื่อสารให้กับ
คนภายนอกและคนรุ่นใหม่ได้รู้ว่า
ชุมชนของเขาสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้”

โครงการฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อเพิ่มศักยภาพของป่าไม้ใน ระบบนิเวศ

โดย : กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า จ.เพชรบูรณ์

หัวหน้าโครงการ

นางสาวสุกัญญา คำพิมพ์

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวพรสุดา วังศิริ
2. นางสาวพรรณมณี วังศิริ
3. นางสาวเสาวลักษณ์ รูปขาว
4. นายนันทวัฒน์ วังศิริ

ที่ปรึกษาโครงการ

นางสาวกุสุมา คำพิมพ์

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศวัฒนธรรมชุมชนเทือกเขา
เพชรบูรณ์

เพราะดินคือแหล่งกำเนิดของสรรพชีวิต เป็นทั้งผู้ให้กำเนิดป่าไม้และ
สายน้ำ เป็นทั้งแหล่งอาศัยของสัตว์น้อยสัตว์ใหญ่ รวมถึงเป็นแหล่งอาหารให้
พืชพันธุ์ได้แตกยอดเบ่งบานออกผล นำไปสู่การแปรรูปเป็นปัจจัย 4 ของมนุษย์

กระนั้น นับแต่ที่โลกเกิดการปฏิวัติเขียว (The Green Revolution)
คุณค่าและสถานะของดินก็ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นเงินทุนของการผลิตใน
รูปแบบอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและเครื่องจักรกลทางการเกษตรถูกนำเข้ามา
บนนาข้าว ปุ๋ยและสารเคมีแพร่กระจายไปทั่วไร่นา เกษตรแบบพึ่งพา
ธรรมชาติสูญสลายกลายเป็นเกษตรแบบพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก
ทั้งหมดทั้งมวลก็เพื่อปริมาณของผลผลิต อันนำไปสู่ความมั่งคั่งของเกษตรกร
โดยหาว่าไม่ว่า ทุกๆ การฉีดพ่นสารเคมีและทุกๆ วินาทีที่ปุ๋ยเคมีละลายตัว
ความอุดมสมบูรณ์ของดินก็เริ่มสลายหายไปทีละเล็กละน้อย

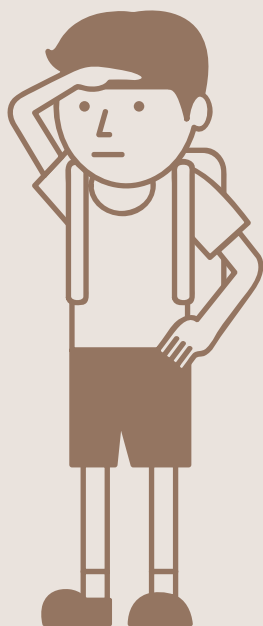
จนกว่าครึ่งศตวรรษผ่านไป ผลพวงจากปฏิวัติเขียวก็ได้เผยตัวขึ้น
อย่างเป็นรูปธรรม นั่นคือดินในหลายพื้นที่ทั่วประเทศประสบปัญหาเสื่อมโทรม
ขาดสารอาหาร แข็งแกร่ง ไม่อาจปลูกพืชพันธุ์ใดๆ ได้อีก

อย่างไรก็ตาม ขณะที่เกษตรกรหลายรายพอใจ ละครึ่งที่ดินทำกิน แก้ปัญหาดินเสื่อมโทรมด้วยการหมุนเวียนพื้นที่ทำการเกษตรไปเรื่อยๆ หวังให้ ดินได้พัก แต่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองในการใช้สารเคมีทำการเกษตร ยังมีเยาวชน 3 กลุ่มที่เห็นปัญหา และเกิดความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาให้แก่ดิน ในบ้านเกิดของตัวเอง ทั้งการสืบค้นถึงต้นตอของปัญหาดินเสื่อม การศึกษา ให้รู้จักสภาพโครงสร้างของดินอย่างละเอียด เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูดิน อย่างเป็นรูปธรรม ไปพร้อมๆ กับการขยายแนวร่วมกลุ่มเยาวชน และขยายผล การรับรู้ไปสู่ชาวบ้านเกษตรกร รวมทั้งหาวิธีจัดการร่วมกันระหว่างเยาวชนและ แกนนำชุมชน เพื่อให้เกิดการตั้งต้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีเกษตรแบบ ปฏิวัติเขียว ไปสู่การพึ่งพาธรรมชาติแบบดั้งเดิม

เพื่อให้ชุมชนมีดินที่อุดมสมบูรณ์ พืชผลที่ได้สะอาดปลอดภัยต่อทุกคน และเกษตรกรไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีให้เปลืองค่าใช้จ่าย

ไม่น่าจะมีวิถีใดที่ทุกคนเป็นสุขได้มากไปกว่านี้อีกแล้ว

นมอดดินน้อย กับภารกิจตามหาส้มที่หายไป

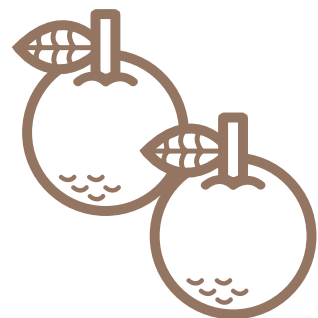
โดย : กลุ่มเยาวชนรักส้มส้มรังสิต จ.ปทุมธานี

ปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตร ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้พืชท้องถิ่นหลายชนิดมีอันต้องล้มหายตายจากไปอย่างน่าเสียดาย หนึ่งในนั้นที่กำลังประสบภาวะสุ่มเสี่ยงจะหายไปก็คือ ‘ส้มรังสิต’

ส้มรังสิต ชื่อนั้นบ่งบอกชัดเจนว่าเป็นผลผลิตจาก ‘ทุ่งรังสิต’ ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มและนาข้าว กระทั่งพื้นที่ปลูกส้มบางมดประสบปัญหาถูกน้ำทะเลหนุนท่วม เกษตรกรและชาวสวนส้มส่วนหนึ่งจึงย้ายพื้นที่มาปลูกที่ทุ่งรังสิต จนเกิดเป็นตำนานส้มรังสิตตลอด 30 ปีที่ผ่านมา

แต่ถึงปัจจุบัน ชื่อของส้มรังสิตกลายเป็นชื่อที่แปลกหูของคนทั่วไป เนื่องจากผลผลิตส้มรังสิตนับวันจะยิ่งเหลือนอกสู่ท้องตลาดน้อยลงทุกที

ส้มรังสิตหายไปไหน? และทำไมถึงหายไป? กลุ่มเยาวชนรักส้มรังสิตมีคำตอบ

ม
ส้มรังสิตที่เคยปลูกให้ผลผลิตดีและมีรสชาติ
อร่อยในอดีตนั้น เมื่อปลูกไปเรื่อยๆ บน
ที่ดินเดิม กลับให้ผลผลิตที่ลดน้อยลง...
เกิดโรค และในที่สุดก็ตาย」

ปัญหาเรื้อรัง ของเกษตรกรไทย

จาก ‘โครงการนักสำรวจท้องทุ่ง’ ในวิชาวิทยาศาสตร์ ของโรงเรียนธัญรัตน์ ในปี พ.ศ. 2552 ที่อาจารย์ได้พาออกจากห้องเรียนมาเปิดโลกทัศน์ศึกษาโลกกว้าง ขณะเรียนอยู่ชั้น ม.2 ครั้งนั้น ได้ทำให้นักเรียนในกลุ่มเกิดข้อสงสัยขึ้นว่า ท้องทุ่งบริเวณรังสิตปัจจุบัน ทำไมถึงไม่มีส้มรังสิต ทั้งๆ ที่ส้มรังสิตเคยเป็นผลผลิตขึ้นชื่อ ขนาดปรากฏอยู่ในคำขวัญประจำ จ.ปทุมธานี ในอดีตที่ว่า ‘เมืองกล้วยเดี่ยวเรือกุ้งเต็น ส้มเขียวหวาน ลอนตาลสด’ เลยทีเดียว

ด้วยความสงสัย เด็กกลุ่มนี้จึงสวมวิญญาณนักสืบ สืบหาการหายไปของ ส้มรังสิตจากพ่อแม่ลุงป้าน้าอาที่เคยทำสวนส้ม ก่อนจะได้อำตอบจากผู้ใหญ่ว่า

“ส้มรังสิตที่เคยปลูกให้ผลผลิตดีและมีรสชาติอร่อยในอดีตนั้น เมื่อปลูกไปเรื่อยๆ บนที่ดินเดิม กลับให้ผลผลิตที่ลดน้อยลง ใบเหลือง เกิดโรค และในที่สุดก็ตาย จนหลายสวนต้องเลิกปลูก ขายที่ดินทิ้ง หรือหันไปปลูกส้มดำเนินหรือพีชอื่นแทน”

สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ที่พื้นที่สวนส้มรังสิตมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากเกิดโรคระบาด เกษตรกรประสบปัญหาขาดทุนจากการใช้สารเคมี จนละทิ้งพื้นที่ให้กลายเป็นสวนส้มร่างยับแสนไร้ ก่อนที่ภาครัฐจะเข้ามาแก้ปัญหา โดยพัฒนาสวนส้มร่างเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน และส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงเวลาที่ผ่านมามีการพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร และอาคารพาณิชย์มากขึ้น ทำให้สวนส้มรังสิตแทบจะไม่เหลือพื้นที่อีกต่อไป

จากข้อมูลที่พบ เด็กๆ ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการตายและการให้ผลผลิตลดลงของต้นส้มรังสิต ว่าเกิดจาก ‘ปัญหาดินเสื่อม’ เพราะข้อมูลที่พวกเขาเก็บได้ระบุว่า การปลูกส้มรังสิตในอดีตต้องอัดปุ๋ยเคมี ฉีดยาฆ่าแมลงและยากำจัดวัชพืชปริมาณมาก เนื่องจากชาวสวนคิดว่าทำให้ได้ผลผลิตดี แต่กลับไม่เคยมีการตรวจสอบคุณภาพดินว่าขาดธาตุอาหารอะไรบ้าง

เมื่อพบปัญหาจึงอยากแก้ เพราะสิ่งดีใกล้ตัวกำลังจะสูญหายไปในพื้นที่ของพวกเขา ทำให้เด็กและเยาวชนหลายคนตื่นตัว บวกกับการสนับสนุนของคุณครู ธาระวิทยาศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2553 - 2555 จึงชวนกันทำโครงการ 'สืบสวนป่วนลึ้ม' เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ และเครื่องมือ จากหน่วยงานภายนอก อาทิ องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย (WWF-Thailand) กรมพัฒนาที่ดินจังหวัดปทุมธานี จนมาถึง 'โครงการรักษาสัมรังสิตพัฒนาดินเสื่อมโทรม' ที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการปลูกใจ รักษาโลก มูลนิธิกองทุนไทย

เรา...เก็บดินไปตรวจสอบที่กรมพัฒนาที่ดิน
ให้เขาแนะนำวิธีการปรับสภาพดินโดยเขา
จะให้สูตรปุ๋ยมา เราก็มาคิดอีกทีว่าจะใส่ปุ๋ย
อย่างไร

สร้าง ‘หมอดินน้อย’ ด้วยทักษะวิทยาศาสตร์

โครงการรักษาสัมรังสิตพัฒนาดินเสื่อมโทรม ของกลุ่มเยาวชนรักษาสัมรังสิต มีเป้าหมายเพื่อสร้างเยาวชนหมอดินน้อยที่มีทักษะการตรวจวัดคุณภาพดิน ทั้ง ค่าอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม ซึ่งเป็นธาตุอาหารที่จำเป็นต่อพืช และการปรับปรุงคุณภาพดิน โดยนำทักษะวิทยาศาสตร์จากในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ในการทำงานจริง ก่อนจะนำผลของการปรับปรุงดินนั้นส่งมอบคืนให้แก่เกษตรกรนำไปปรับปรุงคุณภาพดินในสวนของตัวเองให้เหมาะสมกับการปลูกสัมรังสิตและผลไม้อื่นๆ ต่อไป

กลุ่มเริ่มต้นด้วยการสร้างแนวร่วมในโรงเรียน เพื่อค้นหาเพื่อนๆ น้องๆ ที่สนใจอยากทำกิจกรรมนี้ร่วมกับทางกลุ่ม โดยรุ่นพี่แกนนำชั้น ม.5 จำนวน 15 คน

บางคนทีเ่เข้ามาแรกๆ อาจแค่อยากสนุก
อยากลอง แต่พอสักพักก็เบื่อแล้วหายไป
เพราะงานนี้มันต้องใช้ใจรักจริงๆ ในการทำ

ใช้วิธีการเดินเข้าไปประชาสัมพันธ์ตามห้องเรียน จนได้น้องๆ ชั้น ม.2 - 4 จำนวน 100 คนที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก จากนั้นแกนนำจึงได้จัดค่ายอบรม 'หมอดินน้อย 100 คน' โดยเชิญวิทยากรผู้มีความรู้จากหน่วยงานต่างๆ มาให้ความรู้ด้านการตรวจวัด คุณภาพดิน และปรับปรุงดินโดยใช้ธรรมชาติทดแทนสารเคมี เพื่อให้สมาชิกของกลุ่ม มีพื้นฐานในการทำวิจัยก่อนลงสำรวจพื้นที่จริง

การสำรวจพื้นที่จริง เริ่มด้วยการขออนุญาตคุณลุงคุณป้าเจ้าของสวน เข้าไปเก็บดินที่ใช้ปลูกส้ม เพื่อนำไปตรวจและทดลองหาวิธีปรับปรุงบำรุงดิน ซึ่ง คุณลุงคุณป้าเจ้าของสวนส่วนใหญ่ก็ให้ความร่วมมือด้วยดี สวนที่ 1 ของ 'ลุงสืบ' ซึ่งเป็นสวนส้มที่เหลือเพียงแห่งเดียวในพื้นที่ใกล้โรงเรียน ยินดีแบ่งที่ดินซึ่งมีต้นส้ม ถึง 10 ต้น และสวนที่ 2 ของ 'ลุงเปี้ยก' มีต้นส้ม 5 ต้น ทั้งสองสวนได้ให้กลุ่มเยาวชน มาขุดเก็บดินไปตรวจวัดคุณภาพ ธาตุอาหาร และทดลองปรับปรุงดินด้วยวิธีชีวภาพ ด้วยปฏิบัติการปรับปรุงคุณภาพดินที่เป็นกรดและขาดโปรแตสเซียม โดยการนำ เปลือกไข่ เปลือกหอย อ้อย กาบมะพร้าว เปลือกกล้วย มาเผาจนเป็นถ่าน จากนั้น นำไปใส่ที่โคนต้นส้ม 1 กิโลกรัมต่อ 1 ชนิด เว้น 2 สัปดาห์แล้วใส่อีก 6 ครั้ง

ตลอดระยะเวลา 7 เดือนของโครงการ กลุ่มได้มีการลงพื้นที่สำรวจ อย่างต่อเนื่อง แต่สามารถแบ่งขั้นตอนการทำงานออกได้เป็น 3 ช่วงหลัก คือ

1. สำรวจและเก็บตัวอย่างดินจากสวน

2. นำดินไปตรวจสอบค่าอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โปรแตสเซียม ยังกรมพัฒนาที่ดิน พร้อมขอคำแนะนำในการปรับปรุงดิน ก่อนลงพื้นที่อีกครั้งไป ใส่ปุ๋ยและปรับปรุงดินในพื้นที่ด้วยวิธีทางชีวภาพ โดยการทดลองใช้ปุ๋ยชีวภาพ 2 - 3 ชนิด

3. ติดตามผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การลงพื้นที่ในแต่ละครั้ง กลุ่มพี่ๆ แกนนำจะแบ่งน้องหมอดินน้อย ออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 10 คน แต่ละกลุ่มจะมีพี่แกนนำคอยดูแลและทำงาน เพื่อให้้องๆ ได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะให้ชำนาญ เช่น กลุ่มของ วิภาดา แก้วพร หรือ 'น้ามม' นักเรียนชั้น ม.5 หนึ่งในแกนนำ พา้องไปเก็บตัวอย่างดินในสวนของ ลุงเปี้ยก บริเวณรังสิตคลอง 11 ก่อนจะลงพื้นที่ครั้งที่ 2 เพื่อไปเติมปุ๋ยให้ดิน และ ลงพื้นที่ครั้งที่ 3 เพื่อเก็บตัวอย่างดินที่เติมปุ๋ยแล้วไปตรวจอีกครั้งหนึ่ง โดยในสวน

ของลูกเป็ยกนี้ มีต้นส้มที่เข้าร่วมโครงการ 5 ต้น แรกเริ่มการวิจัยมีการทดลองใส่ปุ๋ยชีวภาพ 4 ต้น ไม่ใส่ปุ๋ย 1 ต้น เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้น จนกระทั่งนำมนำดินไปตรวจและเรียนรู้สูตรปุ๋ยจากกรมพัฒนาที่ดิน จ.ปทุมธานี จึงได้เกิดแนวทางทดลองใส่ปุ๋ยชีวภาพ 1 ต้น โดยชุดดินรอบต้นส้มลูกประมาณ 15 ซม. เพราะเป็นระดับชั้นของดินที่มีแร่ธาตุอยู่ จากนั้นจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลในรอบ 2 เดือนเพื่อวัดขนาดความโตของต้น ความสูง และเส้นรอบวง เพื่อสรุปผลที่เกิดขึ้น คือ ได้สูตรปุ๋ยชีวภาพที่เหมาะสมที่ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น และต้นส้มเติบโตได้ดี

“ส่วนนี่จะเป็นสวนของน้องๆ ซึ่งพ่อของเขาเป็นคนทำ เรามาขออนุญาตเก็บดินไปตรวจเพื่อพัฒนาคุณภาพดินที่กรมพัฒนาที่ดิน ให้เขาแนะนำวิธีการปรับสภาพดินโดยเขาจะให้สูตรปุ๋ยมา เราก็มาคิดอีกทีว่าจะใส่ปุ๋ยอย่างไร” นำมนเล่าถึงขั้นตอนการวิจัยของกลุ่ม ซึ่งสุดท้ายปลายทางคือ การเผยแพร่ผลการวิจัยในรูปขององค์ความรู้ไปสู่เยาวชนรุ่นน้อง และเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาดินเสื่อมต่อไป

สร้างเครือข่าย นักวิจัยระยะยาว

ด้วยเล็งเห็นว่าปัญหาดินเสื่อมที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อเรือกสวนในภาพรวม ดังนั้น นอกจากส้มรังสิตแล้ว ทางกลุ่มจึงได้ทำการลงพื้นที่สำรวจและเก็บตัวอย่างดินเพื่อการวิจัยจากสวนผลไม้อื่นๆ ซึ่งกระจายตัวอยู่ในเขตรังสิตคลอง 7, 8, 10, 11 และ 12 รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 สวนร่วมด้วย

ซึ่งแน่นอนว่า การวิจัยที่ตั้งต้นขึ้นแล้วนี้ไม่สามารถทำให้แล้วเสร็จได้ในเวลาไม่กี่เดือน แต่ต้องมีการสืบทอดคนทำงานในระยะยาว อาจารย์ขวัญชีวิต นุชบัว หรือ ‘ครูขวัญ’ ที่ปรึกษาโครงการฯ จึงได้วางแผนเปิดรับสมัครนักเรียนรุ่นถัดๆ ไปตั้งแต่เนิ่นๆ เพื่อให้การวิจัยดำเนินต่อไปไม่สะดุด และเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน รวมถึงสร้างเครือข่ายรุ่นพี่รุ่นน้องในระยะยาวไปด้วยในตัว

“พอรุ่น ม.2 โตขึ้นมา แขนงนำ ม.5 ในปัจจุบันก็จะถอยไปเป็นพี่เลี้ยงให้น้องๆ และจะถ่ายทอดงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้เด็กๆ ได้รู้จักกัน เรียนรู้การทำงานร่วมกัน เคารพกัน พุดคุยหารือกันซึ่งไม่ใช่เฉพาะเรื่องงาน แต่มีทั้งเรื่องเรียนและเรื่องส่วนตัว” ครูขวัญกล่าวด้วยรอยยิ้ม

กระนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำงานอนุรักษ์เชิงวิจัย และเป็นสิ่งที่ครูขวัญอยากเห็นที่สุดจากเด็กๆ ก็คือ หัวใจ ซึ่งประเด็นนี้ นำมนอธิบายได้น่าสนใจ

“บางคนเข้ามาแรกๆ อาจแค่อยากสนุกอยากลอง แต่พอสักพักก็เบื่อแล้วหายไป เพราะงานนี้มันต้องใช้ใจจริงๆ ในการทำ ซึ่งตอนนั้นก็มัน้องๆ ที่ขึ้นมาทำแทนได้บ้างแล้ว ถ้าเราขึ้น ม.6 ก็คงให้น้องๆ เป็นแกนนำหลักต่อไป”

ทั้งนี้ ได้เห็นกระบวนการทำงานของกลุ่มเยาวชนรักษ์ส้มรังสิต ที่แลดูมีแผนงานชัดเจนเป็นขั้นเป็นตอนตามแบบนักวิจัย แต่เบื้องหลังนั้นกลับมีปัญหา

อุปสรรคต่างๆ ให้ต้องแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาหลักในการสื่อสารกับเจ้าของสวน ในการมีส่วนร่วมตรวจวัดและปรับปรุงคุณภาพดิน ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการช่วยแก้ไขปัญหาก็คือ ครูพี่เลี้ยง ที่นอกจากจะช่วยแก้ไขแล้ว ยังเป็นผู้หนุนเสริม ให้เด็กๆ เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพตัวเองได้อย่างน่าชื่นใจ

“ปัญหาในการทำโครงการของเด็กๆ คือ เจ้าของสวนรายใหม่ๆ ไม่ให้ความเชื่อถือเด็กหากครูไม่ลงไปทำกิจกรรมด้วย เราจึงต้องทุ่มเทพาเขาเข้าไปทำ หรืออย่างการเรียกน้องๆ มาประชุมก็เหมือนกัน ไม่ได้ทำครั้งเดียวสำเร็จ ต้องวางแผน หลายๆ ครั้ง ซึ่งเราก็จะช่วยดูแล แต่ต้องให้เด็กทำเป็นหลัก เพราะตัวเขาเองนั่นแหละ จะได้สิ่งที่ดี ๆ กลับไป” ครูขวัญญ์กล่าวด้วยแววตาภาคภูมิใจในตัวลูกศิษย์ ก่อนกลั่น ความรู้สึกภายในออกมาเป็นคำพูดจบประโยคว่า

“ตัวเราเองภูมิใจกับการทำงานของเด็กๆ พวกเขารับผิดชอบและทำงานได้ ขนาดนี้ แสดงว่าเขารักในสิ่งที่เขาทำแล้ว”

ถ้าจะเป็นนักวิชาการก็ต้องหาข้อมูล อย่าเชื่อครู เพราะครูไม่ได้รู้ทุกเรื่อง

อยากเห็นผลไม้ในชุมชนออกสู่ตลาดอย่าง
มีคุณภาพ อยากพัฒนาโครงการต่อ เพราะ
ถ้าเราไม่อนุรักษ์ดินแลดิน ก็จะมีผลต่อผลไม้
ที่ปลูก ส้มบางลูกก็สุกไม่เต็มที่หรือไม่ถูกใจ
คนกิน

นักวิจัยวัยเยาว์ และทักษะชีวิตจากการทำงาน

ไม่อาจปฏิเสธว่า การทำโครงการในครั้งนี้ แกนนำกลุ่มเยาวชนรักษ์ส้มรังสิต
ได้มีโอกาสเรียนรู้การเป็นหมอดิน และพัฒนาศักยภาพของตัวเองผ่านการลงพื้นที่
ทำวิจัยอย่างจริงจัง ซึ่งด้วยการหนุนเสริมของครูขวัญ ก็ได้ทำให้แกนนำหลายคน
เกิดทักษะความเป็นนักวิจัยเพื่อการพัฒนาอย่างเต็มตัว

“กับบ๊ว ครูจะบอกเขาเสมอว่า ถ้าจะเป็นนักวิชาการก็ต้องหาข้อมูล
อย่าเชื่อครู เพราะครูไม่รู้ทุกเรื่อง แต่เดิมบ๊วเป็นคนเชื่อมั่นในความคิดของตัวเอง
และยืนยันที่จะทำแต่ในสิ่งที่ตัวเองคิดไว้ คือจะทำแต่เรื่องส้มเท่านั้น แต่ท้ายที่สุด
เมื่อได้ลงมือทำและเรียนรู้ก็เกิดการเปลี่ยนแนวคิด มองภาพที่กว้างขึ้น เชื่อมโยง
สู่พืชอื่นๆ จนนำไปสู่การแก้ปัญหาดินในพื้นที่ปลูกมะม่วง มะละกอ นาข้าว กล้วย”
ครูขวัญกล่าวถึงพัฒนาการของลูกศิษย์ ที่ปัจจุบันสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอด
กระบวนการตรวจสอบคุณภาพดินให้แก่รุ่นน้องได้เป็นอย่างดี

ขณะที่ตัวของบ๊วเอง นอกจากทักษะด้านการเป็นนักวิจัยและผู้นำ
กระบวนการแล้ว เธอก็ยอมรับว่า การทำโครงการนี้ ได้ช่วยละลายอดีตตาของเธอ
ได้มาก เพราะต้องเรียนรู้การทำงานเป็นทีมร่วมกับเพื่อนๆ และน้องๆ ซึ่งแต่ละคน
ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป บ๊วจึงถือโอกาสนี้เรียนรู้และรับฟังความคิด
ของคนอื่น จนเกิดทักษะการทำงานร่วมกับคนอื่นๆ มากขึ้น

ในขณะที่น่ามัน ก็ได้เรียนรู้วิธีการจัดการกับความเครียดที่เกิดจากการ
ทำงานร่วมกับคนอื่น และได้เรียนรู้ทักษะการแก้ไขด้วยวิธีการพูดคุยแบบเปิดอก

“ปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง (หัวเราะ) โดยเฉพาะความท้อเกิดขึ้นบ่อยมาก เพราะหนูเป็นคนที่ไม่เครียดและจริงจังกับการทำงาน เมื่อมีเพื่อนๆ และน้องๆ บางกลุ่มที่เราควบคุมไม่ได้ เราก็จะรู้สึกไม่ดี ซึ่งการทำงานก็สอนให้เราเรียนรู้ที่จะพูดคุยกับเขา ว่าการทำอย่างนั้นมันดีหรือไม่ดีอย่างไร เปิดอกคุยเพื่อให้งานมันสามารถเดินต่อไปได้ค่ะ” น้ามกกล่าว

และแน่นอน อีกหนึ่งปัญหาคลาสสิกที่เยาวชนแทบทุกโครงการต้องพบเจอ ก็คือ ปัญหาการแบ่งเวลามาทำกิจกรรม ซึ่งคนที่ได้เรียนรู้ในประเด็นนี้มากที่สุด ก็คือแกนนำอีกคนหนึ่งของกลุ่ม อุมภรณ์ หอมเกษร หรือ ‘เมย์’ ที่สามารถบริหารจัดการการเรียนของตัวเองไปพร้อมกับทำกิจกรรมได้อย่างราบรื่น

“เรื่องเรียน เมย์จะเรียนทั้งในห้องและเรียนพิเศษค่ะ จันทร์ถึงศุกร์ตอนเย็น จะทำการบ้าน และคุยเรื่องงานโครงการไปด้วย ที่สำคัญคือเวลานัดน้องทำกิจกรรมจะนัดไว้ก่อนล่วงหน้าหลายๆ สัปดาห์ และก่อนจะถึงวันนัด 2 - 3 วันเราก็จะย้ำอีกทีค่ะ” เมย์เผยวิธีการบริหารเวลาด้วยสีหน้าเข้มแข็ง

อนาคตของ ‘พีชรังสิต’ และก้าวอย่างของชีวิตหมอดินน้อย

จากโครงการที่ตั้งต้นด้วยการมองแค่ ‘ส้มรังสิต’ เมื่อผ่านการลงพื้นที่ เกิดการพัฒนากระบวนการคิดที่เป็นระบบจากการวางแผนงานโครงการและมีการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ ถึงวันนี้ เป้าหมายของกลุ่มจึงได้ขยายขอบเขตจากการรักษาพันธุ์ส้มรังสิต ไปสู่การพัฒนาคุณภาพของพีชผักผลไม้อื่นๆ ในย่านนี้ ผ่านการจัดการกับตัวแปรสำคัญ นั่นคือ การวิจัยและปรับปรุงคุณภาพดินในสวนของเกษตรกรด้วยวิธีทางชีวภาพ ให้ดินมีคุณสมบัติที่สมบูรณ์ เหมาะแก่การเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ต่างๆ

ซึ่งแม้โครงการจะสิ้นสุดลง แต่กลุ่มแกนนำก็พร้อมจะผลักดันรุ่นน้องให้ทำการวิจัยและพัฒนาดินอย่างต่อเนื่อง รวมถึงวางแผนจะขยายผลให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ โดยใช้การอบรมและทำวิจัยร่วมกันกับกลุ่มต่อไป

“ผมอยากเห็นผลไม้ในชุมชนออกสู่ตลาดอย่างมีคุณภาพ อยากพัฒนาโครงการต่อ เพราะถ้าเราไม่อนุรักษ์ดูแลดิน ก็จะมีผลต่อผลไม้ที่ปลูก ส้มบางลูกก็สุกไม่เต็มที่หรือไม่ถูกใจคนกิน” พงษ์วัฒน์ พันธุ์ไพโรจน์ หรือ ‘ปลื้ม’ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มกล่าวถึงความตั้งใจด้วยรอยยิ้ม

เช่นเดียวกับนั้มน ที่คาดหวังว่างานวิจัยนี้จะถูกสานต่อโดยรุ่นน้องๆ แม้ว่าโครงการจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม

“หนูอยากทำต่อค่ะ อยากให้เกษตรกรที่ทำสวนเข้ามาเรียนรู้กับพวกหนู ว่าสิ่งที่พวกหนูทำเป็นประโยชน์กับเกษตรกรเอง และอยากให้น้องๆ มีความรู้สวนพี่ๆ ก็คอยให้คำปรึกษาน้องๆ รุ่นต่อไป” น้ามนทั้งท้ายด้วยรอยยิ้ม

ทั้งหมดทั้งมวล แม้งานวิจัยจะยังต้องการการสานต่อในระยะยาว แต่ด้วยเครือข่ายการทำงานที่ประสานเป็นหนึ่งในเดียวกันระหว่างรุ่นพี่-รุ่นน้อง-อาจารย์-โรงเรียน-เกษตรกร ทำให้เชื่อเหลือเกินว่า ดินรังสิตที่เสื่อมโทรมลงจากสารเคมีจะค่อยๆ ได้รับการดูแลและปรับปรุงจนกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ผ่านเครื่องมือสำคัญซึ่งก็คือการวิจัยร่วมกันระหว่างเยาวชนและเกษตรกร

และดินที่ดีนี่เอง ที่จะนำส้มรังสิต อันเป็นสัญลักษณ์ของย่านรังสิตกลับคืนมา เพียงแต่การกลับมาในครั้งนี้ จะมีมะม่วง มะละกอ ข้าว กล้วย และพืชอื่นๆ ตามมาด้วย

เพราะดินที่ดี ปลูกอะไรก็ขึ้นดี กลุ่มนักวิจัยน้อยคอนเฟิร์ม!

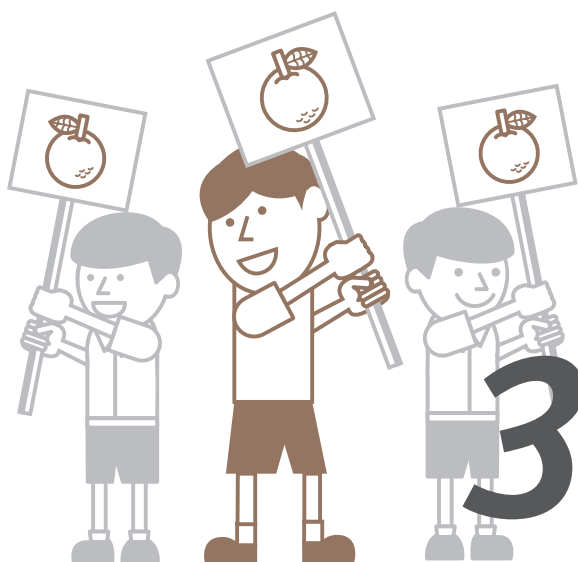

สรุปขั้นตอนการทำงาน

สืบหาการหายไปของส้มรังสิต
จากชาวสวนส้ม

พบสาเหตุเกิดจากการใช้สารเคมีเยอะ
ทำให้ดินเสื่อมและยังไม่มีมีการตรวจ
สภาพดินอีกด้วย

รับสมัครเยาวชน 'หมอดินน้อย' เรียนรู้
การวัดคุณภาพดินและปรับปรุงดิน

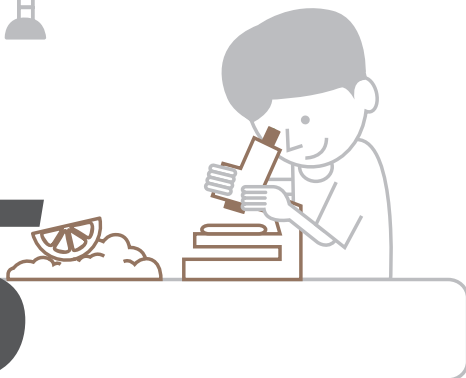
4

เก็บดินในสวน นำไปตรวจ
และหาวิธีปรับปรุงดิน

หาความรู้เกี่ยวกับการตรวจคุณภาพดิน

5

เยาวชนปรับปรุงบำรุงดิน
ร่วมกับเกษตรกร

ให้หมอดินน้อยที่มีทักษะและ
ความรู้เรื่องการตรวจวัด
คุณภาพดินและการปรับปรุงดิน

สิ่งที่ได้เรียนรู้

กมลรัตน์ เทือกไชยคำ (บีว)
หัวหน้าโครงการ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

“การได้เข้าร่วมโครงการทำให้เราได้ความรู้มากมาย ทั้งการตรวจสอบคุณภาพดิน การแบ่งเวลา ได้เรียนรู้การทำงานกับน้อง ได้เรียนรู้ความคิดของน้องๆ รวมไปถึงการจัดค่าย”

วิภาดา แก้วพร (น้ำมน)
ประสานงานโครงการฯ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

“ตอนแรกหนูเข้ามาเพราะต้องทำโครงงานส่ง แต่พอทำยิ่งได้เรียนรู้ ทำแล้วสนุก ได้ทำหลายอย่างที่เราไม่เคยทำได้ความรู้ใส่หัว ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน จากที่ไม่เคยได้ยื่นมือสัมผัสรังสิต ตอนนี้หนูอยากจะทำนาสัมผัสรังสิตให้มีคนปลูก คนกิน และคนรู้จักมากขึ้น”

อุมาภรณ์ หอมเกษร (เมย์)
แกนนำกลุ่มเยาวชนฯ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

“จากคนที่ไม่กล้าพูดคุยกับชาวสวน จะถามเฉพาะคำถามที่อยากรู้ หรือถามตามที่อาจารย์สั่ง หลังจากได้ทำโครงการ ทำให้หนูกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น หากเราเห็นว่าควรเพิ่มอะไรก็กล้าที่จะบอกอาจารย์ นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การตรวจวัดดิน รู้ว่าหากดินคุณภาพไม่ดี ควรจะใส่อะไรลงไปเพื่อให้ดินมีคุณภาพที่ดีขึ้น”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

ขวัญชีวิต นุชบัว (ขวัญ)

อาจารย์วิทยาศาสตร์ โรงเรียนธัญรัตน์

ครูขวัญมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา ช่วยวางแผนโครงการ ประสานงานการจัดกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอก ประชาสัมพันธ์ข่าวสารโครงการให้บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนรับรู้ สร้างแรงจูงใจในการทำโครงการให้นักเรียน และขยายผลไปสู่นักเรียนรุ่นถัดไป

“เราเป็นพี่เลี้ยงก็จริง แต่เราก็ต้องยกย่องให้คนอื่นเป็นพี่เลี้ยงเราด้วย เพราะฉะนั้นเราต้องลดบทบาทความสำคัญของตัวเองให้น้อยที่สุด แต่ยกความสำคัญของคนอื่นให้มากที่สุด งานถึงจะประสบผลสำเร็จ และสามารถสร้างเยาวชนให้เป็นผู้นำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้”

โครงการรักษาสัมรังสิตพัฒนาดินเสื่อมโทรม

โดย : กลุ่มเยาวชนรักษาสัมรังสิต

โรงเรียนธัญรัตน์ จ.ปทุมธานี

หัวหน้าโครงการ

นางสาวกมลรัตน์ เทือกไชยคำ

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวอุมาภรณ์ หอมเกษร
2. นางสาววิภาดา แก้วพร
3. นางสาวอติตยา มาตรกลาง

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์ขวัญชีวิต นุชบัว
อาจารย์วิทยาศาสตร์ โรงเรียนธัญรัตน์

10

กล่าวนของจิตสำนึก บนดินแดนแห่งความหวัง

โดย : กลุ่มเยาวชนอักษนะเชียงยืน
โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม จ.มหาสารคาม

การใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรม ในแง่หนึ่งอาจช่วยให้ได้ผลผลิตดี แต่ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นทำลายดิน ทำให้ดินเสื่อม อันจะส่งผลต่อการปลูกพืชผักในระยะยาว

และนอกจากดินเสื่อมแล้ว บางครั้งการใช้สารเคมีนั้นอาจส่งผลโดยตรงต่อสัตว์ในพื้นที่ รวมไปถึงตัวเกษตรกรเองในกรณีที่มีสัมผัสสารเคมีโดยตรง ทั้งนี้ไม่ต้องนับรวมถึงผู้บริโภค ที่จะได้รับประทานเพียงความสวยงามของพืชผล แต่ภายในนั้นอุดมไปด้วยสารร้ายทำลายชีวิต

คงเพราะสารเคมีส่งผลเสียรอบด้านเช่นนี้ จึงทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งใน จ.มหาสารคาม ตัดสินใจลุกขึ้นรณรงค์ให้เกษตรกรในพื้นที่ลดละเลิกการใช้สารเคมี เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของดินไว้ และเพื่อตัวเกษตรกร รวมถึงคนรอบข้างเอง

เมื่อลงสำรวจแปลง...พบว่าไม่มีสัตว์อาศัยอยู่ ในบริเวณนั้นเลย...และบริเวณที่น่าเหี้ยมเต่าง ไปทั้งหมู่บ้านบริเวณนั้นก็จะไหม้ตาย

แคนตาลูปเคลือบยาพิษ กับคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำลง

จุดเริ่มต้นของโครงการลดมลพิษพื้นชีวิตดิน เริ่มต้นจากการที่กลุ่มเยาวชน อ.เชียงยืนได้เห็นถึงสภาพปัญหาในชุมชน นั่นคือ การใช้สารเคมีในการปลูกแคนตาลูป จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล กลุ่มเยาวชนพบว่า หมู่บ้านแบก อ.เชียงยืน จ.มหาสารคาม เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีการปลูกแคนตาลูปเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากมีสภาพภูมิณีเวศที่มีคลองชลประทานไหลผ่านและมีบริษัทคอยรับซื้อที่แน่นอนในรูปแบบของการทำเกษตรพันธสัญญาที่บริษัทวางเงื่อนไขไว้ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องพึ่งพาสารเคมีในแทบจะทุกขั้นตอนการปลูก ตั้งแต่การเตรียมดิน เพาะเมล็ดการผสมพันธุ์การฉีดพ่นเร่งผล การรักษาโรคและการกำจัดแมลงศัตรูพืชเรียกได้ว่านอกจากจะอยู่กับแคนตาลูปที่ตัวเองปลูกแล้ว เกษตรกรยังต้องอยู่ร่วมกับสารเคมีในแทบจะทุกขั้นตอนเลยทีเดียวโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากเก็บเกี่ยว ที่เกษตรกรต้องนำแคนตาลูปมาล้างเปลือกด้วยสารเคมีเพื่อฆ่าเชื้อก่อนผ่าเอาเมล็ด ถือเป็นการสัมผัสกับสารเคมีโดยตรง ส่งผลต่อสุขภาพของเกษตรกรในระยะยาว

และไม่ใช่ว่าเพียงเกษตรกรผู้ปลูก แต่สารเคมียังฝังลึกลงสู่ดิน เกิดเป็นปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในบริเวณนั้นที่มีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง อันเกิดจากการแพ้สารเคมี มีอาการเวียนศีรษะจากการสูดดมสารเคมีขณะฉีดพ่นหรือในช่วงที่ฝนตกหากเดินไปตามพื้นที่เพาะปลูกก็จะเกิดอาการคันแสบเป็นผื่นทำให้ชาวบ้านบางรายไม่กล้าเดินผ่านแปลงปลูกแคนตาลูปกันเลยทีเดียว ทั้งนี้ยังไม่นับสัตว์น้อยสัตว์ใหญ่ในพื้นที่ ที่ต่างหายไปไม่เห็นแม้แต่เงา ส่งผลให้ชาวบ้านบ่นบอถึงภัยเงียบจากสารเคมีในดินนั้น

“เมื่อลงสำรวจแปลงที่ปลูกสลับกับนาข้าว พบว่าไม่มีสัตว์อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นเลยไม่ว่าจะเป็นจิ้งหรีด มดแดง เขียด หรืองู และบริเวณที่น่าเหี้ยมเต่างไปทั้งหมู่บ้านบริเวณนั้นก็จะไหม้ตาย” ธีระวุฒิ ศรีมั่งคละ หรือ ‘แสน’ แกนนำกลุ่มเยาวชน อ.เชียงยืน เล่าถึงอันตรายจากสารเคมีที่ได้พบกับตัว

และที่น่ากังวลคือ จากการสำรวจพบว่ามีการนำบุตรหลานในชุมชน ทั้งเด็กที่เป็นบุตรหลานที่ต้องช่วยงานครอบครัว รวมถึงเด็กที่รับจ้างเกษตรกรรายอื่นๆ มาช่วยในกระบวนการปลูกแคนตาลูปทุกขั้นตอน ซึ่งส่วนใหญ่เด็กไม่ได้มีการใช้อุปกรณ์ป้องกันสารเคมี ทำให้ต้องสัมผัสกับสารเคมีโดยตรง จนอาจเกิดการสะสมของสารเคมีในร่างกาย รวมไปถึงในขั้นตอนของการผสมพันธุ์แคนตาลูปนั้น นอกจากทำในเวลากลางวันแล้ว ยังนิยมทำกันในเวลากลางคืนเนื่องจากให้ผลได้ดีกว่า เด็กบางคนจึงรับจ้างทำทั้งกลางวันและกลางคืนเพื่อแลกกับรายได้ 500 บาท จนร่างกายอ่อนเพลีย ต้องอาศัยหลับในห้องเรียนหรือขาดเรียน ซึ่งทำให้เด็กเสียการเรียนอย่างน่าเสียดาย

ก่อร่างสร้างกลุ่ม บนพื้นฐานการคิดวิเคราะห์

ด้วยตระหนักถึงผลกระทบที่กระจายครอบคลุมไปแทบทุกส่วน เยาวชนกลุ่มหนึ่งของโรงเรียนเชียงยืนพิทยาคมจึงร่วมกันก่อตั้ง ‘กลุ่มเยาวชนฮักนะเชียงยืน’ ขึ้นและจัดทำ ‘โครงการลดมลพิษพื้นชีวิตดิน’ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างแนวร่วมในชุมชนทั้งกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านแบก และกลุ่มเยาวชนที่เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมในโรงเรียนบ้านแบกสมบูรณ์วิทย์ ให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการเกษตรและร่วมดำเนินกิจกรรมพลิกฟื้นคืนชีพให้แก่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรที่เป็นแหล่งอาหารของคนในหมู่บ้านต่อไป

เยาวชนได้เห็นมุมมองหลายๆ ด้าน เกิดการ ถกเถียงบนเหตุและผลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ในการดำเนินงาน ซึ่งช่วยให้เยาวชนเกิด กระบวนการคิดวิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือทำ กิจกรรม

ในเมื่อหัวใจหลักของการสร้างแนวร่วมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคือ ข้อมูลของชุมชน กลุ่มจึงได้ทำการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยความที่เด็กๆ ล้วนเป็นมือใหม่ด้วยกันทั้งสิ้น ทำให้พี่เลี้ยงโครงการอย่างอาจารย์เพ็ญศรี ใจกล้า ต้องก้าวเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจและแนะแนวรูปแบบการดำเนินงานให้แก่กลุ่ม โดยอาจารย์เพ็ญศรีมีบทบาทในการช่วยหนุนเสริมกลุ่มด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของ Project/Problem based Learning หรือการเรียนรู้จากการทำโครงการและผ่านปัญหา โดยมุ่งให้ลูกศิษย์ได้เรียนรู้การแก้ปัญหาและร่วมรับผิดชอบต่อสังคมผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ

1. เรียนรู้จากโจทย์ปัญหาในพื้นที่
2. ลงมือปฏิบัติให้จริง
3. สรุปบทเรียนร่วมกัน

โดยทั้งหมดนี้ อาจารย์เพ็ญศรีจะใช้วิธีการตั้งคำถามให้เด็กๆ ได้คิดก่อนปล่อยให้พวกเขาได้ตัดสินใจเลือกแนวทางการทำงานและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองโดยอาจารย์วางตัวเป็นผู้รับฟัง

“วิธีนี้ทำให้เยาวชนได้เห็นมุมมองหลายๆ ด้าน เกิดการถกเถียงบนเหตุและผลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันในการดำเนินงาน ซึ่งช่วยให้เยาวชนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือทำกิจกรรมถึงแม้บางครั้งอาจมีกระบวนการที่น่าเบื่อ แต่ก็เพื่อลดความขัดแย้งที่กำลังจะเกิดขึ้นจากการถกเถียงกันของสมาชิกในกลุ่ม” อาจารย์เพ็ญศรีกล่าวถึงบทบาทของตนเองในฐานะพี่เลี้ยงอย่างอารมณ์ดี

ร่วมใจพลิกฟื้น ถิ่นชีวิตให้ดิน

ด้วยคำแนะนำจากอาจารย์เพ็ญศรีและพี่เลี้ยงโครงการจากมูลนิธิกองทุนไทย กลุ่มจึงได้มีการประชุมหารือกันเพื่อวางแนวทางในการดำเนินโครงการให้มีความชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น โดยอาศัย ‘ภูเขา 3 ลูก’ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการคิดและวางแผนเป้าหมายในแต่ละระยะของการทำงาน ทำให้กลุ่มเห็นภาพการก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จได้ชัดเจนขึ้น

“การแบ่งภูเขาออกเป็น 3 ลูก คือการแบ่งงานออกเป็น 3 ส่วน โดยเริ่มจากระดับง่ายระดับปานกลาง และระดับยาก ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นภาพการดำเนินงานได้ชัดเจนกว่า” ศิริลักษณ์ สงคราม หรือ ‘เปรี้ยว’ หนึ่งในแกนนำกล่าวถึงเครื่องมือการทำงานที่เธอได้เรียนรู้ก่อนอธิบายต่อว่า

1. ระดับง่าย เป็นงานที่ง่ายที่สุด และต้องทำก่อนเป็นอันดับแรก ได้แก่ การลงพื้นที่ ศึกษา เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานการปลูกแคนตาลูปและสารเคมีที่ใช้จากเกษตรกรในพื้นที่ การประสานกับโรงพยาบาลหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเพื่อศึกษาข้อมูลการเจ็บป่วยของคนในชุมชน การศึกษาวิธีการทำปุ๋ยชีวภาพและการตรวจวัดสารตกค้างในดิน การเข้าร่วมเวทีเสวนาชาวบ้านเรื่องการทำเกษตรพันธะสัญญา รวมไปถึงการเก็บ

การแบ่งภูเขากออกเป็น 3 ลูกคือการแบ่ง งานออกเป็น 3 ส่วนโดยเริ่มจากระดับง่าย ระดับกลางและระดับยากทำให้เกิดความ เข้าใจและเห็นภาพการดำเนินงานได้ชัดเจน

ตัวอย่างดินและนำไปตรวจสอบสารตกค้าง และการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผล

2. ระดับปานกลาง เป็นงานที่ขยายผลต่อจากระดับง่าย คือการนำข้อมูลที่ได้มาขยายผลเพื่อสร้างเครือข่าย ผ่านกิจกรรมค่ายต่างๆ และนำไปสู่การผลักดันในกลุ่มและเครือข่ายให้เกิดการลงมือปฏิบัติงานจริง เช่น การเก็บตัวอย่างดินในสวนของน้องๆ เครือข่าย, การตรวจวัดสารตกค้างในดิน รวมถึงการลงพื้นที่สอบถามอาการเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีของคนในชุมชน

3. ระดับยาก เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน และต้องใช้เวลาอันนานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งกิจกรรมที่กลุ่มตั้งไว้คือการคืนข้อมูลผลการตรวจดินให้แก่ชุมชน โดยใช้รูปแบบการนำเสนอด้วยละครเวทีพร้อมเปิดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนกับชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด นั่นคือ ชุมชนตระหนัก เข้าใจ และลดการใช้สารเคมี

หลังจากได้วางแผนทางการดำเนินโครงการอย่างชัดเจนแล้ว กลุ่มก็ได้ตั้งต้นลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลอีกครั้งอย่างละเอียดโดยทำการเก็บข้อมูลการปลูกแคนตาลูปทุกขั้นตอน เพื่อให้เห็นวงรอบของการผลิต รวมถึงสารเคมีที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนพร้อมทั้งศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกและสารตกค้างในดินจากการใช้สารเคมีโดยใช้ความพยายามหาวิธีตรวจวัดสารตกค้าง แต่ก็เกินกำลังความสามารถ เนื่องจากวิธีการตรวจวัดต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญและมีความซับซ้อน จึงปรับมาเป็นการตรวจวัดความอุดมสมบูรณ์ของดินแทน

“เราลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านครั้งแล้วครั้งเล่าในทุกๆ ครั้งเราจะประชุมกันก่อนลงพื้นที่ และหลังการลงพื้นที่ก็จะมานั่งสรุปกันว่าเราได้อะไรจากการลงพื้นที่แต่ละครั้งและยังขาดเหลืออะไรบ้าง เราควรลงพื้นที่เก็บข้อมูลอีกหรือไม่ ส่วนเรื่องสารเคมีเราก็ลงพื้นที่ไปศึกษาการปลูกแคนตาลูปและการใช้สารเคมีของชาวบ้านเองถึงแปลงเพาะปลูกกันจริงๆ เลย” เบียร์ยกกล่าวด้วยรอยยิ้ม

ขอบเขตการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลของกลุ่มนั้น ครอบคลุมใน 2 ประเด็นใหญ่ คือ สภาพของดิน และสภาพของคน

สภาพของดิน กลุ่มได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก อันได้แก่ การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชประเภทสารเคมีของเกษตรกรรวมถึงระยะเวลาในการใช้สารเคมีพร้อมๆ กับการศึกษาเรียนรู้โครงสร้างของดินและดำเนินกระบวนการตรวจวัดความอุดมสมบูรณ์ของดิน อาทิ ธาตุอาหารในดิน เนื้อดิน สารอินทรีย์ในดิน จากอาจารย์มหาวิทยาลัยมหาสารคามร่วมด้วย

สภาพของคน กลุ่มได้ทำการศึกษาผลการตรวจเลือดของชุมชนและข้อมูล การเจ็บป่วยของคนในชุมชน จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแบก (รพสต.) พร้อมประสานกับนักวิจัยที่กำลังดำเนินการวิจัยติดตามผลกระทบต่อ สุขภาพจากการทำเกษตรพันธะสัญญาร่วมด้วย

ซึ่งเป็นการหาข้อมูลเหล่านี้เอง ที่ทำให้กลุ่มได้รู้จักการทำงานเป็นทีมและ การผ่านพ้นอุปสรรคด้วยความเข้าใจ

“ในการหาข้อมูลของพวกเรามีทั้งความยากง่ายร่วมกัน ผ่านพ้นอุปสรรค ด้วยกันนับไม่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องเวลา สถานที่ สถานการณ์ และเรื่อง ส่วนตัว มีหลายครั้งที่ทะเลาะ มีปัญหากัน แต่ก็สามารถปรับความเข้าใจกันได้และ การหาข้อมูลก็ไม่ใช่แค่ในห้องเรียน แต่ไปศึกษาหาข้อมูลจากหลายที่ เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลงานวิจัยของชาวบ้าน” เบียร์กล่าว

เมื่อได้ข้อมูลแล้ว กลุ่มได้นำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาประชุมสังเคราะห์และสรุปผลออกมาซึ่งผลก็เป็นไปตามที่กลุ่มสันนิษฐานไว้ นั่นคือ มีดินเสื่อมโทรม ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ ซึ่งอาจส่งผลต่อการเพาะปลูกและผลผลิตในอนาคต

อนึ่ง กลุ่มคงจะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างคล่องตัวนัก หากไม่ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากอาจารย์พิเศษที่ช่วยประสานงานขออนุญาตผู้อำนวยการโรงเรียน ครูประจำวิชา รวมถึงครูประจำชั้น ให้นักเรียนในกลุ่มสามารถออกไปทำกิจกรรมภายนอกโรงเรียนได้

แต่ทั้งนี้ ความช่วยเหลือในการประสานงานดังกล่าวก็เป็นเพียงระยะแรกเท่านั้น เพราะหลังจากได้เรียนรู้วิธีการประสานงานจากครูพี่เลี้ยงแล้ว เยาวชนได้มีการแบ่งบทบาทในการประสานงานด้วยตัวเอง ครูพิเศษจึงมีหน้าที่เพียงช่วยร่างหนังสือขออนุญาตการทำกิจกรรมให้แก่กลุ่ม และทางกลุ่มจะเป็นผู้เดินเรื่องต่อกันเองทั้งการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานราชการ

ก่อสร้างสร้างเครือข่าย และขยายผลสู่ชุมชน

เมื่อได้ข้อมูลที่สามารถชี้ชัดได้ถึงผลกระทบจากสารเคมีที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ก็ถึงเวลาที่กลุ่มจะขยายผลข้อมูลนั้นออกสู่ภายนอกกลุ่ม โดยมีการขยายผล 2 ระดับ คือ ระดับเยาวชน และระดับชุมชน

ระดับเยาวชน ค่ายเป็นเครื่องมือในการขยายผล เป็นการขยายผลข้อมูลเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนแนวร่วมให้ตระหนักถึงผลกระทบการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก และให้เครือข่ายเยาวชนเป็นผู้ขยายผลข้อมูลต่ออีกทอดหนึ่ง โดยกลุ่มใช้การจัดค่ายเป็นเครื่องมือในการขยายผล 2 ค่ายด้วยกัน ได้แก่

- ค่ายเพื่อนบอกเพื่อน จัดขึ้นเพื่อบอกเล่าถึงผลกระทบการตรวจเลือดและการเจ็บป่วยของคนในชุมชน อันเกิดจากสารเคมีที่ใช้ในการเพาะปลูก รวมไปถึงให้ความรู้เรื่องมลพิษในดินและการเก็บตัวอย่างดินให้แก่เพื่อนในโรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม จำนวน 78 คน

- ค่ายรักบ้านเกิด เป็นการนำเยาวชนที่มาร่วมลงพื้นที่เรียนรู้ผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกและเรียนรู้การเก็บตัวอย่างดินในพื้นที่จริงโดยจัดให้กับน้องระดับประถมศึกษาโรงเรียนบ้านแบกซึ่งอยู่ในพื้นที่จำนวน 100 คน

“เรารู้และบอกต่อให้เครือข่ายได้รู้เพราะเราไม่ใช้คนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาเราบอกเพื่อนแล้วให้เพื่อนไปบอกต่อ” ศิริณญา บุญอาจ หรือ ‘เนส’ กล่าวถึงกุศโลบายในการจัดค่ายของกลุ่ม

ระดับชุมชน เมื่อศึกษาข้อมูลได้ครบทุกด้าน ก็ถึงเวลาที่กลุ่มจะทำการขยายผลและคืนข้อมูลให้แก่ชุมชน โดยกลุ่มได้จัด ‘เวทีกิจกรรมปลูกผักบ้านเกิด’ เพื่อสร้างความตระหนักให้แก่คนในชุมชนได้รู้และเข้าใจถึงผลกระทบจากการใช้

บ้านแบกเวลานี้เป็นดินแดนแห่งความหวังค่ะ
ครูหวังว่าชุมชนจะดีขึ้น จากเด็ก ๆ ที่ได้เรียนรู้
และเติบโตอย่างมีคุณภาพบนความถูกต้อง
และบนทางที่ดี

สารเคมีในการเพาะปลูก พร้อมทั้งพยายามผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ
การเพาะปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีในอนาคต ซึ่งการขยายผลในระดับนี้ กลุ่มเลือกใช้
วิธีการจัดเวทีเสวนาค้นข้อมูลจากการศึกษาสู่ชุมชน โดยใช้การสื่อสารผ่านละครซึ่ง
ในขั้นตอนนี้น้องๆ ต้องเรียนรู้ร่วมกันในการทำละคร เพื่อสื่อสารประเด็นปัญหา โดย
เลือกเนื้อหาที่น่าสนใจแล้วนำมาสร้างเป็นบทละคร ฉายภาพให้เห็นถึงในอดีตที่ชุมชน
มีประเพณีบุญเบิกฟ้า เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านเคารพธรรมชาติแล้วนำปุ๋ยมาใส่ดิน
และหลังจากนั้น กลุ่มได้จัดให้มีการร่วมพูดคุยหาทางออกร่วมกับคนใน
ชุมชนผ่านเวทีเสวนา โดยมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแบก ตัวแทน
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เกษตรกร และตัวแทนเยาวชน ได้มาพูดคุยถึง
สถานการณ์ปัญหาในมุมมองของแต่ละคน

เรียนรู้เพื่อเติบโต และก้าวต่อไป

ผลของการจัดเสวนาค้นข้อมูลให้แก่คนในชุมชนของกลุ่มถือว่าประสบ
ความสำเร็จ แต่ไม่เต็มร้อย เนื่องจากเกษตรกรหลายคนยังเข้าใจเป้าหมายในการ
ทำโครงการของกลุ่มผิดไป คือ ไม่เข้าใจว่าเด็กต้องการเก็บข้อมูลไปใช้ในการ
วิเคราะห์เพื่อช่วยแก้ปัญหาดินเสื่อมโทรมและแก้ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน
และแม้กลุ่มจะพยายามสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นได้ แต่แนวทางในการต่อยอด
การรับรู้ไปสู่การปฏิบัติจริงนั้น ก็ยังไม่เห็นหนทาง

“ชาวบ้านบอกว่า ถ้าให้คนบ้านแบกเลิกเขาเลิกไม่ได้หรอกเพราะเขามีรายได้
จากตรงนี้ชาวบ้านเข้าใจว่าเราจะให้เขาเลิกทำไปเลย” เป้าหมายถึงความเข้าใจผิด
ของชาวบ้านส่วนใหญ่

ขณะที่เนสก็ยอมรับว่า “การสร้างการรับรู้ให้กับคนในชุมชนเป็นเรื่องยาก
และต้องใช้เวลานานพอสมควร”

อย่างไรก็ตาม แม้สิ่งที่คาดหวังจะยังไม่เต็มร้อย เนื่องจากงานพัฒนาเป็นงานที่ต้องอาศัยระยะเวลาและความอดทนอย่างสูง แต่อย่างน้อยที่สุด ณ วันนี้ชาวบ้านแบกส่วนใหญ่ก็ได้รับรู้ถึงผลกระทบมากมายที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการปลูกแคนตาลูป ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อไปในอนาคต

ที่เชื่อเช่นนั้น เพราะว่าวันนี้ในชุมชนได้มีคณะทำงานด้านการอนุรักษ์ดินเกิดขึ้นแล้ว แม้จะเป็นเพียงกลุ่มเยาวชน แต่กลุ่มเยาวชนเหล่านี้แหละที่ได้ศึกษาหาความรู้มากมาย ได้ลงมือปฏิบัติงานบนพื้นที่จริง ด้วยการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเป็นทีม และมีจิตสำนึกเต็มเปี่ยมที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยพลิกฟื้นผืนดินของถิ่นเกิดให้รอดพ้นจากความเสื่อมโทรม พร้อมๆ กับช่วยชีวิตของคนในชุมชน ให้รอดพ้นจากสารเคมีอันตรายที่แพร่กระจายอยู่ในทุกลมหายใจ

“บ้านแบกเวลานี้เป็นดินแดนแห่งความหวังค่ะ ครูหวังว่าชุมชนจะดีขึ้นจากเด็กๆ ที่ได้เรียนรู้และเติบโตอย่างมีคุณภาพบนความถูกต้องและบนทางที่ดี” ครูเพ็ญศรีทิ้งท้ายพลางทอดสายตาไกลออกไป

ในวันนี้ แม้สารเคมีจะยังไม่หายไป แต่หมู่บ้านแบก อ.เชียงยืน จ.มหาสารคาม ก็ได้กลายเป็นดินแดนแห่งความหวังของใครหลายๆ คน ว่าสักวันหนึ่งความหวังที่สารเคมีจะถูกลด ละ เลิก ดินจะกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง พร้อมๆ กับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ทุกอย่างจะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยฝีมือของเหล่ากล้าอ่อน...เยาวชนผู้รักแผ่นดินเกิดเหล่านี้ที่กำลังเติบโตเป็นไม้ใหญ่ อุ้มชูชุมชนในอนาคตข้างหน้าสืบต่อไป

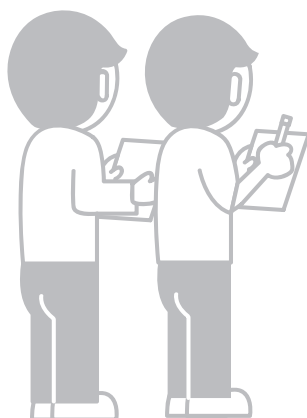

สรุปขั้นตอนการทำงาน

ทำยังไงดี ที่จะทำให้ชาวบ้านเลิกใช้
สารเคมีเพราะมันทำให้ดินเสื่อมสภาพ
แถมสารเคมียังสะสมในร่างกายของ
เกษตรกรอีกด้วย

เก็บข้อมูลกระบวนการปลูกแคนตาลูป
ผลกระทบจากการใช้สารเคมี
และสารตกค้างในดิน

เรียนรู้เรื่องดินและการตรวจ
ความอุดมสมบูรณ์ของดินจาก
ผู้เชี่ยวชาญ

ศึกษาผลการตรวจเลือดของคน
ในชุมชน

จัดค่ายบอกเล่าสถานการณ์และ
ผลกระทบจากการใช้สารเคมีแก่
เพื่อนในโรงเรียน หวังบอกต่อ
สู่พ่อแม่

คืนข้อมูลให้คนในชุมชน โดยนำเสนอ
ผ่านละครเวที

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ธีระวุฒิ ศรีมงคล (แสน)

“การได้เข้าร่วมโครงการทำให้ผมได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม ได้เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนๆ ไม่จำกัดความคิดของเพื่อนด้วยความคิดของตัวเองเพราะจะทำให้เพื่อนไม่กล้าที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็นออกมา”

ศรินญา บุญอาจ (เนส)

“โครงการทำให้ได้รู้ว่า สิ่งสำคัญของการขับเคลื่อนงานคือตัวเอง ต้องรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างถ่องแท้ก่อน ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การทำการเกษตรภายใต้พันธสัญญา กระบวนการผลิตแคนตาลูป ผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แมลงศัตรูพืช วิธีการทำการเกษตรดั้งเดิมของชุมชน หรือการตรวจสอบสารตกค้างในดิน เราจำเป็นต้องศึกษาให้รู้จักก่อนที่จะสื่อสารหรือไปบอกต่อแก่คนอื่น”

ศิริลักษณ์ สงคราม (เปรี้ยว)

“ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีมที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน ห่วงใยกัน เข้าใจถึงการแสดงออกของเพื่อนๆ การได้ร่วมทำกิจกรรมกันบ่อยๆ ทำให้ได้รู้จักชีวิตของเพื่อนๆ ในกลุ่มมากขึ้น สนุกกันและไว้วางใจกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การจัดระบบระเบียบการทำงานของตัวเองว่างานไหนควรทำก่อนและงานไหนควรทำทีหลัง”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

ครูเพ็ญศรี ใจกล้า

“อยากให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ และมีทักษะการอยู่รอดในวันที่พวกเขาเติบโตไปทำงานอยู่ในสังคม ครูอยากเห็นพัฒนาการของพวกเขาว่าจะพัฒนาไปถึงไหน ตลอดมาจึงพยายามส่งเสริมศักยภาพแก่พวกเขา ให้พวกเขาเรียนรู้ผ่านกระบวนการแก้ปัญหา และครูเองก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับพวกเขาด้วย”

โครงการลดมลพิษพื้นชีวิตดิน

โดย : กลุ่มเยาวชนอักษะเชียงยืน

โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม จ.มหาสารคาม

หัวหน้าโครงการ

นายธีระวุฒิ ศรีมงคล

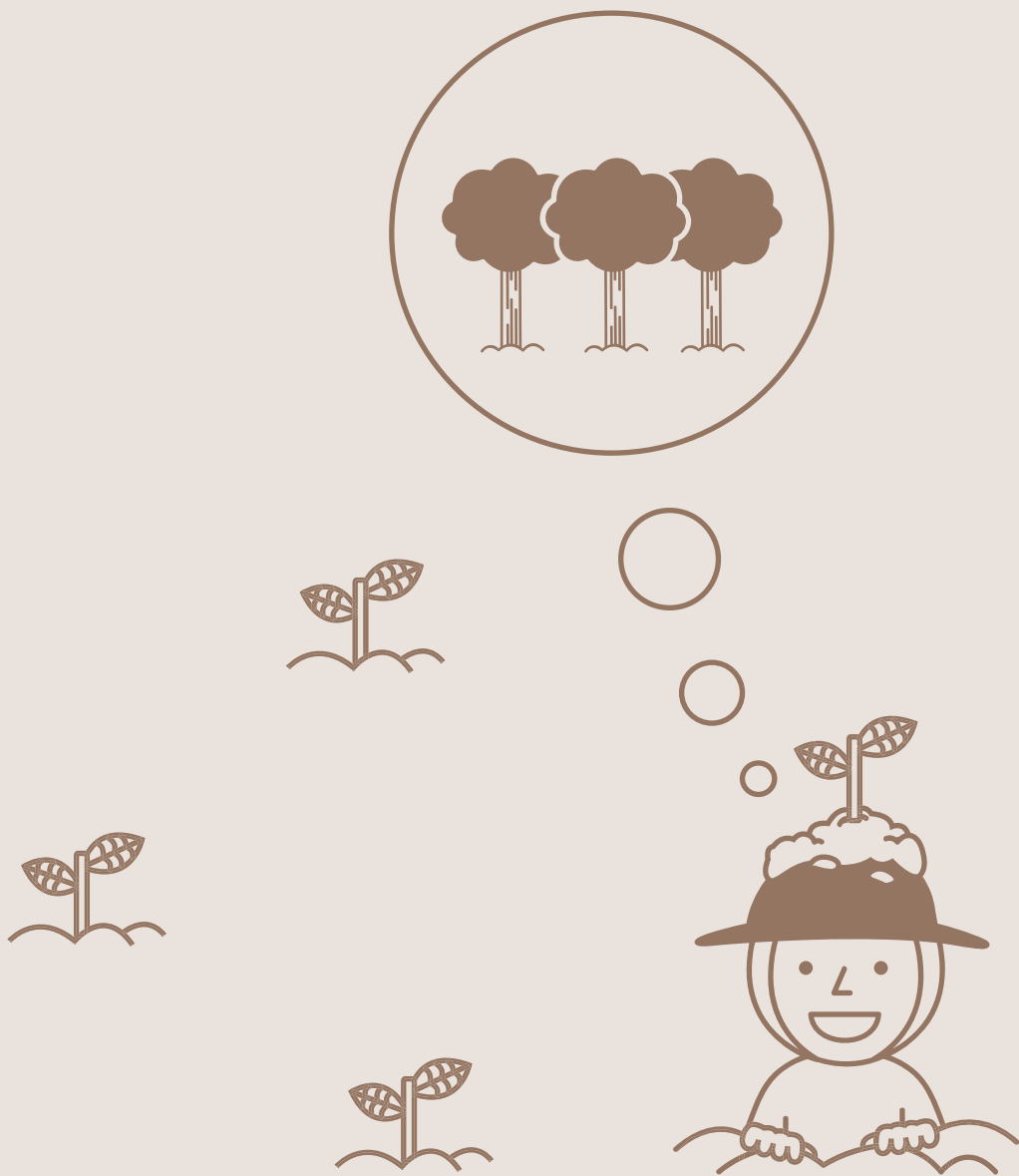
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวศิริณญา บุญอาจ
2. นายอนุชา ส่องแก้ว
3. นางสาวศิริลักษณ์ โพธิ์หล้า
4. นางสาวศิริลักษณ์ สงคราม
5. นายกฤษฎา นาซอน
6. นายเกียรติพล พลศิริ
7. นางสาวนุสรียา พิมพ์า
8. นางสาวภาวิณี แก้วศิลา
9. นางสาวศิริวรรณ ทะสา

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์เพ็ญศรี ใจกล้า
- โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม

11

จากนักเกษตรกรน้อย สู่การฟื้นฟูดินเพื่อเกษตรยั่งยืน

โดย : กลุ่มคนอาสา

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสิงห์บุรี จ.สิงห์บุรี

ในยุคที่วิถีของคนส่วนใหญ่เวียนว่ายอยู่บนพื้นซีเมนต์เป็นอาจีน ‘ดิน’ อาจเป็นเพียงภาพแทนของพื้นที่ที่ความเจริญยังก้าวเข้าไปไม่ถึง ทั้งที่แท้จริงแล้ว ปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตของคนทุกคนบนพื้นซีเมนต์ ล้วนเกิดมาจากดินด้วยกัน ทั้งหมดทั้งสิ้น

เพราะดินคือทรัพยากรสำคัญในการปลูกพืช ที่นำไปแปรรูปเป็นทั้งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม เปรียบได้กับแม่พระธรณี ผู้ให้ชีวิต แต่เมื่อยุคสมัยผ่านไป ดินกลับถูกลดสถานะเป็นเพียงภาพของความล้าหลัง และเป็นเครื่องมือในการปลูกพืชเพื่อการพาณิชย์เท่านั้น

สภาพการณ์ดังกล่าวเราสามารถเห็นได้จากการใช้สารเคมีอย่างไม่บันยะบันยัง เพื่อให้พืชผลดกงามปราศจากแมลง ขยายได้รางาม แต่ไม่อาทรต่อสุขภาพของดิน ที่ถูกสารเคมีทำร้ายจนแห้งกรอบเสื่อมโทรม รวมไปถึงปัญหาที่คนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น ละทิ้งที่ดินไปย่ำเท้าอยู่บนพื้นซีเมนต์ในเมืองหลวง ทำให้ชุมชนขาดคนสานต่อด้านการทำเกษตรและการอนุรักษ์บำรุงดิน

เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ปลูกข้าวรายใหญ่ของประเทศ ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเตือนถึงความสำคัญของดิน ว่ามี ‘คุณ’ มากเกินกว่าจะเป็นเพียงเครื่องมือทางการเกษตร และอยากให้คนรุ่นใหม่เปลี่ยนทัศนคติ เห็นค่าของการทำงานอยู่กับดินในฐานะเกษตรกรรมธรรมชาติ ว่าจะมีความมั่นคงมากกว่าการไปเป็นมนุษย์เงินเดือนอยู่บนพื้นซีเมนต์มากนัก

ขอชวนไปรู้จักกับเยาวชนกลุ่มนี้ ที่ ต.พรหมบุรี อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี

เด็กที่เรียนจบจากวิทยาลัยฯ ส่วนใหญ่จะไป
ทำงานโรงงาน ผมจึงมีความคิดว่าอยากสร้าง
ทัศนคติที่ดีให้รุ่นน้องเห็นคุณค่าการทำงานอาชีพ
เกษตร ควบคู่ไปกับการเรียนรู้การฟื้นฟูดิน
ซึ่งเป็นโจทย์ปัญหาของพื้นที่

ปัญหาดินเสื่อมโทรม ที่ ‘พรมบุรี’

ต.พรมบุรี อ.พรมบุรี จ.สิงห์บุรี เป็นพื้นที่ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์และมีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่าน จึงทำให้เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมโดยเฉพาะปลูกข้าว โดย 33.72 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งตำบลมีอาชีพเกษตรกร ซึ่งแต่เดิมวิถีการผลิตทางการเกษตรของชุมชนจะพึ่งพิงธรรมชาติและอาศัยแรงงานคนเป็นหลัก แต่ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาวิถีการผลิตเปลี่ยนไปเป็นเชิงอุตสาหกรรม โดยทำเกษตรตลอดทั้งปี พึ่งเทคโนโลยีและใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการเกษตรมากขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากๆ

วิธีดังกล่าวทำให้ดินถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง จนเสื่อมโทรมขาดความสมบูรณ์ขาดธาตุอาหาร เกษตรกรจึงต้องใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้นทุกปี จนดินแข็งกระด้าง ไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในดินได้ และทำให้ระบบนิเวศโดยรวมเสียสมดุลไป

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมโดยรวมในพื้นที่ที่เริ่มประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกรุกรานทำลาย ทำให้น้องๆ นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสิงห์บุรี ซึ่งเป็นผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับเทคโนโลยีการเกษตรโดยตรง ได้ก่อตั้ง ‘กลุ่มคนอาสา’ ขึ้น โดยมีเป้าหมายในการจัดกิจกรรม 3 ด้าน คือ กิจกรรมด้านการเกษตร กิจกรรมจิตอาสา และกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยที่ผ่านมากลุ่มมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมในช่วงเสาร์-อาทิตย์อย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืน และกิจกรรมค่ายสร้างเยาวชนจิตอาสา

จนกระทั่งถึงจุดหนึ่งที่กลุ่มเห็นว่า ดินซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงทางอาหารและปัจจัย 4 และเป็นที่มาของรายได้หลักในชุมชน กำลังประสบภาวะเสื่อมโทรมอย่างหนัก และคนรุ่นใหม่ก็ไม่ใส่ใจในอาชีพเกษตรกร กอปรทั้งในเวลาเดียวกันก็ได้ทราบข่าวของโครงการปลูกใจ รัชชโลภ กลุ่มจึงเห็นดีเห็นงามที่จะจัดทำ ‘โครงการนักเกษตรกับการฟื้นฟูดินสู่ความยั่งยืนทางเกษตรและสิ่งแวดล้อม’ ขึ้น

“วิทยาลัยเราอยู่ใกล้กับชุมชนและพื้นที่ทำเกษตรครับ ก่อนหน้านี้ได้มีการพาน้องๆ ลงพื้นที่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูล ทำให้ทราบว่าขณะนี้พื้นที่เกษตรโดยเฉพาะนาข้าว เกิดปัญหาดินเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง เนื่องจากระบบการผลิตที่ส่งผลกระทบต่อหน้าดินและคุณภาพดิน” ชลิต ตรีนิตย์ หรือ ‘ลิต’ แกนนำกลุ่มคนอาสา เกิร์นถึงที่มาของการทำโครงการ ก่อนจะเล่าต่อว่า

“กับอีกประเด็นปัญหาที่พบคือ เด็กที่เรียนจบจากวิทยาลัยส่วนใหญ่จะไปทำงานโรงงาน ผมจึงมีความคิดว่าอยากสร้างทัศนคติที่ดีให้รุ่นน้องเห็นคุณค่าการทำอาชีพเกษตรกรรม ควบคู่ไปกับการเรียนรู้การฟื้นฟูดินซึ่งเป็นโจทย์ปัญหาของพื้นที่ โดยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษากับชาวบ้าน”

สร้างแนวร่วม ปรับทัศนคติสู่วิถีเกษตรกร

การทำโครงการของกลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1. ขยายแนวร่วมและปรับทัศนคติของนักศึกษาให้เห็นคุณค่าของอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น และ 2. ส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชน ต.พรหมบุรี หันมาฟื้นฟูดิน โดยแบ่งพื้นที่ทดลองใช้ปุ๋ยชีวภาพและสารชีวภาพควบคู่กับการใช้สารเคมีในการทำเกษตร เพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีต่อไปในอนาคต

“เราเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ ก่อนแล้วค่อยขยายไปครับ เพราะเรากำลังทำเรื่อง การปรับทัศนคติและความเชื่อ และการที่จะให้ชาวบ้านหันมาใช้วิธีชีวภาพร่วมกับการใช้สารเคมีนั้น เราไม่อาจให้เกษตรกรหยุดใช้สารเคมีได้ทั้งหมด จึงต้องทำแบบ ค่อยเป็นค่อยไป” ลิตกล่าวถึงแนวทางของกลุ่ม

ในส่วนที่ 1. นั้น กลุ่มเริ่มต้นโครงการด้วยการชักชวนนักศึกษาให้เข้ามา ร่วมโครงการโดยใช้วิธีบอกปากต่อปาก ซึ่งมีนักศึกษาที่สนใจเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 15 คน แม้จำนวนอาจไม่มากนัก แต่การเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กๆ ย่อมมีคุณภาพ มากกว่า

กิจกรรมแรกของกลุ่ม เป็นการพาสมาชิกจำนวน 15 คนลงพื้นที่ไปกิน-นอน-เรียนรู้-ลงมือทำเกษตรในพื้นที่ร่วมกับชาวบ้านที่ ต.หนองมะโมง อ.หนองมะโมง จ.ชัยนาท เป็นเวลา 3 วัน 2 คืน เพื่อสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ เกษตรให้แก่สมาชิก โดยการลงพื้นที่ในครั้งนี้ ได้มีกระบวนการกลุ่มให้สมาชิก แต่ละคนได้พูดคุยและสะท้อนทัศนคติต่อการทำอาชีพเกษตร ซึ่งหลักใหญ่ใจความนั้น อยู่ที่ว่า ‘อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานเหนื่อย’ ทำให้บางคนไม่เห็นคุณค่า ของการทำเกษตร

แต่เมื่อได้ลงไปคลุกคลีอยู่กับเกษตรกรตัวจริง ได้เรียนรู้และลงมือทำ ก็ทำให้สมาชิกหลายคนเกิดทัศนคติที่ดีขึ้นต่ออาชีพเกษตรกร ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ สมบุญ เวียะอู่ หรือ ‘บุญ’ สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมในโครงการ

“อยากรู้อยากลองในสิ่งที่ตนเองกำลังเรียนอยู่ อีกอย่างทางบ้านมีอาชีพ การเกษตร แต่เป็นการใช้สารเคมี จึงอยากศึกษาเพื่อนำไปปรับปรุงการทำเกษตร ที่บ้านของตนเองครับ” บุญกล่าวด้วยรอยยิ้ม

อย่างไรก็ตาม การหว่านพืชนั้นไม่สามารถคาดหวังผลได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ฉันทิ การสร้างแนวร่วมเพื่อการพัฒนาที่เป็นฉันทิ โดยหลังกลับมายังวิทยาลัย แนวร่วมที่สนใจต่างก็ไปชักชวนเพื่อนๆ ของตนให้มาเข้าร่วมโครงการ ในขณะที่ คนที่ไม่สนใจก็หายไปอย่างไวร่องรอย แต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้กลุ่มเกิดท้อแท้ ยังมีการ จัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเป็นระยะ พร้อมสร้างความเข้าใจให้แก่ สมาชิกทั้งใหม่เก่าด้วยสื่อสารคดีการทำเกษตรและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้าใจ ให้สมาชิกเห็นผลกระทบของการทำเกษตรโดยใช้สารเคมี ซึ่งผลกระทบไม่ได้เกิดกับ ดินอย่างเดียว แต่ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมอีกด้วย

“ฉะนั้นการทำเกษตรที่ดี เราควรคำนึงถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อมด้วย” ลิตกล่าวถึงปณิธานที่ต้องการส่งมอบให้แก่สมาชิกของโครงการทุกคน

...มีความคิดต่ออาชีพเกษตรกรที่ดีขึ้น รู้สึก
มีความมั่นใจที่จะทำอาชีพนี้ เพราะได้เห็น
คนที่ประสบความสำเร็จ และได้มาพบปะ
พูดคุยกับเพื่อน

เรียนรู้ (สิ่งมี) ชีวิต สู่การทำเกษตรยั่งยืน

หลังจากปรับทัศนคติเป็นผลสำเร็จแล้ว กิจกรรมต่อไปก็คือการลงลึกถึง
วิธีการทำเกษตรอย่างยั่งยืนโดยไม่ใช้สารเคมี เพราะความสมบูรณ์ของดินเกิดได้
จากความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในดิน ไม่ว่าจะเป็นจุลินทรีย์ ไส้เดือน หรือแมลง
ปีกแข็ง ที่อาศัยอยู่ในดินจะช่วยให้โครงสร้างของดินดีขึ้น เมื่อโครงสร้างของดินดี
น้ำและอากาศก็เคลื่อนผ่านดินได้ดี พืชก็สามารถนำไปใช้ได้ดี นอกจากนี้สิ่งมีชีวิต
ในดินยังช่วยควบคุมโรคพืชได้อีกด้วย โดยวิถีเกษตรเมื่อก่อนนั้นเกษตรกรจะใช้

ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยพืชสด เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน ซึ่งอินทรีย์วัตถุมีประโยชน์ และมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มกิจกรรมของสิ่งมีชีวิตในดิน แต่ปัจจุบันการทำเกษตรกรรมใช้สารเคมีจำนวนมาก จึงมีผลกระทบทำให้สิ่งมีชีวิตไม่สามารถอาศัยอยู่ในดินได้ ส่งผลให้ดินแข็งกระด้าง เสื่อมโทรม และขาดธาตุอาหาร

“การศึกษาสิ่งมีชีวิตในดินเป็นเรื่องที่ผมถนัดและเคยเรียนรู้มาบ้าง จึงอยากถ่ายทอดเรื่องนี้ให้แก่น้องๆ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ” ลิตเล่าถึงที่มาที่ไปของกิจกรรมพาน้องๆ ศึกษาสิ่งมีชีวิตในดินบริเวณวิทยาลัย ก่อนพาไปศึกษาเปรียบเทียบกับสวนพฤกษศาสตร์ภาคกลาง (พุแค) จ.สระบุรี และไปจบที่การลงพื้นที่จริงของปราชญ์ด้านเกษตร เพื่อให้สมาชิกได้เห็นวิถีเกษตรอินทรีย์แบบทำจริงเห็นผลจริง

โดยกลุ่มได้ลงพื้นที่ไปขอความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืน ณ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านทฤษฎีใหม่ ของคุณธนพล ศรีไธ บุคคลต้นแบบและปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง จ.สิงห์บุรี ซึ่งแต่ก่อนคุณธนพลเองก็เคยประสบปัญหาหนี้สิน ล้มเหลวจากการประกอบอาชีพเกษตร จึงได้ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยพึ่งพาธรรมชาติ ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ผลิตปุ๋ยพืชสดและฮอร์โมนใช้เอง ซึ่งการลงพื้นที่ศึกษาดูงานนี้ได้ให้ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจแก่สมาชิกกลุ่มเป็นอย่างมาก ดังที่บุญได้กล่าวไว้ว่า

“ตนเองมีความคิดต่ออาชีพเกษตรกรที่ดีขึ้น รู้สึกมีความมั่นใจที่จะทำอาชีพนี้ เพราะได้เห็นคนที่ประสบความสำเร็จ และได้มาพบปะพูดคุยกับเพื่อน สิ่งหนึ่งที่รู้สึกประทับใจมาก ๆ คือได้เรียนรู้วิถีที่ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ เช่น แมลงที่มีประโยชน์กำจัดแมลงที่เป็นศัตรูได้ รวมไปถึงการใช้จุลินทรีย์พื้นฟูดิน”

อุปสรรค

คือแรงผลักดันให้ก้าวต่อไป

การจัดทำโครงการในครั้งนี้ของกลุ่มคนอาสา ถือว่าประสบความสำเร็จในส่วนหนึ่ง นั่นคือ การที่แกนนำอย่างลิตนำเอาความรู้และทักษะที่เรียนมา ทั้งการทำเกษตรกรรม การตรวจวัดคุณภาพดิน หรือการปรับปรุงดินมาเป็นเครื่องมือในการชักชวนน้องๆ มาเข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบเปิดการเรียนรู้นอกห้องเรียน ซึ่งมีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน ตั้งแต่กระบวนการทำความเข้าใจกับน้องๆ พาลงพื้นที่เรียนรู้ปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเกษตรกรเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ พร้อมทั้งใช้โอกาสนี้เก็บข้อมูลการทำเกษตรกรรมของชุมชนไปในตัว ซึ่งทำให้น้องๆ สมาชิกได้ความรู้ เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรไปในทางที่ดีขึ้น และพร้อมจะก้าวขึ้นมาเป็นแกนนำในการทำงานด้านเกษตรและฟื้นฟูดินต่อไปในอนาคต

“เมื่อก่อนเป็นคนไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรเลยครับ ทั้งเรื่องการทำเกษตรหรือสิ่งแวดล้อม” ป้อ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มเล่าถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับตัวเอง “แต่เมื่อ

งานพัฒนาต้องใช้เวลาและใช้พลังใจสูง สำหรับคนทำงาน

ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมกับพี่ชิต ก็ทำให้เราได้ความรู้จากการทดลองทำ คิดว่าจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปทดลองในแปลงนาของตนเอง และอยากขยายผลให้คนอื่นต่อครับ”

อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่ณ ขณะทำโครงการนั้น ในกลุ่มมีลิตเป็นแกนนำที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอยู่เพียงคนเดียว ทำให้การขยายผลในส่วนที่ 2. นั่นคือการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนตำบลพรหมบุรีหันมาฟื้นฟูดิน โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพและสารชีวภาพร่วมกับการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ไม่สำเร็จตามเป้าที่ตั้งไว้

“จากการลงพื้นที่ผมรู้ตัวเลยว่ายังขาดทักษะการพูดให้เข้าใจ ไหนจะเรื่องที่เราไม่มีข้อมูล ไม่รู้พื้นที่ ก็ทำให้มีปัญหาในการสื่อสาร” ลิตวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของตัวเอง ก่อนวิเคราะห์การทำงานที่ผ่านมาต่อว่า

“เด็กที่มาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ใช่แกนนำครับ สิ่งที่โครงการเน้นคือ ให้นักศึกษาหันมาสนใจทำอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น เรียนรู้เรื่องดิน สิ่งมีชีวิตในดิน ซึ่งเป็นเพียงจุดเริ่มต้น แต่ในกระบวนการทำงานก็พยายามพัฒนาให้หน่อยๆ ยกระดับตัวเองขึ้นมาเป็นแกนนำในการทำงานเหมือนกัน ซึ่งเอาจริงๆ แล้วงานพัฒนาต้องใช้เวลาและใช้พลังใจสูงสำหรับคนทำงาน”

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลคุณภาพดินไปพร้อมๆ กับการชักชวนให้เกษตรกรในพื้นที่เข้ามาร่วมกับโครงการของกลุ่ม แม้จะไม่สามารถชักชวนให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพื่อร่วมเรียนรู้กับกลุ่มในการปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบเคมีมาใช้วิธีผสมผสานมากขึ้นได้ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเวลา

แต่อย่างน้อยการลงพื้นที่ ก็ได้ทำให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมากขึ้น และมากกว่านั้น กลุ่มยังได้สร้างการรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดจากสารเคมีให้แก่เกษตรกรจำนวน 5 รายในชุมชน ต.พรหมบุรี ที่แม้จะไม่ได้เข้าร่วมโครงการ แต่ก็มีพื้นที่ฟื้นฟูดินในระยะต้นขึ้นเอง โดยเริ่มใช้ปุ๋ยชีวภาพและสารชีวภาพร่วมกับการใช้สารเคมีในการทำเกษตร เพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่น่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้ในอนาคต

แม้จะไม่สามารถขยายผลแนวร่วมที่เป็นชุมชน และสร้างกระบวนการลงมือปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรเพื่อฟื้นฟูดินได้ แต่อย่างน้อยที่สุดการทำโครงการนี้ในครั้งนี้ก็ ได้สร้างและพัฒนาศักยภาพของเยาวชนกลุ่มหนึ่งขึ้นมา เป็นกลุ่มเยาวชนที่เปี่ยมด้วยจิตสำนึก มีทักษะและความรู้ และพร้อมจะเติบโตขึ้นเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีเกษตรชุมชนและการฟื้นฟูดินในอนาคตต่อไปอย่างแน่นอน

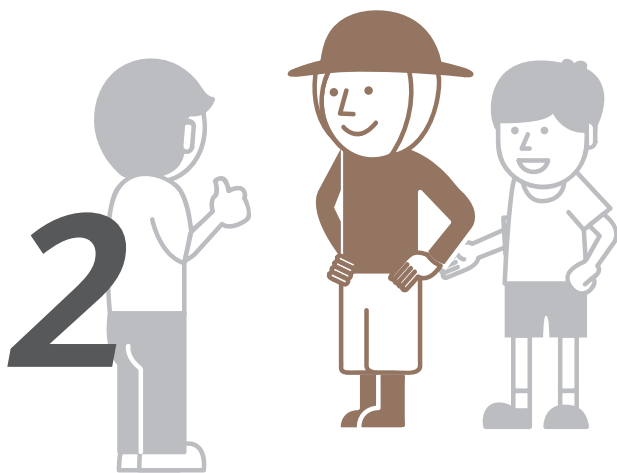

สรุปขั้นตอนการทำงาน

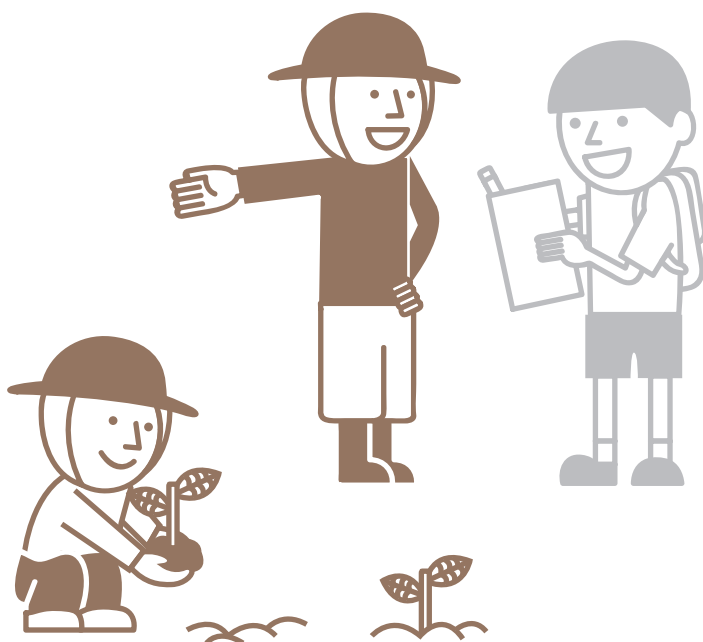
ดินเสื่อม ขาดความสมบูรณ์
เนื่องจากการใช้สารเคมี และอยาก
สร้างทัศนคติให้นักศึกษาเห็น
คุณค่าของอาชีพเกษตรกรรม

ชวนเกษตรกรฟื้นฟูดินโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ
และสารชีวภาพ

3

ศึกษาดูงานการทำเกษตรอินทรีย์

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ชลิท ตรินิธย์ (ลิต)

หัวหน้าโครงการ ปวส. ชั้นปีที่ 2 สาขาเกษตรศาสตร์

“การได้ทำโครงการนี้ทำให้มีความรู้เรื่องการตรวจดินมากขึ้น จากตอนเรียนก็พอรู้บ้างนิดหน่อย แต่พอได้มาเรียนรู้กับเพื่อนๆ ในค่ายก็พบว่าเราสามารถตรวจสอบสารเคมีในดินได้ ได้เรียนรู้เทคนิค การทำเกษตรกรรมจากปราชญ์ชาวบ้าน กับอีกสิ่งที่ผมได้พัฒนา ทักษะมากขึ้นคือ วิธีการพูดเพื่อสร้างความน่าสนใจ ทั้งสำหรับเด็ก และการลงชุมชน”

สมบุญ เว้ยยือ (บุญ)

ปวช. ชั้นปีที่ 2 สาขาเกษตรศาสตร์

“ก่อนเข้าโครงการไม่ค่อยกล้าทำอะไรต่อหน้าคนเยอะๆ ขาจะสั่น พูดไม่เก่งเพราะเรียบเรียงหัวข้อที่จะพูดไม่ถูก ไม่รู้จะเริ่มตรงไหน รวมถึงแม้จะเรียนทางด้านเกษตรแต่ก็ไม่คิดที่จะทำอาชีพเกษตร แต่พอได้มาร่วมโครงการก็เริ่มสนใจอยากทำเกษตร ได้เรียนรู้เกี่ยวกับ เกษตรกรรมและการฟื้นฟูดินมากขึ้น และที่สำคัญคือ มีความมั่นใจ มากขึ้น กล้าพูดต่อหน้าคนเยอะๆ”

โครงการนักรบเกษตรกับการฟื้นฟูดินสู่ความยั่งยืน
ทางเกษตรและสิ่งแวดล้อม

โดย : กลุ่มคนอาสา

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสิงห์บุรี จ.สิงห์บุรี

หัวหน้าโครงการ

นายชลิต ตรีนิตย์

คณะทำงานโครงการ

1. นายสมบุญ เวียะอู่
2. นายพงษ์สวัสดิ์ แซ่ม้า

ตลอดมา วิถีชีวิตของชุมชนในสังคมไทยล้วนขึ้นตรงกับสายน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สายน้ำในการอุปโภคบริโภค ทำการเกษตร หรือใช้เป็นเส้นทาง การคมนาคม

แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป จากที่เคยพึ่งพาอาศัยสายน้ำในการ ดำเนินชีวิต เทคโนโลยีและวิถีของสังคมเมืองที่เติบโตขึ้น ได้ทำให้คนเห็นคุณค่า ความสำคัญของสายน้ำน้อยลง และทำลายสายน้ำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์มากขึ้น ทั้งการทิ้งขยะปฏิกูล หรือปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือน ภาคการเกษตร และ อุตสาหกรรม ลงสู่สายน้ำโดยไม่มีการบำบัดที่ดีพอ ต่างๆ เหล่านี้ได้ทำให้สายน้ำ ที่เคยสดใส กลับหม่นคล้ำดำเหม็นลง หลายๆ พื้นที่สายน้ำเสื่อมโทรมจนไม่สามารถ ใช้ประโยชน์ใดๆ ได้อีก

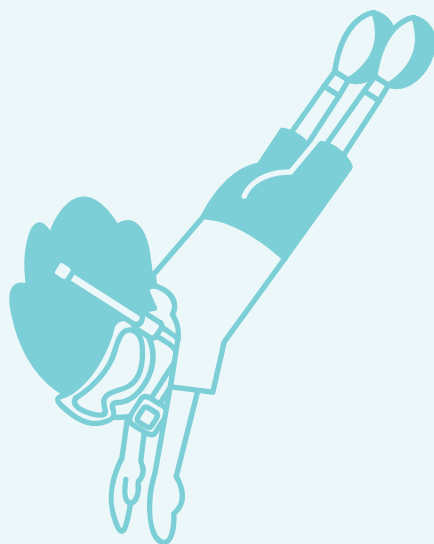
อย่างไรก็ตาม เป็นข่าวดีที่ยังมีหลายๆ ชุมชนลุกขึ้นมาบูรณะจัดการ สายน้ำในชุมชนของตนเอง ด้วยการจัดการอย่างเชื่อมโยงเป็นระบบ ทั้งต้นน้ำ

ภาพโดย ชนินทร์ หิรัญรัตน์ไชย

กลางน้ำ และปลายน้ำ และเป็นข่าวดียิ่งกว่า ที่กลุ่มเยาวชนจาก 3 พื้นที่
ที่ตระหนักถึงความสำคัญของสายน้ำ ลุกขึ้นมาร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน เฝ้าระวัง
และรักษาแหล่งน้ำอย่างเข้มแข็ง ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการตรวจวัด
คุณภาพน้ำ เพื่อให้รู้ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง สร้างเยาวชน
คนรุ่นใหม่ให้เข้าใจและเป็นแนวร่วมเฝ้าระวังคุณภาพน้ำในชุมชน พร้อมทั้ง
ขับเคลื่อนงานประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นแนวร่วม
ในการอนุรักษ์สายน้ำร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในพื้นที่
ใช้น้ำ ให้หันกลับมาฟื้นฟูสายน้ำ และใช้ประโยชน์อย่างถูกวิธี

เพื่อให้สายน้ำกลับมาสดใสและอยู่กับวิถีชุมชนตลอดไป พร้อมๆ กับ
หัวใจการทำงานเพื่อส่วนรวมของเยาวชนที่ค่อย ๆ เติบโตเช่นกัน

12

นักสืบสายน้ำ เฝ้าระวัง ‘แม่น้ำป่าสัก’

โดย : กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสัก
โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จ.สระบุรี

‘น้ำ’ เปรียบได้กับเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์ ให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ใช้ในการเกษตร และสายน้ำเองก็เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ตลอดมา

แต่บางครั้งมนุษย์ก็ใช้ประโยชน์จากสายน้ำในทางที่ผิด โดยเฉพาะการเห็นสายน้ำเป็นถังขยะใบแข็งที่จะทิ้งอะไรลงไปก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นขยะชิ้นใหญ่หน่อยหรือน้ำเสียจากการเกษตรและอุตสาหกรรม

ด้วยทัศนคติเช่นนี้เอง ที่ทำให้ปัจจุบันลำน้ำหลายสายในหลายพื้นที่กำลังประสบปัญหาคุณภาพน้ำลดลง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือแม่น้ำที่หลายคนรู้จักกันดีในชื่อ ‘แม่น้ำป่าสัก’

อย่างไรก็ตาม ถือเป็นโชคดีของแม่น้ำป่าสักที่มีเยาวชนกลุ่มหนึ่งสังเกตถึงความเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำ ก่อนจะรวมกลุ่มกันทำหน้าที่พิทักษ์รักษาแม่น้ำสายนี้เอาไว้ด้วยความรักในทรัพยากรพื้นที่ต้นของตนเอง เพื่อให้แม่น้ำอยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

ขบวนการอนุรักษ์ เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ

แม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคกลาง และเป็นลำน้ำเพียงสายเดียวที่เหลือเลี้ยงชีวิตของชาว จ.สระบุรี ทำให้ชุมชนได้อาศัยน้ำในการทำเกษตรกรรม อุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม และอื่นๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งชาวสระบุรีก็คงจะใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเรื่อยไปโดยไม่เฉลียวใจว่า แม่น้ำกำลังประสบปัญหา ถ้าเมื่อกลางปี พ.ศ. 2547 เด็กนักเรียน 2 คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำไม่เกิดความสงสัยและเข้ามาถามอาจารย์อรรถมน เบสูงเนิน ว่า “ทำไมปลาในแม่น้ำถึงตาย?”

นั่นเองคือจุดเริ่มต้นของการก่อตั้ง ‘กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสัก’ โดยมีสมาชิกตั้งต้นเป็นนักเรียน 4 คนที่ร่วมมือกันทำกิจกรรมเฝ้าระวังคุณภาพแม่น้ำป่าสัก และต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2556 รวมเวลากว่า 9 ปี

พื้นที่ที่กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสักเฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำ ในปีแรก (พ.ศ. 2547) คือบริเวณชุมชนในเขต อ.เมือง จ.สระบุรี ก่อนจะค่อยๆ ขยายไปยังพื้นที่การเกษตรและพื้นที่อุตสาหกรรมตามลำดับ ซึ่งเป็นแผนงานที่ถูกวางไว้มาตั้งแต่สมัยรุ่นพี่ยังเป็นแกนนำ

จนปัจจุบัน พื้นที่เฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำของกลุ่ม ครอบคลุมระยะทางของแม่น้ำป่าสักกว่า 102 กิโลเมตร นับจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จ.ลพบุรี ถึงท่าน้ำวัดพะเยาว์ อ.เมืองสระบุรี จ.สระบุรี โดยกำหนดจุดตรวจวัดคุณภาพน้ำออกเป็น 4 สถานี คือ

1. พื้นที่ต้นน้ำ : เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
2. พื้นที่ทำการเกษตร : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคล้อ (จากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ถึงองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคล้อ อ.แก่งคอย)
3. พื้นที่อุตสาหกรรม : วัดท่าพง (จาก อ.แก่งคอย ถึง อ.เมืองสระบุรี)
4. พื้นที่ชุมชนเมือง วัดพะเยาว์ (จาก อ.เมืองสระบุรี ถึง อ.เสาไห้)

ในช่วงเดือนมิถุนายนมักจะเกิดน้ำเสีย
เนื่องจากเป็นหน้าฝน น้ำจะชะสารเคมีพวก
ไนเตรตและฟอสเฟตจากแปลงเกษตรลงสู่
แหล่งน้ำทำให้ปลาตาย

สืบทอดจากทุนเดิม สร้างเสริมคนทำงาน

การเฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ของกลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสักดำเนินการอย่างต่อเนื่องผ่านรุ่นสู่รุ่น โดยกลุ่มได้ดำเนินการเฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำของแม่น้ำป่าสักในพื้นที่ จ.สระบุรี อย่างเป็นระบบ โดยจะลงพื้นที่ตรวจวัดคุณภาพน้ำทุกๆ 15 วัน ใน 3 ด้าน คือ

- ด้านเคมี ตรวจวัดระดับไนเตรต ฟอสเฟต ค่าออกซิเจนละลายในน้ำ (DO : Disolved Oxygen) และค่า pH
- ด้านชีวภาพ ตรวจวัดสิ่งมีชีวิตในน้ำ
- ด้านกายภาพ ตรวจวัดสี อุณหภูมิ และตะกอนในน้ำ

เมื่อได้ข้อมูลทั้ง 3 ด้านมาแล้ว กลุ่มจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์คุณภาพน้ำ และเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานน้ำทิ้ง จากการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องกว่า 9 ปี ทำให้กลุ่มรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงของการที่น้ำเสียและปลาตาย ว่าเกิดจากการสร้างน้ำเสียจากกิจกรรมประจำวันในครัวเรือน เช่น น้ำทิ้งจากการสระผมและล้างจาน ฯลฯ มาเป็นอันดับหนึ่ง รองลงไป คือสารเคมีจากการเกษตรที่ไหลลงสู่แม่น้ำทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ และการปล่อยน้ำเสียจากพื้นที่อุตสาหกรรม

นอกจากนี้ ด้วยข้อมูลที่มีอยู่ ยังทำให้กลุ่มสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำป่าสักได้ รวมถึงสามารถพยากรณ์ถึงช่วงเวลาที่จะเกิดน้ำเสียได้อีกด้วย

“ในช่วงเดือนมิถุนายนมักจะเกิดน้ำเสียเนื่องจากเป็นหน้าฝน น้ำจะชะสารเคมีพวกไนเตรตและฟอสเฟตจากแปลงเกษตรลงสู่แหล่งน้ำทำให้ปลาตาย ซึ่งเคยเดือนชาวบ้านที่เลี้ยงปลากระชังแล้วทำให้เก็บปลาขึ้นในช่วงเดือนนี้ แต่บางคนก็ไม่เชื่อ เมื่อถึงเวลาเกิดปลาตายจริงๆ” อาจารย์อารมณ์ยกตัวอย่าง

กิจกรรมการเฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำนี้ นอกจากจะทำให้กลุ่มได้รู้ถึงสภาพปัญหาแล้ว ยังถือเป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่สมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ทำให้น้องๆ สมาชิกหลายคนได้ตระหนักและเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อแม่น้ำ และยังทำให้สมาชิกได้รู้จักภูมิณีเวศของจังหวัดสระบุรี เศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพไปด้วยในตัว จากคุณค่านี้ กลุ่มจึงได้ขยายผลความรู้ที่ได้ออกสู่วงกว้าง ด้วยการขับเคลื่อนงานภายใต้การหนุนเสริมของโครงการปลูกใจรักโลกในเวลาต่อมา

เราต้องจัดสรรเวลาให้ดีขึ้น ในชั่วโมงเรียนก็
ตั้งใจเรียนมากขึ้น ก่อนงานค่ายจะรับทำการบ้าน
ให้เสร็จภายในคืนนั้น บางทีทำการบ้านถึง
ตี 2 กลับจากค่ายก็ต้องมาอ่านหนังสือทบทวน
บทเรียน

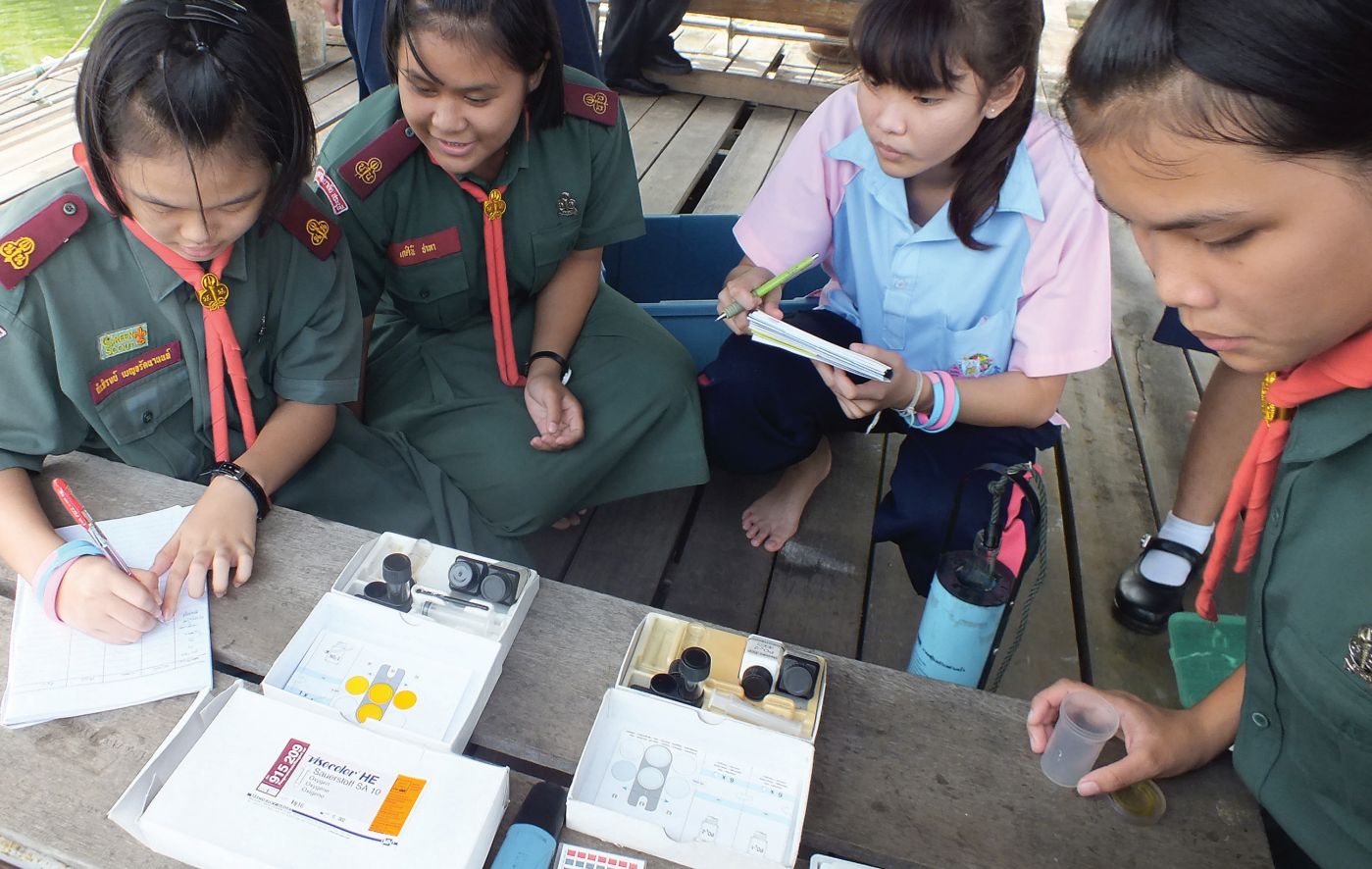
ต่อยอดความรู้ ร่วมกอบกู้สายน้ำ

ด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการขยายองค์ความรู้และสร้างเครือข่าย
ความร่วมมือในวงกว้าง กลุ่มจึงได้จัดทำโครงการในชื่อเดียวกับกลุ่มว่า ‘โครงการ
เยาวชนรักษ์ป่าสัก’ และเข้าร่วมกับโครงการปลูกใจรักโลก เพื่อขยายองค์ความรู้
เรื่องการตรวจวัดคุณภาพน้ำสู่เยาวชนและชุมชนในพื้นที่ โดยมุ่งสร้างให้เยาวชน
คนรุ่นใหม่มีจิตสำนึกอนุรักษ์และมีทักษะกระบวนการติดตามคุณภาพน้ำ สร้าง
เครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำทั้งกับเยาวชนในโรงเรียนและโรงเรียนเครือข่าย
ให้เยาวชนเครือข่ายเป็นผู้ไปถ่ายทอดและชักชวนผู้ปกครองในครัวเรือนให้ลดการ
ใช้สารที่ก่อให้เกิดมลภาวะ ใช้สารที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นครัวเรือน
ต้นแบบในการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งทั้งหมดนี้ถูกดำเนินผ่านหลายๆ กิจกรรม อาทิ

กิจกรรมการเฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำ ซึ่งเป็นกิจกรรมหลัก และ
มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดมา

กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ด้วยตระหนักว่าการแก้ไขคุณภาพน้ำ
ต้องเริ่มต้นจากตัวของเราเอง ทำให้กลุ่มมีการศึกษาหาวิธีแก้ปัญหาน้ำเสียจาก
หลากหลายช่องทาง ทั้งจากแหล่งวิทยากรและปราชญ์ชาวบ้าน ก่อนจะมีการ
หารือและสรุปแนวคิดร่วมกันว่าต้องจัดทำแหล่งเรียนรู้ของชุมชนขึ้น จนนำมาสู่การ
จัดตั้ง ‘แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ’ ขึ้นภายในโรงเรียน
สวนกุหลาบวิทยาลัย สระบุรี เพื่อทดลองแก้ปัญหาน้ำเสียในพื้นที่โรงเรียน อันนำ
ไปสู่ความรู้ต้นแบบในการแก้ปัญหา และใช้เป็นฐานการเรียนรู้ของเยาวชนใน
โรงเรียนและชุมชน ผ่านฐานกิจกรรมมากมาย เช่น ฐานพึ่งพาตนเอง, ฐานน้ำหมัก
จุลินทรีย์ชีวภาพชนิดน้ำและชนิดก้อน สำหรับใช้แก้ปัญหาเน่าเสีย, ฐานความรู้
ด้านคุณภาพน้ำ, ฐานความหลากหลายทางชีวภาพ รวมไปถึงฐานน้ำหมักธรรมชาติ

ที่เป็นการทำน้ำยาอเนกประสงค์และสบู่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาการปล่อยฟอสเฟตและไนเตรดจากการอาบน้ำและล้างจานในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ เป็นต้น

นอกจากนี้ ด้วยเล็งเห็นว่าน้ำเสียเป็นปัญหาระดับจังหวัด โรงเรียนจึงได้หนุนเสริมความรู้แก่นักเรียน โดยการบรรจุวิธีการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนเลยทีเดียว โดยให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจาก ม.1 เรียนรู้ภาคทฤษฎี ม.2 เรียนรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ส่วน ม.3 ให้คิดทำโครงงานเสนอ รวมไปถึงการเผยแพร่ความรู้ของกลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสักให้แก่เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่สนใจผ่านกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน อาทิ กิจกรรมชุมนุมวิทยาศาสตร์ กิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น

กิจกรรมการสร้างแนวร่วม ดังที่กล่าวไปแล้วว่า การที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนให้เห็นความสำคัญของแม่น้ำและนำไปสู่การร่วมกันแก้ปัญหาแม่น้ำเสีย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนร่วม ทั้งระดับเยาวชน ชุมชน และหน่วยงานในระดับจังหวัด ซึ่งกลุ่มก็ได้ใช้ศักยภาพและความรู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาร่วมกับคำแนะนำของอาจารย์ ดำเนินงานในส่วนนี้ผ่านทางกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ

- กิจกรรมอบรมให้ความรู้การตรวจวัดคุณภาพน้ำและวิธีการบำบัดน้ำให้แก่แก่นักเรียนชั้น ม.2 และ ม.3 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สระบุรี จำนวน 120 คน ซึ่งเป็นรูปแบบการส่งต่อความรู้และพัฒนาศักยภาพจากรุ่นพี่แกนนำสู่รุ่นน้อง โดยน้อง ม.2 จะได้รับการฝึกการสื่อสาร ทำหน้าที่เป็นวิทยากรฐานเรียนรู้และเป็นพี่เลี้ยงให้น้อง ม.1 ขณะที่พี่ ม.3 จะเป็นผู้ประสานงานจัดงานค่ายทั้งหมด

เด็กๆ พยายามเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพน้ำ
ในแม่น้ำป่าสัก ส่งผ่านข้อมูลให้ครูและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ถูกต่อว่ากลับมาว่า
「ไม่น่าเชื่อถือ เพราะเป็นงานที่เด็กๆ ทำ」

- กิจกรรมครัวเรือนรักษาน้ำ เพื่อขยายองค์ความรู้สู่นักเรียนชั้น ม.3 ของ
เครือข่ายชุมชนวัดท่าช้างใต้และเครือข่ายชุมชนวัดท่าหัว ให้นำความรู้ไปปรับใช้ที่
ครัวเรือนของตนเอง พร้อมไปกับขยายผลสู่ผู้ปกครอง

- กิจกรรมจัดอบรมให้ความรู้การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำแม่น้ำป่าสัก สู่นักเรียน
แกนนำในโรงเรียนเครือข่าย 5 โรงเรียน อันได้แก่ โรงเรียนเส้าไห้ (วิมลวิทยานุกูล),
โรงเรียนสุธีรวิทยา, โรงเรียนห้วยบง, โรงเรียนวัดโนนสภาราม และโรงเรียนวัดท่าหัว
กิจกรรมดังกล่าว สมาชิกของกลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด โดยมีการแบ่งบทบาท
หน้าที่และกำหนดผู้รับผิดชอบงานอย่างชัดเจนตามความถนัดของแต่ละคน ซึ่ง
ด้วยความที่เรียนและทำกิจกรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกแต่ละคน
ต่างสนิทสนม รู้ถึงศักยภาพและความถนัดของเพื่อนแต่ละคนเป็นอย่างดี และเมื่อ
เกิดปัญหา ก็สามารถเปิดอกคุยกันได้อย่างสนิทใจ

การรวมกลุ่มทำงานไม่ใช่ปัญหาสำหรับกลุ่ม แต่ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ
การแบ่งเวลาระหว่างเรียน-เล่น-ทำกิจกรรม แต่กระนั้นสมาชิกส่วนใหญ่ก็สามารถ
บริหารจัดการได้ดีในระดับหนึ่ง เช่นที่ ธัญชนก โสภาคดิษฐ์ หรือ ‘ใบตอง’ เล่าให้ฟังว่า

“จริงๆ ก็อยากอ่านนิยายบ้าง อยากเล่นเกม แต่ก็กลัวผลที่ตามมาคือ
สอบตก ทำให้เราต้องจัดสรรเวลาให้ดีขึ้น ในช่วงโมเรียนก็ตั้งใจเรียนมากขึ้น ก่อน
งานค่ายจะรีบทำการบ้านให้เสร็จภายในคืนนั้น บางทีทำการบ้านถึงตี 2 กลับจาก
ค่ายก็ต้องมาอ่านหนังสือทบทวนบนเรียน”

ส่งผ่านข้อมูลความรู้ สร้างความร่วมมือกับชุมชน

นอกจากการจัดค่ายเพื่อขยายแนวร่วมเยาวชนทั้งในโรงเรียนและในชุมชน
แล้ว กลุ่มยังมีการส่งต่อและขยายองค์ความรู้ออกไปสู่ระดับชุมชนและระดับจังหวัด
เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือขนาดใหญ่ที่พร้อมจะช่วยกันรักษาแม่น้ำป่าสัก
อีกด้วย

โดยกลุ่มเยาวชนได้ส่งผ่านข้อมูล ทั้งส่งให้แก่ชุมชนโดยตรงและส่งผลการวิเคราะห์การตรวจวัดคุณภาพน้ำให้แก่ภาคีและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพน้ำต่อไป อาทิ สิ่งแวดล้อมจังหวัด, องค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้างใต้, องค์การบริหารส่วนตำบลดาวเรือง ฯลฯ รวมไปถึงส่งผ่านข้อมูลให้แก่สื่อมวลชนท้องถิ่น เช่น สระบุรีเคเบิล วิทย์ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกจากการส่งผ่านข้อมูลทางเดียวแล้ว กลุ่มยังมีการขยายผลองค์ความรู้ในรูปแบบของการร่วมกิจกรรมประชาสัมพันธ์และเวทีที่ประชุมอีกด้วย เช่น กลุ่มได้มีโอกาสจัดแสดงนิทรรศการในงานสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสระบุรี, เข้าร่วมการประชุมภาคีเครือข่ายสิ่งแวดล้อม อันประกอบด้วย 5 ภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และภาคเอกชน แต่ก็ยังมีหน่วยงานบางแห่ง รวมถึงบุคคลบางกลุ่มยังไม่ค่อยยอมรับสิ่งที่กลุ่มได้ลงมือทำ

“เด็กๆ พยายามเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพน้ำในแม่น้ำป่าสัก ส่งผ่านข้อมูลให้ครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ถูกต่อว่ากลับมาว่า ไม่น่าเชื่อถือ เพราะเป็นงานที่เด็กๆ ทำ” อาจารย์อารมณเฒ่าถึงอุปสรรคที่กลุ่มต้องประสบ

แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีบางส่วนที่ไม่ยอมรับ แต่ด้วยความตั้งใจจริง ความตั้งใจดี และข้อมูลที่มีศักยภาพของกลุ่ม รวมทั้งการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ก็ได้สร้างความเข้าใจแก่หลายฝ่าย ทำให้เห็นภาพสถานการณ์และดึงดูดให้ภาคีเครือข่ายอีกจำนวนไม่น้อยเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายรักษาน้ำ เพื่อขับเคลื่อนงานการปกป้องแม่น้ำป่าสักอย่างเข้มแข็งร่วมกัน เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดสระบุรี, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4, ศูนย์อำนวยการประชาสัมพันธ์จังหวัดสระบุรี, ชุมชนปากข้าวสาร อ.เมือง, ชุมชนยุคลธร อ.เมือง, ชุมชนวัดท่าวีว อ.เฉลิมพระเกียรติ, ชุมชนท่าช้างใต้ อ.เสาไห้ จ.สระบุรี, ชมรมสิ่งแวดล้อมจังหวัดสระบุรี, ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตร, มูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, มูลนิธิกองทุนไทย รวมไปถึงเครือข่ายครอบครัวกลุ่มเยาวชนรักษাপ่าสักเองก็มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางจังหวัดที่ให้ความเชื่อถือข้อมูลของกลุ่มเยาวชนรักษাপ่าสักอย่างมาก จนถึงขนาดที่ว่าเมื่อมีวาระเรื่องการแก้ปัญหาแม่น้ำป่าสักของจังหวัดครั้งใด กลุ่มก็จะได้รับเชิญไปให้ข้อมูลสถานการณ์คุณภาพน้ำอยู่เสมอเลยทีเดียว

รวมพลังปกป้องป่าสัก ด้วยความรักและความรู้

การทำโครงการในครั้งนี้ นอกจากกลุ่มเยาวชนรักษাপ่าสักจะได้พัฒนาตัวเองทั้งด้านความรู้ความสามารถและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการตรวจวัดคุณภาพน้ำ รวมถึงทักษะการทำการกระบวนการกลุ่ม การถ่ายทอดความรู้ และการทำงานเป็นทีมแล้ว

การที่กลุ่มเป็นหน่วยเฝ้าระวังคุณภาพแม่น้ำปาลักให้แก่ชุมชน สามารถเสนอแนวทางการแก้ปัญหาได้อย่างชัดเจน ทั้งยังมีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำและการบำบัดน้ำอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การซัก การล้าง การทำความสะอาดร่างกาย ฯลฯ ทำให้กลุ่มได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากโรงเรียนชุมชนและสังคม โดยเฉพาะชุมชนที่เกิดความรู้สึกว่าสามารถพึ่งพากกลุ่มเยาวชนได้ในเรื่องของน้ำ และยังได้เห็นการทำงานของกลุ่ม ก็ได้สร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนเกิดความสนใจในการตรวจวัดคุณภาพน้ำและเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม โดยการตั้งหน่วยรับเรื่องร้องเรียนและหน่วยตรวจวัดคุณภาพน้ำขึ้นอย่างเป็นระบบ และจะทำการแจ้งแก่กลุ่มทันทีเมื่อพบเห็นปัญหาเกิดขึ้นกับสายน้ำ

ณ ปัจจุบัน กลุ่ม ชุมชน และเครือข่าย 5 โรงเรียน ได้ร่วมกันเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริเวณแม่น้ำปาลักที่ไหลผ่าน จ.สระบุรี อย่างเข้มข้น และได้มีการเพิ่มจุดสำรวจ ติดตาม และเฝ้าระวังคุณภาพน้ำเพิ่มขึ้นอีก 2 สถานี พร้อมจุลินทรีย์ชีวภาพชนิดน้ำและชนิดก้อนที่พร้อมจะแก้ไขปัญหา น้ำเบื้องต้นทันทีที่ตรวจพบความผิดปกติ

ทั้งหมดทั้งมวลได้ส่งผลให้การตรวจวัดล่าสุด คุณภาพน้ำของแม่น้ำปาลักทั้ง 4 สถานีถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงดี อาจมีบ้างบางจุดที่มีค่าไนเตรตสูง ทำให้พีชน้ำเจริญเติบโตได้ดี ส่งผลให้ค่า DO ต่ำ (Dissolved Oxygen : ปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ) เนื่องจากพีชน้ำเหล่านี้จะไปแย่งออกซิเจนในน้ำที่สัตว์น้ำใช้ในการหายใจ ซึ่งอาจส่งผลให้น้ำเน่าเสียได้

๓
 ขณะนี้โรงเรียน...มีเยาวชนและผู้ปกครองที่
 มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม...ร่วมกันพัฒนา
 แม่น้ำป่าสักให้เป็นแม่น้ำสวย น้ำใส ปลาชุม
 ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนผู้ใช้น้ำได้
 อย่างปราศจากมลพิษ

แต่อย่างไรก็ตาม การทำงานตลอดระยะเวลา 9 ปีที่ผ่านมาได้บอกเราให้รู้แล้วว่า ไม่ว่าจะอย่างไร กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสักจะยังคงขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ และฟื้นฟูแม่น้ำป่าสักอย่างต่อเนื่อง ผ่านการส่งต่อความรู้ จิตสำนึกที่ดีและความรักในทรัพยากรพื้นถิ่นจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องตลอดไป

แม้วันนี้คุณภาพน้ำในแม่น้ำป่าสักจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้น มีแนวร่วมเครือข่ายคนรุ่นใหม่มากมายที่พร้อมจะร่วมแรงร่วมใจกับกลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสักในการอนุรักษ์สายน้ำ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ภาคส่วนที่มีบทบาทที่สุดอย่างครัวเรือน ยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่กลุ่มและแนวร่วมจะต้องหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และดึงให้ครัวเรือนในพื้นที่หันมาร่วมอนุรักษ์สายน้ำอย่างจริงจัง

ถือเป็นความท้าทายที่รอให้เด็กน้อยหัวใจใหญ่กลุ่มนี้สู้ต่อไป เพื่อลำน้ำของแผ่นดินเกิดที่สวยงาม และเพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทุกๆ คน

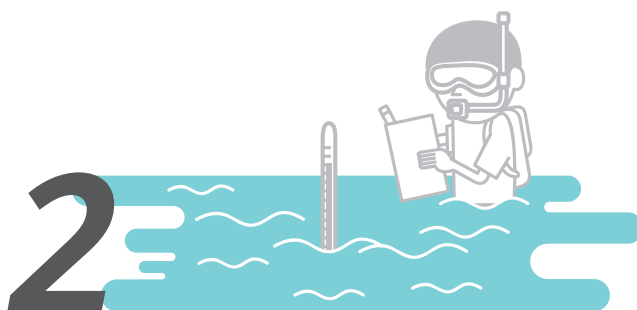

สรุปขั้นตอนการทำงาน

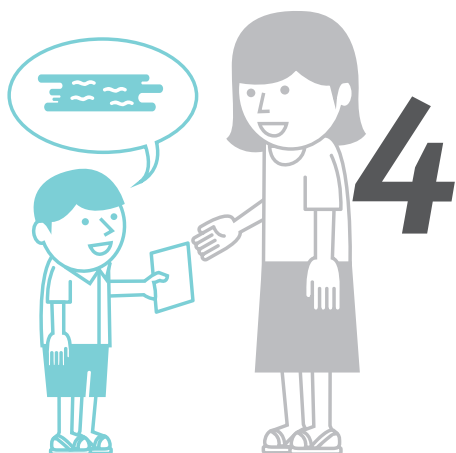

มีการปล่อยน้ำทิ้งจากครัวเรือน
น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม
และภาคการเกษตร

เฝ้าระวังและตรวจวัดคุณภาพน้ำ

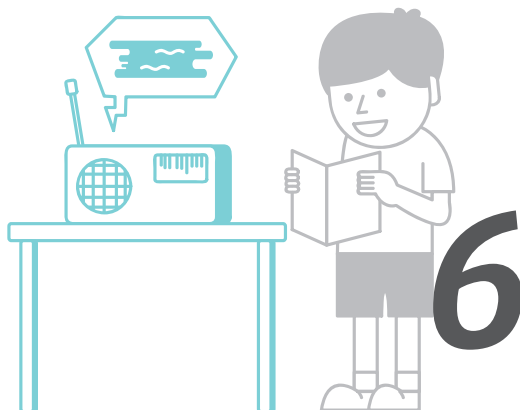
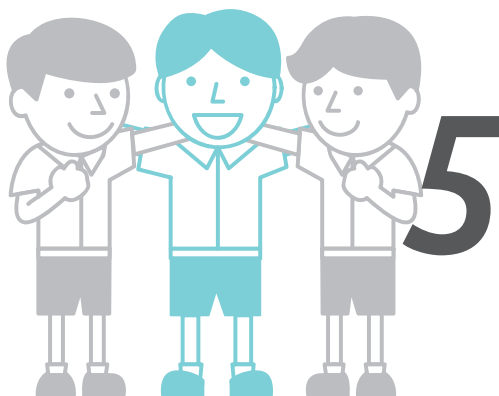

พัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้
สร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

สร้างแนวร่วมกับชุมชนและหน่วยงาน
เผื่อระวังแม่น้ำป่าสัก

ร่วมมือรวมพลัง

ส่งผ่านความรู้ข้อมูลคืนชุมชน

สิ่งที่ได้เรียนรู้

กานต์ธิดาศีตติสาร (โมเม)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

“การได้เห็นอาจารย์และรุ่นพี่ที่ทำโครงการ มีความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้มาเข้าโครงการจนสามารถบริหารจัดการงานและจัดการคนได้ต่างๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน นอกจากนี้ยังได้ฝึกการเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการทำผลิตภัณฑ์ชีวภาพและการวิเคราะห์คุณภาพน้ำรู้จักแบ่งเวลาและมีความรับผิดชอบมากขึ้น”

กัณภรณ์ เบญจรัตนานนท์ (เปา)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

“ผลที่เกิดขึ้นเมื่อเปาได้เข้าร่วมโครงการคือมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ได้ทักษะต่างๆ เช่นกระบวนการทำงานการจัดค่ายอบรมด้านสิ่งแวดล้อมการคิดวิเคราะห์ และสามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้การทำผลิตภัณฑ์ชีวภาพและการวิเคราะห์คุณภาพน้ำได้”

ธัญชนก ไสภาคิษฐ์ (ใบตอง)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

“มีอาจารย์เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อสังคม นอกจากนี้ยังได้ทักษะการประสานงานชุมชน และสามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้การทำผลิตภัณฑ์ชีวภาพและการวิเคราะห์คุณภาพน้ำได้”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

อาจารย์อารมณ เบื้องเนิน (ครูเบ)
โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จ.สระบุรี

มีบทบาทหนุนเสริมการทำงานของ
กลุ่มเยาวชน ให้อิสระในการคิดและ
การวางแผนทำงานของเด็กๆ ชวน
วิเคราะห์สรุปผลการตรวจวัดคุณภาพ
น้าบนฐานเหตุและผล ให้คำปรึกษา
พาเยาวชนไปเรียนรู้กับหน่วยงาน
ต่างๆและอำนวยความสะดวกในการ
เดินทางของเยาวชน

“พระเจ้าอยู่หัวทรงงานหนักเพื่อให้
ประชาชนชาวไทยสามารถอยู่ได้อย่าง
พอเพียง หากมีโอกาสได้แบ่งเบาภาระ
พระองค์ท่าน แม้เพียงน้อยนิดก็ตั้งใจ
จะทำตามแนวพระราชดำริ”

โครงการเยาวชนรักษ์ป่าสัก

โดย : กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสัก
โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จ.สระบุรี

หัวหน้าโครงการ

นางสาวกานต์ธิดา ศีตีสาร

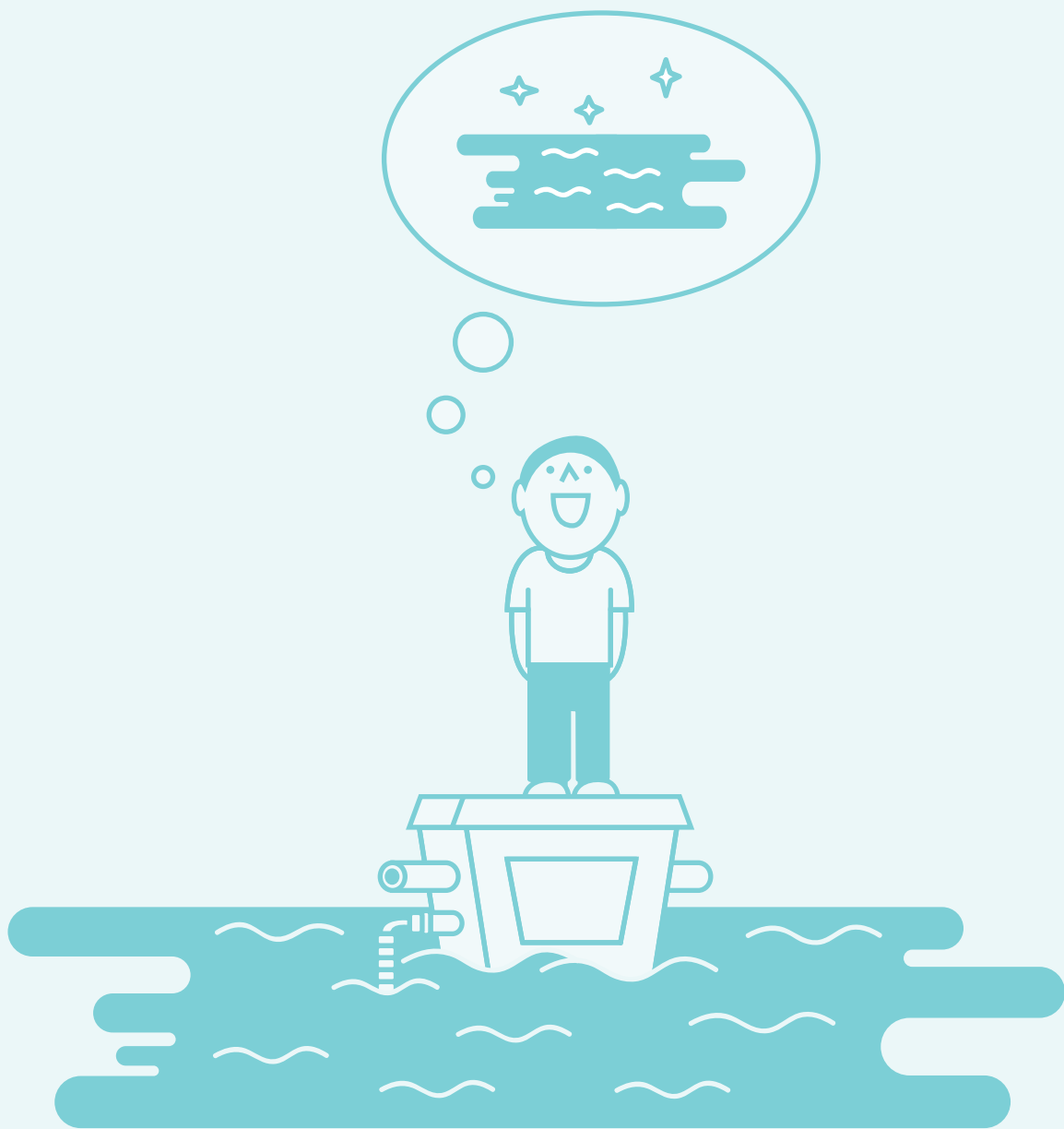
คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวกันต์ภิรมย์ เบญจรัตนานนท์
2. นางสาวธัญชนก ไสภาคดิษฐ์
3. นางสาวธนภรณ์ กัลยาณมิตร
4. นางสาวสรวส สายบัว
5. นางสาวสุชัญญา นิลกำแหง
6. นางสาวณัฏชา นามเคน
7. นางสาวศิริพร เกสรทอง
8. นางสาวสโรชนี ไหลสกุล
9. นางสาวฐิติรัตน์ รูปสม
10. นางสาวนุสรา บัวบาน
11. นางสาวสุนิสา พรอินทร์
12. นางสาวพัชรภรณ์ ไผ่พวง
13. นางสาวขวัญหทัย เพิ่มความสุข

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์อารมณ เบื้องเนิน
โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จ.สระบุรี

13

แม่น้ำสดใส ด้วยหัวใจนักอนุรักษ์

โดย : กลุ่มยุทธศาสตร์คุณภาพแม่น้ำประแสร์แห่งเทศบาล
ตำบลเมืองแกลง โรงเรียนแกลง “วิทยสตาร” จ.ระยอง

การดำเนินงานในสายอนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืนนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้
จากกิจกรรมขนาดใหญ่เพียงกิจกรรมเดียวหรือสองกิจกรรม แต่อยู่ที่กิจกรรม
เล็กๆ ที่ถูกขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

ดังเช่นที่ อ.แกลง ในวันนี้ จากที่แม่น้ำสายสำคัญเคยเน่าเสียอย่างหนัก
ด้วยแรงขับเคลื่อนของชุมชนและการสานต่อการเฝ้าระวังโดยกลุ่มเยาวชนใน
พื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้แม่น้ำสายนั้นค่อยๆ ฟื้นคืนสู่ความสดใสอีกครั้ง

ขอชวนคุณเดินทางสู่ระยองอี ไปดูว่าเยาวชนกลุ่มที่ว่านั้นเขาช่วยให้
แม่น้ำของเขากลับฟื้นคืนมาได้อย่างไร

เฝ้าระวังแม่น้ำประแสร์ จากรุ่นสู่รุ่น

แม่น้ำประแสร์ถือเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวแกลงมานับแต่อดีต ทำให้ชาวแกลงได้อาศัยน้ำในการอุปโภคบริโภค ทำการเกษตร และทำประมง แต่จากสายน้ำที่เคยสวยใสให้หลายชุมชนได้ใช้ประโยชน์มายาวนานในปี พ.ศ. 2545 แม่น้ำประแสร์กลับแปรเปลี่ยนเป็นสีดำ ส่งกลิ่นเหม็น มีขยะและเศษปฏิกูลลอยฟุ้ง โดยเฉพาะช่วงที่ไหลผ่านเทศบาลตำบลเมืองแกลง เป็นช่วงที่ประสบปัญหาหนักที่สุด ทำให้ชาวแกลงไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำได้ดังเก่า ชาวประมงหาปลาหากุ้งได้น้อยลง ซึ่งจากการศึกษาหาข้อมูลพบว่า สาเหตุที่ทำให้น้ำเสียเกิดจากการปล่อยน้ำทิ้งจากครัวเรือนและน้ำล้างตลาดสดลงสู่แม่น้ำโดยไม่มีบำบัด รวมไปถึงการขีดเลนลงสู่แม่น้ำหลังจากการจับกุ้งก็เป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญ

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ชาวแกลงเห็นว่าหากไม่ช่วยกันแก้ไขก็จะทำให้น้ำเน่าเสียมากขึ้น เทศบาลตำบลเมืองแกลงจึงได้จับมือกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ร่วมฟื้นฟูแม่น้ำประแสร์ให้กลับมาเหมือนดังเดิม โดยเทศบาลได้ออกเทศบัญญัติ พ.ศ. 2549 ให้บ้านเรือนที่สร้างใหม่ต้องติดตั้งถังดักไขมัน

ไปพร้อมๆ กับรณรงค์ให้บ้านเรือน ร้านอาหาร และโรงเรียนที่อยู่ดั้งเดิม ติดตั้งถังดักไขมันในระบบระบายน้ำเสีย โดยเทศบาลจะมีบริการดักไขมันออกจากถังให้ทุกเดือน

นอกจากนั้น อีกหนึ่งกลไกสำคัญในการร่วมฟื้นฟูแม่น้ำประแสร์ก็คือ การเฝ้าระวังคุณภาพแม่น้ำ ซึ่งนักเรียนโรงเรียนแก่ง “วิทยสถานาร” เป็นหนึ่งกลุ่มที่ได้ร่วมทำหน้าที่เฝ้าระวังคุณภาพน้ำมาอย่างต่อเนื่อง และมีการสานต่อจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง จนในปี พ.ศ. 2552 ได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นอย่างเป็นทางการในชื่อ ‘กลุ่มยุวทูตคุณภาพแม่น้ำประแสร์แห่งเทศบาลตำบลเมืองแก่ง’ และต่อมาได้จัดทำโครงการในชื่อเดียวกันกับชื่อกลุ่ม และเข้าร่วมโครงการปลูกใจรักโลก ในเวลาต่อมา

“อยากดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของเรา เพราะแม่น้ำประแสร์เป็นแม่น้ำสายหลักของชุมชนเราที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ดังนั้นเราต้องช่วยกันดูแล” สุชาดา ทรัพย์เมือง หรือ ‘น้ำฝน’ แกนนำกลุ่มกล่าวถึงปณิธานในการทำงานของกลุ่มยุวทูต

โดยการทำโครงการครั้งนี้ เด็กๆ วางเป้าหมายของโครงการยุวทูตคุณภาพแม่น้ำประแสร์แห่งเทศบาลตำบลเมืองแก่งไว้ ว่าอยากให้คนในชุมชนเข้าใจสาเหตุที่ทำให้แม่น้ำเสีย และตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำประแสร์ และหันมาช่วยกันดูแลรักษาโดยปรับคุณภาพน้ำทั้งก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

พยายามให้เด็กๆ ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม โดยที่เราไม่ได้ลงไปควบคุม แต่ให้เขาเรียนรู้ด้วยตัวเอง

กลุ่มยุวทูตคุณภาพแม่น้ำประแสร์แห่งเทศบาลตำบลเมืองแก่งเป็นกำลังหลักในการเฝ้าระวังคุณภาพแม่น้ำประแสร์โดยกลุ่มจะออกตรวจวัดและเก็บข้อมูลคุณภาพน้ำทุกๆ 2 เดือนใน 4 จุด คือ ทะเลน้อย, แหลมท่าตะเคียน, ศาลาต้นโพธิ์ และสะพานโรงเลื่อย โดยมี อาจารย์รัชณี พรหมจันทร์ หรือ ‘ครูจุ๋ม’ ซึ่งได้นำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในรายวิชาที่รับผิดชอบในโรงเรียน เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอนวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ รวมไปถึงออกแบบกระบวนการเรียนรู้และการสรุปผลให้แก่ลูกศิษย์ในกลุ่มจากรุ่นสู่รุ่น

“กิจกรรมเฝ้าระวังเราทำเป็นปกติอยู่แล้ว แต่ช่วงหลังๆ เด็กชุดใหม่มีความสนใจอยากเรียนรู้ แต่ขาดทักษะกระบวนการ แกนนำรุ่นพี่จึงมีความคิดว่า เราควรให้ห้องๆ ได้เรียนรู้โดยทำเป็นฐานเรียนรู้ก่อนลงพื้นที่จริง” ครูจุ๋มกล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องของกลุ่ม ที่ต้องฝึกทักษะความชำนาญก่อนลงพื้นที่เฝ้าระวังจริง ซึ่งทำให้เยาวชนกลุ่มนี้มีโอกาสในการสร้างคนรุ่นใหม่ และปรับปรุงการกำจัดไขมันจากครัวเรือนในจุดที่ยังมีปัญหา

การลงพื้นที่ในแต่ละครั้งจะมีรุ่นพี่ในกลุ่มอย่าง จีราพร รอดหลัก หรือ 'นิว', ดรรชนี พรหมจันทร์ หรือ 'ข้าวฟ่าง' และน้ำฝน เป็นแกนนำหลักในการนำกระบวนการ โดยก่อนการลงพื้นที่ที่ตรวจวัดและเก็บข้อมูลคุณภาพน้ำ แกนนำจะมีการประชุม วางแผน แบ่งบทบาทหน้าที่ และเตรียมอุปกรณ์การตรวจวัด โดยการลงพื้นที่ทุกครั้ง เทศบาลจะสนับสนุนพาหนะรถรางพร้อมเจ้าหน้าที่พลขับ บริการพาน้องๆ ลงพื้นที่ ทำกิจกรรม

จนเมื่อถึงกำหนดนัดหมายลงพื้นที่ แกนนำจะทำความเข้าใจและแจกแจง รายละเอียดให้แก่้องๆ ก่อนแบ่งน้องๆ ออกเป็น 4 กลุ่ม กระจายออกตรวจวัด คุณภาพน้ำในพื้นที่ 4 จุด โดยแต่ละจุดจะเก็บข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลคุณภาพน้ำ 2 ด้าน คือ ทางชีวภาพ โดยใช้วิธีนับก๊อบสลายน้ำ และทางเคมี โดยตรวจวัดค่า pH ค่า DO (ออกซิเจนละลายน้ำ) และค่าความขุ่น กับอีกส่วนคือ ข้อมูลชุมชน โดยการ สัมภาษณ์ชุมชนในละแวกริมน้ำ ทำข้อมูลชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาแม่น้ำ ของชุมชน

หลังจากลงพื้นที่เก็บข้อมูลแล้ว กลุ่มจะนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละจุดมา นำเสนอ ช่วยกันวิเคราะห์ และสรุปผลที่โรงเรียน โดยนิวจะเป็นคนนำกระบวนการ สอนการวิเคราะห์และการพล็อตกราฟ ส่วนข้าวฟ่าง น้ำฝน และแกนนำคนอื่น จะเป็นพี่เลี้ยงสอนน้องในกลุ่มย่อย ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสรุปผลนี้ จะถูกส่งต่อให้เทศบาลตำบลเมืองแกลงใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนฟื้นฟูและ ฝักระวังแม่น้ำประแสร์ต่อไป

ตัวแทนนำเองและน้องๆ เขาได้เรียนรู้อย่าง มีความสุข สนุกกับการอยากลงมือทำอย่าง แท้จริง

อนึ่ง จากการที่ต้องเป็นผู้นำพาน้องๆ ตรวจวัดคุณภาพน้ำบ่อยครั้ง ก็ได้ทำให้นิว ข้าวฟาง และน้ำฝน เกิดทักษะและสามารถถ่ายทอดความรู้กระบวนการนักสืบสายน้ำ การตรวจวัดคุณภาพน้ำ และการใช้อุปกรณ์ให้แก่รุ่นน้องได้อย่างคล่องแคล่ว

ในส่วนของปัญหาที่พบบ่อย คือการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละจุดไม่ครบ ทำให้บางจุดไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ตามที่ตั้งใจไว้ หรือการเปลี่ยนจุดสำรวจโดยไม่ได้แจ้งเส้นทาง ทำให้ต้องเสียเวลาวนหาสถานที่ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่แกนนำได้เรียนรู้จากการลงมือทำกิจกรรม

“ก่อนออกสำรวจแต่ละครั้งควรเช็คอุปกรณ์แต่ละกล่องให้ครบ เด็กต้องมีความแม่นยำในการใช้เครื่องมือแต่ละอย่าง รู้การขึ้นลงของน้ำ เน้นให้เด็กๆ ใช้ทักษะการสังเกต และมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และชุมชนให้มาก เหล่านี้คือสิ่งที่พยายามให้เด็กๆ ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม โดยที่เราไม่ได้ลงไปควบคุม แต่ให้เขาเรียนรู้ด้วยตัวเอง” ครูจ๋วยกล่าวด้วยรอยยิ้ม

ต่อยอด ‘ถึงดักไขมัน’ ด้วย ‘ถึงไบโอจุลินทรีย์’

ถึงแม้เทศบาลจะสนับสนุนให้บ้านเรือนและร้านอาหารติดตั้งถึงดักไขมัน แต่จากการสังเกตบ่อน้ำทิ้งสุดท้ายของถึงดักไขมันก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ กลุ่มพบว่ายังมีคราบไขมัน มีฟองอากาศลอยเหนือน้ำ มีกลิ่นเหม็น และบริเวณท่อระบายน้ำทิ้งของชุมชน 4 จุด พบว่าน้ำยังมีสีดำ การทำให้คนในชุมชนปรับคุณภาพน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำจึงเป็นโจทย์หนึ่งในการทำโครงการ ประกอบกับทุนเดิมที่แกนนำซึ่งเรียนในสายวิทย์-คณิต และครูจ๋วยเองซึ่งสอนวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว จึงมีแนวคิดอยากปรับคุณภาพน้ำทิ้งจากบ่อดักไขมันให้ดีขึ้นก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ ด้วยการสร้างถังระบบบำบัดน้ำทิ้งขึ้นมาใหม่

เริ่มต้น ครูจ๋วยและแกนนำได้มานั่งล้อมวงพูดคุยเพื่อวางแผนกระบวนการทำงาน โดยเริ่มจากกำหนดจุดสำรวจและลงพื้นที่เก็บข้อมูลคุณภาพน้ำทิ้งจากบ่อดักไขมัน 3 จุด คือ บ้านเรือน โรงเรียน และร้านอาหาร เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง

คนในชุมชนไม่เข้าใจกระบวนการนี้ เราจึงใช้เด็กเป็น ช่องทาง ทำกิจกรรมกับเด็ก ให้เด็กวาดภาพระบายสี พ่อแม่ก็จะเริ่มมาสนใจกิจกรรมเพราะต้องมาดูลูก

ซึ่งพบว่าคุณภาพน้ำมีค่าต่ำกว่ามาตรฐานน้ำทิ้ง ไม่ผ่านตามกฎหมายมาตรฐาน
คุณภาพน้ำทิ้งปี พ.ศ. 2539

เมื่อได้ข้อมูลยืนยันแน่ชัด เด็กๆ จึงได้ช่วยกันออกแบบและประดิษฐ์
‘ถังไบโอจุลินทรีย์ลดปริมาณไขมันเพิ่มก๊าซออกซิเจน’ ประกอบด้วยถัง 4 ใบ ที่เป็นการ
ประยุกต์ต่อยอดจากถังดักไขมันแบบเดิม แต่ใช้น้ำหมักจุลินทรีย์หยดเพื่อช่วยบำบัดน้ำ
ให้ดียิ่งขึ้น จนเมื่อประดิษฐ์เสร็จจึงได้นำไปทดลองติดตั้งแทนถังบำบัดไขมันเดิม
ก่อนตรวจสอบคุณภาพน้ำทิ้งหลังผ่านระบบ และนำผลคุณภาพน้ำมาเปรียบเทียบกัน

ก่อนจะพบว่า คุณภาพน้ำมีค่าไม่ต่างกันมาก

กลุ่มจึงได้ปรับปรุงถังและทดลองทำซ้ำหลายรอบ จนผลการตรวจคุณภาพน้ำ
ครั้งล่าสุดพบว่า น้ำทิ้งมีปริมาณไขมันลดลง มีก๊าซออกซิเจนมากขึ้น และผ่าน
มาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้งปี พ.ศ. 2539

อย่างไรก็ตาม ถังไบโอจุลินทรีย์ฯ ที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้ยังมีขนาดใหญ่และ
เคลื่อนย้ายลำบาก กลุ่มจึงอยากปรับปรุง ผนวกส่วนประกอบของถังดักไขมันให้อยู่
ภายในถังเดียวกัน เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานจริงตามครัวเรือน ซึ่งนักประดิษฐ์
น้อยก็ได้กำลังพัฒนากันต่อยอดกันอย่างขะมักเขม้น

การแก้ปัญหาด้วยการนำความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์มาประดิษฐ์
นวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้น่าสนใจให้แก่ชุมชนในครั้งนี้ ถือเป็นผลสำเร็จ
ที่เป็นรูปธรรมน่าภูมิใจ และมากกว่านั้นคือ เยาวชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้จาก
การลงมือทำจริง ซึ่งเป็นภาพที่ครูผู้เห็นแล้วก็อดยิ้มไม่ได้

“ครูเฝ้าสังเกตทั้งตัวแกนนำเองและน้องๆ เขาได้เรียนรู้อย่างมีความสุข
สนุกกับการอยากลงมือทำอย่างแท้จริง”

เผยแพร่ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกให้ชุมชน

นอกจากการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำและปรับคุณภาพน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่
แม่น้ำแล้ว อีกหนึ่งกิจกรรมที่กลุ่มทำอย่างต่อเนื่อง คือการรณรงค์สร้างความเข้าใจ
ให้แก่คนในชุมชน ในเรื่องของการบำบัดน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำประแสร์ ส่งเสริม
การใช้น้ำยาชีวภาพทำความสะอาด และที่ขาดไม่ได้คือนำเสนอวิธีการประดิษฐ์ถัง
ไบโอจุลินทรีย์ฯ ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมา กลุ่มได้มีการประชาสัมพันธ์ในหลากหลาย
รูปแบบ อาทิ

การประสานกับทางเทศบาล ขอใช้สถานที่ในงานประจำปี ‘บุญกลางบ้าน’ เพื่อประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ชาวแกลงหันมาให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูดูแลแม่น้ำประแสร์ พร้อมแจกน้ำจุลินทรีย์บำบัดให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่ในการจัดบูทประชาสัมพันธ์ตามความถนัดของแต่ละคน อย่างเช่น น้ำฝน ถนัดด้านคอมพิวเตอร์และศิลปะ จึงทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล นำมาจัดทำวีดิทัศน์ เผยแพร่ในวังนงน ซึ่งแม้สมาชิกทุกคนจะมีความตั้งใจอย่างเต็มเปี่ยม แต่การประชาสัมพันธ์กลับไม่ได้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ตั้งใจไว้

“ชุมชนไม่ค่อยสนใจรับรู้เรื่องราวที่พวกหนูทำเลย แต่ครูก็ให้กำลังใจและเสนอว่าเราควรปรับแผนการประชาสัมพันธ์ใหม่ ใช้รถเทศบาลประชาสัมพันธ์ แจกน้ำจุลินทรีย์ แจกแผ่นพับเจาะตามบ้านหรือร้านอาหารที่มีถังดักไขมัน” น้ำฝนเล่าให้ฟังถึงการปรับแผนการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มเสียใหม่

การเรียนรู้จากความผิดพลาดที่เกิดขึ้น ทำให้การลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์ในครั้งต่อไป มา กลุ่มจึงมีการประชุมวางแผนกันอย่างละเอียดลออขึ้น โดยในทุกๆ วันพุธที่สนามกีฬาก็จะมีการจัดตลาดสีเขียว กลุ่มก็ได้ไปขอใช้พื้นที่ทำกิจกรรม เผยแพร่และรณรงค์ โดยปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้สามารถเข้าถึงผู้คนได้มากขึ้น

“หนูจะเผยแพร่กระบวนการนักร้องสืบทอดน้ำ แต่ปัญหาก็คือคนในชุมชนไม่เข้าใจกระบวนการนี้ เราจึงใช้เด็กเป็นช่องทาง ทำกิจกรรมกับเด็ก ให้เด็กวาดภาพระบายสี พ่อแม่ก็จะเริ่มมาสนใจกิจกรรมเพราะต้องมาดูลูก” น้ำฝนกล่าวด้วยรอยยิ้ม

เด็กคือต้นทุนที่พร้อมจะเจริญงอกงาม ครู เปรียบเสมือนแร่ธาตุ น้ำ อากาศ ที่หล่อเลี้ยง ให้ต้นทุนนี้เติบโต

ทุกก้าวคือการพัฒนา เดินหน้าสู่ความสำเร็จ

ตลอดการทำการกิจกรรม ปัญหาหนึ่งที่แกนนำและสมาชิกกลุ่มต้องประสบก็คือ การแบ่งเวลา ทั้งการเรียน ทำกิจกรรม เรียนพิเศษ ทำการบ้าน และการช่วยงานพ่อแม่ แต่สุดท้ายแต่ละคนก็พยายามบริหารจัดการตัวเองให้ดีที่สุด และสิ่งที่ทุกคนได้รับก็คือ ความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น

“ตอนทำโครงการถือว่าเครียดค่ะ เพราะหนูก็เป็นหลายๆ อย่าง เป็นคณะกรรมการนักเรียนด้วย การเข้ามาทำโครงการนี้เราจึงต้องแบ่งเวลามาทำ ต้องตื่นเช้าขึ้นตี 5 ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น ต้องจัดสรรเวลาทั้งเรียนและกิจกรรมให้ลงตัว” ข้าวฟ่างเล่าพลางอมยิ้ม

อย่างไรก็ตาม แม้แต่ละคนจะมีปัญหาทั้งเรื่องการแบ่งเวลาและปัญหาส่วนตัวอื่นๆ แต่การที่เป็นเพื่อนทำงานร่วมกันมานาน ก็เป็นปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนให้กลุ่มสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ไปได้

“ถ้าแบ่งงานกันแล้วปรากฏว่าเราทำไม่ได้ เราก็จะมาปรึกษากัน แล้วคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน” น้ำฝนกล่าวถึงแนวทางการร่วมกันทำงานของกลุ่ม

ซึ่งด้วยแนวทางเช่นนี้เองที่ช่วยให้แกนนำและสมาชิกได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีม ต้องยอมรับในความคิดเห็นของเพื่อน โดยไม่ยึดติดกับบทบาทของตนเองมากเกินไป แต่ให้มองเป้าหมายร่วมกันเป็นสำคัญ เช่นที่นิวกกล่าวไว้ว่า

“หนูเองก็เป็นทั้งผู้นำและผู้ตามค่ะ แม้ว่าหนูจะเป็นประธานนักเรียน ต้องคิดออกแบบ แบ่งงาน แต่เวลาทำงานด้านสื่อหนูก็ไปช่วยเขา เป็นผู้ตามเขา เราคุยกันเยอะ เปิดใจช่วยกันทำ ช่วยกันตลอด”

ซึ่งแน่นอน ผู้ที่อยู่เบื้องหลังการทำงานตลอดทั้งโครงการของกลุ่ม และคอยสนับสนุนช่วยเหลืออย่างเต็มที่ก็คือ ครูจ๋วย เนื่องจากครูมองว่า งานด้านสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ที่ผ่านมากครูจ๋วยจึงทำหน้าที่ประสานความร่วมมือจากทั้งในโรงเรียน หน่วยงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงคอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ จัดหางบประมาณ และชักชวนให้นักเรียนมาทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ลูกศิษย์เติบโตขึ้นเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในอนาคตต่อไป

“เด็กคือต้นกล้าที่พร้อมจะเจริญงอกงาม ครูเปรียบเสมือนแร่ธาตุ น้ำ อากาศ ที่หล่อเลี้ยงให้ต้นกล้านี้ได้เติบโต” ครูจ๋วยกล่าวด้วยแววตาทะเลาะใจในลูกศิษย์ของตน

ในวันที่ประแสร์ฟื้นตัว สู่ความสดใส

“แม่น้ำประแสร์เป็นแม่น้ำใหญ่ในอำเภอแกลง เป็นที่อุปโภคบริโภคของคนลุ่มน้ำประแสร์ ถ้าแม่น้ำเน่าเสีย ปลาตาย มีกลิ่นเหม็น เราจะทำให้มันดีขึ้นได้ หรือ ทั้งที่มันใหญ่โตขนาดนั้น”

นี่คือคำพูดของน้ำฝนเมื่อครั้งเข้ามาร่วมกลุ่มใหม่ๆ ที่สะท้อนถึงความไม่มั่นใจว่าเด็กตัวเล็กๆ อย่างพวกเธอจะสามารถทำเรื่องใหญ่ๆ หรือแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของแม่น้ำประแสร์ได้

แต่ด้วยการให้โอกาสจากผู้ใหญ่ การหนุนเสริมจากครูและโรงเรียน บวกกับความมุ่งมั่นตั้งใจของเยาวชนเอง ก็ทำให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ตนทำ และเมื่อลงมือทำจริงแล้วเห็นผลความสำเร็จก็เกิดเป็นความภาคภูมิใจ เห็นศักยภาพของตนเองที่เติบโตขึ้น และเหนืออื่นใดคือ การได้คลุกคลีกับงานอนุรักษ์ ทำให้จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมที่แกนนำและสมาชิกทุกคนมีอยู่ในตัว กลับเพิ่มทวีคูณ และพร้อมที่จะแบ่งปันแจกจ่ายไปยังรุ่นน้องและผู้คนในวงกว้างอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

“การที่ทุกคนมาช่วยกันดูแลสอดส่องแม่น้ำประแสร์ ทำให้แม่น้ำกลับมาสดใสเหมือนเดิม และหนูเองก็รักในสิ่งที่ทำ หวังในสิ่งที่เราเฝ้าฟื้นฟูดูแลมา และเมื่อเรามีโอกาสเข้ามาเป็นแกนนำ เป็นคนนำกิจกรรม เราก็พยายามสร้างน้องๆ ขึ้นมาใหม่เพื่อให้รักสิ่งแวดล้อมต่อไป” นินกกล่าวด้วยรอยยิ้ม

ทั้งนี้ นอกจากการพัฒนาตนเองของแกนนำและสานต่อสู่รุ่นน้องๆ แล้ว การทำโครงการของกลุ่มยังทำให้เกิดเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพแม่น้ำประแสร์เพิ่มขึ้นอีกด้วย โดยโรงเรียนวัดพลช้างเผือกและโรงเรียนวัดสารนารถธรรมาราม ได้เรียนรู้และนำกระบวนการนักสืบสายน้ำไปบูรณาการเรียนการสอนในรายวิชาของโรงเรียน รวมไปถึงชาวแกลงก็เห็นความสำคัญของแม่น้ำประแสร์และให้ความร่วมมือกับทางกลุ่มมากขึ้น

จากวันที่แม่น้ำประแสร์ประสบปัญหา เพราะการร่วมมือร่วมใจของคนแกลง และพลังเยาวชนตัวน้อยที่ลุกขึ้นมาดูแลแม่น้ำแห่งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ จะพูดว่า “แม่น้ำสดใส ด้วยหัวใจนักอนุรักษ์” ก็ไม่ผิดนัก

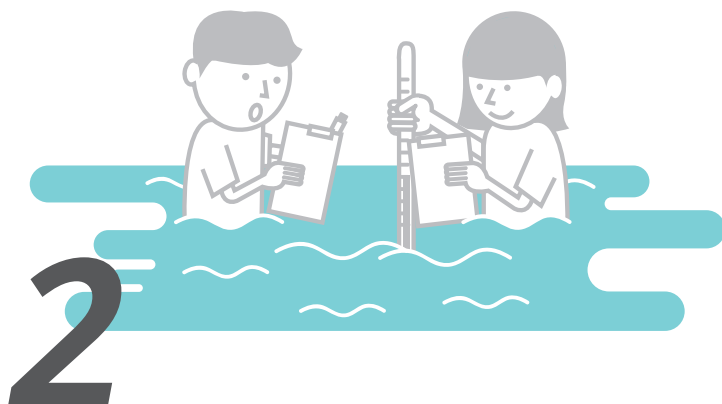

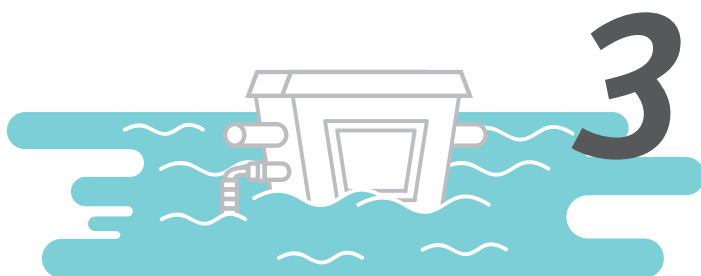
สรุปขั้นตอนการทำงาน

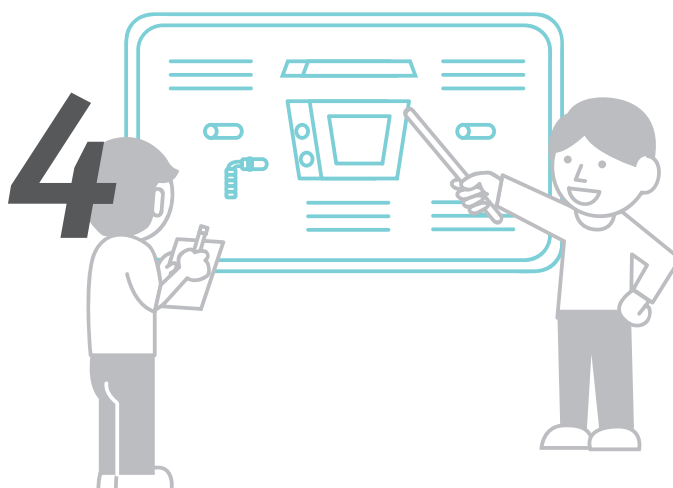
แม่น้ำประแสร์ได้รับผลกระทบจาก
การปล่อยน้ำเสียจากชุมชน

เรามาแก้ปัญหาให้แม่น้ำประแสร์กันเถอะ
เริ่มจากหาสาเหตุด้วยการตรวจวัด
คุณภาพน้ำก่อนแล้วกัน

ทำถังดักไขมันด้วยถังใบโอจุลินทรีย์

รณรงค์สร้างความเข้าใจกับชุมชนเรื่อง
การบำบัดน้ำก่อนทิ้งสู่แม่น้ำประแสร์

สิ่งที่ได้เรียนรู้

จิราพร รอดหลัก (นิว)

หัวหน้าโครงการ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนแก่งวิทย์สถาวร จ.ระยอง

“การเข้าร่วมโครงการก็ได้ทำให้เราได้เรียนรู้หลายอย่าง มาค่ายตอนแรกๆ หนูไม่ค่อยกล้า แต่พี่ๆ เพื่อนๆ ในค่ายเป็นกันเอง ฝึกให้หนูกล้าคิด กล้าทำ ฝึกให้คิดเป็นขั้นตอน คิดอย่างเป็นระบบ ได้พัฒนาการพูดสื่อสารให้คนเข้าใจ และได้ฝึกทักษะการใช้เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพน้ำจากการทำงานจริงๆ ทำให้เกิดการทำงานที่คล่องแคล่วมากขึ้น”

ดรรชนี พรหมจันทร์ (ข้าวฟ่าง)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนแก่ง “วิทย์สถาวร” จ.ระยอง

“จากที่เมื่อก่อนหนูไม่ค่อยสนใจกิจกรรม เน้นเรียนอย่างเดียว เมื่อได้เข้ามาช่วยกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้กล้าพูดมากขึ้น สามารถยืนพูดต่อหน้าคนเยอะๆ ได้ เช่น กล้าขึ้นพูดหน้าเสาธงเรื่องสิ่งแวดล้อม และมีความเป็นผู้นำมากขึ้นเพราะต้องนำน้องๆ ในค่าย และจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ก็ทำให้เราเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม หนูมีความสุขเมื่อหนูได้ลงมือทำ”

สุชาดา ทรัพย์เมือง (น้ำฝน)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนแก่ง “วิทย์สถาวร” จ.ระยอง

“ปกติเป็นคนไม่ค่อยพูดกับคนอื่นที่เราไม่รู้จัก รู้สึกกลัวที่ต้องพูดกับคนอื่นในชุมชน มันตื่นเต้นบอกไม่ถูก แต่ตอนนี้กล้าพูดแล้ว เพราะต้องพูดเผยแพร่ข้อมูลอยู่บ่อยๆ การลงชุมชนสัมภาษณ์ถามข้อมูลก็ไม่เกร็งเหมือนเมื่อก่อน การทำงานร่วมกับเพื่อนๆ มีระบบมากขึ้น รู้ว่าเวลานี้ควรทำอะไร”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

รัชณี พรหมจันทร์ (ครูจ๋อย)

โรงเรียนแก่ง “วิทยสถาวร” จ.ระยอง

“งานด้านสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคน เยาวชนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานสำเร็จได้ เพราะเยาวชนสามารถปลูกฝังได้ง่ายกว่าวัยอื่นๆ พุดง่าย สอนง่าย สามารถรับรู้และชอบทำอะไรที่ท้าทาย”

โครงการยุทธคุณภาพแม่น้ำประแสร์

แห่งเทศบาลตำบลเมืองแก่ง

โดย : กลุ่มยุทธคุณภาพแม่น้ำประแสร์แห่งเทศบาล
ตำบลเมืองแก่ง โรงเรียนแก่ง “วิทยสถาวร” จ.ระยอง

หัวหน้าโครงการ

นางสาวจิราพร รอดหลัก

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวดรรัชณี พรหมจันทร์
2. นางสาวสุชาดา รอดหลัก
3. นางสาวญารามรณ์ พาหิระ
4. นางสาวพิมพ์พิศา กรัดสุวรรณ

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์รัชณี พรหมจันทร์
โรงเรียนแก่ง “วิทยสถาวร”

14

เสือเถรพลิบาน ลำธารจะสดใสอีกครั้งหนึ่ง

โดย : โครงการเยาวชนรักษ์คลองบางลำพู
ชมรมเถรลำพู กรุงเทพมหานคร

ท่ามกลางกระแสเวลาที่ไหลผ่านเลย หลายๆ สิ่งที่เป็นตัวแทนของ
ยุคสมัยเก่าต่างล้มหายตายจากไปตามอายุขัย หรือไมก็ถูกสิ่งใหม่เบียดบังขึ้น
แทนที่

สำหรับย่านเมืองเก่าบางลำพู กรุงเทพมหานคร บาง...แห่งต้นลำพู
วันนี้เหลือเพียงแต่ชื่อ เมื่อลำพูต้นสุดท้ายริมน้ำเจ้าพระยา ยืนต้นตายและ
ถูกตัดโค่นลง เหลือทิ้งไว้เพียงตอไม้ต่างอะไรกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่กำลัง
ถูกสังคมเมืองกลืนกินจนหันไปทางไหนก็พบแต่สีเทาของพื้นถนน ตึกคอนกรีต
และควันเสียจากรถยนต์

หนึ่งในนั้นที่กำลังสุมเสี่ยงจะตายจากไปจากย่านบางลำพูก็คือ คลอง
บางลำพู ที่ถูกแปรสภาพจากลำน้ำสายสำคัญ กลายเป็นแหล่งทิ้งขยะของ
ชุมชนเมือง จนมีสภาพเสื่อมโทรมน่าเสีย ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมือนอดีต

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่คลองบางลำพูจะตายจากตามต้นลำพูไป ยังมี
เยาวชนกลุ่มหนึ่งในนาม ‘ชมรมเถรลำพู’ ที่เดิมร่วมพลิกฟื้นศิลปวัฒนธรรม
ชุมชนย่านเก่า ได้เห็นสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน แล้วหันมาพยายาม
ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนอย่างแข็งขัน

วันที่น้ำหมอง ในคลองบางลำพู

‘บางลำพู’ ถือเป็นย่านที่มีความสำคัญของประเทศไทยในหลากหลายมิติ ทั้งมิติด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ได้แก่ วัดสังเวช วัดสามพระยา และวัดใหม่อมตรส รวมถึงป้อมพระสุเมรุ ที่ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของสวนสันติชัยปราการ ทั้งมิติด้านทรัพยากรท้องถิ่น ที่แต่ก่อนบริเวณนี้เต็มไปด้วยต้นลำพูมากมาย จนเป็นที่มาของชื่อ บางลำพู รวมไปถึงมิติด้านวิถีชีวิตชุมชน ที่มีครัวเรือนอาศัยอยู่มากกว่า 300 ครัวเรือน เป็นย่านการค้าและผู้คนต่างอาศัยคลองบางลำพูในการเดินทางสัญจร

กล่าวถึง ‘คลองบางลำพู’ เป็นคลองขุดที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับ คลองมหานาค ซึ่งนอกจากจะมีวัตถุประสงค์ให้ชุมชนได้ใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและการเกษตรแล้ว เป้าหมายสำคัญของการขุดคลองบางลำพูขึ้นก็เพื่อให้เป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำของผู้คนสมัยก่อน

กระนั้น เมื่อสายลมแห่งกาลเวลาพัดผ่านมา หลายสิ่งก็เปลี่ยนแปลงไป จากที่แต่เดิมหน้าบ้านของแต่ละบ้านต่างหันหน้าเข้าหาคลอง เมื่อมีถนนตัดผ่าน หน้าบ้านก็เปลี่ยนมาหันเข้าหาถนนเพราะคมนาคมสะดวกกว่า คลองจึงถูกทิ้งร้าง ขาดการดูแลและบางช่วงประสบปัญหาเน่าเสียอย่างหนัก

“เดินผ่านต้องอุดจมูก น้ำเน่าเสียดำมาก เมื่อเราซึ่งเป็นคนท้องถิ่นไม่สนใจ ไม่ใส่ใจ คลองก็ค่อยๆ ตายไปเรื่อยๆ” สิทธิชัย ผลहितตานนท์ แกนนำชุมชนย่าน บางลำพูกล่าวถึงสภาพที่เสื่อมโทรมลงของอดีตเส้นทางคมนาคมสายหลักของชุมชน

ในปี พ.ศ. 2544 ขณะเดียวกับที่คลองบางลำพูกำลังเน่าเสีย อีกด้านหนึ่งของชุมชนก็ได้เกิดการรวมตัวกันของเยาวชนกลุ่มหนึ่งในชื่อ ‘ชมรมเกสรลำพู’ ที่เริ่มต้นจากแกนนำ 4 คนที่อยากทำกิจกรรมเพื่อเยาวชนในชุมชน ให้ได้เรียนรู้ ประวัติศาสตร์ในชุมชนบางลำพูผ่านการจัดกิจกรรมด้านดนตรีและศิลปะในงาน เทศกาลต่างๆ เพื่อให้เยาวชนในพื้นที่เกิดความรักหวงแหนและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจากการที่ชมรมเกสรลำพูมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มากกว่า 11 ปีจึงทำให้กลุ่มเยาวชนได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนในหลายมิติซึ่งหนึ่งในนั้นคือการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม

โดยเฉพาะคลองบางลำพูที่กำลังเสื่อมโทรมลงทุกขณะจิต มีสภาพสกปรก จากขยะที่ถูกทิ้งลงในคลอง การปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนโดยไม่บำบัด ขาดการประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้ความรู้ ทำให้น้ำในคลองบางลำพูเน่าเสีย สิ่งมีชีวิตตาย และค่อยๆ ลดจำนวนลงเรื่อยๆ ผู้คนไม่ใช้คลองในการสัญจรอีกต่อไป และน้ำในคลอง ก็ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ใดๆ ได้อีก

ชมรมเกสรลำพูจึงเกิดความคิดที่จะทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลอง บางลำพูขึ้น โดยร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน ช่วยกันปรับปรุงคุณภาพน้ำ นับแต่นั้น และดำเนินเรื่อยมาจนถึงการจัดตั้ง ‘โครงการเยาวชนรักษ์คลองบางลำพู’

ทำเพราะอยากทำ แม้ยังไม่มีความรู้ในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมากนัก แต่เราก็ควรจะทำอะไรบ้าง

สานต่อลมหายใจสิ่งแวดล้อม ด้วยเกษตรแห่งจิตสำนึก

หากเกษตรดอกไม้คือกลไกหนึ่งของธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อขยายพันธุ์ของไม้ดอกไม้ประดับต่างแต่มีสีสันอันสวยงามให้แก่โลกอันใด ชุมชนเกษตรลำพูนก็เป็นเช่นนั้น

เมื่อต้นลำพูนเป็นดังสัญลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมในย่านบางลำพูนและมาบัดนี้ต้นลำพูนก็หมดสิ้นไปจากย่านนี้แล้วพร้อมๆ กับสิ่งแวดล้อมอีกหลายด้านที่กำลังย่ำแย่ลง กลุ่มจึงขอเป็นดังเกษตรรากฐานที่พร้อมจะสืบต่อกลไกทางธรรมชาติ ด้วยการคืนสิ่งแวดล้อมที่สวยงามและแม่น้ำอันสวยใสกลับคืนสู่ย่านบางลำพูนแห่งนี้อีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มอยากเห็นคลองบางลำพูนกลับมาใสสะอาดเป็นเส้นทางสัญจรของคนในชุมชนและเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำเหมือนเช่นแต่ก่อนมา

“ทำเพราะอยากทำ แม้ยังไม่มีความรู้ในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมากนัก แต่เราก็ควรจะทำอะไรบ้าง” พี่ระพงค์ ดวงดี หรือ ‘พี’ พี่เลี้ยงโครงการกล่าวด้วยรอยยิ้ม

กลุ่มเยาวชนเกษตรลำพูนมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การแก้ไขสาเหตุการเน่าเสียของสายน้ำ โดยใช้วิธีการกระจายเกษตรแห่งจิตสำนึกไปสู่เยาวชนและคนในชุมชน ด้วยการทำงานกับกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นทุนดั้งเดิม โดยหวังให้เกษตรนั้นผลิบานเติบโตเป็นจิตสำนึกในการรู้คุณค่าของแหล่งน้ำและนำไปสู่การลดการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนหรือการบำบัดน้ำก่อนทิ้งลงสู่แม่น้ำ

การทำงานเริ่มต้นจากการลงพื้นที่สำรวจสถานการณ์ปัญหาของคลอง พร้อมสอบถามคนที่อยู่อาศัยในละแวกจนได้ความรู้จากคนในชุมชนและผู้ใหญ่เป็นต้นทุนในการออกแบบกิจกรรมชวนน้องๆ ร่วมสำรวจคลอง ก่อนจะเริ่มทำกิจกรรมกับเด็กๆ ในชุมชนเพื่อสร้างกลุ่มแกนนำดูแลรักษาคลอง

“ปัญหาแรกที่เจอคือปัญหาเรื่องกระบวนการทำงานลองผิดลองถูก คิดแผนกิจกรรมแล้วลงมือทำแล้วก็ปรับแก้กันไป” สุพิน หนองบัว หรือ ‘หมู’ แกนนำชมรมกล่าวถึงปัญหาที่ชมรมต้องพบตามประสามือใหม่ด้านสิ่งแวดล้อม แม้ว่าเจอปัญหา แต่เมื่อได้ข้อมูลและรู้ปัญหาแล้ว สมาชิกชมรมก็เรียนรู้และลองผิด

ลองดูไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมที่หลากหลายกับเยาวชนในชุมชนได้เรียงตั้งแต่ กิจกรรมจัดกระบวนการเรียนรู้ ‘สำรวจคลองบางลำพู’ ให้แก่เยาวชนในชุมชน (ป.4 - ม.1) เพื่อให้เยาวชนได้ค้นหาสาเหตุของความเสื่อมโทรมและสภาพปัจจุบันของคลองบางลำพูและให้เยาวชนได้เข้ามาเป็นแนวร่วมในการดูแลรักษาคลองบางลำพู

“พี่ๆ เกสรลำพูลงมาสำรวจและทำความเข้าใจกับกลุ่มเราก่อน จากนั้นก็ทำกิจกรรมกับเด็กๆ โดยให้เด็กสำรวจอย่างอิสระเองว่าเจออะไรบ้างคลองบางลำพู เป็นอย่างไร พอเด็กๆ เจอขยะก็ตั้งคำถามต่อว่าขยะมาจากไหน” เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเล่าถึงการทำงานของชมรม

หลังจากสร้างแนวร่วมเยาวชนได้แล้ว ชมรมและแนวร่วมเยาวชนก็ได้จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงสถานการณ์ปัญหาและสาเหตุความเสื่อมโทรมของคลองบางลำพูโดยมีกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมจัดทำสื่อรณรงค์ มีเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม 24 คนเพื่อผลิตชิ้นงานสื่อรณรงค์ ณ โรงเรียนวัดตรีทศเทพวรวิหาร ก่อนนำสื่อรณรงค์นั้นออกเผยแพร่ในชุมชน และอีกกิจกรรมหนึ่งคือ การจัดเวทีพูดคุยเพื่อหาแนวทางและความร่วมมือในการฟื้นฟูคลองบางลำพูจากชุมชนโดยมีหลายหน่วยงานให้ความสนใจเข้าร่วมทั้งประชาคมฟื้นฟูวัฒนธรรมย่านบางลำพู, กลุ่มผิ้น้อยพอเพียง, ปรชธานชุมชนต่างๆ, เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

พวกเราต้องการเห็นคลองที่ดีขึ้น...สิ่งที่เกิดขึ้น แล้วคือ เยาวชนและคนในชุมชนเกิดความ ห่วงแหนเห็นความสำคัญในคลองของตนเอง

กิจกรรมฟื้นฟูคลองบางลำพู เมื่อได้แนวร่วมและเผยแพร่ความเข้าใจให้แก่ชุมชนในพื้นที่แล้ว อีกกิจกรรมที่หากไม่ทำย่อมไม่สำเร็จเสร็จสิ้นกระบวนการ นั่นคือการลงมือฟื้นฟูคลองบางลำพู โดยการเก็บขยะ บำบัดน้ำด้วย EM ตรวจวัดคุณภาพน้ำ และจะต่อยอดการทำถังดักไขมันต่อไปในอนาคต

“ตอนแรกตั้งใจทำแค่กิจกรรมเก็บขยะ แต่จากคำยอชมของโครงการปลูกใจรักโลก ก็ทำให้ได้แนวคิดเรื่องการตรวจวัดคุณภาพน้ำมาจากเพื่อน กลุ่มอื่นที่ทำโครงการประเด็นดูแลฟื้นฟูแหล่งน้ำเหมือนกัน ทำให้เราเห็นภาพขั้นตอนการฟื้นฟูลำคลองชัดเจนขึ้น” ธัญลักษณ์ สมแก้ว หรือ ‘หนึ่ง’ หนึ่งในแกนนำชมรมกล่าวด้วยรอยยิ้ม

ท่วงท่าของการเรียนรู้ เพื่อคลองบางลำพูสดใส

ด้วยจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมในชุมชนถิ่นเกิด ทำให้ชมรมเกษตรลำพูลุกขึ้นมาร่วมฟื้นฟูคลองบางลำพูให้กลับมาสดใสอีกครั้ง แม้จะขาดความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งยังขาดทักษะการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม แต่ชมรมก็ได้อาศัยการเรียนรู้จากการลงมือทำไปพร้อมๆ กับน้องๆ ในชุมชนทั้งกระบวนการทำงานและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น การตรวจวัดคุณภาพน้ำ รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนจากภาคีเครือข่ายในการร่วมกันหาทางออก ซึ่งด้วยความที่แกนนำเป็นคนในพื้นที่และทำงานร่วมกับแกนนำชุมชนอยู่ก่อนแล้วการเข้าถึงผู้ใหญ่และขอความช่วยเหลือจากภาคีจึงเป็นจุดแข็งหนึ่งที่ช่วยให้การทำโครงการของชมรมดำเนินไปได้ด้วยดี

ในด้านของการจัดกิจกรรม แม้ชมรมจะยังบริหารจัดการงานและเวลาได้ไม่ลื่นไหลนักเนื่องจากแกนนำมีกิจกรรมด้านอื่นๆ ที่ต้องรับผิดชอบอยู่มาก แต่ชมรมก็ได้อาศัยจุดแข็งอีกด้านของตัวเองมาสร้างศักยภาพในการทำกิจกรรม นั่นคือการใช้ดนตรีและศิลปะ กอปรทั้งความรู้จากสาขาการศึกษาปฐมวัยที่แกนนำเยาวชนกำลังศึกษาอยู่มาปรับใช้ในกระบวนการดึงความสนใจและสร้างการเรียนรู้เรื่องปัญหาคลองบางลำพูแก่เยาวชนจนเกิดเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์

ถึงวันนี้ที่โครงการสิ้นสุดลง แม้คลองบางลำพูจะยังไม่อาจเรียกว่ากลับมาใสสะอาดอีกครั้ง แต่จากกิจกรรมต่างๆ ของชมรมก็ทำให้คลองบางลำพูมีขยะลดน้อยลง และช่วยลดมลพิษด้านกลิ่นของคลองลงไปได้ระดับหนึ่ง แต่ที่มากกว่านั้นก็คือ ปัจจุบันได้เกิดแนวร่วมเยาวชน รวมถึงคนในชุมชนที่เกิดความตื่นตัว เห็นความสำคัญ ของคลองบางลำพูมากขึ้นจากการรณรงค์และจัดเวทีของชมรมเกสรลำพู

“พวกเราต้องการเห็นคลองที่ดีขึ้นวันนี้เราเห็นการทำงานร่วมกันของคน ในชุมชนเยาวชนแกนนำได้แสดงศักยภาพในการทำงานและสร้างแกนนำรุ่นใหม่ๆ มาทำงานสานต่อสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วคือ เยาวชนและคนในชุมชนเกิดความหวงแหน เห็นความสำคัญในคลองของตนเอง” เกวลิน งามวิไล หรือ ‘มิกเกว’ แกนนำชมรม กล่าวทิ้งท้ายด้วยรอยยิ้ม

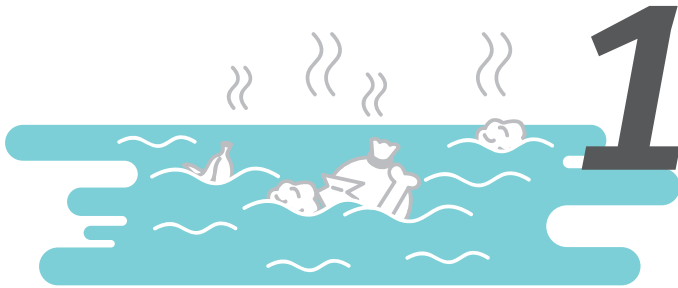
ท่ามกลางสายลมแห่งกาลเวลาที่พัดผ่านย่านบางลำพูสิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลง ไปพร้อมๆ กับที่สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

แต่วันนี้ท่ามกลางสายลมนั้น เกสรกลุ่มหนึ่งได้อาศัยแรงพยุງของสายลม ร่อนฟ้าไปลงหลักปักฐานอยู่ในหัวใจของเยาวชนและคนในชุมชนบางลำพู ก่อน ค่อยๆ ผลิบานดอกไม้แห่งจิตสำนึกขึ้นในหัวใจของคนเหล่านั้นจนเกิดเป็นขบวนการ อนุรักษ์ ที่พร้อมจะสานต่อการรักษาคลองบางลำพูต่อไปจนกว่าจะถึงวันที่สายน้ำ กลับมาสดใสอีกครั้งหนึ่ง

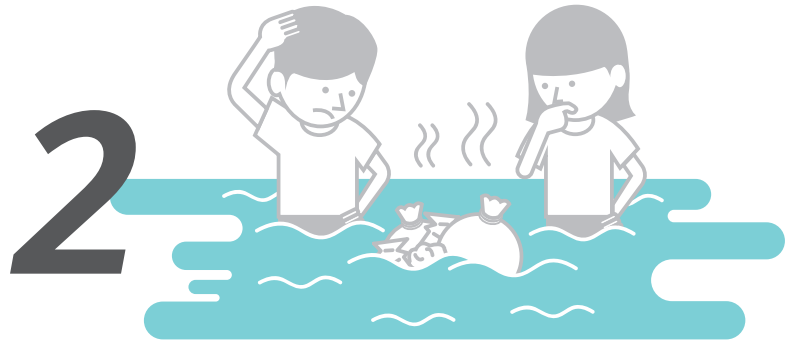

สรุปขั้นตอนการทำงาน

คลองบางลำพูเสื่อมโทรม สกปรก
มีการทิ้งขยะในลำคลอง

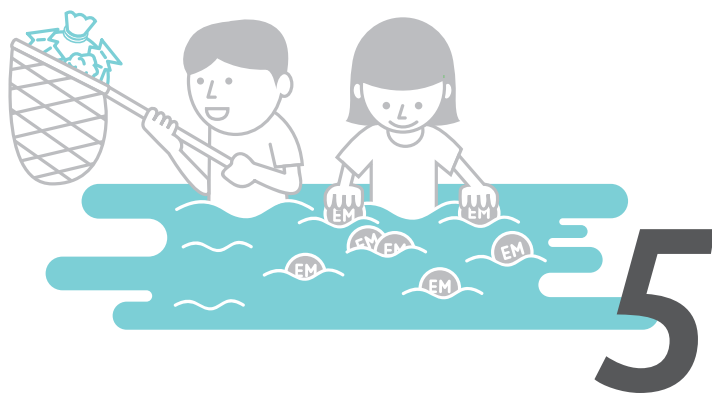
กลุ่มเยาวชนชมรมบางลำพู ร่วมการก่อตั้งโครงการ
เยาวชนรักษ์คลองบางลำพู

สำรวจคลองบางลำพู
ค้นหาสาเหตุ
ความเสื่อมโทรมของ
ลำคลอง และที่มาของขยะ

มีการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน
และประชาสัมพันธ์

ฟื้นฟูคลองบางลำพู เก็บขยะ บำบัดน้ำด้วย
EM และติดตามตรวจวัดคุณภาพน้ำ

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ทัศนลักษณ์ สมแก้ว (หนิง)

ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ สาขาการศึกษาปฐมวัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

“การได้มาทำกิจกรรมนี้รู้สึกที่ตัวเองโตขึ้นกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น มีความรู้ใหม่ๆ ทั้งข้อมูลเรื่องน้ำและการตรวจวัดคุณภาพน้ำ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับกลุ่มคนที่ทำงานด้านเดียวกัน ทำให้รู้สึกมีกำลังใจมากขึ้นตั้งใจที่ได้เจอเพื่อนใหม่ๆ และกระบวนการอบรมต่างๆ ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในอนาคตได้”

สพิน หนองบัว (หนู)

ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ สาขาการศึกษาปฐมวัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

“กิจกรรมในค่ายสนุกมาก ได้ประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มต่างๆ ซึ่งบางคนแค่คำพูดไม่กี่คำของเขาก็สามารถทำให้เราเปลี่ยนแนวคิดในการมองโลกได้มากเลยทีเดียว”

เกวลิน งามวิไล (มิกเกว)

ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ สาขาการศึกษาปฐมวัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

“การเข้าค่ายทำให้ได้แชร์ประสบการณ์แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนที่ทำงานด้านเดียวกัน ได้แนะนำซึ่งกันและกันและเพิ่มเติมความรู้ให้กัน ทั้งยังทำให้เรากล้าแสดงออกมากขึ้นได้พัฒนาการบริหารจัดการกระบวนการคิดการนำเสนอการเป็นผู้นำมากขึ้น”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

พีระพงศ์ ดวงดี (พี)

มีบทบาทหนุนเสริมการทำงานของ
กลุ่มเยาวชน ถ่ายทอดกระบวนการ
และความรู้ผ่านกิจกรรม ร่วมคิดและ
วางแผนการทำโครงการร่วมกับแกนนำ
เยาวชนช่วยประสานงานกับหน่วยงาน
และแกนนำชุมชน

“ไม่มีความรู้ในการทำงานด้าน
สิ่งแวดล้อมมากนัก แต่อยากทำ
เพราะอยากเห็นคลองบางลำพูกลับมา
ดีขึ้นในฐานะที่เราอาศัยอยู่ในละแวกนี้
และเห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น”

โครงการเยาวชนรักษ์คลองบางลำพู

โดย : ชมรมเกษตรลำพู กรุงเทพมหานคร

หัวหน้าโครงการ

นางสาวธัญลักษณ์ สมแก้ว

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวสุพิน หนองบัว
2. นางสาวเกวณีน งามวิไล
3. นายอนุภาพ คมฉลาด

ที่ปรึกษาโครงการ

นายพีระพงศ์ ดวงดี

ในโลกยุคที่คนเราต้องพึ่งพาปัจจัยในการดำเนินชีวิตจากสายพานการผลิต ‘ขยะ’ ได้กลายมาเป็นปัญหาโลกแตกที่ยากจะแก้ไข เพราะคนส่วนใหญ่ต้องดำรงชีพด้วยสินค้าในระบบเศรษฐกิจ และระบบเศรษฐกิจก็ต้องกระตุ้นการบริโภคของคน เพื่อหล่อเลี้ยงให้วงจรธุรกิจอยู่รอด ซึ่งเศษเหลือทิ้งของวงจรการบริโภคนี้ก็คือ ขยะที่ล้นเมือง

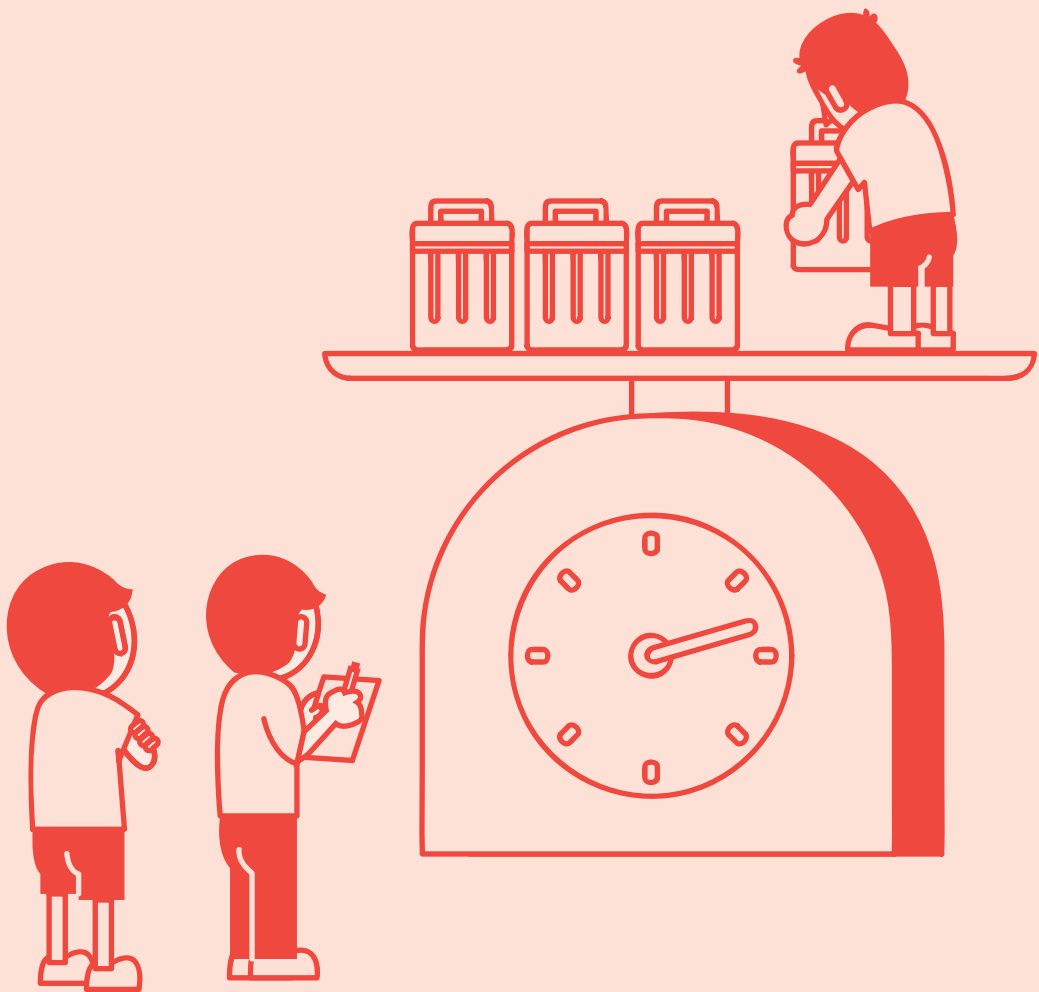
ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่แก้ได้ยาก เนื่องจากเมื่อคนเราบริโภคทุกวัน ขยะก็ถูกผลิตขึ้นทุกวัน ขณะที่วิธีการจัดการขยะในแต่ละชุมชนพื้นที่นั้นก็มีรูปแบบและความเข้มข้นแตกต่างกัน บางที่ใช้วิธีกลบฝัง ซึ่งก็เชื่อว่าจะมีพื้นที่พอจะกลบฝังขยะได้ทั้งหมด บางที่เผาทิ้ง ก็กลับกลายเป็นการสร้างมลภาวะทางอากาศให้แก่ชุมชนโดยรอบ ขณะที่ทั้งทิ้งขว้างขยะตามใจชอบลงสู่ที่ทางสาธารณะ เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ทั้งขว้างลงในแม่น้ำก็ทำให้น้ำเน่าเสีย

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางวังวนของปัญหานี้ ยังมีเยาวชน 4 กลุ่มจาก 4 พื้นที่ที่ต่างประสบกับปัญหาขยะในชุมชน ได้ลุกขึ้นมามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะให้แก่ชุมชนบ้านเกิดของตน โดยการมุ่งแก้ไขที่ต้นตอของปัญหา นั่นคือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชน โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลและสื่อสารให้เห็นสถานการณ์ปัญหา

ขยะในชุมชน เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน ชักชวนคนในชุมชนมาร่วมแก้ไขที่
สาเหตุของปัญหา ในแนวทางที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง เช่น มีการคัดแยกขยะ
ตั้งแต่ครัวเรือน แล้วนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้มาขาย เพื่อลดปริมาณขยะ
ให้เหลือน้อยที่สุด รวมทั้งสามารถสร้างรายได้เป็นกองทุนสำหรับการจัดการขยะต่อไป
อีกด้วย

ถึงวันนี้ ปัญหาขยะใน 4 พื้นที่ดังกล่าวทุเลาเบาบางในระดับที่แตกต่างกัน
เพราะขยะเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องอาศัยแรงพลังของทุกคนทุกภาคส่วนมาร่วมแก้ไข
แต่อย่างไรก็ตาม ในวันนี้สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมก็คือ เยาวชนทั้ง 4 กลุ่มได้
พัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการลงมือทำ เกิดทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงาน
ในชุมชน การค้นคว้าหาข้อมูลสิ่งแวดล้อม เริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง เพื่อ
เป็นต้นแบบให้แก่ผู้คนและชุมชนอื่นๆ ได้ใช้เป็นแรงบันดาลใจในการจัดการขยะ
ในพื้นที่ของตนเอง และที่สำคัญหัวใจรักสิ่งแวดล้อม และความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน
ได้ก่อตัวขึ้นในหัวใจของเขาเหล่านี้ไม่มากนักน้อย

15

ภูเงา (ขยะ) เกยื้อน สื้อเยาวชนขยับ

โดย : กลุ่มเยาวชนรักษ์โลก โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา จ.ลำปาง

‘ขยะ’ ถือเป็นปัญหาโลกแตกของสังคมเมือง เพราะขยะนั้นเกิดขึ้นทุกวัน จากกิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้คน แต่ไม่ใช่ทุกชุมชนที่จะมีพื้นที่ไว้สำหรับทิ้งขยะ รวมไปถึงมีการบริหารจัดการขยะที่ดีพอ ปัจจัยเหล่านี้เองที่ทำให้ในปัจจุบันหลายชุมชนในประเทศต้องประสบกับปัญหาขยะล้นเมือง กลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค ก่อมลภาวะและกระทบต่อสุขภาพของคนในพื้นที่อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

ต่อสภาพการณ์ขยะล้นเมืองดังกล่าว หลายๆ ชุมชนแก้ปัญหาด้วยการจัดสรรพื้นที่ทิ้งขยะในชุมชนให้เพียงพอกับปริมาณขยะที่เกิดขึ้น หรือมีการเช่าพื้นที่สำหรับทิ้งขยะในชุมชนอื่น ซึ่งถึงที่สุดแล้ว หากไม่มีการจัดการที่ดี ไม่ว่าจะมืพื้นที่ทิ้งขยะมากมายแค่ไหน ก็ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาคได้

ประเด็นนี้เองที่ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งใน จ.ลำปาง เกิดแรงบันดาลใจที่จะลุกขึ้นมามีส่วนช่วยชุมชนในเรื่องปัญหาขยะ ด้วยการมุ่งแก้ปัญหาคที่ต้นทาง มากกว่าการหาพื้นที่ทิ้งขยะให้ชุมชน

เยาวชนกลุ่มนี้ทำอะไร และทำอย่างไร ขอชวนขึ้นเหนือไปดูสิ่งคที่พวกเขาทำกันที่ อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

จากโรงเรียน สู่การร่วมแก้ปัญหากับชุมชน

ชุมชนบ้านแม่สาว ต.ห้างฉัตร อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง เป็นชุมชนที่ประสบปัญหาขยะล้นเมือง จากการที่มีประชากรอาศัยอยู่กว่า 400 หลังคาเรือน แต่ชุมชนไม่มีพื้นที่ทิ้งขยะที่เพียงพอ กอปรกับขยะมากมายจากครัวเรือนของชาวบ้านนั้นไม่มีการคัดแยกก่อนทิ้ง ผู้ที่แะเวียนไปเยือน หากมองไปทางเหนือของหมู่บ้านก็จะพบภูเขาขยะที่อยู่ไม่ไกลจากชุมชน เป็นแหล่งสะสมของเชื้อโรค ส่งกลิ่นเหม็นคloyงยามีลมพัดเข้าหาหมู่บ้าน และยามฝนตกน้ำฝนก็ไหลชะกองขยะลงสู่ลำคลองยังผลให้น้ำในลำคลองเน่าเสียอีกต่อหนึ่ง

ที่ผ่านมาชุมชนบ้านแม่สาวมีความพยายามที่จะจัดการเรื่องปัญหาขยะล้นเมืองมาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จนัก เพราะชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมุ่งแก้ปัญหาไปที่การจัดสรรพื้นที่ทิ้งขยะ มากกว่าที่จะจัดการขยะที่ต้นทาง

“หมู่บ้านผมไม่มีที่ทิ้งขยะครับ เขาก็ไปทิ้งกันที่เชิงดอยจนเกิดเป็นคดีความขึ้นมา” นวฤทธิ์ เขียววงศ์ตัน หรือ ‘นิว’ แกนนำกลุ่มเยาวชนรักษ์โลก เกริ่นให้ฟังถึงปัญหาของชุมชน ก่อนเล่าต่อว่า

“จนครั้งล่าสุด มีการประชุมหมู่บ้าน ซึ่งผมเป็นเลขาฯ ของผู้ใหญ่บ้านจึงเข้าประชุมด้วย นายกเทศมนตรีมาคุยกับชาวบ้านเรื่องขอใช้พื้นที่ในชุมชนเป็นที่ทิ้งขยะ โดยจ่ายค่าเสียหายให้หมู่บ้านผมปีละหนึ่งแสนบาท แม้ที่ประชุมจะตกลงว่าทำได้ แต่ผมกลับคิดว่ามันไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ถูกจุด”

เหตุการณ์นี้เองที่เป็นการจุดประกายให้นิวชักชวนเพื่อนๆ ในกลุ่มจิตอาสาโรงเรียนห้างฉัตรวิทยา ให้ลุกขึ้นมาช่วยชุมชนแก้ปัญหาเรื่องขยะล้นเมือง โดยก่อตั้งเป็น ‘กลุ่มเยาวชนรักษ์โลก โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา’ และจัดทำ ‘โครงการการจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชนเพื่อลดภาวะโลกร้อน’

กิจกรรมค้นหาข้อมูลครั้งแรกเป็นการบอกกล่าว
เล่าปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน เชิญชวนให้
แต่ละบ้านแยกขยะที่ขายได้ออกจากขยะที่ทิ้ง
ไปในถังรวม

เหตุที่นิวและเพื่อนๆ เล็งเห็นถึงวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนได้นั้น เป็นเพราะว่ามีต้นทุนเดิมในการทำนาकारขยะในโรงเรียนอยู่ก่อนแล้ว กลุ่มจึงเห็นว่า หากสามารถร่วมมือกับชุมชนในการจัดการขยะ เริ่มตั้งแต่ให้ข้อมูลความรู้แก่ชุมชน เรื่องการแยกขยะก่อนทิ้งได้ ก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาขยะเน่าเสียและสามารถลดปริมาณขยะลงได้

“เด็กกลุ่มนี้เป็นกลุ่มจิตอาสาที่ช่วยงานต่างๆ ในโรงเรียนมาโดยตลอด รวมถึงช่วยจัดการดูแลนาकारขยะของโรงเรียนด้วย จึงชวนกันมาทำโครงการดีๆ เพื่อชุมชนของเรา” อาจารย์ศรวิวาริน สารศรี หรือ ‘ครูอ้อย’ ที่ปรึกษาโครงการที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้กลุ่มทำโครงการเพื่อชุมชน กล่าวถึงที่มาของการทำโครงการด้วยรอยยิ้ม

เพิ่มพลังความรู้ สร้างแนวร่วมเยาวชน

แม้จะมีประสบการณ์จากการทำนาकारขยะในโรงเรียนมาแล้ว แต่การจัดการขยะในระดับชุมชนถือเป็นงานที่ใหญ่กว่ามาก กลุ่มจึงให้ความสำคัญกับการมีข้อมูลความรู้ก่อนทำโครงการ ด้วยเพราะไม่เคยมีการเก็บข้อมูลเรื่องขยะที่ทิ้งจากชุมชนมาก่อน ทั้งประเภทของขยะและปริมาณที่ทิ้ง ดังนั้น ก่อนเริ่มโครงการ

แกนนำกลุ่ม โดยนิว และ ธีรวัฒน์ โคบุตร หรือ “หมูแฮม” ได้ขออนุญาตเทศบาล ตำบลห้างฉัตรและเทศบาลตำบลแม่ตาวร่วมติดตามไปเก็บรายละเอียดของเทศบาล ซึ่งต้องตื่นนอนตั้งแต่ตี 4 เก็บข้อมูลประเภทขยะของชุมชนที่แต่ละบ้านทิ้ง มีขยะรีไซเคิลอะไรบ้าง ขยะที่รีไซเคิลไม่ได้มีอะไรบ้าง เป็นสัดส่วนเท่าไร เพื่อให้กลุ่มเข้าใจ ปัญหาจริงและมีข้อมูลมากเพียงพอที่จะสามารถนำไปสื่อสารกับชาวบ้านได้ รวมถึงนำไปออกแบบกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา รวมทั้งเก็บข้อมูลน้ำหนักของขยะในแต่ละวัน โดยนำขยะไปชั่งที่โรงสี ที่ปกติไม่เคยมีการชั่งน้ำหนักปริมาณขยะแต่ละวันมาก่อน เพื่อต้องการเปรียบเทียบว่าก่อนทำกับหลังทำโครงการ ปริมาณขยะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมถึงประสานขอความร่วมมือไปยังสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 2 จ.ลำปาง มาให้ความรู้แก่แกนนำและสมาชิกโครงการ ให้มีความรู้เรื่องปัญหา ผลกระทบ และการจัดการขยะ พร้อมรับการสนับสนุนสื่อเผยแพร่เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมของโครงการด้วย

หลังจากมีข้อมูลสถานการณ์ขยะและมีความรู้เกี่ยวกับขยะและการจัดการแล้ว จึงพูดคุยกันว่าน่าจะนำข้อมูลนี้ไปจุดประกายหาแนวร่วมเยาวชนมาร่วมกันจัดการขยะในชุมชน จึงได้ข้อสรุปว่าจะจัด ‘ค่ายนักเรียนแกนนำรักษ์โลก’ ขึ้นที่โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา โดยคัดเลือกนักเรียนที่อยู่ในชุมชนบ้านแม่ฮาวได้จำนวน 32 คน ในช่วงแรกได้เชิญวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 2 จ.ลำปาง มาให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบของการกำจัดขยะที่ไม่ถูกวิธี

เวลาเราประชาสัมพันธ์ทำกิจกรรมเราจะส่ง
จดหมายไปตามบ้าน แต่ปรากฏว่าจดหมาย
ไปไม่ถึงผู้ปกครอง...เราจึงแก้ไขด้วยการ
ประกาศเสียงตามสาย...แล้วเคาะประตู
ตามบ้านเพื่อประชาสัมพันธ์บอกกล่าวโดยตรง

และเมื่อแกนนำพอมีความรู้เสร็จแล้ว ก็ถึงเวลาพาน้องๆ ลงพื้นที่ไปดู
ที่ทิ้งขยะของชุมชน ซึ่งภาพที่น้องๆ เห็นก็คือ ‘ภูเขาขยะ’ ที่รวมขยะทุกประเภท
ไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นขวดน้ำ กล่องโฟม ถังพลาสติก กระป๋อง เศษผักผลไม้ ฯลฯ
มีทั้งขยะขายได้ และขยะเปียก เป็นเพราะการไม่แยกขยะจากครัวเรือนก่อนทิ้ง
ขยะหลายประเภทจึงผสมปนเปกันหมักหมมเน่าเหม็น มีแมลงวันตอม เป็นแหล่ง
เพาะเชื้อโรคอย่างดี กลายเป็นภูเขาขยะที่มีแต่จะใหญ่โตขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อได้เห็นปัญหากับตา แกนนำกลุ่มจึงชวนน้องๆ คิดวิเคราะห์หาสาเหตุ
และผลกระทบ พร้อมแนวทางแก้ไขปัญหaxyะบ้านพวกเขา และปิดท้ายกิจกรรม
ค่ายนักเรียนแกนนำรักษโลก ด้วยการพาน้องๆ ไปเรียนรู้การทำปุ๋ยชีวภาพจากเศษ
ผักผลไม้กับ นายรบ อุปคำ หรือ ‘ลุงรบ’ คนต้นแบบเรื่องการทำเกษตรผสมผสาน
ของหมู่บ้านแม่ฮาว เพื่อให้น้องๆ เห็นอีกหนึ่งวิธีในการจัดการปัญหาขยะอย่างเป็น
รูปธรรม

หลังจากขยายผลความรู้และสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในโรงเรียนแล้ว
ในวันรุ่งขึ้นกลุ่มก็ได้จัดกิจกรรมคืนข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาการทิ้งขยะของ
ชุมชน และอธิบายเรื่องการแยกขยะให้แก่ผู้ปกครองและชาวบ้าน เพื่อให้ทราบถึง
สถานการณ์ปัญหาการจัดการขยะในชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน
ทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และชาวบ้าน รวมถึงผู้ปกครองของแนวร่วมทั้ง 32 คน
ได้กลายมาเป็น 32 ครัวเรือนต้นแบบที่จะจัดการคัดแยกขยะในครัวเรือน

“กิจกรรมคืนข้อมูลครั้งแรกเป็นการบอกกล่าวเล่าปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน
เชิญชวนให้แต่ละบ้านแยกขยะที่ขายได้ออกจากขยะที่ทิ้งไปในถังรวม ในครั้งนี้ใช้
การประชาสัมพันธ์ด้วยจดหมายเชิญผู้ปกครองให้มาร่วมงาน” เจษฎา สายสุภา หรือ
‘จา’ แกนนำกลุ่ม เล่าให้ฟังถึงการจัดกิจกรรมระดับชุมชนครั้งแรกของกลุ่ม ซึ่ง
น่าเสียดายเล็กน้อยที่สภาพอากาศไม่เป็นใจนัก มีฝนตกตลอดการจัดกิจกรรม ทำให้
กลุ่มเป้าหมายมาร่วมงานไม่ได้ตามเป้า

...แนวทางวิธีจัดการขยะมานานหลายวิธีแล้วก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่ที่กลุ่มเยาวชนทำเขาพอจะมองเห็นแนวทาง และคิดว่าจะสานต่อให้กิจกรรมนี้เกิดความยั่งยืนต่อไปในชุมชน

ต่อยอดความรู้ สู่การลงมือทำจริง

เมื่อสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นกับแนวร่วมเยาวชนแล้ว เพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์จริง กลุ่มจึงได้จัดกิจกรรม ‘ปฏิบัติการแยกขยะในโรงเรียน’ ขึ้นเพื่อขยายแนวคิดและให้เกิดพฤติกรรมการแยกขยะของนักเรียนในโรงเรียนทางจัดรียาอย่างป็นรูปธรรม โดยกลุ่มใช้วิธีขยายแนวร่วมด้วยการให้แกนนำ 1 คน ชักชวนเพื่อนเพิ่ม 2 คน ให้แยกขยะรีไซเคิลจากบ้านนำมาฝากกับธนาคารขยะในโรงเรียน โดยจะมีแต้มให้สะสมเพื่อแลกของใช้ในครัวเรือนหรืออุปกรณ์เครื่องเขียนได้สัปดาห์ละ 1 ครั้งเป็นแรงจูงใจ พร้อมทั้งรณรงค์ไปถึงแต่ละห้องเรียนให้แยกขยะแล้วนำขยะรีไซเคิลมาฝากกับธนาคารขยะ และในส่วนของเศษผักและผลไม้ที่เหลือจากโรงอาหาร กลุ่มจะนำมาทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อเก็บไว้ใช้ทำความสะอาดในโรงเรียน เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ โรงอาหาร เป็นต้น

จากกิจกรรมปฏิบัติการแยกขยะในโรงเรียน และการลงพื้นที่จริงสำรวจข้อมูลสถานการณ์ขยะในชุมชน จากประสบการณ์ที่ได้รับ นิวและหมูแฮมได้นำข้อมูลที่ได้อมาเล่าสู่กันฟังในกลุ่ม และร่วมกันวิเคราะห์หาแนวทางการลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นของชุมชน จนเกิดเป็นการทำกิจกรรมส่งเสริมครอบครัวต้นแบบ 32 ครัวเรือน ให้ดำเนินการแยกขยะและเก็บขยะรีไซเคิลเพื่อนำมาจำหน่ายให้แก่รถรับซื้อขยะของกลุ่ม หรือสะสมเป็นแต้มเพื่อแลกของใช้ในครัวเรือนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เหมือนโมเดลธนาคารขยะของโรงเรียน และยังส่งเสริมการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพจากเศษอาหารและเศษพืชผัก โดยกลุ่มจะนำหัวเชื้อจุลินทรีย์ไปแจกจ่ายให้ครอบครัวต้นแบบเพื่อผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพไว้ใช้เองอีกด้วย

หลังจากนั้น กลุ่มจะเข้าไปรับซื้อขยะรีไซเคิลถึงบ้าน โดยเริ่มจากบ้านของแกนนำ และขณะที่ขับรถผ่านบ้านหลังอื่นๆ ก็จะเชิญชวนให้แยกขยะไว้แล้วจะมารับซื้อในวันอาทิตย์ปลายเดือน เป็นกระบวนการทำงานที่เข้าถึงพื้นที่ปัญหาและกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เกิดการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ยังเป็นการ

ประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมของกลุ่มให้ชุมชนได้รับทราบไปโดยอัตโนมัติ และขยายออกไปผ่านการเล่ากันปากต่อปากอีกด้วย

แต่อาจเพราะการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนถือเป็นเรื่องใหม่และเรื่องใหญ่สำหรับกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมครอบครัวต้นแบบทั้ง 32 ครัวเรือนจึงขับเคลื่อนได้ไม่คล่องตัวนัก เพราะผู้ใหญ่บางคนยังไม่เข้าใจในสิ่งที่เยาวชนชวนทำ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มยังเข้าไม่ถึงครัวเรือน บทเรียนที่เกิดขึ้นนี้ทำให้กลุ่มต้องใช้กลยุทธ์ในการรณรงค์เชิงรุกมากขึ้น

“เวลาเราประชาสัมพันธ์ทำกิจกรรมเราจะส่งจดหมายไปตามบ้าน แต่ปรากฏว่าจดหมายไปไม่ถึงผู้ปกครอง เพราะเด็กเอาไปพับจรวดบ้างหรือไม่ได้นำไปให้ผู้ปกครองบ้าง เราจึงแก้ไขด้วยการประกาศเสียงตามสาย โดยขอความร่วมมือไปยังกำนันซึ่งดูแลหอกระจายเสียงอยู่ แล้วเคาะประตูตามบ้านเพื่อประชาสัมพันธ์ บอกกล่าวโดยตรง” ชัยกนต์ วงศ์ปิง หรือ ‘เจมส์’ แกนนำกลุ่มเล่าถึงกลยุทธ์เชิงรุกด้วยรอยยิ้ม

เข้าถึงพื้นที่ปัญหา และกลุ่มเป้าหมาย

เมื่อกิจกรรมส่งเสริมครอบครัวต้นแบบทั้ง 32 ครอบครัวให้คัดแยกขยะ ดำเนินมาไ้ระยะหนึ่ง กลุ่มก็ได้พบว่า แม้ครอบครัวต้นแบบจะมีการแยกขยะจริง แต่ก็เป็นการแยกแบบหยาบๆ คือแยกขยะที่รีไซเคิลได้มากองรวมกันไว้ กลุ่มจึงคิดหาทางแก้ปัญหา ในจังหวัดนั้นเอง ‘พี่แฉั่ว’ นางสาวรัตติกา เพชรทองมา จากมูลนิธิกองทุนไทย มาชวนคิดว่า นอกจากปัญหาชาวบ้านแยกขยะกันแบบหยาบๆ แล้ว อีกประเด็นหนึ่งคือหากไม่มีกลุ่มพวกเราคอยไปรับซื้อขยะในชุมชน หรือคอยบอกให้ชาวบ้านแยกขยะ หลังจากที่โครงการพวกเราจบลงแล้วสถานการณ์ขยะในชุมชนจะเป็นอย่างไร และโดยปกติแล้วมีรถมารับซื้อขยะในชุมชนหรือไม่ จากคำถามของพี่แฉั่ว ทำให้กลุ่มเกิดไอเดียทำถุงแยกขยะแจกจ่ายให้ครอบครัวต้นแบบ โดยหาวัสดุดิบที่มีอยู่ในชุมชนอย่างถุงปุ๋ยมาสกรีนแยกประเภท ระบุประเภทของขยะอย่างชัดเจนว่าเป็นกระดาษ แก้ว หรือพลาสติก นอกจากนี้ยังคิดค้นนวัตกรรมใช้ครัวเรือนต้นแบบในการแยกขยะ โดยแจกอุปกรณ์ถุงกระสอบผูกแขวนกับไม้ไผ่สำหรับแขวนไว้ที่เสาบ้าน ซึ่งภายหลังสามารถนำไม้ไผ่พาดพิงกับเสาบ้านได้เลย เป็นการประยุกต์ไอเดียที่เหมาะสมกับการใช้งานจริงของชาวบ้าน และชาวบ้านสามารถนำขยะนั้นขายกับรถรับซื้อของเก่าได้ แม่เด็ก ๆ ไม่ได้เข้ามารับซื้อก็ตาม

ผลจากการเข้าถึงพื้นที่ปัญหาและกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ชุมชนเริ่มเกิดความตื่นตัว และทำให้ปริมาณขยะในชุมชนลดลงอย่างเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการชั่งน้ำหนักขยะก่อนดำเนินโครงการกับหลังดำเนินโครงการ พบว่าปริมาณขยะลดลง

เมื่อมีข้อมูลดีๆ เช่นนี้ กลุ่มจึงเกิดความคิดที่จะขยายผลข้อมูลต่อ หวังให้ข้อมูลนี้ช่วยจูงใจให้มีการแยกขยะมากขึ้น การจัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนครั้งที่ 2 จึงเกิดขึ้น โดยกลุ่มได้เชิญสมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกิจกรรมรับฟังข้อมูล และนำขยะมาแลกสิ่งของเครื่องใช้ โดยในครั้งนี้นักแกนนำกลุ่มได้มีโอกาสเรียนรู้ขั้นตอนการจัดงานผ่านการลงมือทำด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ว่าจะเป็นการประสานเชิญผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ปกครองและเยาวชนในหมู่บ้านมาร่วมงาน การจัดการสถานที่ อาหารว่าง การลงทะเบียน การสรุปข้อมูล และการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย ซึ่งแกนนำทุกคนต่างรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเองโดยที่ไม่ต้องให้ครูอ้อยคอยกำกับดูแลเหมือนครั้งที่ผ่านมา

ถึงแม้ในวันจัดกิจกรรม ครอบครัวต้นแบบจะมาเข้าร่วมน้อยและไม่สามารถอยู่ร่วมกิจกรรมได้จนจบ เนื่องจากในช่วงเดียวกันชุมชนมีกิจกรรมทำฝายของเทศบาล บวกกับมีงานศพซึ่งชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องไปช่วยงาน แต่ก็ยังมีชาวบ้านที่ไม่ใช่สมาชิกมาร่วมกว่า 40 คน และไม่เพียงแต่ผู้ใหญ่เท่านั้น แต่เด็กเล็กอายุ 5-6 ขวบ ก็ยังรวมกลุ่มกันถือจักรยานเก็บขยะตามหมู่บ้านแล้วนำขยะมาแลกไข่ด้วย

ภาพที่เกิดขึ้นบ่งชี้ให้เห็นว่า ชุมชนได้เห็นแล้วว่ากลุ่มกำลังทำอะไรอยู่ และยินดีที่จะเป็นกำลังใจและเข้าร่วมในแนวทางการจัดการขยะนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่หน่วยงานท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญ และสัญญาว่าจะสานต่องานจัดการขยะของกลุ่มต่อไป แม้ว่าโครงการจะสิ้นสุดลงก็ตาม

“จากการที่ผู้นำชุมชนพูดในเวทีพอสสรุปได้ว่า เมื่อโครงการนี้เสร็จสิ้นลง เขาจะสานต่อให้มันเกิดความยั่งยืนในชุมชน เพราะเขาหาวิธีจัดการขยะมาหลายวิธี แล้วก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่ที่กลุ่มเยาวชนทำเขาพอจะมองเห็นแนวทาง และคิดว่าจะสานต่อให้กิจกรรมนี้เกิดความยั่งยืนต่อไปในชุมชน” ครูอ้อยกล่าวด้วยรอยยิ้ม

‘บ้านแม่สาว’

ในวันที่ภูเขาขยะกำลังสั่นคลอน

ถือเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อ ที่การเริ่มต้นลงมือทำของเยาวชนกลุ่มเล็กๆ มาถึงวันนี้ได้กลายเป็นการจุดประกายให้ชุมชนได้รู้คุณค่าและนำทรัพยากรหมุนเวียนอย่างขยะรีไซเคิลกลับมาใช้ใหม่ ด้วยกระบวนการแยกขยะ ทำให้ปริมาณขยะลดลง และลดการเผาขยะที่สร้างมลภาวะทางอากาศ รวมไปถึงผู้หลักผู้ใหญ่และหน่วยงานท้องถิ่นในชุมชน ก็ได้เห็นแนวทางในการจัดการปัญหาที่หมักหมมในชุมชนมานานแสนนาน และพร้อมจะรับสานต่อกิจกรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

แต่กว่าจะเกิดสิ่งดี ๆ นี้ได้ แกนนำและสมาชิกกลุ่มต้องสละเวลาและแรงกายแรงใจ มาเรียนรู้และลงมือทำโครงการจนประสบความสำเร็จในที่สุด โดยมีการ

การทำงานกับชุมชนเป็นเรื่องยาก ต้องใช้เวลา โดยเฉพาะการนัดหมายชุมชนที่ต้องหาเวลาที่ชุมชนว่างจากการทำงานจริงๆ จึงจะเข้าถึงชุมชนได้

บริหารจัดการที่ดี ทำงานเป็นทีม ด้วยการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนตามความถนัดของแต่ละคน มีการประชุมติดตามงาน และแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทำให้ทุกคนรับรู้ข้อมูลการทำงานที่เท่าเทียมกัน

“การทำงานกับชุมชนเป็นเรื่องยาก ต้องใช้เวลา โดยเฉพาะการนัดหมายชุมชนที่ต้องหาเวลาที่ชุมชนว่างจากการทำงานจริงๆ จึงจะเข้าถึงชุมชนได้ เด็กก็ต้องเสียสละเวลา เช่น วันอาทิตย์ หลังเลิกงานหรือตอนกลางคืนมาทำกิจกรรม” ครูอ้อยอธิบาย ก่อนที่ ศิริวัฒน์ มูลวงศ์ หรือ ‘วัด’ แกนนำกลุ่มจะเล่าให้ฟังต่อถึงปัญหาที่ตามมาจากการเข้าร่วมโครงการ

“ผมต้องขี่รถมาโรงเรียนเกือบทุกเสาร์อาทิตย์ พ่อก็ถามว่าไปโรงเรียนทุกวันเลย ไปทำไม โรงเรียนไม่ปิดหรือไง กว่าจะอธิบายให้พ่อเข้าใจนี่ยากครับ” วัยด็กเล่าหัวเราะ

นอกจากการทำความเข้าใจกับครอบครัวและผู้ปกครองแล้ว อีกปัญหาที่น้องๆ ต้องแก้ด้วยตัวเองก็คือการแบ่งเวลาในชีวิตมาทำกิจกรรม

“มาทำโครงการทำให้ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นครับ การจัดสรรเวลาทั้งเรียน ทั้งทำกิจกรรม ทั้งทำการบ้าน หากมีการบ้านจะปล่อยเป็นดินพอกหางหมูไม่ได้ ต้องทำเลย คือต้องคิดว่าเรายังมีงานอย่างอื่นอีกเยอะ” นิกกล่าว

ในวันนี้ หากใครได้ไปเยือนบ้านแม่ฮาว ต.ห้างฉัตร อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง อย่าแปลกใจที่หากมองไปทางเหนือของหมู่บ้าน แล้วพบว่าภูเขาขะที่เคยตระหง่านงำคำชุมชนอยู่แต่เดิม กลับมีขนาดเล็กลงเรื่อยๆ

และอย่าแปลกใจถ้าในอนาคตจะพบว่า ภูเขาขะอาจถูกยกหายไปจากชุมชน โดยไม่ใช่ฝีมือของยักษ์ใหญ่ใจดีที่ไหน แต่เกิดจากการรวมพลังของชาวแม่ฮาว ซึ่งได้แรงบันดาลใจและแนวทางมาจากเยาวชนกลุ่มเล็กๆ ที่เปี่ยมด้วยจิตสำนึกและรักในท้องถิ่นของตน

เพราะแรงพลังเล็กๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้เสมอ การทำงานของกลุ่มเยาวชนรักษาสโลก โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา บอกเราว่า แม้แต่ภูเขา (ขะ) เราก็สามารถยกทิ้งได้ ถ้ามีใจรักและตั้งใจจริง

สรุปขั้นตอนการทำงาน

1

ชุมชนไม่มีการจัดการขยะ
และขาดความเข้าใจเรื่องขยะ

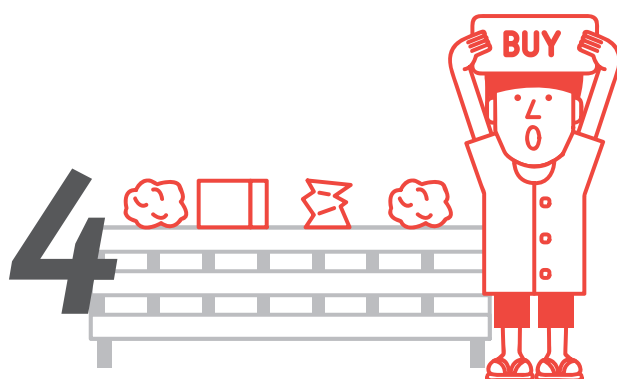
สำรวจและเก็บข้อมูลปริมาณและ
ประเภทของขยะในชุมชน

จัดกิจกรรมรับซื้อขยะในชุมชน

3

ชวนชุมชนครัวเรือนต้นแบบแยกขยะ

สำรวจและเก็บข้อมูลปริมาณขยะ
หลังจากมีการแยกขยะ

6

จัดเวทีคืนข้อมูลปริมาณขยะ
ให้กับชุมชน

สิ่งที่ได้เรียนรู้

นวฤทธิ์ เขียววงศ์ตัน (นิว)

ประธานกลุ่มเยาวชนรักษาสีโลก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“การได้เข้าร่วมโครงการทำให้ผมเกิดทักษะการพูดครับ คือกล้าที่จะพูด พูดทุกอย่างที่คิด มีความรู้เรื่องการจัดการอย่างถูกต้องและมีระบบ มองเห็นถึงปัญหา ผลกระทบ ได้เรียนรู้ว่าการทำงานเราต้องวางแผนเป้าหมาย ได้ฝึกการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน ฝึกความอดทน กล้าตัดสินใจเองและฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ”

จรีรัตน์ ทิวรรณะ (อัน)

เลขานุการกลุ่มเยาวชนรักษาสีโลก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

“สิ่งที่ได้รับจากโครงการคือ รู้วิธีการจัดการขยะอย่างถูกวิธี มีทักษะในการลงชุมชน เช่น การเข้าหาชุมชน มีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน และการเก็บข้อมูลในชุมชน”

ศิริวัฒน์ มูลวงศ์ (วัต)

แกนนำเยาวชน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

“ตอนแรกๆไม่ค่อยรู้เรื่อง แต่ตอนนี้มีประสบการณ์การทำงานเพิ่มขึ้น มีความรู้ในการจัดการขยะ การเข้าหาชาวบ้าน การทำงานร่วมกับเพื่อนๆ พี่ๆ ในกลุ่ม สิ่งที่ผมประทับใจที่สุดก็คือ เราทำงานมาด้วยกัน เราชักช่วยกัน ช่วยกัน เราเหนื่อยเราก็ก่อนเหนื่อยด้วยกัน”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

อาจารย์ศรีวาริน สารศรี (ครูอ้อย)

อาจารย์กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา จ.ลำปาง

ครูอ้อยมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา และ
ช่วยวางแผนการทำกิจกรรมให้
โครงการนี้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

“ก่อนมาทำโครงการนี้เวลาทำกิจกรรม
เด็กๆ จะวางแผนไม่เป็น จัดสรรงาน
ไม่เป็น แต่งานคืนข้อมูลสู่ชุมชนซึ่งเป็น
งานสุดท้ายครูมอบหมายให้พวกเขา
ลองทำกิจกรรมด้วยตัวเอง ถ้ามีปัญหา
ค่อยมาปรึกษาครู มาช่วยกันวิเคราะห์
ว่าปัญหาเกิดจากอะไร แล้วเราจะแก้
อย่างไร ผลคือเด็กๆ สามารถจัดการ
แบ่งหน้าที่กันเรียบร้อย มีทั้งฝ่าย
ลงทะเบียน ฝ่ายวัสดุ ฝ่ายการเงิน เขา
สามารถทำกิจกรรมต่อเนื่องได้เมื่อ
ไม่มีเรา รู้สึกภูมิใจที่เด็กๆ สามารถทำ
โครงการนี้ได้”

โครงการการจัดการขยะในโรงเรียน และชุมชนเพื่อลดภาวะโลกร้อน

โดย : กลุ่มเยาวชนรักโลก โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา จ.ลำปาง

หัวหน้าโครงการ

นายณวัฤทธิ์ เขียววงศ์ตัน

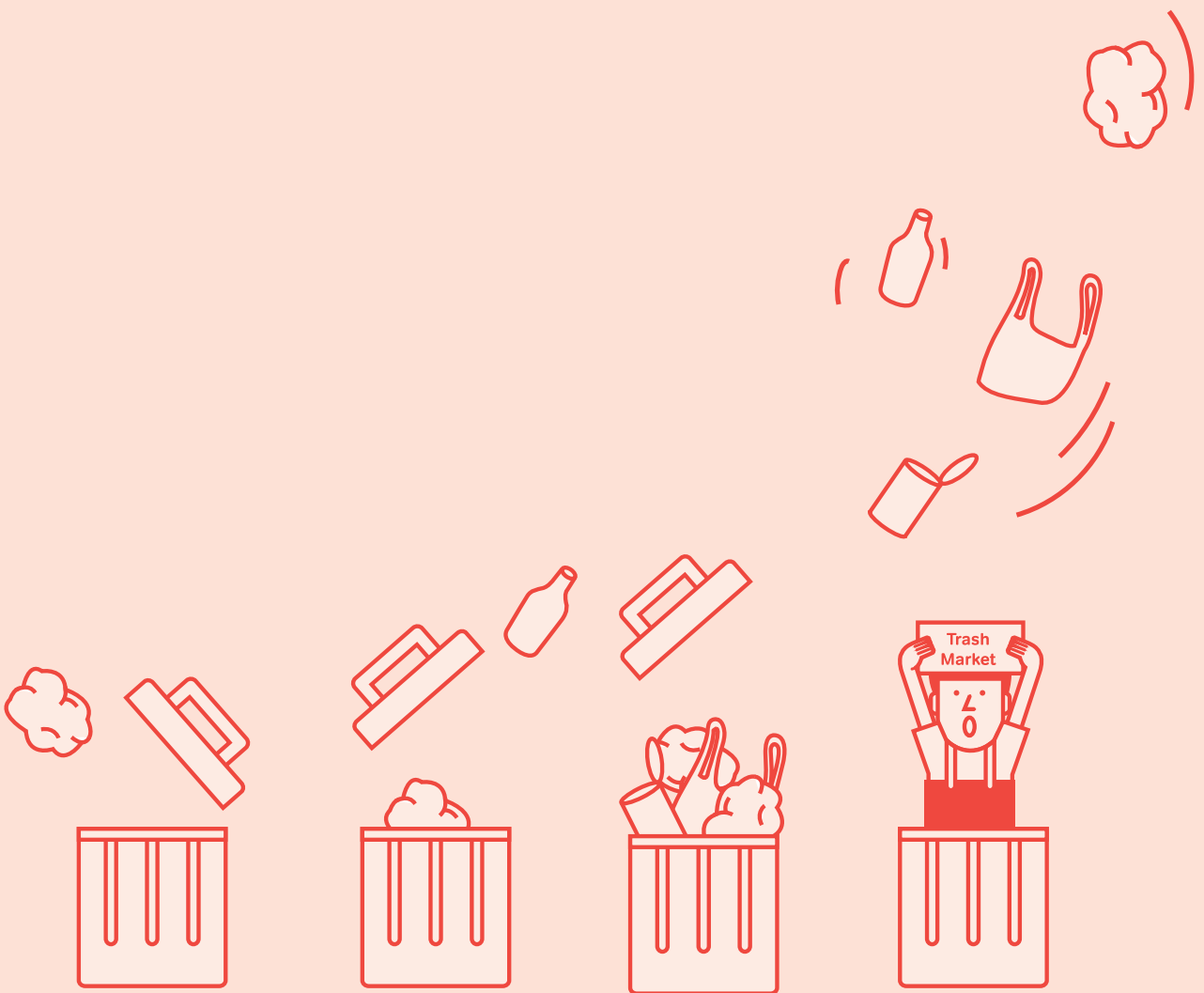
คณะทำงานโครงการ

1. นายธีระวัฒน์ ไคนุตร
2. นางสาวจรีรัตน์ ดิวรรณะ
3. นายชนกันต์ วงศ์ปิง
4. นายอภิสิทธิ์ ต้อยศ
5. นายอนุชา ทองสุข
6. นายศิริวัฒน์ มุลวงศ์
7. นายเจษฎา สายสุภา
8. นายจักรกฤษ ศรียาใจ
9. นางสาวณัฏฐาฐิณีย์ วงศ์ทา
10. นางสาวศิริรัตน์ พิมสาร

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์ศรีวาริน สารศรี	โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา
2. อาจารย์อุทัย ไชยมูล	โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา

16

ชุมชนสะออดด้วย 'ตลาดนัดขยะ'

โดย : กลุ่มเยาวชนรวงข้าว จ.พัทลุง

ไม่จำเป็นต้องเป็นสังคมเมืองเท่านั้นถึงจะประสบกับปัญหาขยะได้ เพราะแม้แต่สังคมชนบทในบางพื้นที่ ด้วยการขาดความเข้าใจและไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมา ก็ทำให้ชาวบ้านร้านค้าไม่ได้ใส่ใจในกระบวนการจัดการขยะทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน จนทำให้ชุมชนแม้จะไม่ได้มีภูเขาขยะตั้งตระหง่านน่าเกรงขาม แต่ก็มีขยะกีดกลางเคลื่อนไปทั่วแทบจะทุกๆ ตารางเมตร

ฉะนั้น เพราะภาพที่ชุมชนบ้านเกิดมีขยะถูกกีดกลางเคลื่อนนี้เอง ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะมีส่วนช่วยชุมชนของตนในการจัดการขยะเสียใหม่ เพื่อให้ชุมชนสะออดตา และไม่มีแหล่งเชื้อโรคที่จะกระทบถึงสุขภาพของคนในชุมชน

ขอชวนไปเที่ยวตลาดนัดที่บ้านท่าดินแดงออก ต.วังใหม่ อ.เมือง จ.พัทลุง แล้วคุณอาจจะแปลกใจกับตลาดนัดที่มีแต่ขยะของคนที่นี่

รวมพลัง แก้ปัญหาให้บ้านเกิด

ชุมชนบ้านท่าดินแดงออก ต.วังใหม่ อ.ป่าบอน จ.พัทลุง เป็นชุมชนขนาดเล็ก 300 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา วิถีการดำเนินชีวิตเป็นแบบชาวชนบททั่วไปที่ยังพึ่งพิงพืชผักในครัวเรือนมาประกอบอาหาร และซื้อหาอาหารจากตลาดนัดและร้านค้าในชุมชนมาประกอบเสริม

ด้วยไม่มีรูปแบบการจัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรมจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้บ้านบางหลังจัดการกับขยะภายในบ้านด้วยการเผาและขุดหลุมฝัง ขณะที่บางบ้านจะนำขยะไปทิ้งไว้ตามสถานที่สาธารณะของหมู่บ้าน เช่น ริมคลองข้างถนน ฯลฯ ซึ่งสุนัขก็มักมาคุ้ยเขี่ยกระจายขยะ เศษอาหาร สร้างความรำคาญให้บ้านอื่น ครั่นแกล้งระแวงกัน เข้ากีดกัน ผลต่อทัศนียภาพ มีหนอนมีแมลงมาชอนไช เป็นแหล่งบ่มเพาะเชื้อโรค นอกจากนี้ บางบ้านก็นำขยะไปทิ้งไว้ในสวนของคนอื่น เกิดการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกัน

“การจัดการขยะในชุมชนไม่ค่อยดีเท่าไรห์ ประกอบกับแต่เดิมวัสดุสิ่งของที่ใช้นั้นสามารถย่อยสลายได้ เช่น ไปตลาดก็จะใช้เชือกกล้วย แต่เดี๋ยวนี้เทคโนโลยีที่เข้ามาทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลง จากใช้เชือกเปลี่ยนมาเป็นใช้ถุงพลาสติก หลายสิ่งหลายอย่างที่เคยใช้วัสดุธรรมชาติก็เปลี่ยนไป ปัจจุบันขยะจึงมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี” อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ หรือ ‘อาทิตย์’ แกนนำกลุ่มเยาวชนรณรงค์รณรงค์กล่าวถึงปัญหาขยะที่สั่งสมมานานในชุมชน

การได้ทำงานร่วมกับน้องๆ ทำให้เราได้
พัฒนาตัวเองขึ้น...จากเมื่อก่อนมักมองข้าม
ความสามารถคนอื่นตลอด แต่พอทำงานไป
สักระยะก็เชื่อว่าทุกคนสามารถพัฒนาได้
หากได้รับโอกาส ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่
หากเราให้โอกาส เขาก็สามารถพัฒนาได้

แม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามแก้ปัญหาโดยชุมชนเองแล้ว เช่น การเสนอ
ในเวทีประชาคมหมู่บ้านให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้รับผิดชอบจัดหาถังขยะ
มาให้ โดยชุมชนยินดีรับผิดชอบจ่ายค่าจัดเก็บขยะ แต่อาทิตย์ก็เห็นว่ายังไม่ใช้การ
แก้ปัญหาที่สาเหตุเท่าไรนัก

“เรื่องขยะไม่ได้มีผลกระทบแค่เรื่องสิ่งแวดล้อมดูไม่งาม แต่ยังเป็นสาเหตุ
ของการทำให้เกิดโรค และทำให้คนในชุมชนทะเลาะกันด้วย เพราะไม่มีการจัดการ
ขยะที่ดี” อาทิตย์กล่าวด้วยแววมุ่งมั่น

จากปัญหาที่ได้ประสบพบ ก็ได้สร้างแรงบันดาลใจให้อาทิตย์ลุกขึ้นมา
เป็นตัวตั้งตัวตีสำคัญ ชักชวนเยาวชนชนหลากหลายวัยในชุมชนจำนวน 8 คน มาร่วม
ก่อตั้ง ‘กลุ่มเยาวชนรวงข้าว’ ขึ้น พร้อมจัดทำ ‘โครงการบ้านปลอดขยะ ปลอดภัย
ในชุมชน’ โดยการสนับสนุนจากโครงการปลูกใจ รักโลก ในปี พ.ศ. 2555 ชวนคน
ในชุมชนจัดการปัญหาขยะที่เป็นอยู่ โครงการมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การลดปริมาณ
ขยะในชุมชน ด้วยการให้ชุมชนคัดแยกขยะในครัวเรือนก่อนทิ้งหรือทำลาย เป็นการ
แก้ปัญหาที่ต้นทาง

เข้าหาชุมชน และคัดร่อนทีมงาน

อาทิตย์และกลุ่มเริ่มต้นการทำโครงการด้วยการมุ่งเข้าหาโรงเรียน จัดค่าย
อบรมให้แก่น้องๆ นักเรียนได้มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะ
หวังจะเชื่อมโยงไปสู่ครัวเรือน พ่อแม่ นักเรียนในอนาคต แต่น่าเสียดายที่ผลตอบรับ

อย่างรกรับซื้อเขาจะเลือกเอาแค่บางอย่าง แล้ว
ให้ราคาต่ำกว่า เศษแก้วหรือขวดอย่างนี้
เขาจะไม่เอา แต่ในงานเราเปิดรับหมดเลย
เด็กๆ ที่อยากได้เงินไปเล่นเกม ก็จะช่วยกัน
เก็บขยะมาขาย

ไม่ผู้ดีนัก ภายหลัง อาทิตย์จึงหาแนวร่วมโดยใช้วิธีการเข้าหาชุมชนโดยเจาะ
ตามบ้าน ผ่านการนั่งพูดคุยทั้งในวงกาแฟและวงเสวนาต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้าน
เกิดการยอมรับตัวอาทิตย์และกลุ่ม อันจะนำไปสู่ความร่วมมือต่อไป

“ต้องไปตอนเย็น เขาจะมาชวนพูดคุย ก็จะไปคุยกับคนแก่ๆ บางวันก็นอนค้าง
ที่บ้านเขา เวลาว่างมีกิจกรรมในชุมชนเราก็เข้าไปช่วย รวมถึงเวลาที่ชุมชนล้อมวง
สังสรรค์เราก็จะเข้าไปนั่งล้อมวงด้วย อาศัยความสามารถที่เรามีคือเล่นกีตาร์
ร่วมเล่นกับเขา จากที่เมื่อก่อนเขาไม่รู้จักเราเพราะเราออกไปเรียนข้างนอก แต่พอ
เรามาคลุกคลีเขาก็เริ่มรู้จัก” อาทิตย์กล่าวด้วยดวงตาเปี่ยมยิ้มพร้อมๆ กับการปรับ
วิธีการทำงานโดยเน้นเข้าถึงชุมชนเพื่อสร้างความสนิทสนม ในแง่ของการจัดการ
บทบาทการทำงานภายในกลุ่มเองก็มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมมากขึ้น การขับเคลื่อน
โครงการในช่วงเริ่มต้นนั้น บทบาทหน้าที่หลักในทุกๆ งานจะอยู่ที่อาทิตย์เพียงผู้เดียว
แกนนำคนอื่นๆ จะรอรับมอบหมายงานจากอาทิตย์อีกต่อหนึ่ง แต่ด้วยเพื่อนแกนนำ
ส่วนใหญ่กำลังเรียนในมหาวิทยาลัยคนละแห่ง ทำให้เวลาว่างไม่ค่อยตรงกัน หลายคน
ถอนตัวเพื่อไม่ให้เป็นการระงับ อาทิตย์จึงต้องหาแนวร่วมใหม่โดยไปชักชวนน้องๆ
ในชุมชนที่สนิทสนม 2-3 คนมาร่วมกลุ่ม เป็นแกนนำจัดค่ายค้นหาแนวร่วมเพิ่มเติม
ซึ่งครั้งนี้เองที่กลุ่มเริ่มมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนขึ้น โดยมี
แกนนำหลัก 3 คน คือ อาทิตย์, ชวัลรัตน์ สังข์ทอง หรือ ‘โบว์’ และ สุรศักดิ์ ชุนไชยทัน
หรือ ‘หนึ่ง’ ร่วมกันทำหน้าที่วางแผนการทำงาน ก่อนนำไปประชุมหารือ ร่วม
กันในกลุ่มและแบ่งบทบาทหน้าที่ย่อยในแต่ละกิจกรรม โดยใช้ความถนัดและความ
สนใจของแต่ละคนเป็นเกณฑ์ ซึ่งมีอาจารย์ชยุต อินทร์พรหม หรือ ‘ครูยุต’ คอยช่วย
จัดกระบวนการและให้คำปรึกษาแก่กลุ่มเยาวชน

การเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มทำให้ภาระงานถูกกระจายเฉลี่ยให้แก่แกนนำ
ทั้ง 3 คน ช่วยให้การทำโครงการคล่องตัวมากขึ้น โดย ‘อาทิตย์’ รับหน้าที่ประสาน
ขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงทำบัญชีกลุ่มและ

โครงการ ขณะที่ ‘โบว์’ รับหน้าที่ประสานงานกับน้องๆ ในกลุ่ม ส่วน ‘หนึ่ง’ เป็นเลขานุการกลุ่ม บันทึกการประชุมและการทำงาน รวมถึงร่วมเขียนเอกสารและสื่อต่างๆ

“การได้ทำงานร่วมกับน้องๆ ทำให้เราได้พัฒนาตัวเองขึ้น จากเมื่อก่อนมักมองข้ามความสามารถของคนอื่นตลอด เพราะไม่เชื่อมั่นและเรามีตัวตนสูง เอาความคิดตัวเองเป็นใหญ่ แต่พอทำงานไปสักระยะก็เริ่มเชื่อว่าทุกคนสามารถพัฒนาได้หากได้รับโอกาส ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ หากเราให้โอกาส เขาก็สามารถพัฒนาได้” อาทิตย์เผยความในใจที่มีต่อการทำงานเป็นทีม ที่แกนนำและสมาชิกทุกคนได้มีโอกาสมานั่งวางแผนและลงมือช่วยกันจนเกิดเป็น ‘กิจกรรมตลาดนัดขยะ’ ในเวลาต่อมา

เปิด ‘ตลาดนัดขยะ’

กลุ่มระดมสมองกันคิดแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนหันมาคัดแยกขยะอย่างหลากหลาย ก่อนที่สุดท้ายจะเห็นดีเห็นงามกับการจัดงานในรูปแบบ ‘ตลาดนัดขยะ’ ที่ออกแบบให้มีกิจกรรม ทั้งการรับซื้อขยะจากชาวบ้าน การให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับขยะอย่างรอบด้าน ทั้งวิธีการคัดแยกขยะแต่ละประเภท ประโยชน์ของขยะ ผลกระทบที่มีต่อชุมชน ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางการแก้ไขปัญหาขยะ และการขายอาหารเพื่อเป็นกิจกรรมเสริมและหารายได้เข้ากลุ่ม โดยแกนนำและ

สมาชิกกลุ่มจะรับหน้าที่หลัก คือ แผนกซั้่งน้ำหนักและแผนกบัญชีและการเงิน ซึ่งทุกคนจะช่วยแบ่งเบาและสลับสับเปลี่ยนกันอยู่ตลอดเวลา

“ตอนออกแบบกิจกรรมก็มีการปรึกษากับพี่ๆ จากมูลนิธิกองทุนไทย แล้วเราก็ไปคิดรูปแบบกัน ตอนนั้นคิดว่าจะเป็นกิจกรรมอะไรดีที่จะสามารถดึงดูดคนมารวมกันได้เยอะๆ หรือว่าในชุมชนเรามีจุดไหนบ้างที่ทุกคนต้องมารวมกัน เลยนึกถึงตลาดนัดชุมชน ที่ปกติคนจะมากันมากอยู่แล้ว ก็น่าจะมีโอกาสสื่อสารเรื่องการจัดการขยะ แล้วเอามาขายตอนมาตลาดนัดได้ เกิดเป็นตลาดนัดขยะเล็กๆ ในตลาดนัดชุมชน แล้วก็อยากให้น้องๆ ได้ขายของด้วย จึงเป็นที่มาของตลาดนัดขยะ” หนึ่งในกล่าวถึงแนวคิดของการจัดงาน

เมื่ออาทิตย์บรเจด ไม่รอช้า ก่อนวันเปิดตลาดนัด อาทิตยและเพื่อนๆ ได้ประสานงานกับโรงเรียนและทีมศิลปินให้มาร่วมด้วยช่วยกันสร้างสีสันในงาน รวมถึงชวนน้องๆ ในกลุ่มขึ้นหลังรถกระบะ ถือโทรโข่งประกาศและแจกใบปลิว เชิญชวนชาวบ้านคัดแยกขยะมาขายในวันเปิดตลาดนัดที่จะมาถึง รวมถึงมี คุณตาหิด หรือ นายประเสริฐ ช่วยชูเครือ ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่คอยลุ้นการทำงานของน้องๆ อยู่ ได้ช่วยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้านอีกแรง

ด้วยการเตรียมงานอย่างเป็นระบบและการประชาสัมพันธ์อย่างรอบด้าน ทำให้มีผู้มาเข้าร่วมงานไม่น้อย และบรรยากาศภายในงานก็เต็มไปด้วยความสนุกสนาน โดยเฉพาะกิจกรรมหลักอย่างการรับซื้อขยะจากชุมชนนั้น ถือว่าได้รับความนิยมน่าสนใจอย่างมาก แม้ว่าอาทิตย์และกลุ่มจะไปสืบราคาซื้อขายขยะมาจากร้านรับซื้อของเก่าในตำบล และเคาะราคารับซื้อต่ำกว่าที่ร้านรับซื้อของเก่าเล็กน้อย แต่ก็ยังเป็นราคาที่ชุมชนพอใจ เพราะราคายังสูงกว่ารับซื้อขยะที่เข้ามารับซื้อในชุมชน และการขายขยะให้แก่กลุ่มที่เป็นลูกหลานในชุมชนนั้น ก็ย่อมดีกว่าไปขายให้รถรับซื้อที่ขอราคาและโกงตาชั่ง อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้เด็กๆ ในหมู่บ้านออกมาทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และเด็กๆ ก็ได้พูดคุยถึงวิธีแยกขยะให้กับลุงๆ ป้าๆ ตอนนำขยะมาขายได้ด้วย

“พวกเราจะไปสอบถามราคาจากร้านรับซื้อของเก่ามา แล้วมาตกลงราคาว่าจะรับซื้อเท่าไร โดยคิดค่าน้ำมันรถขนส่งด้วย และมีการเช็กราคาท้องตลาดเป็นระยะ และอย่างรถรับซื้อที่เข้ามาเขาจะเลือกซื้อแค่บางอย่าง แล้วให้ราคาต่ำกว่าเศษแแก้วหรือขวดอย่างนี้เขาจะไม่ซื้อ แต่ในตลาดนัดขยะเรารับซื้อทั้งหมด เด็กๆ ที่อยากได้เงินไปเล่นเกม ก็จะช่วยกันเก็บขยะมาขาย” โบว์กล่าวด้วยรอยยิ้ม

ในระหว่างรอรับซื้อขยะจากชาวบ้าน อาทิตยจะขับรถนำขยะที่รับซื้อได้ไปขายยังร้านรับซื้อของเก่าในตำบล จนเมื่อตลาดนัดขยะปิดลง กลุ่มจะรวมพลังช่วยกันเก็บกวาดสถานที่จัดงาน ช่วยกันคัดแยกและหอบหิ้วขยะที่ยังเหลืออยู่จากการรับซื้อไปเก็บไว้ที่บ้านของอาทิตย์ก่อนนำไปขายต่อให้ร้านรับซื้อในเช้าวันรุ่งขึ้น

“จากการทำกิจกรรมก็ได้กำไรบ้าง ส่วนหนึ่งก็เก็บไว้เป็นเงินกองทุน สมมติได้มา 1,000 บาท ก็หักทุนไว้ 800 บาท อีก 200 บาท ก็แบ่งเงินให้น้องๆ เป็นค่าขนม และไว้ใช้จ่ายที่จำเป็น

หากเราไม่เข้าใจชุมชนของเราเอง
ก็ยากมากที่จะทำงานให้สำเร็จได้

สรุปบทเรียน และปรับปรุงให้ดีขึ้น

กลุ่มเยาวชนรณรงค์จัดกิจกรรมตลาดนัดขยะไปทั้งสิ้น 2 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งล้วนได้รับการตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดี แต่กระนั้น เมื่อมาประชุมสรุปบทเรียนจากการจัดกิจกรรมร่วมกันก็พบว่า กิจกรรมตลาดนัดขยะทั้ง 2 ครั้งนี้ กลุ่มยังให้น้ำหนักของการให้ความรู้เรื่องขยะแก่คนนำขยะมาขายและคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมน้อยเกินไป กลุ่มจึงลงมติร่วมกันว่า ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปกลุ่มจะเน้นการให้ความรู้เรื่องขยะแก่คนที่มาร่วมงานมากขึ้น เพื่อให้พวกเขากลับไปคัดแยกขยะในครัวเรือนได้อย่างถูกต้อง โดยในงานอาจมีการปรับลดกิจกรรมเสริม คือการขายอาหารลง เหลือเพียงการจำหน่ายน้ำดื่ม หรืออาจชักชวนเพื่อนๆ ลูกป้ามาอาในชุมชนมาร่วมจำหน่ายสินค้าในรูปแบบที่ไม่ทำให้เกิดขยะเพิ่มขึ้นในชุมชน และเหนืออื่นใดคือ กลุ่มมีความเห็นร่วมกันว่าจะมีการใช้ 'สื่อ' ในการรณรงค์เรื่องขยะให้มากขึ้น เช่น

สิ่งที่ได้คือคนในหมู่บ้านเริ่มเห็นคุณค่า ขยะในหมู่บ้านก็เริ่มลดลง

1. บอร์ด/นิเทศการให้ความรู้มีเนื้อหาเกี่ยวกับขยะอย่างรอบด้าน ได้แก่ สถิติการรับซื้อขยะจากการจัดกิจกรรม 2 ครั้งที่ผ่านมา ปัญหาขยะ ผลกระทบ วิธีการคัดแยก และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้จากการคัดแยกขยะ

2. โบรชัวร์สำหรับแจกจ่ายภายในงาน เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานได้รู้ถึงวิธีการคัดแยกขยะ ราคาซื้อ และใช้เป็นสื่อในการแจ้งกำหนดการรับซื้อขยะในครั้งต่อไป

3. ประชาสัมพันธ์ ‘เสียงตามสาย’ ในเรื่องของปัญหาขยะ เพื่อเชิญชวนคนในชุมชนให้หันมาร่วมกันคัดแยกขยะอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

และด้วยตระหนักดีถึงบทเรียนเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในชุมชนในอดีตที่ชุมชนเคยเกิดความขัดแย้งกันจากการบริหารการเงินที่ผิดพลาด กลุ่มจึงนำหลักการการทำงานแบบโป่งโสมมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำบัญชีซึ่งมีทั้งการแบ่งบัญชีตามกิจกรรม คือสมุดบัญชีรับซื้อขยะและสมุดบัญชีขายอาหาร รวมถึงการสรุปการใช้จ่ายเงินและรายรับจากการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อแสดงตัวเลขปึกะย่อยให้เห็นเด่นชัด ก่อนจะนำยอดทั้งหมดมาทำเป็นบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำกลุ่มอีก 1 บัญชี โดยในส่วนของบัญชีย่อยนั้น โบว์และน้ำจะเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ก่อนจะส่งให้อาทิตย์ทำสรุปบัญชีกลุ่มอีกครั้ง โดยเมื่อแล้วเสร็จในแต่ละครั้งจะมีการตรวจสอบจากสมาชิกภายในกลุ่มร่วมกัน

นอกจากนี้ การได้ทำงานกับคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทั้งความคิดและค่านิยม ก็ทำให้กลุ่มได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวและหาวิธีการเข้าหาบุคคลกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อสร้างแนวร่วมที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มให้ก้าวเดินต่อไปได้ในรูปของการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

“หากเราไม่เข้าใจชุมชนของเราเอง ก็ยากมากที่จะทำงานให้สำเร็จได้”
อาทิตย์สรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยแววตาเป็นประกาย

เมื่อขยะกำลังจะหายไปจาก ‘บ้านท่าดินแดงออก’

จากการนำเอาศาสตร์วิชาการด้านการพัฒนาชุมชนที่ร่ำเรียนมาแปรรูปใช้จริงกับชุมชนบ้านเกิด หลายอย่างต้องเรียนรู้ใหม่ แต่กลุ่มก็ได้เรียนรู้การทำงานเพื่อแก้ปัญหาชุมชน เริ่มจากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน

เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำโครงการแก้ไขปัญหารวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน จัดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้าน ประสานกับหน่วยงานทั้งในและนอกชุมชนเพื่อสร้างแนวร่วมการทำงาน เหล่านี้คือสิ่งที่อาทิตย์และกลุ่มเยาวชนรวงข้าวได้เรียนรู้จากการทำโครงการ และด้วยการฝึกกำลังกัน ประสมกับความตั้งใจจริงก็ทำให้โครงการของพวกเขาประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ

“จากที่เมื่อก่อนคนไม่ค่อยจะสนใจ แต่เดี๋ยวนี้พอผมไปตรงไหน เขาก็จะมองว่าผมเป็นคนรับซื้อขยะ ก็จะมีการบอกว่าที่บ้านให้ลูกคัดแยกไว้แล้ว เวลาไปนั่งกินกาแฟเขาก็ถามว่าจะจัดตลาดนัดอีกเมื่อไหร่ (หัวเราะ)” อาทิตย์เล่าให้ฟังถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเขา แต่นั่นก็ไม่เทียบเท่ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน

จากการแก้ปัญหาด้วยการทำให้เห็น และรณรงค์อย่างเข้าถึงจากการจัดตลาดนัดขยะ ทำให้หลายครัวเรือนในชุมชนเริ่มหันมาใส่ใจกับการคัดแยกขยะ ไม่เผอเรออย่างไม่เลือกและไม่ทิ้งอย่างเกลื่อนกลาด แต่คัดแยกและนำมาขายสร้างรายได้ให้ครอบครัว จนหลายๆ ครอบครัวกลายเป็นผู้รู้ด้านการคัดแยกไปโดยปริยาย ไม่นับรวมกับบ้านของแกนนำกลุ่มที่ได้รับการอบรมในระหว่างโครงการ จนสามารถยกระดับขึ้นเป็นครอบครัวต้นแบบการคัดแยกขยะ ที่ชุมชนสามารถมาเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

“เราจัดอบรมน้องแกนนำ โดยเริ่มจากครัวเรือน 15 หลังมาเป็นแบบอย่าง ให้ทำการคัดแยกแล้วนำมาขาย สิ่งที่ได้คือ คนในหมู่บ้านเริ่มเห็นคุณค่า ขยะในหมู่บ้านก็เริ่มลดลง” โบว์กล่าวถึงผลของการทำโครงการด้วยรอยยิ้ม

ด้วยแรงใจในการทำโครงการอย่างมุ่งมั่นของกลุ่ม ทำให้ ณ ปัจจุบัน กลุ่มมีเงินกองทุนไว้สำหรับการขับเคลื่อนงานด้วยต่อไปในอนาคต และน้องๆ แกนนำก็มีเงินค่าขนมไว้ใช้จ่าย ขณะที่ในบ้านทำดินแดงออกในวันนี้ขยะกลายเป็นของมีค่า จากที่เคยทิ้งขว้าง ไม่สนใจเพื่อนร่วมชุมชน มาวันนี้แต่ละบ้านจะคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และการทิ้งก็ทิ้งที่เป็นที่เป็นทางมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น พื้นถนนสะอาดปลอดภัยจากขยะจำพวกเศษแก้ว หน้าบ้านและบริเวณบ้านสะอาด พื้นที่ที่เคยมีกลิ่นเหม็นจากกองขยะก็ลดน้อยลง และลำคลองก็สะอาดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ตาม อาทิตย์และกลุ่มยังคงไม่พอใจเพียงแค่นี้ ได้วางแผนไปมาอย่างต่อเนื่อง คือติดตามการคัดแยกขยะในบ้านของคนในชุมชน โดยสังเกตจากขยะที่นำมาขายและจากการเยี่ยมตระเวนดูบ้าน และที่ขาดไม่ได้ก็คือ การสร้างการมีส่วนร่วมให้ผู้ใหญ่และเยาวชนในชุมชนมาร่วมจัดการขยะผ่านกิจกรรมตลาดนัดขยะให้มากยิ่งขึ้น

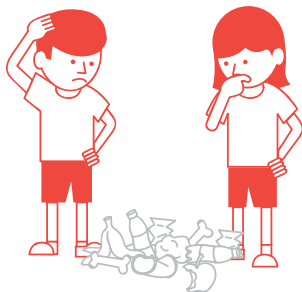
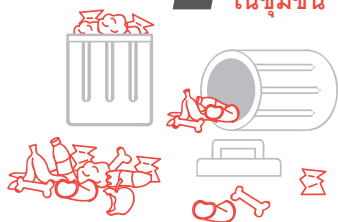
ทั้งหมดทั้งมวลก็เพื่อชุมชนสะอาดสดใส ห่างไกลจากขยะ และเมื่อนั้นทุกคนในชุมชนย่อมสดใสและเป็นสุข

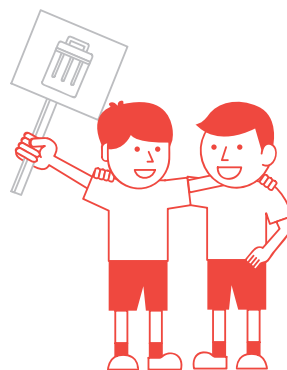

สรุปขั้นตอนการทำงาน

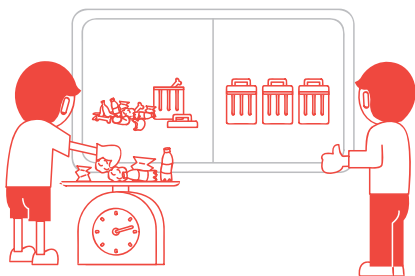
1 ไม่มีการจัดการขยะ ในชุมชน

2 ทำอย่างไรกับขยะดินะ? จัดการกับมันไม่ได้สักที

3 ร่วมมือกันจัดการขยะดีกว่า

4

เข้าหาชุมชน สื่อสารโครงการ เก็บ
ข้อมูลเรื่องขยะ

5 ออกแบบวิธีจัดการขยะในรูปแบบ “ตลาดนัดขยะ”

6

หาความรู้เกี่ยวกับราคาซื้อขายขยะ

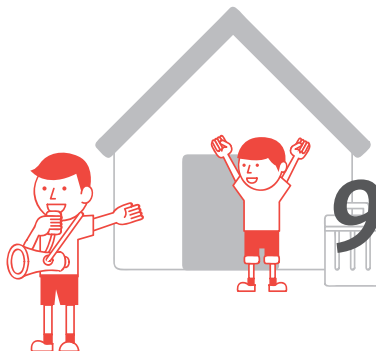
7

ประชาสัมพันธ์ และจัดตลาดนัดขยะรับซื้อขยะจากชาวบ้าน และให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับขยะอย่างรอบด้าน

8

นำขยะที่รับซื้อได้ไปขาย
จัดทำบัญชีรับจ่าย

9

คืนข้อมูลชุมชน
หาครอบครัวต้นแบบจัดการขยะ

สิ่งที่ได้เรียนรู้

อัสวรักษ์ ราชพลสิทธิ์ (อาทิตย์)

ประธานกลุ่มเยาวชนรณรงค์ฯ ชั้นปีที่ 3 สาขาการพัฒนาชุมชน
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

“การทำโครงการ ทำให้ได้มองและวิเคราะห์ภายในตัวเองมากขึ้น รู้จักวางแผนการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น ทำให้มองภาพการทำงานได้ดียิ่งขึ้น และแม้ผมจะเป็นลูกหลานของคนในชุมชน แต่ตอนแรกก็ไม่กล้าที่จะบอกให้เขามาทำงานกับเรา แต่หลังจากได้ไปคลุกคลีสนิทสนมมา 1 ปี ก็กล้าคิดกล้าพูดกล้าบอก เกิดทักษะการสื่อสารมากขึ้น กล้าตัดสินใจมากขึ้น มีความสุขมากที่ผ่านโครงการครั้งแรก เพราะที่ผ่านมามาดูแต่เรียน ไม่มีประสบการณ์การทำงานกิจกรรมเลย ภูมิใจที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้น”

ชวัลรัตน์ สังข์ทอง (โบว์)

รองประธานกลุ่มเยาวชนรณรงค์ฯ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหารเทวรังสีประสาทสรรค์ จ.พัทลุง

“ได้รู้จักเพื่อนใหม่ๆ สนุกในการทำกิจกรรม เห็นผลงานแล้วรู้สึกมีความสุขที่ได้ทำ แม้ว่าตอนแรกเห็นขยะเห็นถุงพลาสติกในชุมชนมีเยอะมาก แต่ก็รู้สึกเฉยๆ แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนมาใช้ถุงผ้า บอกคนในหมู่บ้านว่าถุงพลาสติกไม่สามารถขายได้ ถ้าเอาไปเผาก็ก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศและอาจส่งผลทำให้น้ำเสียด้วย เพราะในหมู่บ้านมีลำธารหลายสาย สิ่งที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือทักษะและพฤติกรรม โดยเฉพาะการคัดแยกขยะ และการวางแผนการจัดการงาน”

สุรศักดิ์ ชุนไชยวัน (หนึ่ง)

เลขานุการกลุ่มเยาวชนรณรงค์ฯ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหารเทวรังสีประสาทสรรค์ จ.พัทลุง

“การเข้าร่วมทำกิจกรรมตลาดนัดขยะในครั้งแรก ได้เห็นชาวบ้านให้ความร่วมมือกันดีมาก ส่วนตัวคิดว่าคงยากแต่ไม่ก็ครบครัว เพราะในทุกวันกิจกรรมของหมู่บ้านก็ไม่ค่อยจะมีคนมา นั่นเป็นสิ่งที่ได้ทำกิจกรรมนี้ขึ้นมา และยังดีมากขึ้นไปอีกที่เห็นประชาชนชาวบ้านให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนและหมู่บ้านหรือบ้านของตนเอง และแรงบันดาลใจอีกอย่างคือ น้องๆ ในกลุ่มทำกันอย่างจริงจัง เพื่อให้ผลงานออกมาดีที่สุด”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

ชยุต อินทร์พรหม (ชยุต)

อาจารย์โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

อาจารย์ชยุตมีบทบาทหนุนเสริม
กลุ่มเยาวชน ด้วยการนำทักษะและ
ความถนัดที่ตนมี ทั้งการเป็นวิทยากร
กระบวนการ การบริหารจัดการ
โครงการ การวิจัย และงานวิชาการ
มาช่วยให้กลุ่มเยาวชนได้เพิ่มศักยภาพ
ตนเอง

“อยากเห็นนักศึกษากลับไปพัฒนา
บ้านเกิดตนเอง อยากเห็นนักศึกษา
ได้รับโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ
และนำไปพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น”

โครงการบ้านปลอดภัยะ

ลดมลภาวะในชุมชน

โดย : กลุ่มเยาวชนรวงข้าว จ.พัทลุง

หัวหน้าโครงการ

นายอัศวรักษ์ ราชพลสิทธิ์

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวชวัลรัตน์ สังข์ทอง
2. นายสุรศักดิ์ ชุนไชยทัน

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์ชยุต อินทร์พรหม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
2. นายประเสริฐ ช่วยชูเครือ
อดีตผู้ใหญ่บ้าน/ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
บ้านทำดินแดงออก

17

เลื่อนหมอกบางตา ท้องฟ้าจะสดใส และหัวใจจะเป็นสุข

โดย : สภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านดู่ จ.เชียงราย

ภาคเหนือของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่ต้องประสบกับภาวะหมอกควันเป็นประจำทุกปี ซึ่งแน่นอนว่าหมอกควันดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการเผาทำจัดเศษวัสดุทางการเกษตรและขยะ เพื่อเตรียมพื้นที่ทำการเกษตรรอบใหม่ เพราะเป็นวิธีที่สะดวกรวดเร็ว โดยลืมนึกถึงผลกระทบที่จะตามมา นั่นคือหมอกควันจำนวนมากที่ปกคลุมไปทั่วแผ่นฟ้า และสุดท้ายคนที่ได้รับผลกระทบก็คือตัวเกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่เอง

เพราะการเผาเศษวัสดุทางการเกษตรและขยะมีผลเสียมากกว่าที่คิด เยาวชนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ จ.เชียงราย จึงได้ลุกขึ้นมารณรงค์ให้พ่อแม่เกษตรกรและชาวบ้าน ลดละเลิกการผลิตหมอกควัน โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ

เพื่อท้องฟ้าที่สดใส และเพื่อสุขภาพของตัวทุกๆ คนเอง

จากตอซัง สู่หมอกควันบนแผ่นดินฟ้า

เมื่อถึงฤดูกาลเตรียมดินเพาะปลูก หลายจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นอันต้องประสบปัญหาหมอกควันปกคลุมไปทั่วแผ่นดินฟ้า เนื่องจากชุมชนมีอาชีพหลักคือ ปลูกข้าว สับปะรด และข้าวโพด ซึ่งวิถีของชุมชนส่วนใหญ่ หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะเตรียมหน้าดินเพื่อทำการเกษตรในครั้งต่อไป ด้วยการเผาตอซังของพืชที่เหลืออยู่บนหน้าดิน รวมไปถึงวิถีการกำจัดขยะของชุมชนส่วนใหญ่ อีกเช่นกัน ที่นิยมเผาทิ้งขยะ และเศษใบไม้กิ่งไม้ใบหญ้าต่างๆ นานา ทั้งหมดทั้งมวลนี้ เมื่อรวมกันจึงกลายเป็นปัญหาหมอกควันที่ชาวเหนือต้องประสบอยู่เป็นประจำในทุกๆ ปี

การเผาตอซังและขยะในครัวเรือนทิ้งเสียเป็นวิธีที่ง่าย แต่ผลกระทบที่ตามมาถือว่าไม่คุ้ม เพราะจากรายงานของกรมควบคุมมลพิษระบุว่า สถานการณ์ค่าฝุ่นละอองในภาคเหนือขึ้นสูงเกินมาตรฐานและอยู่ในระดับที่มีผลต่อสุขภาพ เช่น มีผลต่อระบบทางเดินหายใจ ทำให้ระคายเคืองหรือแสบตา ส่งผลต่อสุขภาพจิต รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อการคมนาคมขนส่ง ที่หมอกควันจะบดบังทัศนวิสัยในการจราจร นำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุและเสียชีวิตได้

หนึ่งในพื้นที่ที่ต้องประสบกับปัญหาหมอกควันนี้คือ บ้านโป่งน้ำตก ต.บ้านดู่ อ.เมือง จ.เชียงราย ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและทำไร่สับปะรด มีการเผาตอซังและกำจัดวัชพืชด้วยการเผาจนเป็นวิถี ซึ่งผลที่ได้รับก็คือปัญหาหมอกควันที่ปกคลุมไปทั่วชุมชน ส่งผลต่อสุขภาพและวิสัยทัศน์ในการใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก

ด้วยตระหนักถึงผลกระทบของปัญหาหมอกควันที่มีต่อคนในชุมชน กอปรกับในช่วงเวลาเดียวกันนั้น มีชาวประชาสัมพันธ์ของโครงการปลูกใจ รักโลก เข้ามาถึงชุมชน อาจารย์กันยธัญ สุชิน หรือ ‘ครูเดียร์’ อาจารย์ประจำสำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ได้ทำโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนในเทศบาลตำบลบ้านดู่มานาน จึงได้ชักชวน ‘สภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านดู่’ ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชนและเยาวชน ให้มาร่วมกันจัดทำ ‘โครงการหมอกควัน มหันตภัยเงียบ’ เพื่อรณรงค์ให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาหมอกควันที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องสำคัญและมีผลกระทบต่อชาวบ้านโดยตรง โดยนอกจากการรณรงค์แล้ว กลุ่มยังมุ่งหวังที่จะทำกิจกรรมที่นำไปสู่การลดการเผาตอซัง ขยะ และเศษวัชพืช ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดหมอกควันในพื้นที่ตลอดมา

“เป้าหมายของโครงการคือรณรงค์ให้คนในชุมชนลดการเผาขยะและเศษใบไม้ในครัวเรือน ซึ่งก่อให้เกิดควันหรือหมอกควัน แม้ว่าจะเป็นสาเหตุเล็กๆ แต่ถ้าคนทั้งประเทศเผากัน ยิ่งเผามากก็ยิ่งเป็นสาเหตุให้เกิดหมอกควันมากขึ้น” กรกช ไกรสอน หรือ ‘ทิม’ ประธานสภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านดู่ กล่าวถึงเป้าหมายของโครงการ

หมอกควันเป็นปัญหาที่ใหญ่มากขนาด
รัฐบาลยังแก้ไม่ได้ เพราะรัฐอาจจะแก้จาก
ภายนอกเข้าไปภายในพื้นที่ แต่ผมคิดว่า
พวกเราจะต้องแก้จากภายในสู่ภายนอกมากกว่า
นั่นคือ เริ่มแก้จากหน่วยเล็กๆ ภายในชุมชน

สร้างความร่วมมือ ผ่านเวทีชาวบ้าน

เพราะเห็นว่าปัญหาหมอกควันเป็นเรื่องที่ชาวบ้านควรรับรู้และทำความเข้าใจ
แกนนำสภาเด็กฯ จึงคิดที่จะจัดเวทีชาวบ้านขึ้น เพื่อชักชวนให้ผู้ใหญ่หันมาตระหนัก
ถึงปัญหาและโทษที่ร้ายแรงของหมอกควันอันเกิดจากการเผาเศษใบไม้และซากพืช
ในไร่นาของชาวบ้านเอง

กระนั้น ด้วยความที่ไม่เคยทำงานร่วมกับชาวบ้านมาก่อน ทำให้แกนนำ
ค่อนข้างประหม่าเมื่อต้องติดต่อประสานงานกับชาวบ้าน แต่กระนั้น ด้วยการช่วยเหลือ
จากครูเดียร์ รวมทั้งความตั้งใจของแกนนำเอง ก็ทำให้พวกเขาผ่านความประหม่านั้น
มาได้

การเตรียมงานนั้น สภาเด็กฯ ประชุมแบ่งหน้าที่การทำงานออกเป็น 3 งาน
ด้วยกัน คือ

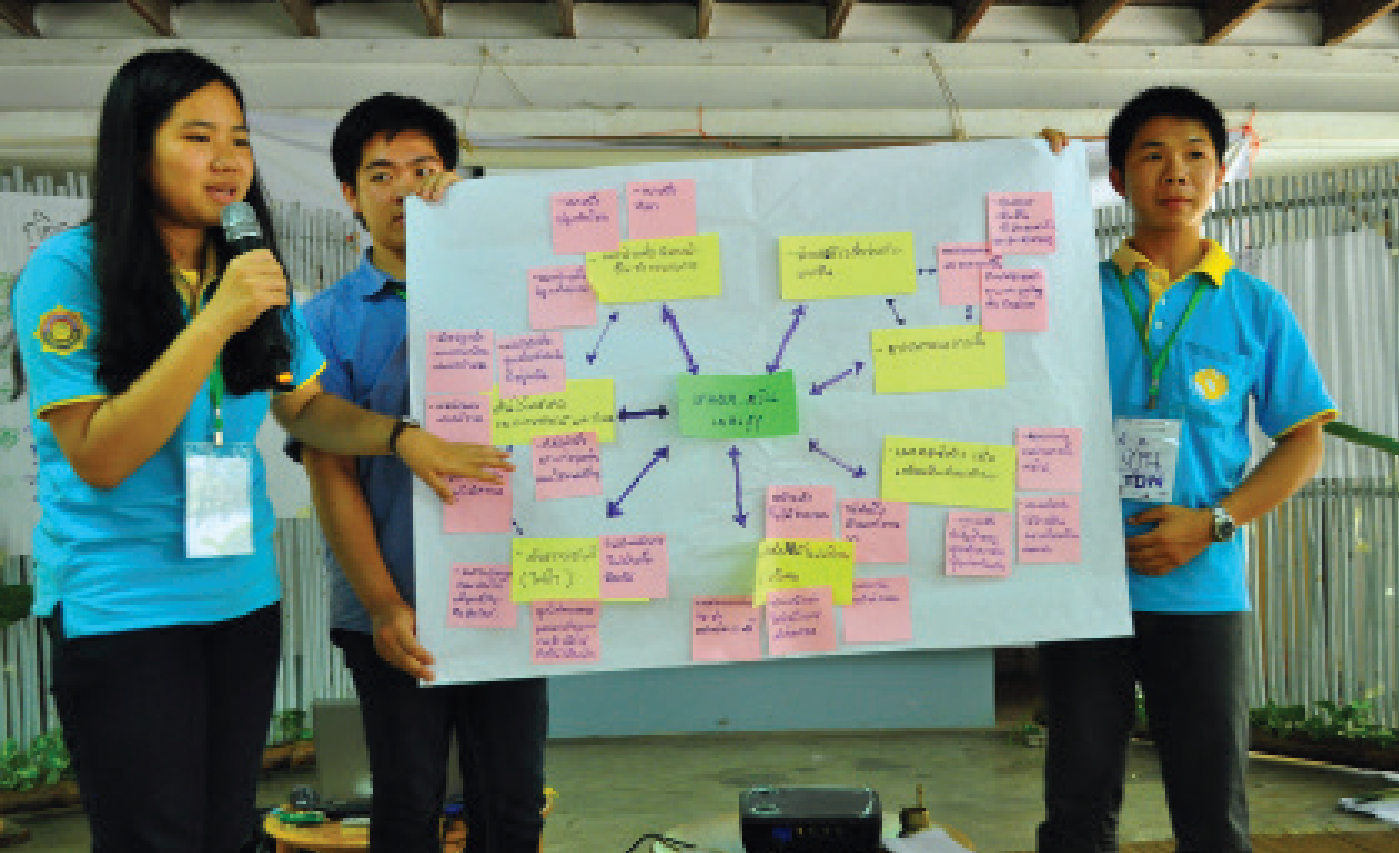
งานติดต่อประสานงาน โดยเริ่มหารือและประสานความร่วมมือกับ ผู้ใหญ่
ราชันย์ ไชยพู ผู้ใหญ่บ้านโป่งน้ำตก ซึ่งผู้ใหญ่ก็ให้การสนับสนุนด้วยดี ทั้งเรื่อง
การจัดเวทีชาวบ้าน และอาสาช่วยประกาศออกทางเสียงตามสายในหมู่บ้านเพื่อ
แจ้งให้ชาวบ้านเข้าร่วมเวทีพูดคุยในครั้งนี้ด้วย

งานหาข้อมูล เป็นการเตรียมข้อมูลสำหรับพูดคุยกับชาวบ้าน โดยสมาชิก
สภาเด็กฯ ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล จนสามารถระบุชี้ชัดได้ว่า ปัญหาหมอกควันส่วนใหญ่
เกิดจากการเผาเศษใบไม้ ชยะ และตอซังพืช ตรงกับที่พวกเขาวิเคราะห์กันแต่แรก
และหมอกควันนี้ก็ส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะ
ผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่เกิดอาการหอบหืดในช่วงที่เกิดปัญหาหมอกควัน

งานจัดเตรียมเอกสารและเตรียมสถานที่ เป็นงานที่สมาชิกสภาเด็กฯ ทุกคน
ได้มาร่วมกันช่วยจัดเตรียมสถานที่ และเอกสารประกอบที่จะใช้ในวันงานให้พร้อม

เจอชาวบ้านที่เขาเห็นว่าเราทำเรื่องสิ่งแวดล้อม
ก็ชวนให้เราเข้าไปในบ้าน ให้การต้อนรับ
อย่างดี และบอกว่ามีอะไรให้ช่วยเหลือก็บอก
ทำให้กลุ่มเราได้กำลังใจเพิ่มขึ้น

ถึงวันจัดกิจกรรม มีชาวบ้านมาเข้าร่วมเวทีเป็นจำนวนมาก ซึ่งเด็กๆ ก็ได้เปิดเวทีด้วยคำถามว่า “หมอกควันที่เกิดขึ้นมีผลกระทบอะไรบ้าง?” เพื่อให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น ก่อนจะรวบรวมผลกระทบที่ชาวบ้านนำเสนอ เขียนเป็น Flow Chart เพื่อให้ชาวบ้านเห็นเป็นภาพเดียวกัน

จากนั้นจึงตั้งคำถามเพื่อหาสาเหตุว่า “หมอกควันเกิดจากใคร? เกิดจากอะไร? และมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร?” เมื่อชาวบ้านช่วยกันระดมความคิดจนได้ข้อสรุปถึงสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไขแล้ว จึงเกิดข้อตกลงระหว่างชาวบ้านในชุมชนขึ้น 2 ข้อ คือ

1. จะช่วยกันรณรงค์สร้างตระหนักรู้ถึงปัญหาจากหมอกควัน
2. ลดการเผาเศษใบไม้ในครัวเรือนของตน

หลังจากจบเวที เด็กๆ ตีใจมากที่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน แต่นอกจากความดีใจแล้ว อีกสิ่งที่เด็กๆ ได้รับก็คือ บทเรียนจากการทำงานครั้งแรก ซึ่งทุกคนได้เรียนรู้และจะนำไปปรับแก้ในกิจกรรมครั้งต่อไป

“ไม่เคยทำงานร่วมกับชุมชนเลย พอได้ทำแล้วจึงทำให้เห็นจุดบกพร่องในการทำงานกับชุมชนว่า พวกเราต้องรู้จักการคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือนที่จะร่วมกิจกรรมและให้ความร่วมมือกับโครงการ” ทีมกล่าวถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ พร้อมขยายประเด็นด้วยว่า ต้องสื่อสารให้ชุมชนเข้าใจว่าสภาพเด็กฯ ทำอะไร เพื่ออะไร และชุมชนจะได้อะไร โดยพยายามให้ชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ความร่วมมือที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้

โครงการที่เราทำเป็นโครงการนำร่องเพียง
หมู่บ้านเดียว...ถ้าเกิดผลดีเราก็จะขยายไปสู่
ชุมชนรอบข้าง เหมือนเมล็ดพืชที่เราจะลอง
ปลูกดู ถ้ามันเจริญเติบโตสวยงามก็จะทำให้
คนอื่นไปปลูกต่อ

ขณะที่ สัญญา จันทวงศ์ หรือ ‘วอยด์’ หนึ่งในแกนนำ ก็ได้สะท้อนถึง
การจัดเวทีว่า “พอได้ทำงานกับชุมชน ทำให้รู้สึกเข้าถึงกลุ่มคนได้ง่ายขึ้น และจาก
เวทีก็สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาหมอกควันเป็นปัญหาที่ใหญ่มากขนาดรัฐบาลยังแก้
ไม่ได้ เพราะรัฐอาจจะแก้จากภายนอกเข้าไปภายในพื้นที่ แต่ผมคิดว่าพวกเรา
น่าจะแก้จากภายในสู่ภายนอกมากกว่า นั่นคือ เริ่มแก้จากหน่วยเล็กๆ ภายในชุมชน”

ภารกิจเดินรณรงค์ เปลี่ยนใบไม้ให้กลายเป็นปุ๋ย

หลังจากจัดเวทีสร้างแนวร่วมแล้ว ก็ถึงเวลาของการรณรงค์สร้างความ
ตระหนักถึงปัญหาจากหมอกควันให้แก่ชุมชนในวงกว้าง สมาชิกสภาเด็กฯ และ
เยาวชนในชุมชนจึงนัดหมายรวมตัวกันในตอนเย็นของวันเสาร์อาทิตย์ ออกเดิน
รณรงค์ประชาสัมพันธ์ตามบ้าน เพื่อตอกย้ำกับชาวบ้านที่เข้าร่วมเวที และบอกต่อ
กับชาวบ้านอีกหลายครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมในเวที ว่าให้พยายามช่วยลดการเผา
ไปไม่ในครัวเรือนและตอซังตามไร่นา ซึ่งเป็นวิธีที่เกิดจากความเชื่อของชุมชน

“เมื่อเราอธิบายก็ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนความเชื่อและความคิดเรื่องการเผา
ตอซังข้าวไปได้ จากเมื่อก่อนที่ชาวบ้านเชื่อว่า ถ้าเกิดจากการเผาตอซังจะเป็นปุ๋ย
แต่ความจริงแล้วมันไม่ใช่ แถมเมื่อเผาซังข้าวแล้ว หน้าดินและสัตว์ที่อยู่อาศัยในดิน
ก็ถูกทำลายไป” ทีมเล่าให้ฟังถึงส่วนหนึ่งของเนื้อหาในการเดินรณรงค์

นอกจากให้ความรู้เพื่อเปลี่ยนความคิดและความเชื่อแล้ว การเดินรณรงค์
ตามบ้านนี้ยังเป็นการหาสมาชิกที่สมัครใจร่วมนำไปไม้มาทำปุ๋ยหมัก โดยเด็กๆ
ได้แจกถุงดำให้ชาวบ้านที่ลงชื่อสมัครเป็นสมาชิกทำปุ๋ยหมัก เพื่อไว้ใส่รวบรวม
เศษใบไม้กิ่งไม้สำหรับไว้ใช้ทำปุ๋ยหมัก โดยจากการเดินรณรงค์นี้ ทำให้สภาเด็กฯ
ได้สมาชิกที่เป็นครัวเรือนเข้าร่วมถึง 30 ครัวเรือนเลยทีเดียว

การเดินรณรงค์นั้นนอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจและสร้างแนวร่วม
อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว เด็กๆ เองก็ยังได้ความประทับใจและได้พัฒนาทักษะการ
เข้าหาชุมชนอีกด้วย

“ตอนจะเริ่มเดินรณรงค์ ยังไม่รู้ว่าจะต้องเริ่มต้นอย่างไร แต่พอได้ทำแล้ว
เจอชาวบ้านที่เขาเห็นว่าเราทำเรื่องสิ่งแวดล้อม ก็ชวนให้เราเข้าไปในบ้านให้การต้อนรับ
อย่างดี และบอกว่ามีอะไรให้ช่วยเหลือกับอก ทำให้กลุ่มเราได้กำลังใจเพิ่มขึ้น
ถือเป็นเรื่องประทับใจมากๆ” สุดาพร สุทธธูน หรือ ‘มื่น’ เลขาฯ การสภาเด็กฯ เล่าถึง
ความประทับใจกลางอ้อมยิ้ม

เช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ ที่นอกจากจะได้กำลังใจแล้ว ยังได้เปิดมุมมอง
ใหม่เกี่ยวกับการทำงานร่วมกับชุมชน เป็นการฝึกการเปิดรับความคิดเห็นของผู้อื่น
ด้วยใจที่ปราศจากทิฐิ และมากกว่านั้นคือ กิจกรรมนี้ยังทำให้เด็กๆ ได้พบปะพูดคุย
กับผู้ใหญ่ในชุมชนอย่างใกล้ชิด ก่อเกิดเป็นความสนิทสนมซึ่งจะพัฒนาไปเป็นความ
ร่วมมือในการเรียนรู้และแก้ปัญหาในชุมชนร่วมกันต่อไป

เสร็จจากการเดินรณรงค์แล้ว ก็ถึงเวลาทำให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์ของ
ขยะที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ ที่สามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักได้ โดยใน
เวลาว่างของวันเสาร์อาทิตย์ เด็กๆ จะนัดหมายไปเก็บรวบรวมเศษใบไม้กิ่งไม้จาก
30 ครัวเรือนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ มาเทรวมใส่ในหลุมที่ขุดไว้เพื่อหมัก
เป็นปุ๋ย โดยมี ทักษ์ดนัย เรือนสังข์ หรือ ‘ท้อป’ หนึ่งในแกนนำเป็นผู้รับผิดชอบหลัก
ในกิจกรรมนี้

“ทุกๆ วันนัด ไม่ว่าใครจะมาหรือไม่มา แต่วผมก็จะไปเก็บใบไม้ตามบ้าน
ซึ่งจะมีกลุ่มนักศึกษา อาสาสมัครมาช่วยงานเราด้วย ผมก็จะเป็นคนพาพวกเขาไป
ช่วยเก็บใบไม้ด้วยกัน สิ่งที่ผมได้จากการทำแบบนี้คือ ผมได้ทำหน้าที่ที่ผมรับผิดชอบ
และผมเห็นว่าการมาช่วยกันแบบนี้เป็นประโยชน์เรื่องสุขภาพทั้งกับตัวเองและ
ส่วนรวม อย่างน้อยๆ ชาวบ้านก็ลดการเผาลงได้บ้าง อากาศที่สดชื่นเข้าไปก็ไม่มีควันพิษ
เพราะเวลาเผาครั้งหนึ่ง ลมพัดไปทางไหน ก็เดือดร้อนทางนั้น” ท้อปกล่าว

ความสำเร็จกำลังก่อร่าง บนทิว양ของการเติบโต

จากกิจกรรมทำปุ๋ยหมักข้างต้น น่าเสียดายว่ากว่าที่ขยะใบไม้ในหลุม จะกลายเป็นปุ๋ย ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร จนเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว ปุ๋ยก็ยังหมักไม่ได้ที่ เด็กๆ จึงไม่ได้แจกปุ๋ยหมักให้แก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ อย่างที่ตั้งใจไว้ แต่กระนั้น สมาชิกฯ ก็ได้ลงพื้นที่เพื่อแนะนำวิธีทำปุ๋ยหมักให้แก่ ชาวบ้านแทน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำปุ๋ยหมักได้ด้วยตนเอง

แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่ต้องเสียดายก็คือ การทำโครงการในครั้งนี้ ทำให้เด็กๆ ได้ เรียนรู้ประสบการณ์จากการทำงานจริง และเติบโตขึ้นจากการผ่านพ้นปัญหาและ อุปสรรคต่างๆ ซึ่งหนึ่งในปัญหาใหญ่ที่สุดของพวกเขาก็คือ การมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ทำให้การนัดหมายทำกิจกรรมคลาดเคลื่อน จนถึงขั้นล้มเลิกก็มี

“บางครั้งนัดกันไว้แล้ว เตรียมงานไว้แล้ว แต่ทุกคนต่างไม่ว่าง ก็ต้องยกเลิก นัดไป จะนัดกันทำกิจกรรมได้อีกทีก็เสียเวลามาก” มันเล่าให้ฟังถึงปัญหาของสมาชิกฯ ซึ่งจากประสบการณ์ทำให้พวกเขาเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหานี้ใน 2 แนวทาง คือ

1.) ให้แต่ละคนรับผิดชอบหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

“ถือเป็นคนที่ทำให้มันเห็นว่าการลงมือทำโดยไม่สนใจว่าใครจะมาหรือไม่ มา เป็นตัวอย่างที่พวกเขาต้องทำตาม เพราะถ้าเราไม่คิดว่าจะมาให้ครบทุกคน

ถึงจะลงมือทำ หรือทำไมคนนี้ไม่ทำ คนนั้นไม่ทำ ก็จะได้ทำงานเลย” มันยากตัวอย่าง

ขณะที่แนวทางที่ 2.) นั้น คือ การจัดสรรหน้าที่ให้เหมาะสมกับเวลาว่างของแต่ละคน เช่น สุนิสา กันทะเตียน หรือ ‘บี’ ที่ติดภารกิจไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมกับสภาเด็กฯ ได้ทุกครั้ง เพื่อนๆ ก็ได้มอบหมายหน้าที่สนับสนุนเบื้องหลังให้แก่เธอ

“เมื่อบีไม่ว่างมาร่วมกิจกรรมกับเพื่อน เช่น ไม่ได้ไปเดินรณรงค์ด้วย ไม่ได้ไปเก็บขยะ เพื่อนๆ ก็จะให้ช่วยเตรียมเอกสาร เป็นผู้ช่วยอยู่เบื้องหลังแทน ซึ่งบีก็ได้รับผิดชอบงานในหน้าที่จนเสร็จ ถือว่าได้ฝึกความรับผิดชอบต่อตัวเอง ซึ่งการมีความรับผิดชอบกับงานของตัวเองและกลุ่มจะช่วยให้งานสำเร็จได้” บีกล่าวด้วยรอยยิ้ม

ด้วยเหตุนี้ นอกเหนือจากเนื้อหาสาระของกิจกรรมแล้ว การทำโครงการยังเป็นเหมือนเวทีที่สมาชิกทุกคนได้มาร่วมเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ผ่านอุปสรรคเรื่องการสละเวลาและความรับผิดชอบในหน้าที่ และพร้อมจะเคลื่อนงานอนุรักษ์ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง และขยายผลความสำเร็จออกไปในวงกว้างสืบไป

“โครงการที่เราทำเป็นโครงการนำร่องเพียงหมู่บ้านเดียว เราทำเพื่อทดสอบว่าเป็นอย่างไรบ้าง ถ้าเกิดผลดีเราก็จะขยายไปสู่ชุมชนรอบข้าง เหมือนเมล็ดพืชที่เราจะลองปลูกดู ถ้ามันเจริญเติบโตสวยงามก็จะทำให้คนอื่นไปปลูกต่อ” ทีมทั้งห้าัยด้วยรอยยิ้ม

ถึงวันนี้ แม้โครงการจะสิ้นสุดลง พร้อมๆ กับการแก้ปัญหาหมอกควันของสภาเด็กฯ ยังเป็นการแก้ปัญหาในจุดเล็กๆ ที่ยังไม่สามารถขยายออกไปสู่ภาพใหญ่ได้ แต่ไม่อาจปฏิเสธว่า นี่คือนจุดเริ่มต้นที่ดีที่เยาวชนเห็นความสำคัญของปัญหาและลงมือทำ รณรงค์และขยายความรู้ไปสู่ชาวบ้านโป่งน้ำตก ให้ได้รับรู้และเข้าใจในปัญหาหมอกควัน จนเกิดเป็นการร่วมกันหาข้อตกลงในการลดการเผาเศษใบไม้และขยะในครัวเรือน พร้อมทั้งนำเศษใบไม้และกิ่งไม้มาทำปุ๋ยหมัก แปรสภาพขยะให้กลายเป็นของมีประโยชน์อีกทางหนึ่ง

จากสิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้ท้องฟ้าเหนือบ้านโป่งน้ำตก ต.บ้านดู่ อ.เมือง จ.เชียงราย ณ วันนี้ แม้หมอกควันจะยังไม่สลายหายไปเสียทีเดียว แต่หากเพ่งมองดีๆ จะรู้สึกถึงแผ่นฟ้าอันสดใสที่ซ่อนตัวอยู่เบื้องหลัง รอเวลาในอีกไม่นานที่หมอกจะสลายแล้วทุกคนก็ได้ยิ้มให้กับแผ่นฟ้าอันสดใสบนแผ่นดินบ้านเกิดอีกครั้ง

เด็กๆ ขอสัญญา...

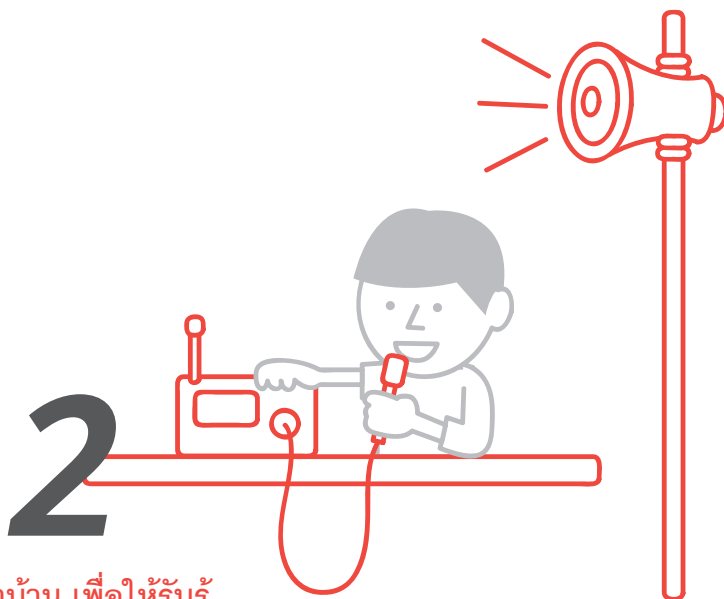

สรุปขั้นตอนการทำงาน

มีการเผดอช้ง เศษวัชพืช และ
ขยะ ทำให้มีหมอก และมีผลต่อ
สุขภาพ

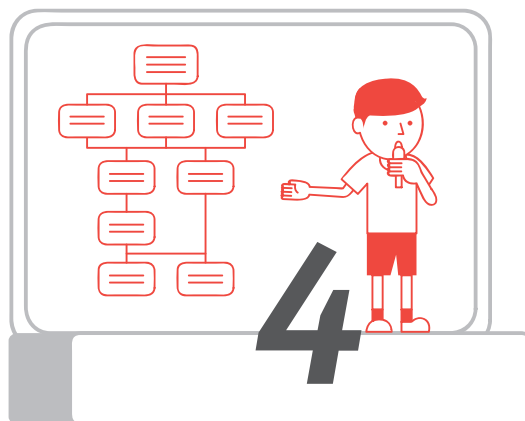

จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อให้รับรู้
ปัญหาหมอกควัน

ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ปัญหาการเผา
เศษใบไม้

เปิดเวทีนำเสนอเพื่อให้ชุมชน
เข้าใจเรื่องปัญหาหมอกควัน

เดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์
ตามบ้าน และนำเศษใบไม้
มาทำปุ๋ยหมัก

สิ่งที่ได้เรียนรู้

กรกช ไกรสอน (ทีม)

ประธานสภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านคู

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ปีที่ 2 วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชิงทราย

“ก่อนทำโครงการผมไม่รู้ว่าจะเริ่มทำอะไร กลัวว่าเราจะแก้ปัญหาได้ไหม ไม่กล้าที่จะพูดคุยกับชาวบ้านเพราะไม่มั่นใจว่าชาวบ้านจะเชื่อในสิ่งที่เราทำหรือเปล่า แต่เมื่อได้เข้าร่วมอบรมพัฒนาทักษะต่างๆ จากโครงการปลูกใจ รักโลก ก็ทำให้ผมเกิดทักษะและความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเขียนโครงการ รู้จักวิธีที่จะทำให้โครงการของเราบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ ได้เรียนรู้การประชุมวางแผนการทำงาน เสร็จจากงานก็ประชุมสรุปงาน ได้ฝึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับ และช่วยเหลือเพื่อนที่ลำบาก ได้ฝึกการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยอยู่ภายใต้เหตุผลที่เหมาะสม ได้ฝึกทักษะการทำงานเป็นทีมกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม และการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งโชคดีที่ผู้ใหญ่ในชุมชนให้การสนับสนุนและให้คำแนะนำ ทำให้ผมกล้าที่จะเข้าหาผู้ใหญ่ เมื่อผู้ใหญ่แนะนำเราก็สามารถทำงานได้บรรลุเป้าหมายมากขึ้น”

สุดาพร สุทธธูน (มิน)

เลขานุการสภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านคู

คณะสังคมศาสตร์ เอกวิชาพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชิงทราย

“หลังจากทำโครงการ ทักษะคติเปลี่ยนแปลงไปมาก จากการลงชุมชนทำงานร่วมกับชาวบ้าน เห็นภาพความรักและความร่วมมือกัน ทำให้ทิวทัศน์ที่เราเคยมีมันหายไป เข้าใจแล้วว่าคนเราความคิดอาจจะไม่เหมือนกัน มาอยู่ร่วมกันหลายคนก็หลายมุมมอง หลายความคิด หลายแง่คิด การทำงานกับทั้งชุมชนและทีมทำให้ตัวเองเปิดใจยอมรับฟังในสิ่งที่คนอื่นพูดในสิ่งที่คนอื่นเป็น แล้วกลับมามองตัวเอง ได้ฝึกการควบคุมอารมณ์ เพราะว่าเราได้พบปะคนเยอะขึ้น ต้องติดต่อประสานงานกับหลายฝ่าย นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องการฝึกความรับผิดชอบต่อให้มากขึ้น รู้จักที่จะรักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ตอบแทนสิ่งที่ได้รับมาคืนสู่ธรรมชาติ เป็นผู้ให้บ้าง”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กันยณัญญ์ สุชิน (เดียร์)

อาจารย์สำนักวิชาสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

“จากที่เคยเรียนด้านสิ่งแวดล้อมมา
จึงเกิดความประทับใจและอยากเป็น
ส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
แม้จะเป็นเพียงหนึ่งกำลัง แต่อย่างน้อย
ก็อาจช่วยสิ่งแวดล้อมได้”

โครงการหมอกควัน มหันตภัยเงียบ

โดย : สมาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านดู่ จ.เชียงราย

หัวหน้าโครงการ

นายกรกช ไกรสอน

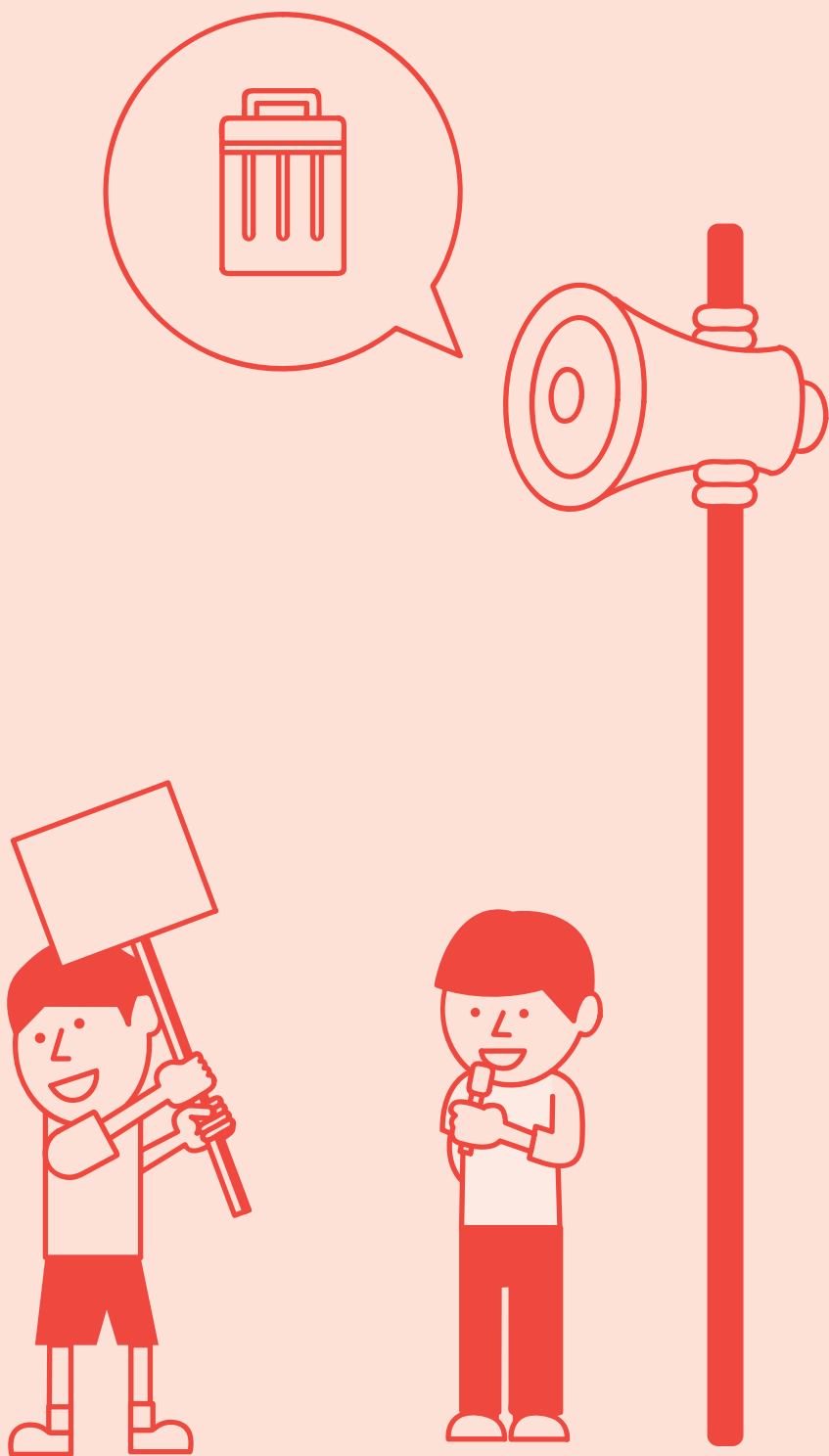
คณะกรรมการ

1. นางสาวสุตาพร สุทธสุน
2. นายสิญญา จันทวงศ์
3. นายทักษ์ดนัย เรือนสังข์
4. นางสาวสุนิสา กันทะเตียน
5. นางสาวจิราวรรณ ชาดิพนจันทร์
6. นางสาวอังคณา ออนศรี
7. นายเอกลักษณ์ ไชยฟู
8. นายกิตติพันธ์ กันทะเตียน
9. นางสาวนภาพร กันทะเตียน

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์กันยณัญญ์ สุชิน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. นายราชันย์ ไชยฟู ผู้ใหญ่บ้านโป่งน้ำตก
อดีตผู้ใหญ่บ้าน/ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
บ้านท่าดินแดงออก

18

‘จักรวาลิน’ วันที่สายน้ำเปลี่ยนไป เพื่อใจเปลี่ยนแปลง

โดย : กลุ่มเยาวชนพงสึแป สู้โงปาดิ จ.นราธิวาส

‘น้ำตก’ เป็นทั้งระบบนิเวศที่สำคัญของพืชพันธุ์และสัตว์ป่า เป็นทั้งแหล่งน้ำสำหรับชุมชนที่อยู่อาศัยโดยรอบ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่ช่วยสนับสนุนด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนในพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ เมื่อน้ำตกเสื่อมโทรมลงและเต็มล้นไปด้วยขยะ ระบบนิเวศและชุมชนในพื้นที่ต่างก็ได้รับผลกระทบกันถ้วนหน้าอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

เยาวชนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ อ.สุโงปาดิ ได้ลุกขึ้นมาเป็นแกนหลักในการรักษา และฟื้นฟูน้ำตกที่เคยสวยงามของชุมชน ให้กลับมาเป็นที่พึ่งของคน สัตว์ และระบบนิเวศในพื้นที่อีกครั้ง

เชิญชวนคุณผู้อ่านลองได้สูดจังหวัดใต้สุดของสยามประเทศ ไปดูกันว่าเยาวชนกลุ่มนี้เขาได้ช่วยฟื้นฟูน้ำตกกันอย่างไร?

‘ฉัตรวาริน’

จากรารแสงงาม สู่ลำน้ำแห่งชยะ

‘น้ำตกฉัตรวาริน’ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูโด-สุไหงปาดี ถือเป็นแหล่งต้นน้ำหลักที่ใช้ในการผลิตน้ำประปาให้คนทั้ง อ.สุไหงปาดี ได้ใช้อุปโภคบริโภคมายาวนาน อีกทั้งด้วยความสวยงาม ก็ทำให้น้ำตกแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของ จ.นราธิวาส และจังหวัดใกล้เคียง รวมไปถึงนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซีย ที่นิยมมาท่องเที่ยวในเทศกาลสำคัญต่างๆ อยู่เนืองๆ

“หลังเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้น้ำตกฉัตรวาริน จากที่เคยเป็นน้ำตกที่งดงามกลับกลายเป็นสายน้ำที่มีขยะกลาดเกลื่อน ไม่มีใครดูแล กลุ่มเยาวชนพงลีแป สุไหงปาดี จึงลุกขึ้นมาปกป้องสายน้ำของบ้านตัวเอง ด้วยการปลุกสำนึกของทุกคนให้หันกลับมาสนใจดูแลน้ำตก” โมฮัมมัดซัฟฟรีย์ นารอเอ็ง หรือ ‘ครูอาวี’ ครูการศึกษานอกโรงเรียน อ.สุไหงปาดี และที่ปรึกษาของกลุ่ม กล่าวถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้กลุ่มเยาวชนลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรน้ำในพื้นที่บ้านเกิดของตัวเอง

จนกระทั่งเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่เรียนการศึกษาออกโรงเรียน ได้รวมตัวกันไปเที่ยวชมน้ำตกฉัตรวาริน และเกิดคำถามขึ้นว่า “ทำไมขยะที่นี่เยอะจัง”

จากสภาพอันเสื่อมโทรมของน้ำตกที่ได้พบเห็น ทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดความรู้สึกอยากแก้ปัญหาขยะให้แก่ น้ำตกของบ้านเกิด จึงเกิดการรวมตัวและก่อตั้งเป็น ‘กลุ่มเยาวชนพงลีแป สุไหงปาดี’ ขึ้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2554

ซึ่งปัญหาขยะกลื่อนน้ำตกมีสาเหตุมาจากการขาดจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน ที่ไม่เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังขาดความรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาขยะบนแหล่งต้นน้ำ ส่งผลต่อความสะอาดของพื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

กลุ่มเยาวชนพงลีแปจึงได้วางเป้าหมายในการทำกิจกรรมของกลุ่มไว้ที่การสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนและชาวบ้านในพื้นที่ ให้หันมารักษาและฟื้นฟูน้ำตกฉัตรวารินเป็นสำคัญ และมีกิจกรรมด้านอื่นๆ เป็นส่วนเสริม ดังที่ อานันต์ ดีอราแม หรือ ‘ดี’ ประธานกลุ่ม กล่าวไว้ว่า

“เป้าหมายของกลุ่ม คือ ทำให้เยาวชนและคนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ หันมาช่วยกันจัดการปัญหาขยะบนน้ำตกฉัตรวาริน

เป็นการฝึกความอดทน บริหารจัดการ
และต้องใช้ทักษะการแก้ปัญหาสูงมาก

สร้างแนวร่วม ดูแลรักษาน้ำตก

ด้วยแนวคิดที่ว่าน้ำตกจักรวารินเป็นสมบัติของทุกคน ดังนั้น หน้าที่ในการช่วยกันดูแลรักษาน้ำตกจึงไม่ใช่ภาระของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เป็นแนวคิดที่ ‘โครงการปลูกใจ...เมล็ดพันธุ์รักษาน้ำตกจักรวาริน’ นำมาใช้ เพื่อดึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชนให้มาช่วยกันจัดการขยะบนน้ำตกจักรวาริน

กลุ่มเริ่มต้นด้วยการจัดเวทีประชาคม โดยดึงชุมชนและหน่วยงานราชการมาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยน และหาแนวทางในการจัดการปัญหาขยะบนน้ำตกจักรวาริน เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในการช่วยกันจัดการดูแลขยะอย่างยั่งยืน โดยมีจุดหมายแรกอยู่ที่การปรับปรุงโรงคัดแยกขยะ ไว้สำหรับเป็นจุดพักและจัดการขยะบนน้ำตก

กลุ่มได้ประสานไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มาร่วมเวที แต่ด้วยภารกิจของแต่ละหน่วยงานค่อนข้างรัดตัว และเวลาว่างไม่ตรงกัน ทำให้กลุ่มต้องจัดเวทีถึง 2 ครั้ง แต่อย่างไรก็ตาม การจัดเวทีก็ได้รับการตอบรับที่ดี มีผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ชาวบ้าน และตัวแทนอุทยานแห่งชาติภูโคะ-สุโขทัย มาเข้าร่วม โดยมีดี ครูอาวี และผู้ใหญ่ในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการหลักในเวที และมี อารีชา เจ๊ะสือแม หรือ ‘ลา’ แกนนำกลุ่ม คอยช่วยบันทึกการประชุม

บรรยากาศการประชุมหารือในเวทีนั้น ผู้เข้าร่วมมีแนวความเห็นไม่ตรงกัน โดยมองว่ามีคนที่รับผิดชอบดำเนินงานในส่วนนี้อยู่แล้ว และข้อเสนอของกลุ่มจะเป็นการเพิ่มภาระจากงานที่รับผิดชอบอยู่เดิม แต่อย่างไรก็ตาม สุดท้ายเวทีก็ได้ข้อตกลงและวางแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างเยาวชน ชาวบ้านในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี โดยจัดแบ่งหน้าที่การทำงานออกเป็นส่วนๆ คือ การเก็บและคัดแยกขยะเป็นหน้าที่ของเยาวชน ชุมรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และชาวบ้านช่วยกันดูแล การกำจัดขยะมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้จัดการ และการนำขยะที่สามารถขายได้มาขายต่อ มีชาวบ้านและ ชรบ. เป็นผู้จัดการ

เมื่อมีการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบกันเสร็จแล้ว กลุ่มก็ได้ดำเนินการปรับปรุงโรงเรียนคัดแยกขยะบนน้ำตกฉัตรวาริน โดยได้รับอนุญาตให้ใช้อาคารของอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี แต่แล้วในขณะที่โรงเรียนคัดแยกขยะกำลังเป็นรูปเป็นร่าง ปัญหาใหญ่ก็เกิดขึ้น เมื่อมีการปรับเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้าน จากเดิมที่ผู้ใหญ่บ้านคนเก่าให้ความร่วมมือกับกลุ่มเป็นอย่างดี แต่ผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ยังไม่เข้าใจแนวคิดในการทำงานของกลุ่ม จึงไม่ให้ความร่วมมือ และไม่อนุญาตให้ใช้อาคารทั้งที่ได้ขออนุญาตจากทางอุทยานฯ ไว้แล้ว โดยให้เหตุผลว่า โรงเรียนคัดแยกอยู่ด้านหน้าอาคาร จะทำให้ทัศนียภาพไม่สวยงาม และต้องการใช้พื้นที่ส่วนนี้เป็นที่จอดรถมากกว่า โรงเรียนคัดแยกขยะที่ตั้งใจไว้จึงยังไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จได้

“ในส่วนนี้เป็นการฝึกความอดทน การบริหารจัดการ และต้องใช้ทักษะการแก้ปัญหาสูงมาก” ครูอวีสรุปถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งกลุ่มต้องร่วมใจกันหาทางออกต่อไป

ผมได้ฝึกการพูด ได้ออกแบบป้ายรณรงค์
ได้พูดให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ ผมรู้สึกดีใจที่เห็น
นักท่องเที่ยวบางคนมาช่วยเก็บขยะด้วย

รณรงค์ให้แนวคิด ปลูกฝังจิตสำนึก

แม้การสร้างแนวร่วมในการฟื้นฟูดูแลน้ำตกยังไม่สามารถก่อร่างสร้าง
ได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่กลุ่มก็ไม่ย่อท้อ ได้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง คือ ‘เผยแพร่
แนวคิด ให้ความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกในการดูแลรักษาน้ำตกห้วยทรายขาว ให้แก่
เยาวชนและประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่อง’ คือ

1. การรณรงค์ทางวิทยุชุมชน โดยทุกๆ วันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา
16.00 - 17.00 น. กลุ่มได้รับโอกาสจาก สวท.สุโขทัย 106.5 Mz ให้ไปจัดรายการ
‘เยาวชนพลังน้ำ ห้วยทรายขาว’ เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของกลุ่มและให้ความรู้เรื่อง
ขยะและสิ่งแวดล้อม มีครูอาวีและดีเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก และมีน้องๆ จากกลุ่ม
ผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้ร่วมรายการ โดยจะมีการแบ่งหน้าที่ในกลุ่มว่า สัปดาห์ไหน
ใครต้องมาร่วมรายการ คนนั้นก็ต้องเตรียมเนื้อหาที่จะพูด และจะมีฝ่ายดูแล
ของรางวัลสำหรับช่วงการร่วมสนุกหน้าไมค์ ซึ่งเป็นช่วงที่ได้รับความสนใจจาก
แฟนรายการเป็นอย่างดี

เนื้อหาในรายการจะแบ่งเป็นช่วงต่างๆ เช่น ช่วงรื้อยวิธีดูแลสิ่งแวดล้อม
ช่วงหน้าไมค์ และช่วงเรารักษ์น้ำตกห้วยทรายขาว ซึ่งเป็นช่วงที่เพิ่มเข้ามาในระหว่าง
การทำโครงการ ซึ่งผลจากการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้เรื่อง
สิ่งแวดล้อมและขยะควบคู่ไปกับความบันเทิง และเยาวชนในกลุ่มเองก็ได้
ประสบการณ์ ได้ความรู้จากสิ่งที่ตนเองค้นคว้าเพื่อเตรียมมาพูดในรายการ เป็นการ
ฝึกพูดไปในตัว และฝึกเรื่องการใช้เสียงและการเล่าเรื่องราว

2. กิจกรรมเดินรณรงค์ให้แก่นักท่องเที่ยวบนน้ำตกห้วยทรายขาว มีการจัดขึ้น
ทั้งหมด 4 ครั้ง โดยแต่ละครั้งเยาวชนในกลุ่มจะมีการพูดผ่านเครื่องขยายเสียง
ให้ความรู้ เดินถือป้ายรณรงค์ แจกแผ่นพับความรู้ และเดินเก็บขยะไปพร้อมๆ กัน
โดยกิจกรรมนี้ได้รับหน้าที่เป็นทั้งผู้ประสานงาน ออกแบบป้ายรณรงค์ และพิธีกรที่
ให้ความรู้โดยการพูดผ่านเครื่องขยายเสียง มีครูอาวี ลา และเพื่อนในกลุ่มบางคน
มาคอยสลับเปลี่ยนช่วยเป็นพิธีกรบ้าง โดยที่ลาเองนั้นก็คอยช่วยดูแลเรื่องสวัสดิการ
ด้วยอีกส่วนหนึ่ง

ผลตอบรับจากกิจกรรมในครั้งนี้ นอกจากให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว กลุ่มยังได้ช่วยกันเก็บขยะ ทำให้น้ำตกสะอาดขึ้นด้วย แต่ก็มีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่ไม่ให้ความร่วมมือ ขณะที่บางส่วนก็นำขยะมาให้กับทางกลุ่ม เพราะมองทางกลุ่มเป็นคนเก็บขยะ แต่อย่างน้อยที่สุด ผลลัพธ์ที่น่าชื่นใจจากกิจกรรมนี้ก็คือ เยาวชนในกลุ่มเกิดพัฒนาการในตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ทักษะการสื่อสารกับชุมชน

“ผมได้ฝึกการพูด ได้ออกแบบป้ายรณรงค์ ได้พูดให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ ผมรู้สึกดีใจที่เห็นนักท่องเที่ยวบางคนมาช่วยเก็บขยะด้วย” ดิกล่าวด้วยรอยยิ้ม

การจัดค่ายครั้งนี้รู้สึกรักและผูกพันกับน้องๆ
ที่มาช่วยกิจกรรมมากค่ะ ได้เรียนรู้เรื่องของ
ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เรียนรู้
สร้างแกนนำเด็กขึ้นมาแทนรุ่นปัจจุบันที่จะแบ่ง
การทำงานอย่างเป็นระบบ

เจาะกลุ่มเยาวชน สร้างคนพันธุ์อนุรักษ์

นอกจากรณรงค์ผ่านวิทยุชุมชนและรณรงค์ในพื้นที่ประสบปัญหาจริงแล้ว กลุ่มยังมุ่งสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในพื้นที่มาเป็นแนวร่วมจัดการขยะบนน้ำตก ขัดรวาริน ด้วยกิจกรรมสร้างแกนนำเยาวชน ที่เป็นการลงพื้นที่อบรมให้ความรู้เรื่อง ปัญหาขยะบนน้ำตกขัดรวาริน ตามโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่อยู่บริเวณโดยรอบ น้ำตก 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านไผ่ลง โรงเรียนบ้านโตะเต็ง โรงเรียนบ้านโคกตา และโรงเรียนมัธยมสูงไหงป่าดี โดยมีนักเรียนเข้าร่วมทั้งสิ้นถึง 257 คน

กิจกรรมครั้งนี้ กลุ่มได้ออกแบบใบงานเรื่องขยะให้เด็กๆ ได้ระดมสมอง ฝึกวิธีคิดและนำเสนอ สอดแทรกการเล่นเกมส์สนทนาการให้เด็กๆ ได้เรียนรู้อย่าง สนุกสนาน ซึ่งมีดีทำหน้าที่เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรม สลับกับเพื่อนๆ ที่ขึ้นมา ช่วยกันให้ความรู้น้องๆ ขณะที่ครูอาวีจะคอยสนับสนุนเรื่องสื่อให้ความรู้ และลา

คอยช่วยเหลือเรื่องสวัสดิการร่วมกับเพื่อนๆ สมาชิกในกลุ่ม โดยนอกจากกิจกรรมให้ความรู้ควบคู่สุนทนาการแล้ว ยังมีการรับสมัครนักเรียนที่สนใจอยากเป็นแกนนำเยาวชน ให้สมัครเข้าร่วม ‘ค่ายปลูกใจ...เมล็ดพันธุ์รักหน้าตักจิตรวาริน’ เพื่อร่วมเรียนรู้ พัฒนาทักษะ และร่วมรณรงค์เรื่องขยะต่อไปอีกด้วย

กิจกรรมโดยภาพรวมดำเนินไปได้ด้วยดี มีนักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมจำนวนมาก แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องการประสานงาน ที่หนังสือขอความร่วมมือจัดส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ถูกส่งต่อไปถึงบางโรงเรียนและอาจารย์บางท่าน นักเรียนบางห้องจึงไม่ได้มาร่วมในกิจกรรมอย่างน่าเสียดาย

อย่างไรก็ตาม กลุ่มก็ยังได้เยาวชนที่สนใจเข้าร่วมเป็นแกนนำจำนวนมาก ซึ่งก็ได้นำไปสู่การจัดค่ายปลูกใจ...เมล็ดพันธุ์รักหน้าตักจิตรวารินขึ้นเป็นเวลา 3 วัน 2 คืน ถึงแม้ว่าในวันเริ่มค่ายจะมีเหตุระเบิดเกิดขึ้นใกล้ๆ กับสถานที่จัดค่าย แต่ด้วยความมุ่งมั่นของแกนนำกลุ่มที่พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “เตรียมงานกันมาขนาดนี้แล้ว ก็จัดเถอะ” ก็ทำให้ค่ายเดินทางต่อไป แม้จะมีผู้ปกครองของนักเรียนบางคนเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัย พาบุตรหลานกลับไปก่อน แต่หลังจากวันนั้นก็ไม่ได้มีเหตุความรุนแรงใดๆ เกิดขึ้นอีก และค่ายก็ดำเนินต่อไปจนเสร็จสิ้น

กิจกรรมภายในค่ายนั้น เด็กๆ ได้ฝึกกระตมความคิดเกี่ยวกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ผ่านการลงสำรวจสภาพของลำน้ำด้วยกระบวนการ

ผมใช้ทักษะที่ตนเองมีคือการเล่นป่นจักสีลัต...
มาฝึกสอนให้กับสมาชิกกลุ่ม...ทำให้เด็กๆ
มีกิจกรรมได้ร่วมอย่างต่อเนื่อง」

นักสืบสายน้ำเชื่อมโยงกับระบบนิเวศป่า ก่อนลงมือรวมพลังกันทำป้ายรณรงค์และเก็บขยะบนน้ำตกจืดรวรินด้วย ซึ่งแม้การจัดค่ายจะมีอุปสรรคอยู่บ้าง ในเรื่องของที่พัก วิทยาการที่เชิญไว้ไม่สะดวกมาร่วมกิจกรรม และการบริหารเวลาไม่สัมพันธ์กับกระบวนการ ทำให้ไม่สามารถสอดแทรกเนื้อหาได้ครบถ้วนดังที่ตั้งใจ แต่โดยภาพรวมแล้วก็ถือว่าค่ายประสบความสำเร็จ เกิดเครือข่ายแนวร่วมรุ่นพี่รุ่นน้อง นักอนุรักษ์ขึ้น และถือเป็นกิจกรรมครั้งแรกที่ครูอาวีปล่อยให้เยาวชนเป็นผู้จัดการแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบงานกันด้วยตัวเองอีกด้วย

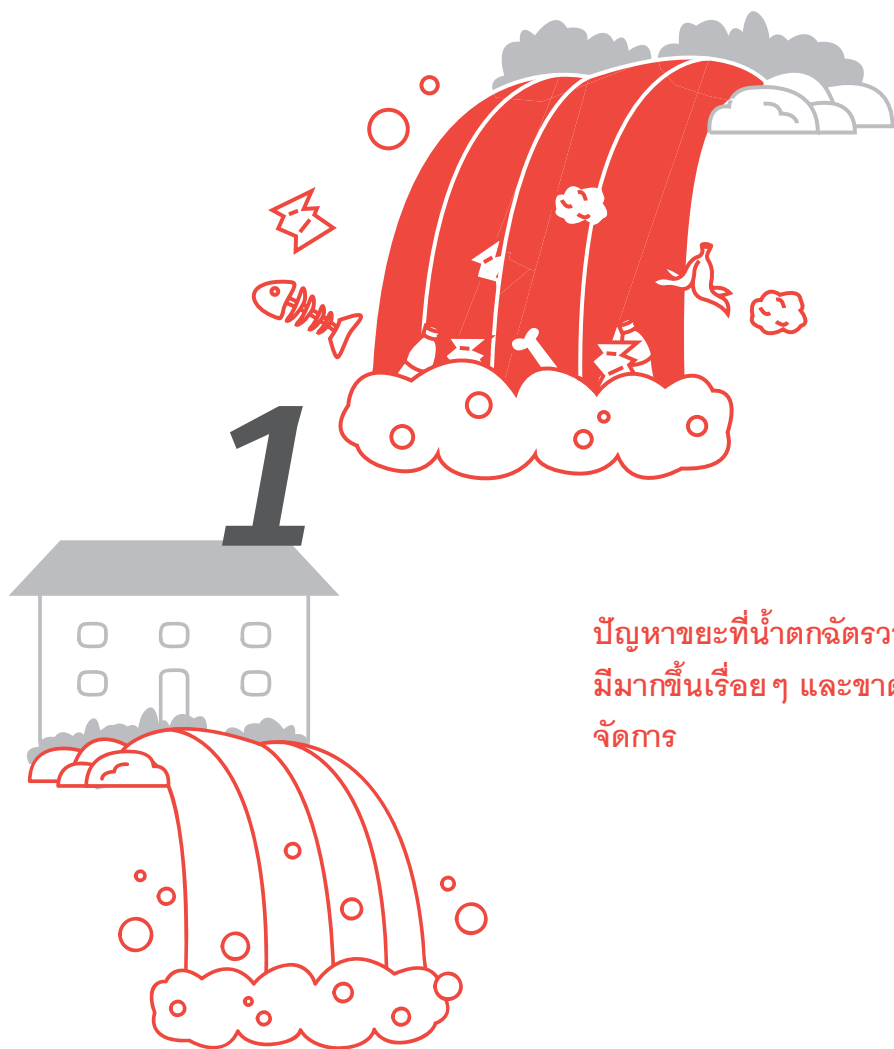
“การจัดค่ายครั้งนี้รู้สึกรักและผูกพันกับน้องๆ ที่มาร่วมกิจกรรมมากค่ะ ได้เรียนรู้เรื่องของความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เรียนรู้ที่จะแบ่งการทำงานอย่างเป็นระบบ ฝึกทำงานรณรงค์ และฝึกพูดในรายการวิทยุ” ลากล่าวด้วยความภาคภูมิใจ

สิ่งเหล่านี้คือความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของทั้งเยาวชน ชุมชน และน้ำตกจืดรวริน ซึ่งแน่นอนว่าการอนุรักษ์จะยังไม่สิ้นสุดลงแค่นี้ เพราะด้วยจิตสำนึกที่เปี่ยมล้น ทำให้กลุ่มพร้อมจะดำเนินกิจกรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่องต่อไป เพื่อให้ น้ำตกจืดรวรินกลับมาอยู่ในสภาพที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ เป็นแหล่งต้นน้ำที่คนใน อ.สุโขทัย ได้ใช้อุปโภคบริโภค และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ จ.นราธิวาส สืบไปตราบนาน

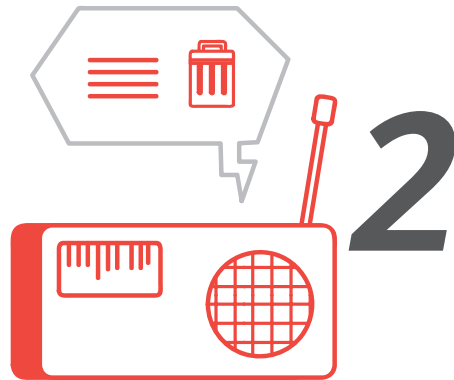

สรุปขั้นตอนการทำงาน

ปัญหาขยะที่น้ำตกฉัตรวาริน
มีมากขึ้นเรื่อยๆ และขาดการ
จัดการ

เยาวชนพงลีแป สุโห่งปาดิ จััดเวที
ประชาคมและปรัับปรุรงโรงเรีอน
คััดแยกขยะบนน้ำตก

รณรงคัปลุกจิตสานิกิให้ชุมชน
และนักท่องเที๋ยวทิ้งขยะให้เป็นที

สิ่งที่ได้เรียนรู้

อานันต์ ดิธราแม (ตี)

ประธานกลุ่มเยาวชนพงลีแปฯ

การศึกษานอกโรงเรียนสุโขทัย

“การได้มาทำกิจกรรมทำให้ได้รู้ได้ทำ และได้เห็นว่าเราสามารถดูแลบ้านเกิดของเราได้ โดยเริ่มจากตัวเราก่อน เช่น การทิ้งขยะ คัดแยกขยะ ไม่เอาถุงพลาสติกจากร้านค้าถ้าไม่จำเป็น ใช้ถุงผ้าแทน ใช้ผ้าแทนกระดาษทิชชู อีกทั้งทักษะต่างๆ ก็พัฒนาขึ้น อย่างเรื่องความกล้าแสดงออก เมื่อก่อนเราไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่หลังจากทำกิจกรรมกับน้องๆ ทำให้กล้าทำ กล้าแสดงออก และกล้าคิดมากขึ้น ตอนนี้ได้มานำเสนอโครงการเอง สามารถบรรยายเรื่องน้ำตก เรื่องขยะได้ รวมถึงเขียนโครงการได้ด้วย”

อารีชา เจ๊ะสือแม (ลา)

ผู้ประสานงานและการเงินกลุ่มเยาวชนพงลีแปฯ

“ได้ประสบการณ์และความรู้ใหม่ๆ จากการทำโครงการ จากเดิมไม่ค่อยมีความรู้เรื่องขยะ และยังไม่ทราบว่าเราจะแก้ไขปัญหาอย่างไร แต่หลังจากทำโครงการ ทำให้มีความรู้เรื่องการกำจัดขยะ เห็นแนวทางที่จะทำให้น้ำตกสะอาดขึ้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ทักษะต่างๆ เช่น จากเดิมเป็นคนไม่มั่นใจ ไม่ค่อยกล้าคิด ไม่ค่อยกล้าแสดงออก ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมจะตื่นเต้นมาก เพราะยังไม่มีประสบการณ์และยังไม่กล้าที่จะลงมือทำ แต่หลังจากได้ทำโครงการก็มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น กล้าที่จะประสานงานกับผู้ใหญ่ของทางอุทยานแห่งชาติ จิตใจเริ่มเข้มแข็งขึ้นเมื่อเห็นพลังของน้องๆ ที่เริ่มเปลี่ยนแปลง เมื่อได้เห็นเยาวชนและคนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะดูแลน้ำตกของเรา”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

โมอัมมัดซัฟฟรีย์ นารอเอ็ง (อาวี)
อาจารย์การศึกษานอกโรงเรียนสุโขทัย

ครูอาวีมีบทบาทในการสอนสิ่งต่างๆ ผ่านการลงมือทำงานจริง ให้เยาวชน ได้เรียนรู้และพัฒนาตัวเองผ่านการทำ กิจกรรม และช่วยสนับสนุนการทำงานของเยาวชนด้วยการลงไปร่วมทำงาน กับเยาวชน

“อยากให้ชุมชนตระหนักถึงเรื่อง สิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น และอยากสร้าง แกนนำเยาวชน เพื่อพัฒนาศักยภาพ ของเยาวชนในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ รักษาและหวงแหนบ้านเกิด โดยการ ทำงานร่วมกับเยาวชนต้องเปิดใจและ ให้โอกาสว่า บางงานเด็กๆ ก็สามารถ ทำเองได้ โดยที่เราคอยดูอยู่ห่างๆ เวลาที่มีปัญหาต่างๆ ก็นำมาคุยกัน ในกลุ่ม”

โครงการปลูกใจ...เมล็ดพันธุ์รักษ์น้ำตกลัดราริน
โดย : กลุ่มเยาวชนพลังสืบ สุโขทัย จ.สุโขทัย

หัวหน้าโครงการ

นายอานันต์ ดิธราแม

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวอารีชา เจ๊ะสื่อแม
2. นายอิสซัน อูมา
3. นายอานูวา ตาเฮ
4. นายอาลีมิง สตาปอ
5. นางสาวยามะลิห์ นารอเอ็ง
6. นายอานูวา อูเซ็ง
7. นายมะดิง สื่อแม
8. นายมาหามะกอรี ยูโซ๊ะ
9. นายอาปีเด็น หะยิมามะ
10. นางสาวบิสมิ ระเด่นมนตรี
11. นายมะรีดวน กะจิ

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อาจารย์โมอัมมัดซัฟฟรีย์ นารอเอ็ง
การศึกษานอกโรงเรียนสุโขทัย

ท่ามกลางสภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเล็ดลอดไปทั้งระบบ ทั้งป่าไม้ สายน้ำ ผืนดิน และอากาศ คนอนุรักษ์จำนวนไม่น้อยต่างชะงักเข้มนานต่อลมหายใจของธรรมชาติไว้ ไปพร้อมๆ กับการขยายแนวร่วมทั้งที่เป็นบุคคลและชุมชนอย่างสุดกำลัง ซึ่งบางแห่งบางที่ก็ประสบความสำเร็จ แต่บางที่บางแห่งก็ไม่ ด้วยข้อจำกัดของทรัพยากรบุคคลและทุนหนุนเสริม

โดยเฉพาะด้านทรัพยากรบุคคลที่มีข้อจำกัดมากมาย ทำให้การขยายแนวร่วมก่อเกิดได้ยาก คนอนุรักษ์ในพื้นที่นั้นๆ จึงค่อยๆ เหี่ยวแห้งเฉาไปเหมือนผืนป่าที่กำลังล้มตายด้วยภัยแล้ง

การมีกองทุนสิ่งแวดล้อมที่ให้การสนับสนุนกลุ่มคนอนุรักษ์ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่เปรียบดั่งไม้อ่อน จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจและน่าจะมีประสิทธิภาพในการสร้างคนและเครือข่ายการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน เปรียบเหมือนสายน้ำที่ผุดเผยจากตาน้ำ ไหลล่องผ่านผืนป่า ชุบชูต้นกล้าให้เติบโตใหญ่สู่อากาศ

โลกแยะแก่ที่คน ปลูกพลังพลเมืองเด็ก

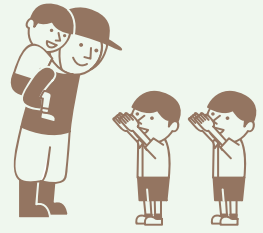
“ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคน เกิดจากการรุกและใช้ธรรมชาติอย่างทำลาย ทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรม ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การทำลายป่า การทำลายทรัพยากรชายฝั่ง การทำลายแหล่งน้ำ การแก้ปัญหาระยะยาวที่จะทำให้คนทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยลง หรือฟื้นฟูให้กลับมาอยู่ในจุดสมดุลที่ทำให้คนกับสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมและเกื้อกูลกันในระยะยาวได้ ต้องเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของคน ซึ่งเรา มองว่า การเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมคนควรจะทำตั้งแต่เด็ก” คุณกรรชิต สุขใจมิตร ผู้อำนวยการมูลนิธิกองทุนไทย กล่าวถึงแนวคิดที่เป็นจุดตั้งต้นของ กองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

เพราะที่ผ่านมา งานสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ผู้ใหญ่ และชุมชนเป็นหลัก ซึ่งการเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ใหญ่เน้นไปค่อนข้างยาก

“จึงคิดว่าการเริ่มต้นกับเด็กที่กำลังโตเป็นผู้ใหญ่ เขาจะเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่า เกิดความตระหนักได้ง่ายกว่า และอาจทำให้การใช้ชีวิตในระยะต่อไปของเขาเอง มีแนวโน้มที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หันมาตระหนัก พยายามรักษา อยู่ร่วม และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนมา เพื่อที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมในรุ่นลูกรุ่นหลานมีความอุดมสมบูรณ์” คุณกรรชิตกล่าวเพิ่มเติม

จากแรงบันดาลใจที่มุ่งพัฒนาเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ในระยะยาว มูลนิธิกองทุนไทยจึงร่วมกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ก่อตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในฐานะกลไกที่จะสนับสนุนเยาวชนให้เข้ามาทำงานฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรม

“ปัจจุบันในสังคมไทยยังไม่มีกลไกที่จะสนับสนุนให้เยาวชนได้เข้ามาทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ส่วนใหญ่งานเยาวชนจะเป็นของเอ็นจีโอหรือชุมชน ซึ่งยังขาดกลไกที่ชัดเจน” คุณกรรชิตกล่าวถึงกลไกในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมในลักษณะของกองทุน ที่ยังไม่มีกองทุนไหน ให้การสนับสนุนเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

“กองทุนสิ่งแวดล้อมมีหลายกองทุน เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกองทุนที่สนับสนุนองค์กรพัฒนาหรือองค์กรชุมชนไปทำกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมได้ หรือกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ก็จะมีสนับสนุนผู้ใหญ่ แต่ยังไม่มีกองทุนไหนที่สนับสนุนเยาวชนโดยตรง” คุณกรรชิตกล่าว

ทั้งที่เยาวชนเองก็มีศักยภาพในการดูแลสิ่งแวดล้อม ทั้งระดับของการเรียนรู้ และดูแลแบบง่ายๆ จนถึงระดับการทำกิจกรรมที่มีความซับซ้อน หรือต้องอาศัย

ความเข้าใจและใช้วิธีการมากขึ้น ซึ่งคุณกรรชิตมองว่าเยาวชนมีศักยภาพที่จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้ อย่างน้อยที่สุดก็การดูแลโดยการสร้างความตระหนักของคนในชุมชน หรือเป็นตัวเชื่อมระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น กองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชนจึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่จะให้เด็กและเยาวชนทั่วประเทศมีบทบาทในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในแง่การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของคนในชุมชน ให้อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม และรักษาสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้

ในด้านของ คุณปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) มองว่า การมีกองทุนนี้จะสร้างคุณค่าให้กับสังคมไทย เพราะการมีกองทุนฯ จะเป็นโอกาสในการสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ของประเทศ

“เมื่อมูลนิธิกองทุนไทยมาหารือเรื่องการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมฯ เราเห็นเลยว่านี่จะเป็นโอกาสในการสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ของประเทศเราเลยทีเดียว เป็นการสร้างพลเมืองรุ่นใหม่โดยใช้ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นจุดเริ่มต้น เพราะการที่เยาวชนเขาหยิบใจที่อยู่ในชุมชนตนเองที่เขาสนใจแก้ปัญหา หรือกระทำได้ นี่เป็นโอกาสให้เขาได้เรียนรู้และรู้จักชุมชนตัวเอง แล้วเชื่อมโยงตัวเองกับชุมชนตัวเองได้ รู้ลึกกว่าตัวเขาเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน แล้วอยากลุกขึ้นมามีส่วนร่วมแก้ปัญหา หรือทำให้สิ่งแวดล้อมนั้นดีขึ้น”

อย่างไรก็ตาม จากการหารือร่วมกันระหว่างสององค์กรก็ทำให้ได้แนวคิดในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เยาวชนที่เข้ามาเรียนรู้กับกองทุนคือ **‘เด็กต้องเรียนรู้จากการลงมือทำ’** และอาศัยโค้ชจากกองทุนเป็นพี่เลี้ยงสร้างทักษะให้เยาวชนภายใต้ระยะเวลาในการเรียนรู้อย่างน้อย 5 - 6 เดือน เพื่อให้เยาวชนเขามีเวลาการเรียนรู้เพียงพอที่จะพัฒนาทักษะขึ้นได้

“กองทุนฯ นี้ออกแบบให้เยาวชนเลือกโจทย์จริงในชุมชนมาออกแบบการแก้ปัญหา โดยเยาวชนเป็นผู้บริหารจัดการโครงการเอง ซึ่งต้องช่วยให้เยาวชนเขามีทักษะที่จะทำงานได้ เพราะเขาต้องวิเคราะห์ปัญหา ทำงานร่วมกับเพื่อน หรือคนในชุมชนได้ ต้องบริหารจัดการหลายอย่าง ทั้งงบประมาณ งาน และเวลา ดังนั้นจึงมองว่ากองทุนนี้นอกจากสนับสนุนงบประมาณให้เยาวชนไปแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนแล้ว ยังจะต้องสนับสนุนความรู้ และการเสริมศักยภาพเยาวชนร่วมด้วย ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายเราจะได้พลเมืองรุ่นใหม่หัวใจสิ่งแวดล้อมที่มีศักยภาพ และทำงานเป็น”

เมื่อสององค์กรเห็นเป้าหมายร่วมกัน การปลุกพลังพลเมืองเยาวชนรักษ์โลกจึงเริ่มต้นขึ้น..

เป้าหมายของกองทุนฯ

“เยาวชนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะทำให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้ เพราะเขากำลังเรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อที่จะก้าวเข้ามาแบกรับหน้าที่ในการดูแลสังคมในระยะต่อไป การพัฒนาเยาวชนจึงมีนัยสำคัญที่จะทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง” คือสิ่งที่คุณกรรชิตย่ำชัดถึงบทบาทของเยาวชน ในฐานะกลไกการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ซึ่งนี่เองคือเป้าหมายของกองทุนสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ 2 ระยะ คือ

เป้าหมายระยะสั้น 3 - 5 ปี มี 2 เป้าหมาย ได้แก่

1. พัฒนาเยาวชนที่เข้าร่วมกับโครงการ 1 - 2 ปีแรกให้เข้มแข็ง มีทักษะการทำงาน สามารถทำกิจกรรมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมหรือขยายผลได้อย่างต่อเนื่องด้วยตัวเองหรือกลุ่มเพื่อน

2. เพื่อให้เกิดกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชนของประเทศ ซึ่งเป็นกลไกที่จะสามารถทำงานในระยะยาวได้ โดยคาดหวังให้กลไกมีความเข้มแข็งในการดำเนินงาน ทั้งการเข้าถึงเยาวชนในวงกว้าง มีหลักสูตรและกระบวนการพัฒนาเยาวชน มีกระบวนการติดตามสนับสนุน (Coach) เยาวชนในพื้นที่ ถักทอเชื่อมโยงเยาวชนให้เกิดเป็นขบวนหรือเครือข่ายที่เข้มแข็ง และหาภาคีมาร่วมทำงานในระยะยาว

เป้าหมายระยะยาว มุ่งไปที่การพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ **ผู้นำการเปลี่ยนแปลง** (Change Agent) หรือพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกสิ่งแวดล้อม มีสำนึกสาธารณะ เต็มใจเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในการที่จะดูแลรักษาสังคม (Active Citizen) โดยอาศัยการทำกิจกรรมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นแบบฝึกหัด ในการพัฒนาเยาวชนไปในตัว

“เพราะเยาวชนที่มาร่วมทำกิจกรรมเขาได้เรียนรู้หลายมิติ โดยเฉพาะในมิติการทำกิจกรรม การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการทำงาน การประสานงานกับกลุ่มเยาวชนด้วยกันเอง การประสานกับชุมชน การประสานกับผู้ใหญ่ ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะในแง่ความเป็นผู้นำของเยาวชนได้ ขณะเดียวกัน การที่เขาได้เรียนรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มากขึ้น เรียนรู้การเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่ทำกิจกรรมคล้ายกัน จะทำให้เขาเป็นกลุ่มที่มีส่วนขับเคลื่อนปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้” คุณกรรชิตกล่าว

ภาคีร่วมทุน กองทุนของ ‘เรา’

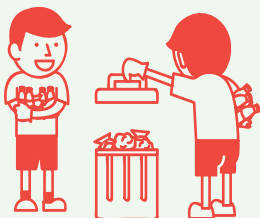

บนเส้นทางของการพัฒนา การมีภาคีเครือข่ายที่มาร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกัน ย่อมสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการทำงานคนเดียว

การกำเนิดเกิดขึ้นของกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชนเองก็มีแนวคิดเช่นนั้น ที่เปิดให้ภาคีในหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน เป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน 2 ลักษณะ คือ 1) ภาคีที่เข้ามาร่วมบริหารกองทุน และ 2) ภาคีที่มาร่วมดำเนินงาน ร่วมพัฒนาศักยภาพเยาวชนในโครงการร่วมกับมูลนิธิกองทุนไทย โดยมูลนิธิกองทุนไทยทำหน้าที่เป็นกองเลขานุการ

การเข้ามาร่วมบริหารกองทุน ทุกองค์กรจะมีบทบาทเป็นคณะกรรมการโครงการ เพื่อกำกับทิศทาง ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ตลอดจนร่วมพิจารณาโครงการที่เยาวชนเสนอเข้ามา โดยในปีที่ 1 มีภาคีที่ร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนฯ 8 ท่าน จากมูลนิธิกองทุนไทย มูลนิธิสยามกัมมาจล ศูนย์ฝึกอบอรมวนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC) มูลนิธิสืบนาคะเสถียร กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) สำนักงานประเทศไทย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม และนักวิชาการกรมป่าไม้

“ในแง่การบริหารกองทุน มูลนิธิกองทุนไทยตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้นว่า กองทุนนี้จะเป็นเจ้าของร่วมกันของหลายภาคี มูลนิธิกองทุนไทยอาสาเข้ามาเป็นตัวยืนให้ก่อน ในระยะยาวก็อาจมีภาคีอื่นเข้ามาร่วมเป็นเจ้าของด้วย” คุณกรรชิตกล่าวถึงการบริหารกองทุน

ในส่วนของการมาร่วมดำเนินงาน ร่วมพัฒนาศักยภาพเยาวชนในโครงการ ในปีที่ 1 ได้แก่ กลุ่มไม้ขีดไฟ สมาคมสร้างสรรค์ไทย (ตาวิเศษ) กลุ่มหุ่นไล่กา กลุ่มทำดีมะ สมาคมปทุมชนอีสาน นักวิชาการอิสระ รวมถึงมูลนิธิสยามกัมมาจล

“ในส่วนการดำเนินงาน ตอนนี้ทีมงานได้เชื่อมโยงกับภาคี เพื่อนๆ ในองค์กรอื่นที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมหรืองานด้านการพัฒนาเยาวชน ก็รวบรวมมาได้กลุ่มใหญ่ นะครับ เป็นทีมที่เข้ามาช่วยพัฒนาศักยภาพ การติดตาม การช่วยเสริมกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ รวมๆ แล้วก็เกือบ 20 คนจากเกือบ 10 องค์กร เช่น กลุ่มไม้ขีดไฟ ตาวิเศษ ฯลฯ ซึ่งเป็นเพื่อนๆ ภาคีที่หนุนช่วยซึ่งกันและกันอยู่ เป็นการเชื่อมกันแบบไม่เป็นทางการ ลักษณะเป็นอาสาสมัครเสียมากกว่า” คุณกรรชิตกล่าวเพิ่มเติม

โครงการที่เยาวชนเสนอเข้ามา โดยในปีที่ 1 มีภาคีที่ร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนฯ 8 ท่าน จากมูลนิธิกองทุนไทย มูลนิธิสยามกัมมาจล ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC) มูลนิธิสืบนาคะเสถียร กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) สำนักงานประเทศไทย ศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม และนักวิชาการกรมป่าไม้

“ในแง่การบริหารกองทุน มูลนิธิกองทุนไทยตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้นว่า กองทุนนี้จะเป็นเจ้าของร่วมกันของหลายภาคี มูลนิธิกองทุนไทยอาสาเข้ามาเป็นตัวยืนให้ก่อน ในระยะยาวก็อาจมีภาคีอื่นเข้ามาร่วมเป็นเจ้าของด้วย” คุณกรรชิตกล่าวถึงการบริหารกองทุน

ในส่วนของการมาร่วมดำเนินงาน ร่วมพัฒนาศักยภาพเยาวชนในโครงการ ในปีที่ 1 ได้แก่ กลุ่มไม้ขีดไฟ สมาคมสร้างสรรค์ไทย (ตาวิเศษ) กลุ่มหุ่นไล่กา กลุ่มทำดีมะ สมาคมปทุมชนอีสาน นักวิชาการอิสระ รวมถึงมูลนิธิสยามกัมมาจล

“ในส่วนการดำเนินงาน ตอนนี้ทีมงานได้เชื่อมโยงกับภาคี เพื่อนๆ ในองค์กรอื่นที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมหรืองานด้านการพัฒนาเยาวชน ก็รวบรวมมาได้กลุ่มใหญ่ นะครับ เป็นทีมที่เข้ามาช่วยพัฒนาศักยภาพ การติดตาม การช่วยเสริมกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ รวมๆ แล้วก็เกือบ 20 คนจากเกือบ 10 องค์กร เช่น กลุ่มไม้ขีดไฟ ตาวิเศษ ฯลฯ ซึ่งเป็นเพื่อนๆ ภาคีที่หนุนช่วยซึ่งกันและกันอยู่ เป็นการเชื่อมกันแบบไม่เป็นทางการ ลักษณะเป็นอาสาสมัครเสียมากกว่า” คุณกรรชิตกล่าวเพิ่มเติม

ก่อร่าง (โครงสร้าง) สร้างกองทุน

บทบาทในการเป็นกองเลขานุการของกองทุน มูลนิธิกองทุนไทย นอกจากมีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่กำกับทิศทางการทำงานของกองทุนแล้ว ยังได้แบ่งโครงสร้างการทำงานออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่

วิสัยทัศน์

เป็นกลไกสร้างการพัฒนาเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้ ผ่านการลงมือทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชน ให้เยาวชนสามารถคิดวิเคราะห์ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดสำนึกกับรับผิดชอบ กล้าคิด กล้าทำเพื่อส่วนรวม มีความเป็นผู้นำ สามารถสื่อสารและสร้างเครือข่ายเยาวชน ที่มีบทบาทในเรื่องสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย

คณะกรรมการกองทุนฯ

มูลนิธิสืบาคะเสถียร ศูนย์ฝึกอบรมวรรณศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก นักวิชาการอิสระ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม มูลนิธิสยามกัมมาจล มูลนิธิกองทุนไทย

องค์กรภาคีที่เป็นคณะทำงานวิชาการและพัฒนาศักยภาพ มูลนิธิกองทุนไทย มูลนิธิสยามกัมมาจล กลุ่มไม้ขีดไฟ ศูนย์ฝึกอบรมวรรณศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า สมาคมป่าชุมชนอีสาน สมาคมสร้างสรรค์ไทย กลุ่มหุ้นได้กา กลุ่มทำดีมะ นักวิชาการอิสระด้านการจัดการความรู้

ฝ่ายกระจายทุน ทำหน้าที่ 1) ประชาสัมพันธ์รับสมัครเยาวชนอายุ 15 - 25 ปี ที่สนใจจากทั่วประเทศ ทั้งเยาวชนในโรงเรียน ในชุมชน ในวิทยาลัย ในมหาวิทยาลัย หรืออื่นๆ 2) คัดกรองโครงการที่ส่งเข้ามา โดยมีคณะทำงานคัดกรองโครงการ 7 คน จากมูลนิธิกองทุนไทย มูลนิธิสยามกัมมาจล สมาคมสร้างสรรค์ไทย (ตาวิเศษ) และ RECOFTC โดยในขั้นตอนนี้จะคัดกรองให้เหลือ 35 โครงการ เพื่อให้โอกาสเยาวชนมาพัฒนาโครงการให้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากการอบรมเชิงปฏิบัติการที่กองทุนจัดขึ้น และส่งต่อไปให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาสนับสนุนโครงการเยาวชนในลำดับสุดท้าย ซึ่งจะสนับสนุนเยาวชนไม่เกินปีละ 25 โครงการ และ 3) สนับสนุนงบประมาณ ในการทำโครงการแก่กลุ่มเยาวชน

“ในการคัดกรองโครงการจะใช้ความถนัดของแต่ละองค์กร เช่น RECOFTC จะเชี่ยวชาญเรื่องสิ่งแวดล้อม และมีประสบการณ์สนับสนุนเยาวชนดูแลป่าชุมชนของตนเอง และ ตาวิเศษ จะมีประสบการณ์สนับสนุนเยาวชนทำโครงการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน รวมถึงมูลนิธิสยามกัมมาจลที่มีประสบการณ์สนับสนุนเยาวชนทำโครงการในชุมชน ทุกองค์กรก็จะมาร่วมให้ความเห็นและคัดเลือกโครงการ ซึ่งมองว่า การใช้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของแต่ละองค์กรมี มาช่วยกัน จะทำให้การทำงานของกองทุนไปได้เร็วขึ้น และตอนนั้นก่อนจะคัดเลือกโครงการ เราคุยกัน

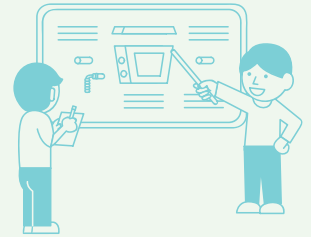
ว่าโครงการแบบไหนที่เราถือว่าเป็นโครงการที่ดี จึงออกมาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกโครงการของกองทุนด้วย” คุณรัตติกา เพชรทองมา หรือ ‘พี่แอ่ว’ เจ้าหน้าที่โครงการจากมูลนิธิกองทุนไทย เล่าถึงวิธีคิดเบื้องหลังในการทำงานของฝ่ายกระจายทุน

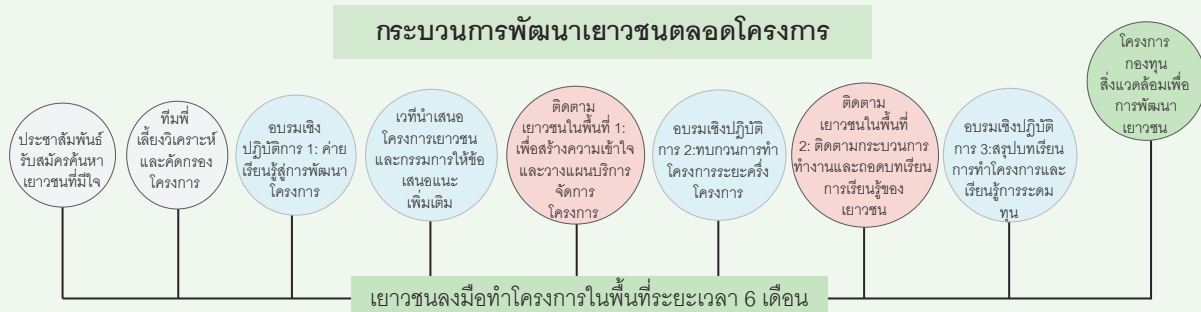
จากการพิจารณาของกรรมการคัดเลือกโครงการ ทำให้สุดท้ายได้เกณฑ์ในการคัดเลือกโครงการ คือ

1. เป็นโครงการของเยาวชนโดยเยาวชนเป็นผู้ริเริ่มอยากทำโครงการ
2. โครงการที่จะทำเพียงพอกับศักยภาพของเยาวชน
3. โครงการมีพื้นที่การดำเนินงานและมีโจทย์ปัญหาการทำงานชัดเจน
4. โครงการมีการออกแบบการแก้ปัญหาหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการร่วมมือกับชุมชน

ฝ่ายพัฒนาศักยภาพ ทำหน้าที่ 1) ออกแบบหลักสูตรการพัฒนาเยาวชน 2) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพ ทั้งในระยะพัฒนาโครงการ ระยะทบทวนการทำงานและเติมทักษะการทำงานครั้งโครงการ และระยะถอดบทเรียนการเรียนรู้จากการทำโครงการ 3) ติดตามสนับสนุน (Coaching) เยาวชนในพื้นที่ปฏิบัติการ และ 4) สร้างเครือข่ายเยาวชน โดยมีทีมที่ปรึกษาพัฒนาหลักสูตรและร่วมเป็นพี่เลี้ยงพัฒนาเยาวชนในขั้นตอนต่างๆ จากภาคี 8 องค์กร ได้แก่ มูลนิธิกองทุนไทย RECOFTC กลุ่มไม้ขีดไฟ สมาคมป่าชุมชนอีสาน สมาคมสร้างสรรค์ไทย (ตาวิเศษ) มูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนา (FEED) นักวิชาการอิสระด้านการจัดการความรู้ และมูลนิธิสยามกัมมาจล

ฝ่ายจัดการความรู้ ทำหน้าที่ 1) ถอดบทเรียนการเรียนรู้ของเยาวชนจากการทำโครงการ 2) สังเคราะห์องค์ความรู้ของกองทุนในการพัฒนาเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การออกแบบการทำงานของกองทุน หลักสูตรพัฒนาเยาวชน เป็นต้น และ 3) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ดังกล่าวสู่สาธารณะเพื่อสร้างการเรียนรู้และแรงบันดาลใจต่อไป ประกอบด้วยทีมที่ปรึกษาวิชาการ 2 คน ซึ่งเป็นนักวิชาการอิสระ และนักจัดการความรู้อิสระ

สื่อสารงานโครงการผ่าน Website: www.scbfoundation.com , www.tff.or.th Facebook ปลุกใจรักโลก : www.facebook.com/PlukJaiRak และสื่อสารสาธารณะ

กระจายทุนสร้างโอกาส สู่การพัฒนาศักยภาพสร้างทักษะ

กระบวนการพัฒนาเยาวชนในปีแรก ในนามโครงการปลุกใจรักโลก ปีที่ 1 เริ่มต้นจาก **การกระจายทุน** โครงการมีกระบวนการคัดเลือกโดยให้เยาวชนส่งใบสมัคร บอกเล่าเหตุผล แรงบันดาลใจ สิ่งที่ยากทำเข้ามา แล้วจะมีทีมคัดกรองเบื้องต้นก่อนเข้าสู่การพิจารณาโครงการโดยคณะกรรมการ ซึ่งในปีแรกจากที่สมัครเข้ามา 100 กว่ากลุ่ม ทีมได้คัดกรองเหลือกลุ่มเยาวชนที่ได้รับโอกาสให้พัฒนาข้อเสนอโครงการ 35 กลุ่ม ก่อนที่คณะกรรมการจะพิจารณาคัดเลือกเหลือ 18 กลุ่ม และ ทำสัญญารับการสนับสนุนโครงการเป็นลายลักษณ์อักษร และมอบทุนให้เยาวชนนำลงไปบริหารจัดการในพื้นที่ ซึ่งพี่แ้ว อธิบายไว้ว่า

“การพัฒนาเยาวชนจะแค่ให้เขามอบมอย่างเดียวนั้นไม่ได้ เราจึงเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง แนวคิดคือหวังให้เยาวชนบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมเองจากที่แต่เดิมเขาอาจเคยทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมาแล้วร่วมกับหน่วยงานต่างๆ หรือผู้ใหญ่ในพื้นที่ แต่ยังไม่เคยมีประสบการณ์การบริหารงานเอง โดยมีทุนสนับสนุนตั้งต้นในการทำงานโครงการละไม่เกิน 20,000 บาท โดยพิจารณาสนับสนุนจากแผนการใช้งบประมาณจริงของโครงการเยาวชน และเปิดโอกาสให้เยาวชนระดมทุนในชุมชนเพิ่มเติมได้”

และเมื่อทุนเดินทางลงสู่พื้นที่ เมื่อนั้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพ การส่งเสริมและติดตามสอนงานในพื้นที่ (Coaching) และการจัดการความรู้ ก็จะเดินตามลงไป

การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพ เป็นการเติมความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นแก่เยาวชน ซึ่งพี่แ้วบอกว่ากระบวนการนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ช่วงพัฒนาโครงการ โดยอบรมเชิงปฏิบัติการให้เยาวชนวิเคราะห์ชุมชน เลือกลงและวิเคราะห์โจทย์ปัญหา คิดวิเคราะห์อย่างเชื่อมโยงถึงสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับสิ่งที่เป็สาเหตุของปัญหา ออกแบบกิจกรรมที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย มีการดึงความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้า

มาร่วมด้วย เป็นโครงการที่ทำได้บนพื้นฐานศักยภาพของทีม เพื่อสุดท้ายทำให้โครงการเยาวชนมีความชัดเจนขึ้น ที่สำคัญคือ เยาวชนได้พัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ และรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ

“อบรมเชิงปฏิบัติ 1 โครงการเน้นให้เยาวชนวิเคราะห์ประเด็นปัญหาให้ชัดว่ามีสาเหตุมาจากอะไร มีผลกระทบอย่างไร และเกี่ยวข้องกับชุมชนและตนเองอย่างไร เครื่องมือที่ใช้จึงเป็น เครื่องมือวิเคราะห์ต้นทุนชุมชน แผนที่ชุมชน การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ตัวเอง (SWOT) และ ภูเขาน้ำแข็ง เพื่อวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ความยากง่ายของปัญหา เน้นการค้นหาโจทย์ให้ได้ เพราะก่อนที่จะเด็กจะออกแบบว่าจะทำอะไร เขาต้องเข้าใจก่อนว่ามันเชื่อมโยงหรือกระทบอย่างไร ศักยภาพและกรอบเวลาตัวเองทำได้ไหม และต้องดูด้วยว่ามันเป็นโจทย์ร่วมของชุมชนหรือเปล่า ถ้าเขาวิเคราะห์ได้ก็จะออกแบบกิจกรรมให้ตอบโจทย์ได้” พี่แฉ่วกล่าว

โดยเฉพาะในส่วนของโครงการวิเคราะห์ปัญหา ทีมงานใช้ ต้นไม้ปัญหา เป็นเครื่องมือ เพื่อแตกรากให้เห็นสาเหตุของปัญหาจริงๆ รวมไปถึงใช้ผังใยแมงมุมร่วมด้วย

“ทำเรื่องต้นไม้ปัญหา ให้เด็กดึงข้อมูลจากเครื่องมือวิเคราะห์ชุมชนมา 1 ปัญหา แล้ววิเคราะห์ว่าปัญหานี้เกิดจากอะไร มีสาเหตุจากอะไร เกิดผลกระทบอะไร แล้วก็ทำผังใยแมงมุม เพื่อแยกเรื่องสาเหตุของปัญหาอีก” คุณลัดดา วิไลศรี หรือ ‘พี่เปิ้ล’ เจ้าหน้าที่โครงการจากมูลนิธิกองทุนไทย กล่าวเสริม

ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ได้ช่วยให้การทำงานของน้องๆ เยาวชนเข้าที่เข้าทางมากขึ้น

“โจทย์ของเด็กเล็กลง บางกลุ่มนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ หลายกลุ่มตอนที่มาอบรมมาด้วยโจทย์ใหญ่ เช่น กรณีของกลุ่มอักษะเชียงยืน ตอนแรกโจทย์เขาจะแก้ปัญหาเรื่องน้ำท่วมน้ำขัง เพราะคิดว่าชาวบ้านจะเดือดร้อน แต่พอใช้กระบวนการนี้วิเคราะห์พบว่า พื้นที่ตรงนั้นมีคนเดือดร้อนแค่คนเดียว มันไม่ใช่ปัญหาร่วมของชุมชน สุดท้ายเด็กเอาเครื่องมือไปทำกับเพื่อนในกลุ่ม แล้วพัฒนาโจทย์ขึ้นมาใหม่โดยเปลี่ยนมาทำเรื่องการปลูกแคนตาลูปโดย

ไม่ใช่สารเคมี หรืออย่างเยาวชนจากโรงเรียนห่างจังหวัดวิทยา ตอนแรกจะทำทั้งตำบล ทั้งหมู่บ้าน แต่กระบวนการนี้ทำให้สามารถกำหนดครัวเรือนได้ เห็นกลุ่มเป้าหมายชัด คือ 20 ครัวเรือนต้นแบบที่ทำได้จริง วางให้พอกับศักยภาพตัวเองและเกิดผล” พี่แฉั่ว ยกตัวอย่าง

อย่างไรก็ตาม ด้วยความซับซ้อนของเครื่องมือเองก็กลายเป็นอุปสรรคของ เยาวชนอีกหลายกลุ่ม

“เครื่องมือมันซับซ้อนหลายชั้น เรื่องๆ เดียวอย่างการวิเคราะห์ปัญหา เราใช้ถึง 3 เครื่องมือ เด็กเลยสับสน เราก็สับสน (หัวเราะ) เพราะเรายังใหม่กับการ ใช้เครื่องมือนี้กับเด็ก หรืออย่างภูเขาน้ำแข็งก็ถือว่ายากมากสำหรับเด็ก พอจบครั้งนี้ เด็กบอกเจ็บหัวหมดเลย (หัวเราะ) ครั้งที่ 2 ก็เลยปรับลดเครื่องมือบางเครื่องมือลง ตั้งคำถามให้ง่ายขึ้น” พี่เปิ้ลกล่าวด้วยรอยยิ้ม

ช่วงที่ 2 หลังจากให้เยาวชนทำงานในชุมชนประมาณ 3 เดือน ทีมพี่เลี้ยง (Coach) กองทุน จะชวนเยาวชนมา**สรุปบทเรียนการเรียนรู้ครั้งโครงการ** พร้อม ทั้งเติมเครื่องมือหรือทักษะตามความเหมาะสม ซึ่งทีมพี่เลี้ยงจะวิเคราะห์จากการ ลงพื้นที่ สํารวจดูว่าเยาวชนขาดทักษะด้านไหน อะไรที่ต้องเติมเพื่อให้เยาวชน สามารถทำงานต่อได้ และเป็นการทบทวนแผนการทำงานไปด้วยในตัว เพื่อให้ เยาวชนกลับไปดำเนินงานต่อได้

“เรามองว่าการอบรมครั้งแรกช่วงพัฒนาโครงการ มันเป็นเชิงแนวคิด (Concept) กว้างๆ แต่พอลงมือทำจริงอาจจะเจอปัญหา จึงวางแผนจัดอบรม เชิงปฏิบัติการตรงส่วนกลางไว้ให้เยาวชนมาลองทบทวนแผนว่าจะปรับยังงัย แต่ก็ ต้องยึดเป้าหมายเดิม” พี่แฉั่วอธิบายเพิ่มเติม

อบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้จึงเน้นไปที่การเสริมศักยภาพและทักษะที่จำเป็น โดยเฉพาะ เรื่องการสื่อสาร ซึ่งทีมงานวิเคราะห์ได้จากการลงพื้นที่ว่า เยาวชน หลายกลุ่มยังขาดทักษะด้านนี้ เพราะการทำโครงการต้องมีการสื่อสารกับชุมชน หรือกับบุคคลอื่นๆ จึงได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากไทยพีบีเอสมาเติมทักษะด้านนี้ กับอีกประเด็นคือการให้เยาวชนได้ทบทวนแผนการทำงาน เพราะจากที่ลงพื้นที่ไป ติดตามการทำงานในพื้นที่พบว่า มีหลายกลุ่มที่ทำงานไม่ตรงกับแผนที่วางไว้ กระบวนการจึงออกแบบให้มีการทบทวนเป้าหมายโครงการ กิจกรรมที่ผ่านมา ถอดบทเรียนถึงคุณค่าจากการทำงานที่เกิดขึ้นกับตัวเอง และปรับแผนการทำงาน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม ซึ่งกระบวนการนี้ได้ส่งผลไปถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นในรูปของเครือข่ายอีกด้วย

“ความสำเร็จของค่ายนี้นอกจากกิจกรรมตามแผนที่วางไว้แล้ว ยังเกิด เครือข่ายเยาวชน การแลกเปลี่ยนทำให้เข้าใจงานของเพื่อน บางกลุ่มสามารถเล่าถึง งานเพื่อนได้เหมือนงานตัวเอง งานของบางกลุ่มไปเป็นแรงบันดาลใจให้เพื่อนด้วย อย่างห้วยทรายที่ฟังของพลับพลึงธารก็รู้สึกอยากไปทำกับเพื่อนด้วย และในวันสุดท้าย

เราก็เสริมเรื่องการระดมทุน ที่ไม่ใช่แค่ระดมเงิน แต่เป็นความร่วมมือจากชุมชน โดยให้ฝึกออกแบบงานของเขาเอง” พี่แฉ่วกล่าว

ช่วงที่ 3 เป็นเวทีสรุปบทเรียน เพื่อให้เยาวชนเห็นวาทะที่ได้อ่านนั้น เกิดผลลัพธ์หรือคุณค่าใดต่อทั้งตัวเอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยให้เยาวชน ทบทวนตัวเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม

กระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ กังปี้เลียงและเยาวชน

การติดตามสนับสนุนเยาวชนในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ เกิดจากแนวคิดที่ว่า การจะพัฒนาเยาวชนที่มาจากหลากหลายพื้นถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ไม่สามารถเกิดได้จากการเรียกเยาวชนมาอบรมเชิงปฏิบัติการที่พื้นที่ส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แต่ทีมพี่เลี้ยง (Coach) ต้องลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจ และรู้จักบริบทของพื้นที่นั้นๆ ด้วย

“การจะพัฒนาเด็กได้ การโค้ชต่างๆ ต้องเข้าใจและรู้จักบริบทพื้นที่ที่เยาวชนทำโครงการด้วย เพราะโจทย์ปัญหาเรื่องเดียวกัน แต่การทำงานของแต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกัน เพราะบริบทชุมชนต่าง บริบทคนก็ต่าง อีกอย่างหนึ่งคือเรามองว่าเวลามาค่ายตรงส่วนกลาง เด็กจะมาได้แค่กลุ่มละ 3 คน แต่งานโครงการนี้เรามองถึงกลุ่มเยาวชน ไม่ได้มองแค่แกนนำ ฉะนั้นการที่เขาจะเดินได้ไม่ใช่เดินได้แค่คนเดียวหรือสองคน แต่มันต้องเดินได้ด้วยกลุ่ม” พี่แฉ่วเผยแนวคิด ก่อนอธิบายต่อถึงกระบวนการลงพื้นที่ 2 ครั้ง ด้วยเป้าหมายที่แตกต่าง

“การลงพื้นที่ครั้งที่หนึ่งคือลงไปรู้จักเด็ก รู้จักพื้นที่และชวนเขามองเป้าหมายร่วม หรือทำความเข้าใจ ชวนคุยทบทวนเป้าหมายงานเขา ส่วนการลงพื้นที่ครั้งที่ 2 เป็นการจัดการความรู้ไปด้วยในตัว คือ เป็นการโค้ชกระบวนการทำงาน ทีมพี่เลี้ยง

จะลงพื้นที่ไปในวันที่เด็กมีกิจกรรม โดยเราจะชวนเยาวชนวางแผนก่อนทำกิจกรรม (Before Action Review) ก่อน เช่น กิจกรรมนี้เราจะทำอะไรเพื่ออะไร มีเป้าหมายอย่างไร ออกแบบงานอย่างไร ฯลฯ พอวันงานเราก็รอดูอย่างเดียว ให้เขารับงานตามแผนที่วางไว้ซึ่งวันนั้นเราก็จะถอดบทเรียนเก็บความรู้ไปด้วย พอเด็กทำงานเสร็จก็จะชวนมาทบทวนหลังทำกิจกรรม (After Action Review) สรุปงานกันว่า เป้าหมายที่วางไว้คืออะไร ผลของงานไปถึงเป้าหมายไหม ทำไม่ไม่ถึง และแต่ละคนได้เรียนรู้อะไร ฯลฯ”

และอีกกระบวนการหนึ่งซึ่งเป็นส่วนเสริม ก็คือ การเสริมความรู้ที่จำเป็นเฉพาะกลุ่ม

“เช่น กลุ่มที่ทำเรื่องป่า ต้องสำรวจข้อมูลป่าเชิงลึก อย่างกลุ่มที่ทำเรื่องป่าพรุ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี เป้าหมายของเขาคือพาน้องเรียนรู้ป่าพรุ เขาต้องการฐานข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์ป่าในบ้านของตัวเองเป็นอย่างไร ก็จะเสริมเรื่องการสำรวจป่าอย่างง่ายเข้าไป และกลุ่มอีกนะเขียนยื่นเขาต้องการสื่อสารกับชุมชน จึงต้องการสื่อสารผ่านละคร เลยเข้าไปเสริมเครื่องมือนี้ให้ รวมถึงกลุ่มเกสรลำพูที่ทำเรื่องน้ำ ก็จะเสริมเรื่องการประเมินคุณภาพน้ำอย่างง่าย เพื่อให้เข้าไปเก็บข้อมูลคุณภาพน้ำในชุมชน และสื่อสารกับชุมชนให้เห็นสถานการณ์ และพาน้องๆ ในชุมชนเรียนรู้ไปด้วย” พี่แฉ่วกล่าวด้วยรอยยิ้ม

บทเรียนและการเรียนรู้ บนย่างก้าวการกำกับบาท ‘โค้ช’

ในวันที่กองทุนสิ่งแวดล้อมตั้งไข่ และโครงการปลูกใจ รักโลก ปี 1 เริ่มต้นโครงการได้ตั้งเป้าหมายถึงคุณลักษณะของเยาวชนที่ผ่านการเรียนรู้ร่วมกับโครงการว่า โครงการจะพัฒนาเยาวชนให้เติบโตไปเป็นแกนนำเยาวชนที่มีสำนึกความเป็นพลเมืองและมีจิตอาสา มีภาวะผู้นำและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการมีทักษะและความรู้ในการทำงาน การบริหารจัดการโครงการ การบริหารจัดการทีมงาน และการสื่อสารอย่างมีสัมฤทธิ์ผล รวมไปถึงเกิดทักษะชีวิต เข้าใจความแตกต่าง รู้จักปรับตัว และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ดังที่พี่เปิ้ลเผยไว้ว่า

“มีความคาดหวังเยอะมากกับเด็ก อยากเห็นเด็กคิดเป็น ทำเองได้ และมีจิตอาสาที่อยากจะช่วยงานกับผู้ใหญ่ที่เขาทำด้านสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว ซึ่งเราเห็นว่าเด็กต้องได้ลิ้ม เวลามาอบรมก็คาดหวังว่าเด็กต้องมองออก ต้องคิดได้ แต่เราลืมไปว่าเด็กไม่มีประสบการณ์ ช่วงปีแรกจึงใส่เครื่องมือให้เด็กเยอะมาก ทั้งการคิดวิเคราะห์และการคิดเชื่อมโยง แต่คิดวิเคราะห์กับเชื่อมโยงมันก็ยากสำหรับเด็กที่เพิ่งมาทำเรื่องนี้ กลายเป็นว่า เราคิดเองงานเราเป็นตัวตั้ง มากกว่าที่จะมองว่าเด็กจะเรียนรู้ได้แค่ไหน”

ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายที่ได้บทเรียนและเรียนรู้ จึงไม่ใช่แต่เพียงเยาวชนฝ่ายเดียว แต่พี่ๆ เจ้าหน้าที่เองก็ได้เรียนรู้พัฒนาตนเองร่วมด้วย

“ความสำเร็จเป็นของคนทำงานด้วย อย่างเราก็ได้มาเรียนรู้กระบวนการพัฒนาเยาวชนผ่านเพื่อนๆ และผู้ใหญ่ในภาคี จากที่เราไม่รู้อะไรเลยที่ผู้ใหญ่แนะนำ มาจึงมีประโยชน์ เราก็ต้องรับฟังและเรียนรู้ พี่กับแอว์เราอาจจะมีทักษะเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ทักษะเรื่องเครื่องมือพัฒนาคนเราไม่มี ซึ่งเราก็ได้เรียนรู้จากการลงมือทำ ลงมือปฏิบัติจริง แล้วเราค่อยมาหาอ่านทฤษฎีทีหลัง รวบรวมข้อมูลแล้วมาสังเคราะห์บทวน มันก็ทำให้เราพอหาทางออกได้ พี่ก็มานั่งออกแบบกระบวนการทำงานของทั้งโครงการ ดูตั้งแต่เรื่องการเชื่อมงาน กระจายทุน งานพัฒนาศักยภาพ งานถอดบทเรียน” พี่เปิ้ลกล่าว ก่อนที่พี่แอว์จะเสริมต่อ

“พอมาวิเคราะห์ผลที่ออกมาในช่วง 1 ปีแรก พบว่าเราทำกระบวนการกับพี่ปรึกษาโครงการน้อยเกินไป มีแค่ให้เขาดูหนังเพื่อให้เข้าใจบทบาทพี่เลี้ยง เพราะพี่ปรึกษาโครงการมีบทบาทต่อความคิดของเด็กมาก ทั้งหมดทั้งมวลเราก็ได้เรียนรู้และนำไปสู่การออกแบบกระบวนการในปีที่ 2 ต่อไป”

นอกจากนี้ พี่แอว์ได้ทิ้งท้ายให้เราเห็นบทบาทการทำงานของพี่เลี้ยง (Coach) ได้อย่างน่าสนใจ

“ที่สำคัญที่สุดของคนเป็นโค้ชคือต้องเข้าใจเด็ก ต้องรู้ว่าเขามีสภาวะอย่างไร พร้อมเรียนรู้ไหม ต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจเด็ก เราชินกับการคิดแทนเด็ก อันนี้สำคัญ เรามักใช้ความคิดเราเป็นตัวตั้ง แต่ตัวเองได้เรียนรู้ว่าเมื่อเราจะทำงานกับเขา ต้องออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เขา เราต้องเข้าใจ และปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับศักยภาพของเขา ออกแบบตามความสนใจของเขา รวมถึงการทำงานกับเด็กในโครงการมันเป็นการเรียนรู้ด้วยกันทั้งเขาทั้งเรา โดยเฉพาะเราที่เป็นโค้ช ต้องเรียนรู้รอบด้าน เพราะงานของเด็กแม้เป็นประเด็นสิ่งแวดล้อมแต่มันเชื่อมโยงกับหลายประเด็น เราเองต้องรู้และเข้าใจให้ได้ก่อน ก่อนที่จะเป็นเพื่อนร่วมคิดกับเด็ก ในขณะเดียวกันระหว่างที่เรากำลังพาน้องทบทวนเป้าหมาย มันก็สะท้อนมาที่เราว่าแล้วเราทำหรือเปล่า ถ้าไม่มองเป้าหมายก็ทำเพียงเพื่อให้เสร็จ ทำให้เราได้เช็กตัวเองเหมือนกัน”

ท่ามกลางสภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเสื่อมโทรมไปทั้งระบบ หากเปรียบคนอนุรักษ์เป็นต้นไม้ในผืนป่า ด้วยข้อจำกัดที่ผ่านมามีแนวโน้มทำให้ป่าผืนนี้ทรุดร่างสูญหายไปกับผืนดินไม่มากนักน้อย

แต่บัดนี้ กองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชนที่ดำเนินงานในปีแรกภายใต้โครงการปลูกใจรักโลก ปี 1 เปรียบได้กับตาน้ำที่ผุดพรายขึ้น และไหลล่องลัดเลาะไปทั่วอาณาของผืนป่า หล่อเลี้ยงต้นกล้าพันธุ์ใหม่ให้ผลิบานเบิกบานขึ้น และพร้อมๆ กันก็ได้ชุบชูไม้ต้นเก่าที่แห้งเหี่ยวลงไปให้กลับคืนชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง จากการได้เรียนรู้ร่วมกับเยาวชนและโครงการ

ปีแรกนี้สายน้ำอาจยังไหลเอื่อยด้วยปราศจากทางน้ำดังเดิม สายน้ำต้องสุมเสาะเลาะหาสร้างทางน้ำใหม่ขึ้นด้วยกำลังตนเอง แต่เชื่อว่าอีกไม่นาน เมื่อทางน้ำเป็นร่องชัด กล้าไม้จากสายน้ำค่อยๆ เติบโตสูงขึ้น ถึงวันนั้นคงไม่ใช่เพียงป่าผืนใหม่ในนามของนักอนุรักษ์เยาวชนเท่านั้น ที่จะเติบโตเป็นเสาหลักช่วยงานอนุรักษ์ในประเทศของเราอย่างเข้มแข็งยั่งยืน

แต่ป่าไม้ในความหมายของป่าจริงๆ ก็ย่อมกลับฟื้นคืนชีวิต แม้พลังไปถึงดิน น้ำ อากาศ และโลกให้กลับมาสดใสอีกครั้งหนึ่ง

คณะกรรมการบริหารจัดการ “กองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน”

คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน

ดร.โกมล แพรกทอง (ผู้เชี่ยวชาญ)
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ศศิณ เจลิมลาก (เลขาธิการ)
มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

พูนสิน ศรีสังคม (ผู้ประสานงาน)
แผนสนับสนุนโครงการขนาดเล็กโดย
ชุมชน กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก

ปิยากรณ์ มัณฑะจิตร (ผู้จัดการ)
มูลนิธิสยามกัมมาจล

สมหญิง สุนทรวงษ์ (ผู้จัดการแผนงานประเทศไทย)
ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน เพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย

กรรชิต สุขใจมิตร (ผู้อำนวยการ)
มูลนิธิกองทุนไทย

วิชญวัฒน์ มณีศรีขำ (ผู้ประสานงาน)
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม

คณะทำงานโครงการ: มูลนิธิกองทุนไทย

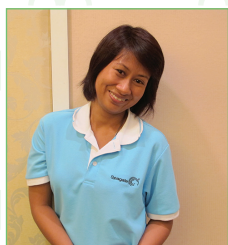
รัตนดิกา เพชรทองมา

ผู้จัดการฝ่ายพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายเยาวชน

ลัดดา วิไลศรี

ผู้จัดการฝ่ายจัดการความรู้

สุกษา ถิ่นจนะ

ผู้จัดการฝ่ายกระจายทุน

คณะทำงานภาคีความร่วมมือ

กลุ่มไม้ขีดไฟ

บุคคล

1. สุเมธนา ปลื้มสูงเนิน
2. ศรัทธา ปลื้มสูงเนิน

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการส่งเสริมการอ่าน ทักษะชีวิต เพศศึกษา
การเท่าทันสื่อ สิทธิเด็กและกระบวนการละครเพื่อการพัฒนา

กลุ่มหุ่นไล่กา

บุคคล

3. พงศกร เกาทอง
4. อลิษา วีรกลมยุทธ

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา การเรียนรู้ด้านอารมณ์
กระบวนการละครหุ่น graphic design ออกแบบสื่อ การเขียนบทความ
สันทนากการเพื่อการเรียนรู้

บุคคล

5. สุทธิลักษณ์ หนองแก้ว

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

การจัดการวนศาสตร์ชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและ
การจัดการป่า สันทนากการเพื่อการเรียนรู้

สมาคมป่า

ชุมชนอีสาน

บุคคล

6. เกษณี ชีอรัมย์

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

Nature game ละครเวที จัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็ก กระบวนการ
ทำงานกับชุมชน การจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม สันทนากการเพื่อการ
เรียนรู้

กลุ่มทำดัมมะ

บุคคล

7. นันทน์ภัส วชิระสมบุรณ์

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

นักจิตวิทยาเด็ก จัดกระบวนการเรียนการสอนให้กับเด็กและเยาวชน
เขียนบทความ

บุคคล

8. ชุตินา เรื่องแก้วมณี

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

กระบวนการถอดบทเรียน ติดตาม Coach โครงการเยาวชน
จัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะทางปัญญา
จัดกระบวนการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชน เขียนบทความ

บุคคล

9. มณิสรา แสงประสงค์

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ สันทนาการเพื่อการเรียนรู้

ศูนย์วิทยาศาสตร์

ชุมชนเพื่อคน

กับป่า-ประเทศไทย

บุคคล

10. สุภาภรณ์ ปันวารี

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

กระบวนการทำงานกับชุมชนแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาเยาวชนด้านการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม การจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม การถอดบทเรียนเขียนบทความ

สมาคม

สร้างสรรค์ไทย

(ตาวิเศษ)

บุคคล

11. ไพลิน กล้าจริง

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา การจัดการขยะ

นักวิชาการอิสระ

(จัดการความรู้)

บุคคล

12. วรณา เลิศวิจิตรจรัส

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

วิทยากรกระบวนการด้านการจัดการเรียนรู้ บทบาทการเป็น Coach สังเคราะห์องค์ความรู้

นักวิชาการอิสระ

/มหาวิทยาลัยมหิดล

บุคคล

13. ดร.สมศรี ศิริขวัญชัย

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

การจัดการความรู้ การวิจัย และการประเมินผล

มูลนิธิกองทุนไทย

บุคคล

14. วิเศษ คุณฤทธิพงษ์

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

กระบวนการเสริมพลังในการทำงาน การพัฒนาโครงการ

มูลนิธิสยามกัมมาจล

บุคคล

15. กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร

ความถนัด/ความเชี่ยวชาญ

การถอดบทเรียน Project management การประเมินผล การเรียนรู้ผ่านกระบวนการละคร

16. อุบลวรรณ เสือเดช

